KUN. DR. A. LĖ

KRISTAUS ABSTINENCIJOS KLAUSIMAS

ŠVENTOJO RAŠTO ŠVIESOJE

ŠV. KAZIMIERO DRAUGIJOS LEIDINYS 720 Nr.

ROMA 1938 KAUNAS

NIHIL OBSTAT.

St. Gruodis S. J. Dr. Th.
Censor delegatus

Die 26 novembris a. D. 1938.

St

Nr. 3407.

IMPRIMATUR.

Datum Kaunae, die 26 novembris 1938 an.

K. Šaulys
L. S. Vic. Generalis, Praelatus S. S.

Marijonų spaustuvė Marijampolėje. Telef. 238.

Excellentissimo Illustrissimo ac Reverendissimo
Domino Domino

Casimiro Paltarokas

Magistro Sanctae Theologiae
Episcopo Ordinario Dioecesis Panevėžensis
Gratioso Duci Actionis Catholicae apud Populum Lituanum
has humillimas sui laboris scientifici primitias
tanquam gratitudinis praecipuae
signum permodestum
addictissimus atque oboedientissimus auctor
permoto animo summa cum pietate offert

Turinys

Turinys VII
Pratarmė . . . . : XV
Kai kurių sutrumpinimų paaiškinimas XVII
Šaltinių sąrašas XIX
Literatūros sąrašas XX

ĮŽANGA

1. Kai kurių terminų bei sąvokų paaiškinimas 1
2. Keletas pastabų dėl esančios Kristaus abstinencijos klausimo būklės 2
3. Žodis dėl nagrinėjamojo klausimo bei temos atbaigtumo ir evidentiškumo 8
4. Apžvelgiamasis medžiagos suskirstymas 13

I SKYRIUS

Kristaus laikais žydų tautos vartoti gėralai ir specie

A. SVAIGINAMIEJI GĖRALAI

1. Svaiginamieji gėralai apskritai:
   a) חמר *(hemer)* 17
   b) שמר *(šemer)* 17
   c) סבא *(sobe)* 18
   d) יין נסך *(jajin nesek)* 18
2. Svaiginamieji gėralai kilmės atžvilgiu:
   a) Helbono vynas 20
   b) Libano vynas 20

c) Kilikijos vynas 21
d) Frigijos vynas 21
e) Italijos vynas 21
f) Sarono vynas 21
g) Karmelio vynas 22

3. Svaiginamieji gėralai spalvos atžvilgiu:
a) raudonasis vynas 22
b) juodasis vynas 22
c) baltasis vynas 23

4. Svaiginamieji gėralai kompozicijos atžvilgiu:
a) paprastieji vynai 23
b) komplikuotieji vynai 24

5. Svaiginamieji gėralai skonio atžvilgiu:
a) saldusis vynas 29
b) rūgštusis vynas 30
c) kartusis vynas 30
d) aštrusis vynas 31

6. Svaiginamieji gėralai laiko atžvilgiu:
a) jaunasis vynas 31
b) senasis vynas 31

B. NESVAIGINAMIEJI GĖRALAI

1. Natūralieji nesvaiginamieji gėralai:
a) šviežusis vynas:
α) תירוש *(tiroš)* 32
β) עסיס *('asis)* 35
γ) יין מגתו *(jajin miggito)* 36
b) povynis 36

2. Kultyvuotieji nesvaiginamieji gėralai:
a) virtasis vynas 37
b) qarina 37
c) tirštasis vynas 38
d) vaisvandeniai 39

3. Iš svaiginamųjų padaryti nesvaiginamieji gėralai:
a) vandeniu atskiestasis vynas 40
b) rūkytasis vynas 44
c) actas 44

C. TERMINŲ יין (*JAJIN*) IR ΟΙΝΟΣ IŠREIŠKIAMOJI SĄVOKA ABSTINENTIŠKUOJU ATŽVILGIU

1. Terminų יין (*jajin*) ir οἶνος etimologija 46
2. Terminų יין (*jajin*) ir οἶνος išreiškiamoji sąvoka abstinentiškuoju atžvilgiu:
a) termino יין (*jajin*) abstinentiškoji prasmė 48
b) termino οἶνος abstinentiškoji prasmė 53

D. SVAIGINAMŲJŲ GĖRALŲ ALKOHOLINGUMAS SENOVĖS PALESTINOJE

1. Destiliacijos klausimas žyduose 55
2. Žydų turėtos vynuogių atmainos 57
3. Galimas žydų vartotų gėralų alkoholingumas apskritai 59

II SKYRIUS

Kristaus abstinencijos klausimas ir vestuvės Galilejos Kanoje

A. KASDIENIAI ŽYDŲ TAUTOS VALGYMAI BEI VALGIAI

1. Ordinariniai valgymai 65
2. Ekstraordinariniai valgymai 68
3. Abstinentiškasis žydų tautos valgymų bei valgių įvertinimas 68

B. ŽYDŲ VAIŠĖS KRISTAUS LAIKAIS

1. Žydų vaišės ir jų progos 71
2. Laisvųjų žydų vaišių eiga:
a) prisirengimas 72
b) priešvalgis 74
c) valgymas 75
d) povalgis 78
e) džiugioji vaišių nuotaika 79
3. Abstinentiškasis laisvųjų žydų vaišių įvertinimas 83

C. ŽYDŲ VESTUVĖS KRISTAUS LAIKAIS

1. Žydų vestuvių eiga 87
2. Abstinentiškasis žydų vestuvių eigos įvertinimas . . 90

D. KRISTAUS ABSTINENCIJOS KLAUSIMAS IR VESTUVĖS GALILEJOS KANOJE

1. Kristaus dalyvavimo faktas Galilejos Kanos vestuvėse 93
2. Vyno padarymo faktas 95
3 Kristaus padarytojo vyno kokybė abstinentiškuoju atžvilgiu:
   a) Kristaus padarytasis vynas iš arkitriklinijaus liudijimo sudaromo silogizmo:
      α) pasigėrimo sąvoka 100
      β) gerojo vyno sąvoka 106
   b) kiti faktai kalbantieji apie Kristaus padarytąjį vyną:
      α) arkitriklinijaus sprendimas iš paragavimo 115
      β) Kristaus padarytojo gėralo „vyno“ ir „gerojo vyno“ terminais vadinamas 116

III SKYRIUS

Kristaus atsakymas priešams savo asmens abstinencijos klausimu

1. Kristaus liudijimas apie Šv. Jono Krikštytojo abstinenciją 120
2. Kristaus liudijimas apie savo paties abstinenciją . . 121
3. Kristaus priešų liudijimo vertė apskritai 125
4. Kristaus atsakymas priešams savo asmens abstinencijos klausimu 127

IV SKYRIUS

Kristaus abstinencijos klausimas Paskutinės Vakarienės metu

A. PASKUTINĖS KRISTAUS VAKARIENĖS VAIŠINĖ RŪŠIS

1. Paskutinės Kristaus Vakarienės ir žydų paschos datų klausimas Kristaus mirties metais 130
2. Paskutinės Kristaus Vakarienės vaišinė rūšis iš Evangelijose užfiksuoto Kristaus ir Apaštalų nusistatymo josios atžvilgiu 136
3. Paskutinės Kristaus Vakarienės vaišinė rūšis iš kai kurių aplinkybių bei terminų palyginimo Evangelijose ir Mišnos skyriuje Pesahim 137
4. Kitos aplinkybės, galinčios tarti apie Paskutinės Kristaus Vakarienės vaišinę rūšį 141

B. PASCHALINIŲ ŽYDŲ VAIŠIŲ EIGA KRITAUS LAIKAIS

1. Žydų prisirengimas valgyti paschalinę vakarienę 143
2. Paschalinių žydų vaišių eiga 147
3. Abstinentiškasis paschalinių žydų vaišių eigos įvertinimas:
   a) rauginto vyno klausimas 151
   b) paschalinių vaišių dalyvių būklė abstinentiškuoju atžvilgiu 154

C. KRISTAUS ABSTINENCIJOS KLAUSIMAS PASKUTINĖS VAKARIENĖS METU

1. Velykinio avinėlio vakarienė 158
2. Eucharistinė Vakarienė 160
3. Abstinentiškasis Paskutinės Kristaus Vakarienės dalyvių būklės įvertinimas:
   a) Kristaus ir Apaštalų suvartoto vyno problema 162
   b) Kristaus gertojo vyno skiedimas vandeniu Paskutinės Vakarienės metu:
      α) pagal tradicinę žydų literatūrą . . 166
      β) pagal krikščioniškąją tradiciją . . 167
      γ) pagal Bažnyčios mokymą 171

c) Katalikų Bažnyčios Eucharistijos Sakramento materijos - vyno alkoholingumo klausimas:
α) šviežiosios vynuogių sultys . . . 175
β) pasterizuotasis vynuogių vynas . . 179
γ) alkoholintasis vynuogių vynas:
α′) mažiau nenormalinėse aplinkybėse 181
β′) daugiau nenormalinėse aplinkybėse 183

V SKYRIUS

Kristaus abstinencijos klausimas Jo Kančios metu

1. Vyno klausimas:
a) pasmerktųjų vynas 187
b) vynas su tulžimi 189
c) vynas su myra 191
d) tulžinio ir myrinio vyno tapatumo problema 193
2. Acto klausimas 195
3. Abstinentiškoji Kristaus pozicija Jo Kančios metu 197

BAIGIAMASIS ŽODIS 199

Priedas — rodyklės

I. ŠV. RAŠTO TEKSTŲ RODYKLĖ:
1. S. Į-mo tekstai 203
2. N. Į-mo tekstai 208
II. TRADICINĖS ŽYDŲ LITERATŪROS TEKSTŲ RODYKLĖ:
1. Mišna 212
2. Tosefta 213
3. Midrašimas 213
4. Jeruzalės Talmudas 213
5. Babilonijos Talmudas 214
III. VARDŲ RODYKLĖ 216
IV. DALYKŲ RODYKLĖ 219

V. SVETIMŲ KALBŲ ŽODŽIŲ BEI POSAKIŲ RODYKLĖ:

1. Hebrajų 225
2. Aramajų 229
3. Naujoji hebrajų 230
4. Sirų 231
5. Arabų 232
6. Egiptiečių 234
7. Koptų 234
8. Assirų - babiloniečių 235
9. Graikų 236
10. Lotynų 238
11. Vokiečių 240
12. Anglų 240
13. Prancūzų 240
14. Italų 240
15. Rusų 240

VI. PASTEBĖTŲ KLAIDŲ ATITAISYMAS 241

Pratarmė

Bet koks mėginimas moksliškai spręsti Kristaus abstinencijos klausimą turi respektuoti tuos Šv. Rašto tekstus, kurie tiesiog ar netiesiog liečia kalbamąjį klausimą. Kitaip sakant, turi tą klausimą spręsti glaudžiame kontakte su Šv. Raštu, kaip pirmaeiliu to klausimo depozityviu šaltiniu. Kad šitas mūsų darbas yra pirmas nuodugnesnis mėginimas moksliškai spręsti Kristaus abstinencijos klausimą, tai mums kaip tik ir teko kalbamąjį klausimą pradėti nagrinėti Šv. Rašte užfiksuotų duomenų šviesoje.

Rašant šitą sunkų darbą, autoriui teko panaudoti kai kurios žymesnės Lietuvos[1] *ir užsienio*[2] *bibliotekos ir aplankyti Palestiną, Siriją bei Egiptą, kad tokiu būdu studijose ir bibliotekose įgytoji medžiaga būtų galima tiksliau suderinti su tomis konkrečiomis rytų kraštų gyvenimo aplinkybėmis, kurios turi būti respektuojamos sprendžiant kalbamąjį klausimą.*

Kad šitas darbas būtų galima deramai suprasti kiekvienam inteligentui, kai kuriose vietose dedama platesnių paruošiamojo pobūdžio aiškinimų ir semitinių kalbų terminų bei posakių transkripcija (kursyvu) arba net ir lietuviškoji jų prasmė. Be to, geresnei orientacijai visoje veikalo medžiagoje — gale pridėtos išsamios rodyklės (indeksai).

Autorius laiko malonia pareiga pastebėti, kad šis darbas nėra vien jo pastangų rezultatas. Vyriausi būtent šio darbo atsiradimo kaltininkai yra Jo Ekscelencija Panevėžio Vyskupas K. Paltarokas, mielai davęs autoriui reikalingo laiko jam parašyti, ir L. Katalikų Mokslo Akademija, suteikusi autoriui stipendiją Lietuvoje ir užsienyje tęsiant teologijos studijas bei renkant reikalingąją medžiagą. Autorius jaučiasi labai

---

[1] *Kaune: Metropolijos Kunigų Seminarijos, Kapitulos, V. D. U. Teologijos-Filosofijos Fakulteto, Tėvų Marijonų, ir kt.*

[2] *Romoje: Angelikumo, Gregorianumo, Vatikano ir ypač Popiežiškojo Biblinio Instituto.*

laimingas galėdamas šioje vietoje minėtiems vyriausiems šio darbo atsiradimo kaltininkams pareikšti giliausią ir nuoširdžiausią padėką.

Be to, autorius reiškia gilią ir ypatingą padėką Jo Prakilnybei Apaštališkajam Protonotarui Prof. Dr. A. Grigaičiui, suteikusiam raktą į semitines kalbas, davusiam reikalingų patarimų šį darbą rašant ir moraliai bei materialiai parėmusiam autoriaus kelionę į rytų kraštus. Pagaliau, gili autoriaus padėka priklauso taip pat Prof. A. Bea'i S. J. (Roma)—už metodinius nurodymus, rašant su Šv. R-tu susijusius dalykus; Prof. U. Holzmeister'iui S. J. (Roma)—už naudingus šiai temai vystyti patarimus bei iškeltinus momentus; Prof. A. Coussa'i (Roma)--už ypatingai malonią pagalbą arabų kalbos sunkenybėse; Jo Prakilnybei Mons. Dr. G. Beltrami (Vatikanas)—už labai maloniai suteiktą daugkartinę pagalbą, renkant medžiagą įvairiuose Vatikano archyvuose; Prof. Dr. St. Gruodžiui, S. J. —už labai atidžiai padarytus įvairius patarimus, susijusius su moraline teologija bei apskritai su deramu temos vystymu; Ponui J. Talmantui — už atidų žiūrėjimą lietuvių kalbos; ir Marijonų spaustuvės Direkcijai — už didelį kropštumą spausdinant šitą techniškai sunkų darbą.

Autorius

Kaunas, 1938 m. kovo mėn. 10 d.

Kai kurių sutrumpinimų paaiškinimas

1. Šv. Rašto knygų sutrumpinimai

S. Įstatymo: Pradž. Iš. Kun. Sk. Pakart. Joz. Teis. Rut. 1 Sam. 2 Sam. 1 Kar. 2 Kar. (3 Kar.) 1 Kron. 2 Kron. Ezd. Neh. Tob. Judit. Est. Job. Ps. Pat. Ekle. GG. Ekli. (Sir.) Iz. Jer. Jer. r. Ezech. Dan. Oz. Joel. Am. Mich. Nah. Hab. Sof. Ag. Zach. 1 Mak. 2 Mak.

N. Įstatymo: Mt. Mk. Lk. Jn. Apd. Rom. 1 Kor. Efez. 1 Tim. Tit. 1 Petr. Apr.

2. Šaltinių, literatūros ir kiti sutrumpinimai

AAS — „Acta Apostolicae Sedis", Romae.
ASS — „Acta Sanctae Sedis", Romae.
B — „Biblica", Romae, Pontificium Institutum Biblicum.
BI — I. FLAVIUS, De bello iudaico.
BZ — „Biblische Zeitfragen", Münster in W., Aschendorff.
dgsk. — daugiskaita.
FTS — „Freiburger Theologische Studien", Freiburg im Br., Herder.
H — „Hirtentasche"—Pastoralblatt zum Korespondenzblatt für den katolischen Klerus Österreichs, Wien, Verlagsbuchh. C. Fromme.
JBL — „Journal of Biblical Literature".
K — „Der Katholik", Mainz.
LXX — Septuaginta. Edidit A. Rahlfs, Stuttgart 1935.
MNDPV - „Mitteilungen und Nachrichten des Deutschen Palaestina-Vereins", Leipzig, K. Baedeker.
pav. — pavyzdžiui.
PJ — „Palästinajahrbuch", Berlin, E. S. Mittler.
Plg. — palyginti (cnf.).
PRE — „Realencyclopädie für protestantische Theologie und Kirche", Leipzig, J. C. Hinrichs'sche Buchh.

RLV — M. EBERT, Reallexikon der Vorgeschichte, Berlin, Walter de Gruyter und Co.

TM — Textus Masoreticus. Edidit R. Kittel, Stuttgartiae [3]1929-1937.

TQ — „Theologische Quartalschrift", Augsburg-Rottenburg, Bader.

V — Vulgata. Edidit P. M. Hetzenauer, Ratisbonae 1929.

VD — „Verbum Domini", Romae, Pontificium Institutum Biblicum.

WZKM — „Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes", Wien, Burg Verl.

ZAW — „Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft", Giessen, A. Töpelmann.

ZDMG — „Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft", Leipzig, F. A. Brockhaus.

ZDPV — „Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins", Leipzig, K. Baedeker.

ZKT — „Zeitschrift für katholishe Theologie", Innsbruck.

ZNW — „Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft", Giessen, A. Töpelmann.

Šaltinių sąrašas

1. Pirmaeiliai šaltiniai

Kittel, R., Biblia Hebraica[3], Stuttgartiae 1929-1937.

Merk, A., Novum Testamentum, graece et latine[2], Romae 1935.

Rahlfs, A., Septuaginta, Stuttgart 1935.

2. Antraeiliai šaltiniai

Beer, G., Pesachim, Giessen 1912.

Berliner, A., Targum Onkelos, Berlin 1884.

Ginsburger, M., Pseudo-Jonathan (Thargum Jonathan ben Usiëll zum Pentateuch; nach Brit. Mus. add. 27031) Berlin 1903.

Goldschmidt, L., תלמוד בבלי, Leipzig-Berlin-Haag 1906-1935, I-IX.

Mac, H. L., משניות, Wilno 1924-1925, I-VI.

Naville, E., Textes relatifs au Mythe d'Horus recueillis dans le temple D'Edfou, Genève 1870.

Talmud Hierosolymitanum, Venetiis 1523 (denuo phototypice editum, Berlin 1925).

Ugolinus, B., Pesiqta („Thesaurus antiquitatum sacrarum, Venetiis 1753-1754, 15 997-1225—16 1-1245).

„ „ Sifra (Ibid., 1752, 14 587-1629).

„ „ Tosefta Keritot (Ibid., 1756, 19 1903-1931).

„ „ Tosefta Meila (Ibid., 1756, 19 1383-1401).

„ „ Tosefta Menahot (Ibid., 1756, 19 629-715).

„ „ Tosefta Pesaḥim (Ibid., 17).

Literatūros sąrašas

Aberle, Die Begebenheiten bei dem letzten Abendmahl: TQ 51 (1869) 67-126.

Ackermann, F., Archaeologia Biblica, Viennae 1826.

Aelianus, De natura animalium, Parisiis 1858, lib. XVII (ed. R. Hercher).

Alexius, H. M.—Card. Lepicier, In Librum Psalmorum Commentarius, Romae 1934-35, I-II.

Alfonsus, F., Adversus haereses, Coloniae 1543.

Anderlind, L., Die Rebe in Syrien, insbesondere Palästina: ZDPV 11 (1888) 160-177.

Anzalone, P. V., Jesus et Maria ad nuptias in Cana Galilaeae: VD 9 (1926) 364-368.

Apolinaris, Laod., Chronicon paschale: Migne, P. G., 92 69-1146.

Augusti, J. Ch. W., Die gottesdienstlichen Sachen der alten Christen (archäologisch dargestellt), Leipzig 1831.

Augustinus, S., De moribus Ecclesiae Catholicae et de moribus Manichaeorum, lib. II: Migne, P. L., 32 1309-1378.

Baedeker, K., Palästina und Syrien[7], Leipzig 1910.

Basilius, S., „Liturgia S. Basilii Alexandrina": Migne, P. G., 31 1629-1656.

„ „Liturgia S. Basilii Coptica" (Anaphora S. Basilii): Migne, P. G., 31 1657-1678.

Bassermann—Jordan, F., Geschichte des Weinbaus[2], Main 1923, I-III.

Bauer, L., Volksleben im Lande der Bibel[2], Leigzig 1903.

Beda Venerabilis, De Locis Sanctis: Migne, P. L., 94 1179-1190.

Beer, G., Der Wein beim Paschafest: ZAW 31 (1911) 153.

Bellarminus, R., S., De Controversiis christianae Fidei adversus huius temporis haereticos, Venetiis 1721, I-V.

Benedictus XIV, De festis Domini Nostri Jesu Christi et de Beatae Mariae Virginis[3], Patavii 1758.

„ De Sacrosancto Missae Sacrificio, Moguntiae 1879.

Benzinger, I., Wein, Weinbau bei den Hebräern: PRE 21 (1908) 58-62.

Bickell, Zusammenhang der apostolischen Liturgie mit dem jüdischen Cultus, insbesondere dem Pascharitual: K 26 (1871) 513-547.

Bodensatz, J. C. G., Kirchliche Verfassung der heutigen Juden, Frankfurt-Leipzig 1749.

Boehmer, J., Der Wein im heutigen Abendmahl, Berlin 1927.

Burk, G., Christi Stellung zu den Rauschgetränken[2], Hamburg 1913.

Busse, E., Der Wein im Kult des Alten Testamentes, Freiburg im Br. 1922 [FTS 29 (1922)].

Buxtorfius, I. (P.-F.), Synagoga iudaica, Basileae 1661.

Buxtorfius. I. (F.), Florilegium hebraicum, Basileae 1648.

Canones Concilii Carthaginensis III: „Delectus Actuum Ecclesiae Universalis", Lugduni 1706, I 121-140.

Canones Concilii Tr[illegible]anensis: „Delectus...", Lugduni 1706, I 543-576

Carpzov, I. G., Apparatus historico criticus antiquitatum Sacri Codicis et gentis hebraeae, Francofurti-Lipsiae 1748.

Charles, R. H., The Book of Jubilees or The Little Genesis (translated from the editors ethiopic text), London 1902.

Clericatus, I., Decisiones Sacramentales, Anconae-Venetiis 1757.

Cornelius a Lapide, Commentarii in Sacram Sripturam, Melitae 1843-1851, I-X.

Cyprianus, S., Epistola 63: Ad Caecilium, de Sacramento Dominici Calicis: Migne, P. L., 4 383-401.

Dalman, G., Jesus-Jeschua, Leipzig 1922.

Döller, J., Der Wein in Bibel und Talmud: B 4 (1923) 143-167 267-299.

Dursch, G. M., Symbolik des mosaischen und christlichen Cultus, Tübingen 1858.

Ebers, G., Durch Gosen zum Sinai, Leipzig 1872.

Ebert, M., Reallexikon der Vorgeschichte, Berlin 1924-29, I-XIV.

Eisenmenger, I. A., Entdecktes Judentum, s. l. 1700.

Eisler, R., Das letzte Abendmahl: ZNW 25 (1926) 5-37.

Epiphanius, Adversus octoginta haereses, lib. III: Migne, P. G., 41 173—42 832.

Feldmann, F., Das Buch Isaias, Münster im Westf. 1925, I Halbb. („Exegetisches Handbuch zum Alten Testament", 14 Bd.).

Ferrarus, L., Prompta bibliotheca canonica, iuridica, moralis, theologica nec non ascetica, polemica, rubricistica, historica, Venetiis 1778, I-IX.

Fonck, L., Streifzüge durch die biblische Flora, Freiburg im Br. 1900.

Gächter, P., Maria in Kana (Jo 2, 1-11): ZKT 55 (1931) 351-402.

Gellius, A., Noctium Atticarum libri XX (ed. C. Hosius, Lipsiae 1903).

Goodwinus, Th., Moses et Aaron, lib. VI: B. Ugolinus, Ibid., 1745, 3 29-404.

Grimm, J., Geschichte der öffentlichen Thätigkeit Jesu, Regensburg-New York-Cincinatti 1879, I.

Grupp, G., Kulturgeschichte der römischen Kaiserzeit,[2-3] Regensburg 1921.

Guhl und Kohner, Leben der Griechen und Römer[6], Berlin 1893.

Gulkowitsch, L., Der kleine Talmudtraktat über die Samariter (Kuthim): „Αγγελος" 1 (1925) 48-56.

Guthe, H., Wein: RLV 15 (1929).

Handwörterbuch der gesamten Medizin[2], herausg. von A. Villaret, Stuttgart 1899-1900, I-II.

Harnack, E., Die Bibel und die alkoholischen Getränke, Berlin 1894.

Haupt, P., Tranken die alten Babylonier Bier?: WZKM 31 (1924) 5-21.

„ Biblische Liebeslieder, Leipzig 1907.

Hehn, V., Kulturpflanzen und Hausthiere in ihrem Übergang aus Asia[7], Berlin 1902.

Herodotus, Historiarum lib. IX (ed. C. Müller, Parisiis 1877).

Hieronymus, S., Commentarius in Evangelium Matthaei: Migne, P. L., 26 15-228.

„ Ep. ad Nepotianum, de vita clericorum et monachorum: Migne, P. L., 22 527-540.

„ Commentarius in Isaiam Prophetam, lib. XVII: Migne, P. L., 24 17-704.

Holzmann, O., Das Abendmahl im Urchristentum: ZNW 5 (1904) 89-120.

Holzmeister, U., „Quoniam Nazaraeus vocabitur" (Mt. 2, 23): VD 17 (1937) 21-26.

Homerus, Odyssea (ed. G. Dindorf—C. Hentze, Lipsiae [5]1906-07).

„ Ilias (ed. G. Dindorf—C. Hentze, Lipsiae [5] 1907-1908).

Ignatius, S., „Liturgia S. Ignatii": Migne, P. G., 5 969-978.

Ikenius, C., Antiquitates hebraicae, Bremae 1732.

Ioannes Chrysostomus, Commentarius in S. Matthaeum Evangelistam: Migne, P. G., 57 13-472 58 471-794.

„ „Liturgia": Migne, P. G., 63 901-922.

Isidorus Hisp., Etymologiarum lib. XX: Migne, P. L., 82 73-728.

„ Sermo de Corpore et Sanguine Domini in Pascha: Migne, P. L., 83 1225-1228.

Iulius Africanus, Chronographia: Migne, P. G., 10 64-93.

Jacob, G., Altarabisches Beduinenleben[2], Berlin 1897.

Jeremias, J., Jerusalem zur Zeit Jesu, Leipzig 1923-29, I-II A-B.

Iosephus Flav us, De bello iudaico (ed. B. Niese, Berolini 1894).

Jullien, M., L'Egipte, Lille 1891.

Kircher, K., Die sakrale Bedeutung des Weines im Altertum, Giessen 1910.

Knabenbauer, I., Commentarius in Evangelium secundum Ioannem[2], Parisiis 1906 („Cursus Sacrae Scripturae").

Kortleitner, F. X., Archaeologia biblica, Oeniponte 1917.

Köhler, L., Eine archaistische Wortgruppe: ZAW 46 (1928) 218-220.

Krauss, S., Talmudische Archäologie, Leipzig 1910-12, I-III.

Lactantius, Epitome divinarum institutionum: Migne, P.L., 6 1017-1094.

Lassar—Cohn, Die Chemie im täglichen Leben[8], Leipzig 1916.

Litzmann, H., Jüdische Passahsitten und der ἀφικόμενος: ZNW 25 (1926) 1-5.

Lightfoote, I., Horae hebraicae et talmudicae in quattuor Evangelistas, Lipsiae 1684.

Littmann, E., Deutschland und Morgenland im Lichte der Lehnwörter: ZDMG 78 (1924) 73-87.

Löhr, M., Gastfreundschaft im Lande der Bibel einst und jetzt: PJ 2 (1906) 52-63.

Macedo, A., Disquisitio theologica de ritu azymi et fermentati, s.l.s.a. (Venetiis 1729).

Maimonidus, M., Constitutiones de ingressu sanctuarii: B. Ugolinus, Ibid., Venetiis 1747, 8 1033-1041.

„ Canones Ethici seu de Moralibus s.l.s.a.

Martialis, M. V., Epigrammata (ed. C. L. F. Panckoucke, Paris 1835).

Merx, A., Die vier kanonischen Evangelien[2], Berlin 1897-1905, I-II.

Metzger, M. J., Traubensaft als Konsekrations Materie: H 10 (1916) 73-76.

Miketta, K., Die Amarnazeit: BZ 1 (1908) 417-463.

Monson, G. J.—Fitzjohn, Drinking Vessels of Bygone Days, London 1927.

Mülinen, E., Beiträge zur Kenntnis des Karmels: ZDPV 31 (1908) 1-258.

Munk, S., Palestine, description géographique, historique et archéologique, Paris 1845.

Nestle, E., Der alte und der neue Wein: MNDPV (1895) 55-56.

Ongeval, V., Praelectiones in Geographiam biblicam et antiquitates hebraicas[2], Gandae 1907.

Ovidii, P. N., quae extant omnia opera (ed. I. A. Amari, Parisiis 1820).

Palmer, C. H., Der Schauplatz der vierzigjährigen Wüstenwanderung Israels, Gotha 1876.

Pareau, J. H., Antiquitas hebraica[3], Traject ad Rhenum 1832.

Petrus Alexandrinus, (Fragmenta): Migne, P. G., 18 512-521.

Philo Alexandrinus, De victimis (ed. L. Cohn, Berolini 1896, V 39-62).

„ De ebrietate (ed. L. Cohn, Berolini 1897, II 170-214).

„ De sacerdotibus (ed. L. Cohn, Berolini 1906, V 20-32).

Plinius, Naturalis Historiae lib. XXXVII (ed. C. Mayhoff, Lipsiae 1892-1909).

„ Epistolae (ed. R. C. Kukula, Lipsiae 1908).

Power, E., „Ego sum vitis vera": VD 1 (1921) 147-152.

Preuschen, E, Todesjahr und Todestag Jesu: ZNW 5 (1904) 1-17.

Roccaberti, Th., Bibliotheca Maxima Pontificia, Romae 1698, I-XX.

Rolfs, E.—Robe, W., Die Frage des alkoholfreien Abendmahlweins, Berlin 1932.

Rosenzweig, A., Geselligkeit und Geselligkeits-Freuden in Bibel und Talmud, Berlin 1895, I. Hälfte.

Saurusaitis, P., De totali ab inebriantibus potibus abstinentia, Caunae 1924.

Schäfer, J., Die Wunder Jesu in Homilien erklärt,[2-3] Freiburg im Br. 1921.

Schevchzeri, I. I., Physica sacra, Augustae et Ulmae 1735, I-IV.

Schmidt, H., Die Alkoholfrage im Alten Testament, Hamburg 1926.

„ Die Erzählung von der Hochzeit zu Kana, Berlin 1931.

Schneller, L., Kennst du das Land?, Leipzig 1930.

Schoch, K., Christi Kreuzigung am 14. Nisan: B 9 (1928) 48-56.

Schröder, J. F., Satzungen und Gebräuche des talmudisch-rabbinischen Judentums, Bremen 1851,

Schultze, R., Geschichte des Weins und der Trinkgelage, Berlin 1867.

Schulz, A., Das Wunder zu Kana im Lichte des Alten Testamentes: BZ 16 (1924) 93-96.

Seerupius, J., Dissertatio de titulo Rabbi: B. Ugolinus, Ibid., 1758, 21 1083-1092.

Seneca, L. A., De ira (ed. E. Hermes, Lipsiae 1905, vol. I, fasc. I, 46-150).

Siculus, L. M., De rebus Hispaniae memorabilibus, lib. I („Hispaniae illustratae seu rerum urbiumque Hispaniae, Lusitaniae, Aethiopiae et Indiae scriptores varii", Francofurti 1603, I 293-297).

Spitzer, S., Das Mahl bei den Hebräern, Pressburg 1877.

Strabo, Geographica, lib. XVII (ed. C. Müller et F. Dübner).

Strack, H. L., Pesachim, Leipzig 1911.

Strack, H. L.—Billerbeck, P., Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch, München 1922-28, I-IV.

Szczepański, L., Geographia historica Palaestinae antiquae, Romae 1926.

Trzeciak, S., Quaestio alcoholica apud Judaeos temporibus Domini Nostri Jesu Christi, Petropoli 1913.

Ugolinus, B., Dissertatio de ritibus in Caena Domini: Ibid., 1755, 17 1127-1188.

Villalpandus Cordubensis, I. B., Apparatus Urbis ac Templi Hierosolymitani, Romae 1604.

Volz, P., Ein heutiger Passahabend: ZNW 7 (1906) 247-251.

Weber, M., Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie, Tübingen 1921, III Bd.: Das antike Judentum.

Winsch, W., Die Lösung der Abendmahlsfrage, Berlin 1903.

„ War Jesus ein Nasiräer?⁴, Berlin 1907.

Woenig, F., Die Pflanzen im alten Aegypten, Leipzig 1886.

Zapletal, V., Der Wein in der Bibel, Freiburg im Br. 1920.

Įžanga

1. Kai kurių terminų bei sąvokų paaiškinimas. — 2. Keletas pastabų dėl esančios Kristaus abstinencijos klausimo būklės. — 3. Žodis dėl nagrinėjamojo klausimo bei temos atbaigtumo ir evidentiškumo. — 4. Apžvelgiamasis medžiagos suskirstymas.

Pradedant nagrinėti Kristaus abstinencijos klausimą, pirmiausia tenka kiek aptarti (1) kai kuriuos šiame darbe vartojamus terminus bei sąvokas. Toliau, dera taip pat kiek paminėti (2) kaip svarstomasis klausimas lig šiol yra buvęs traktuojamas ir kas jį sprendžiant jau padaryta. Be to, kad pirmaeilis nagrinėjamosios temos šaltinis yra N. Įstatymo Šv. Raštas, o paskutiniajame ne visi svarbesnieji klausimai pakankamai aiškiai užfiksuoti, — tai jau pačioje pradžioje pravartu žinoti (3) kokio nagrinėjamojo klausimo bei temos atbaigtumo ir evidentiškumo galima iš šio darbo reikalauti. Pagaliau, kad būtų galima geriau vaizduotis bent pačią paprasčiausią veikalo sąrangą, atbaigiamojoje įžangos dalyje teks duoti dar (4) apžvelgiamąjį medžiagos suskirstymą.

1. Tikslus nagrinėjamojo objekto supratimas, be kita ko, priklauso taip pat nuo deramo vartojamųjų terminų bei sąvokų paaiškinimo. Tam tikslui pradžioje tenka kiek aptarti kai kuriuos darbe vartojamus terminus bei sąvokas.

Veikalo temoje sutelktų terminų tarpe galima atskirti dvi pagrindines dalis. Pirmojoje dalyje tariama apie patį nagrinėjamąjį objektą, o antrojoje, — kokiu atžvilgiu tas objektas yra nagrinėjamas.

Nagrinėjamasis objektas, būtent, yra Kristaus abstinencijos klausimas.

ABSTINENCIJA (arba santūra) čia mūsų suprantama tokia morališkoji dorybė, kuri palenkia žmogaus valią susilaikyti net nuo saikingo svaiginamų gėralų vartojimo.

Etimologiškai abstinencijos terminas reiškia susilaikymą ir maždaug atitinka gr. νῆψις (νήφω), ἐγκράτεια, σωφροσύνη; lot. abstinentia, sobrietas; italų astinenza; prancūzų-anglų abstinence; vok. Enthaltsamkeit; arabų زهد (*zuḫd)*; ir pan.

Temos redakcijoje sutelktų terminų antrojoje pusėje, kaip minėjome, tariama tai, kokiu atžvilgiu arba kokių duomenų šviesoje nagrinėjamasis objektas veikale yra svarstomas. Tas atžvilgis arba duomenys yra išreikšti posakiu ŠVENTOJO RAŠTO ŠVIESOJE, o tai reiškia, kad nagrinėjamasis klausimas bus nušviestas Šv. Rašte glūdinčiais duomenimis.

BLAIVYBĖ, BLAIVUS, BLAIVININKAS — šiame darbe vartojama ne gėrimo su saiku, bet abstinencijos prasme.

GĖRĖJAS SU SAIKU (μετριοπότης) yra žmogus tevengiąs besaikio gėrimo.

2. Kristaus abstinencijos klausimas lig šiol priklauso moksliškai dar netirinėtoms sritims. Mokslinėje literatūroje tuo klausimu neturime ne tik jokios monografijos, bet nė išsamesnio straipsnio.

Iš antros pusės, šita moksliškai netirinėta sritis paskutiniaisiais laikais įgyja vis didesnės teorinės ir praktinės reikšmės. Dažnas šiame klausime pradeda orientuotis taip, kaip gali būti naudingiau jo pažiūrai ar gyvenimo stiliui pateisinti.

Iliustracijai paminėsime čia keletą charakteringesnių kalbamo klausimo sprendėjų.

Iš katalikų pusės pažymėtinesnių tarpe galėtų būti paminėtas S. Trzeciakas, V. Zapletalis, J. Dölleris ir P. Saurusaitis.

S. Trzeciakas savo brošiūroje „Quaestio alcoholica apud Judaeos temporibus Domini Nostri Jesu Christi" (Petropoli 1913, pp. 51) gana paviršutiniškai palietęs keliolika temų, galinčių turėti preliminarinės reikšmės Kristaus abstinencijos klausimui spręsti, nepraeina tyliai ir pro patį Kristaus asmenį. Ta proga, klausimo plačiau nenagrinėdamas, pasitenkina vien suminėjimu faktų, kad Kristus vyną gėrė, kad Kanos vestuvėse vyną iš vandens padarė ir Paskutinėje Vakarienėje be vyno neapsiėjo (p. 44), kad vyno ir vynmedžio palyginimais iliustravo savo mokslą (p. 45), — tačiau, išvados Kristaus abstinencijos klausimu nesuformuluoja. Kiek apie tai galima spręsti iš konteksto, atrodo, jog Kristų jis laiko gėrėju su saiku.

V. Zapletalis jau kiek rimtesnėje, bet taip pat gana siauroje studijėlėje — „Der Wein in der Bibel" (Freiburg im Br. 1920, pp. 79) — nagrinėja vyno klausimą Palestinoje bibliniais laikais. Tiesa, Kristaus abstinencijos klausiman čia jis nesileidžia. Tačiau, kaip iš visos studijėlės turinio galima numanyti, tokiu klausimu jis nieko teigiamo pasakyti gal ir neturėtų. Apie Kristų tuojau pradeda nuo to, kad ir Jis vyną gėrė (p. 66). Tolimesnis to klausimo lietimas, matyt, jam atrodo tuščias dalykas. Gal dėl to, vietoje vieno kito reikšmingesnio argumento pro arba contra — jis pasitenkina tik ironiška charakteristika tų, kurie norėtų Kristų sieti su abstinencija. „Dar ir dabar," rašo jis tenai, „yra tam tikrų žmonių, kurie piktinasi tuo, kad Jis (Kristus) Kanos vestuvėse vandenį pavertė į vyną. Jiems būtų mieliau, jei Jis vyną būtų pavertęs į vandenį,[1]) kad tokiu būdu galėtų (jie turėti argumentą kitus) prie abstinencijos[2]) paraginti."[3]) Nors daugiau argumentų ir nepaduoda, bet, atrodo, kad jis Kristų laiko tik gėrėju su saiku.

---

[1]) Kažin ar V. Zapletalis čia neturėjo galvoje G. Burko, kuris šitaip rašo: „Dabartinėse aplinkybėse, kada alkoholizmo pasekos yra tiek prislėgusios mūsų tautą, jog kiekvienas ją mylįs žmogus jau turėtų pakilti į kovą su šitokiu priešu, — be abejo, kad ir Kristui, matant krikščionio vestuvių stalą, prie kurio Jis buvo maldoje pakviestas svečiu, apkrautą šampano, vyno ir konjako buteliais, galėtų būti arčiau širdies visus šituos svaiginamus nuodingus gėralus į vandenį paversti, o susirinkusiesiems sušūkti: Ar nežinote, kad jūsų namai turi būti krikščionio namai, o jūs pavertėt juos girtavimo namais!" — (Christi Stellung zu den Rauschgetränken[2], Hamburg 1913, 25: „Unter den heutigen Verhältnissen, wo die Alkoholnot so furchtbar auf unserm Volk lastet, und jeden Volksfreund zum Kampf gegen diesen Feind herausfordern sollte, würde Jesu sicherlich im Hinblick auf die Champagner-, Wein und Kognakflaschen auf so mancher christlichen Hochzeitstafel, zu der man ihn erst mit Tischgebet zu Gast gebeten hat, der Gedanke näher liegen, alle diese berauschenden Gift-Getränke in Wasser zu verwandeln und der Gesellschaft die Worte zurufen: Wisset ihr nicht, dass euer Haus ein Christenhaus sein soll? Ihr aber habt es zu einen Trinkhaus gemacht!")

[2]) Šioje vietoje V. Zapletalis vartoja terminą Mässigkeit, kuris iš reiškia tik gėrimą su saiku. Tačiau, nenorėtume manyti, kad čia Zapletalis būtų norėjęs pašiepti net ir gėrimo su saiku pasimokymą iš Kristaus pavyzdžio. Tai būtų nebesuderinama su krikščioniškaja etika. Manome, kad Zapletalis čia bus turėjęs galvoje terminą Enthaltsamkeit arba Abstinenz, o Mässigkeit parašęs neapdairumą ar nepakankamą kalbamųjų terminų skyrimą. Dėl to, šioje vietoje jo terminą Mässigkeit mes ir suprantame ne gėrimo su saiku, bet abstinencijos prasme.

[3]) Ibid., 66: „Jetzt noch finden es gewisse Leute anstössig, dass er an

J. Dölleris yra parašęs gausiai medžiagos prikimštą straipsnį — „Der Wein in Bibel und Talmud“ [B 4 (1923) 143—167 ir 267—299]. Jame jau kiek išsamiau ir objektyviau negu V. Zapletalis (plg. jo p. 271) nagrinėja vyno klausimą Palestinoje bibliniais ir pobibliniais laikais. Kristaus abstinencijos klausimą jis liečia keliose vietose (p. 165, 273, 278, 284—5, 290—1, 293, 296—7), bet labai trumpai. Iš tų vietų matyti, kad, be Kančios meto (p. 165, 278), kada Kristus vyno negėrė, ir vienos kitos vietos su labai neaiškiu tuo klausimu pasisakymu (p. 284—5, 296—7), — visais kitais atvejais, atrodo, jog Kristus yra jo traktuojamas tik kaip gėrėjas su saiku (p. 273, 390—1, 293). Tačiau, šitokiai savo pažiūrai paremti jis nenurodo nė vieno patikimo argumento šaltiniuose. Vienur (p. 290—1) netgi bando aktyviai ginti nuomonę, kad Kristaus vartotasis vynas Paskutinės Vakarienės metu negalėjęs būti neraugintas, nors, kaip žemiau matysime, šaltiniais to įrodyti negalima.

Mūsų tautietis P. Saurusaitis savo brošiūroje „De totali ab inebriantibus potibus abstinentia“ (Caunae 1924, pp. 46) nagrinėja abstinencijos klausimą apskritai. Darbas parašytas beveik be plano, sistemos, precizijos, metodikos ir šaltinių. Dėl to, mokslinės vertės jis neturi. Tačiau, Kristaus abstinencijos klausimu jame kai kur pasitaiko gana sveikų minčių. Pav., jis nebesitenkina vien faktu, kad Kristus vyną gėrė, bet kartu jam rūpi ir to vyno alkoholingumas (p. 7, 39). Nors ir nelabai drąsiai, bet Kristus jo mieliau laikomas abstinentu. „Yra tikra,“ rašo jis ten, „jog nors Kristus ir būtų kada nors ragavęs raugintо vyno, bet niekada Jis negėrė jo vandens vietoje, kaip kad mūsų laikų gėrėjai su saiku kiekviena proga daro, ir būtent: laimingam rytmečiui, geram apetitui, pasisekimui, sušilimui, atvėsimui.“[1])

Iš protestantų pusės yra rašiusių daugiau atskirais Kristaus abstinencijos klausimo momentais arba daugiau

---

der Hochzeit zu Kana Wasser in Wein verwandelt hat. Ihnen wäre es lieber, wenn er Wein in Wasser verwandelt hätte, um zur Mässigkeit zu mahnen“.

[1]) Ibid., 39: „Certum est Dominum Nostrum, etsi unquam gustasse fermentatum vinum, nunquam bibisse vinum loco aquae, sicut nostri moderat potatores omni occasione, pro prospero mane, pro bono appetitu, pro bona prosperitate, pro calore, pro frigore — facere solent.“

apie Kristaus abstinenciją apskritai. Tarp pirmųjų galėtų būt paminėtas F. Engelke, H. Schmidtas, J. Boehmeris, o tarp antrųjų — W. Winschas, E. Zurhellen-Pfleiderer, G. Burkas.

F. Engelke, kaip pastorius, yra parašęs trejetą blaivaus turinio pamokslėlių, išleistų vardu: „Christus war nicht Ja und Nein" (Berlin 1931, pp. 39). Paskutinis iš jų skiriamas Kanos vestuvių įvykiams aptarti. Kaip pamokslas, taikomas margai publikai, yra nedokumentuotas ir nemoksliškas, bet gana nuoširdus temos sprendimas. Jis vykusiai pastebi, og kaip Kristus tyruose buvo gundomas šetono iš Šv. Rašto paimtu posakiu, taip panašiai dabar girtuokliai gundosi gerti, remdamies iš Šv. Rašto paimtu Kanos vestuvių faktu (p. 31). Jam atrodo, kad Kanos vestuvėse, kuriose buvo pakviestas Kristus, kaip lygiai ir mūsų laikų vestuvėse, jeigu ose svečiu būtų pakviečiamas Kristus, negalėjo būti neblaivių scenų (p. 32—3). Kaip jis pats savęs nepriskaito prie tokių, kurie vestuvių džiaugsmą norėtų visiškai „suvandeninti" (verwässern, p. 34), taip panašiai ir Kristų jis čia skelbia tokį, kuris su muitininkais ir nusidėjėliais sėdėjo prie bendro stalo (su svaiginančiu vynu?, p. 35). Pagaliau, stačiai ex abrupto teigia, kad Kristaus padarytasis vynas buvo svaiginąs, girdi, už tai kalbą vestuvių užvaizdos žodžiai (p. 37). Summa summarum jam atrodo, jog Kanos vestuvių įvykių raidės vis dėlto kalbančios prieš blaivininkus („die Buchstaben gegen uns", p. 38). Vadinas, Kanos vestuvių įvykiuose Kristaus poelgių koncepcija in puncto bibendi pas jį išeina tik nuosaikininkiška.

H. Schmidtas savo brošiūroje „Die Erzählung von der Hochzeit zu Kana" (Berlin 1931, pp. 43) nagrinėja Kanos vestuvių įvykius. Kristaus abstinencijos klausimas čia jam beveik nerūpi. Dengdamasis neva moksliškumu bando įrodyti Kanos vestuvių įvykių neistoriškumą ir stebuklo netikrumą. Brošiūra visiškai nevykusi.

J. Boehmeris yra parašęs pusėtinai dokumentuotą, bet taip pat nemokslišką brošiūrą „Der Wein im heiligen Abendmahl" (Berlin 1927, pp. 44). Pirmiausia čia jam rūpi protestantų bažnyčiai įpiršti bealkoholinio vyno vartojimą. Ta proga jis kiek paliečia taip pat ir Kristaus Paskutinės Vakarienės metu vartoto vyno klausimą. Jam aišku, kad kalbamosios Vakarienės metu Kristus vyną gėrė (p. 15). Tačiau, jo nuo-

seklumas gerokai šlubuoja. Pav., vienur teigia, kad tada Palestinoje vynai buvę tiek alkoholingi, jog net vandeniu atskiedimas jų svaiginamumui nepadarydavęs jokios arba beveik jokios įtakos (p. 16). Taigi, išeitų, kad ir Kristus šitokį stiprų alkoholinį vyną yra gėręs Paskutinės Vakarienės metu. Tuo tarpu kiek toliau vėl teigia, kad kalbamos Vakarienės metu vynas, kurį Kristus vad. tik „vynmedžio vaisiumi", daug tiksliau atitinkąs bealkoholinį, negu alkoholinį vyną (p. 40). Vadinas, iš šito teigimo išeitų, kad tada Kristaus gertasis vynas galėjo būti visiškai bealkoholinis. Dar kiek toliau vėl teigia, kad Kristus, jei būtų matęs šių dienų alkoholizmo liūdnas pasekas, — Paskutinės Vakarienės metu tikrai būtų vyno nevartojęs ir tokiu būdu tiek sielų nenustūmęs į pagundą ir pražūtį (p. 43). Paskutinėje sentencijoje, šalia protestantiškos Kristaus koncepcijos ir gryno piktažodžiavimo, matyti, kad jis vėl grįžta prie to, jog kalbamosios Vakarienės metu Kristaus vartotasis vynas buvo svaiginąs.

W. Winschas, nors ir medikas (ir dargi mažai tikįs), bet, tardamasis galįs spręsti taip pat ir teologinius dalykus, — Kristaus abstinencijos klausimu yra parašęs net keletą brošiūrų. Pav., „Die Lösung der Abendmahlsfrage" (Berlin 1903, pp. 64), „War Jesus ein Nasiräer?" (Berlin ^{4}1907, pp. 80), ir k. Pirmojoje jis bando nupiešti Kristų, kaip vegetarą, o antrojoje, kaip abstinentą ir net nazirą. Savo nepagrįstomis ir labai radikališkomis bei fantastiškomis išvadomis didesnio pritarimo nerado nė protestantų tarpe.[1])

E. Zurhellen — Pfleiderer savo brošiūroje „Die Alkoholfrage im Neuen Testament" (Berlin 1927, pp. 28) Kristaus abstinencijos klausimui skiria palyginti nemaža vietos (p. 9—20). Tačiau, tai tėra menkutė, nemoksliška, moteriškės parašyta teologiška populiarizacija. Jai atrodo, kad Kristus, bent iškilmingesniais atvejais, vyną gerdavęs (p. 10—11) tiek prie muitininko, tiek prie parisiejaus stalo (p. 12). Abstinentas Jis nebuvęs (p. 11, 13). Visi šitie teigimai remiasi vien pačios autorės nuomone.

---

[1]) Plg. E. Rolfs — W. Robe, Die Frage des alkoholfreien Abendmahlweins, Berlin 1932, 5.

G. Burkas Kristaus abstinencijos klausimu yra parašęs aukščiau minėtą brošiūrą — „Christi Stellung zu den Rauschgetränken" (Hamburg [2]1913, pp. 63). Ji yra beveik visiškai nedokumentuota, planas ir sistema taip pat menki. Tačiau, Kristaus abstinencijos klausimas nagrinėjamas palyginti gana rimtai. Autorius laikosi linijos, kad pagrindinis Kristaus sekimo dėsnis yra ne taurių tuštinimas, bet savęs išsižadėjimas ir kryžiaus nešimas (p. 13). Be to, atkreipia dėmėsį į tai, kad Kristaus laikais Palestinoje buvo ne tik alkoholinių, bet ir bealkoholinių vynų (p. 15—22). Neginčyja, kad Kristus vyno kiek gerdavo (p. 25, 29), bet ar jis visada būdavo svaiginąs, — kelia rimtą abejonę (p. 23, 25, 29—31).

Nekalbant apie atskirų Kristaus abstinencijos klausimą lietusių autorių perdėjimus, apskritai, juos galima apibendrinti taip, kad Kristus vyną gėrė. To neneigia ir patsai Kristus.[1])

Šitas Kristaus vyno gėrimo faktas daugeliui atrodė kaip paprasčiausias ir kartu evidentiškiausias Jo abstinencijos klausimo išsprendimas. Ir būtent: kad Kristus vyną gėrė, tai abstinentas Jis nebuvo. Nebuvo betgi ir girtuoklis. Vadinas, Kristus buvo gėrėjas su saiku.

Iš tikrųjų gi Kristaus abstinencijos klausimas šitaip pigiai nesiduoda išsprendžiamas. Kaip matysime, Kristaus laikais Palestinoje buvo įvairių ir alkoholinių ir bealkoholinių vyno atmainų. Beveik visos šitos vyno atmainos buvo vadinamos tuo pačiu vyno terminu. Dėl to, sprendžiant Kristaus abstinencijos klausimą, tenka orientuotis, ar tas Jo gertasis vynas buvo alkoholinis; kokiose aplinkybėse bei kokį kiekį Kristus galėjo jo išgerti; ar tai jau galėjo sudrumsti Kristaus psichines galias. Be to, mūsų laikais permažai yra orientuojamasi apie Kristaus laikų žmonių gyvenimą Palestinoje apskritai: apie jų gėrimo papročius, vaišes, džiugiąją nuotaiką, gyvenimo stilių, ir t. t. Kad geriau galėtume suprasti Kristaus poziciją svaiginamų gėralų atžvilgiu, nepakanka išnagrinėti tuo klausimu vieną kitą Šv. R-to tekstą, bet kartu reikia atkurti bent minimalinius reikalavimus patenkinantį su kalbamuoju klausimu susijusį anų laikų gyvenimo foną. Visa tai, akį metus, labai paprastą Kristaus abstinencijos klausimą — padaro tikrai sunkų ir komplikuotą.

[1]) Plg. Mt. 11, 18—19. Lk. 7, 33—34. Mt. 26, 29. Mk. 14, 25. Lk. 22,18.

Kaip aukščiau minėjome ir iš duotos kalbamuoju klausimu darytų pastangų trumpos apžvalgos galėjome pastebėti, — vieni lig šiol pigiai neigė, kad Kristus nebuvo abstinentas, o kiti lygiai pigiai teigė, kad Jis buvo abstinentas. Tačiau, moksliškai nei vieni, nei antri savo teigimų lig šiol dar nėra pakankamai parėmę. Kitaip sakant, Kristaus abstinencijos klausime tiek mokslininkų, tiek mokslo populiarizatorių lig šiol daugiausia buvo tenkinamasi nuomonėmis. O tos jų nuomonės nebuvo specialių studijų rezultatas, bet tik tam tikrų mokslininkui ar populiarizatoriui pažįstamų sričių konveniencijos padarinys.

3. Ryžtantis Kristaus abstinencijos klausimą paremti daugiau šaltiniais, tenka dar kai ką pastebėti dėl nagrinėjamojo klausimo bei temos atbaigtumo ir evidentiškumo.

Iš vienos pusės, veikale skiriame nagrinėjamąjį klausimą, o iš antros pusės, temą. Kaip matome, nagrinėjamasis klausimas yra aptartas pirmojoje temos redakcijos terminų dalyje. Jis, būtent, yra Kristaus abstinencijos klausimas. O veikalo tema yra Kristaus abstinencijos klausimas Šventojo Rašto šviesoje. Kaip skiriame nagrinėjamąjį klausimą nuo temos, taip lygiai skiriame ir judviejų atbaigtumą pačiame veikale.

Nagrinėjamasis klausimas yra žymiai platesnis dalykas, negu pati tema. Kalbamąjį klausimą galima nagrinėti ne tik Šv. R-to šviesoje, kaip kad mūsų temoje daroma, bet taip pat krikščioniškosios tradicijos, Bažnyčios mokslo, sveikojo žmogaus proto ir kitokiose šviesose. Dėl tos tat priežasties nagrinėjamasis klausimas čia dar nebus atbaigiamas, o tik panagrinėjama palyginti siaura jo sritis, kiek tai galima padaryti mūsų temos ribose.

Tačiau, kas kita reikia pasakyti, kalbant apie pačios temos atbaigtumą. Ji, panaudotų šaltinių bei literatūros ribose, veikale gali būti pakankamai atbaigta. Į šitą tikslą darbe ir yra einama.

Be to, taip pat dar tenka pastebėti, jog skiriame temos atbaigtumą, iš vienos pusės, ir josios vidinį evidentiškumą, iš antros pusės. Tiesa, moksliniame darbe pritinka, kad temos atbaigtumas eitų lygiagrečiai su josios vidiniu evi-

dentiškumu, bet praktikoje kartais pasitaiko ir taip, kad vienas katras sakytas temos momentas (o gal ir abu) negali būti išreikštas visoje pritinkamoje pilnumoje.

Temos evidentiškumas, be kita ko, priklauso nuo toje srityje esančių šaltinių bei literatūros. Kaip skurdžiai atrodo turimoji Kristaus abstinencijos klausimu literatūra — jau buvo aukščiau minėta. Tuo tarpu dėl šaltinių tenka šioje vietoje dar kiek prasitarti.

Mūsų nagrinėjamajai temai pirmaeilis pagrindinis šaltinis yra N. Į-mo Šv. Raštas. Jame abstinencijos klausimas apskritai, o juo labiau Kristaus abstinencijos klausimas paliesti labai šykščiai. Mat, Kristaus žodžiu ir pavyzdžiu skelbtasis mokslas nebuvo visas sistemingai surašytas. Pradžioje Apaštalai skelbė Kristaus mokslą žodžiu, o ne raštais. Tikintiesiems atvejų atvejais buvo primenama užlaikyti tai, kas jiems buvo skelbta žodžiais. Kilus nesusipratimams, Apaštalai juos sprendė taip pat gyvu žodžiu. Vėliau, kad nebe visur patys Apaštalai galėjo suskubti būti, tai pradėjo rašyti laiškus. Šia priemone jie galėjo vadovauti tikintiesiems nors ir kažkaip toli nuo jų būdami. Panašiai okazionališkas atsiradimas yra ir kitų N. Į-me surašytų dalykų. Tokiuose okazionališkuose raštuose kartais liko pakankamai nenušviesta tai, kas Bažnyčios gyvenime turi ypač didelės reikšmės (pav., Šv. Panelės Marijos Nekaltas Prasidėjimas, skaistyklos buvimas, ir k.), o nušviesta tai, kas turi tik praeinamos reikšmės (pav., vyrų ir moterų galvos sutvarkymas).[1]) Teisingai tad pastebi Aberle, kad Šv. R-te, dėl okazionališko atskirų jo dalių atsiradimo, „savaime pasidaro tai, jog nebegalima jame išlaikyti deramos dalykų proporcijos, kad maži dalykai pavirsta dideliais, o dideli mažais. Tai net mes patys turėjome progos patirti mūsų krašte“, tęsia jis toliau, „kada klausimas, ar popiežius kokiai tai poniai buvo padovanojęs auksinę rožę ar ne, kurį laiką buvo įgyjęs didesnę praktišką vertę, negu visi kiti konfesiniai skirtumai kartu. Panašiai yra buvę visais laikais ir tuo atžvilgiu negalima ir net nėra reikalo daryti išimtį taip pat ir Evangelijos atsiradimo laikams.“[2])

---

[1]) Plg. 1 Kor. 11, 2—16.

[2]) Die Begebenheiten bei dem letzten Abendmahl: TQ 51 (1869) 75: „...bringt es von selbst mit sich, dass sich die Proportionen der Dinge verschieben, dass Kleines zu Grossem und Grosses zu Kleinem wird. Wir ha-

Be to, anot to paties A b e r l e s, „jeigu jie (t.y. N. Į-mo surašytojai) rašė tada, kai buvo reikalas (proga), tai jie rašė tiek, kiek tam reikalui buvo reikalinga; o kas pranokė reikalą, turėjo būti laikomasi to, kas jau buvo mokyta žodžiais.“[1]) Šitoks betgi N. Į-mo tekstų okazionališkumas bei fragmentiškumas nė kiek nemažina jo, kaip įkvėpto tikėjimo bei doros normų depozityvaus šaltinio, vertės, o tik kalba už tai, kad šykščiau užfiksuoti dalykai anais laikais galėjo būti žmonėms gerai žinomi iš Apaštalų mokymo žodžiu ar bent tuo metu proporcingai tiek neaktualūs, kiek kiti klausimai.

Nagrinėjamojo klausimo šykštesnis Šv. R-te užfiksavimas kai kuriose vietose neišvengiamai daro įtakos taip pat ir mūsų temos deramam vidiniam evidentiškumui. Kad šita neigiamoji temai įtaka būtų galima suredukuoti iki galimo minimumo, — darbe, be kita ko, nevengiame panaudoti taip pat ir žydiškosios tradicijos svarbesniųjų šaltinių. Ypač kreipiame dėmesį į tokius žydiškosios tradicijos šaltinius, kurie savo atsiradimo chronologija artimiausi N. Į-mo surašymo laikams. Tokie yra Mišna, Tosefta, kai kurie halachiškojo bei haggadiškojo midrašimo dalykai ir iš dalies Jeruzalės ir Babilonijos Talmudai.

Kad minėti žydų tradicijos šaltiniai mūsų krašte nėra populiarūs, tai šioje vietoje, manome, bus pravartu bent labai trumpai juos apibūdinti.

MIŠNA (מִשְׁנָא, *mišna;* dgsk. מִשְׁנָיוֹת, *mišnajot* = „traktatai“) iš שָׁנָה *(šana)*, kuris reiškia pakartoti, mokyti (padavimą žodžiu). Tai rinkinys žodiškojo žydų rabinijos mokymo maždaug nuo 200 m. pr. Kr. iki 200 m. po Kr. Yra manoma, kad šitą rinkinį surašė ar bent redagavo žydų didžiuoju ir net šventuoju vadinamas R a b b i J e h u d a (רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא הַקָּדוֹשׁ = „Rabbi Jehuda Kunigaikštis Šventasis“;

---

ben es selbst erlebt, dass in unserm Lande die Frage, ob der Papst einer gewissen Dame die goldene Rose verliehen habe, zu einer bestimmten Zeit eine grössere praktische Wichtigkeit bekam, als alle andern confessionellen Differenzen zusammen. Aehnliches hat zu allen Zeiten stattgefunden und in dieser Beziehung für die Zeit des Evangelienabfassung eine Ausnahme zu statuiren, geht nicht an und ist auch nicht nothwendig.“

[1]) Ibid., 74: „Durften sie nur schreiben, wenn ein Nothfall vorlag, so durften sie auch nicht mehr schreiben, als zu Befriedigung des jeweiligen Bedürfnisses gerade zureichte; was darüber hinausging, musste der mündlichen Ueberlieferung vorbehalten bleiben.“

gyv. apie 137—210 m. po Kr.) II-jo amž. gale. Tai tartum antrasis Įstatymas (krikščionių trad. vadinamas δευτέρωσις). Vėliau Mišna dar buvo vad. Tannaitų (iš hebrajų תַּנָּא, *tanna* arba aramajų תַּנָּאָה, *tannaa* = „tradicijos žinovas") kiek pertvarkyta, papildyta. Kaip šaltinis, Kristaus laikų žydijos papročiams pažinti, Mišna turi didelės mokslinės reikšmės.

TOSEFTA (aramajų תּוֹסֶפְתָּא, *tosefta* = „priedas; papildymas") arba Didžioji Mišna yra rinkinys Mišną papildančių bei aiškinančių traktatų. Ji kartais dar vadinama BARAITA (בָּרַיְתָא, *berajta* = „esantis lauke; extra") iš aramajų בָּרָא (*bara* = „būti lauke, šalia"). Šitokiu vardu norėta pabrėžti, kad kalbamame rinkinyje yra tokia medžiaga, kuri rabinų mokyklose nebuvo priimta dėstyti, taigi, buvo š a l i a mokyklose dėstytinos medžiagos. Tuo tarpu Mišnoje surašyta medžiaga buvo mokyklose dėstoma. Yra manoma, kad Toseftą surašęs R a b b i H i j j a (mokinys Mišnos surašytojo Rabbi Jehuda) apie 200 m. po Kr. Dabartinėje josios redakcijoje yra kai kurių priedų iš vėlybesniųjų Talmudo laikų. Nors rabinai Toseftą laikė tik privatišku atskirų žydų mokytojų nuomonių almanachu, o ne rabinų viršūnių pripažintu tinkamu skelbti mokslu, — tačiau, kultūros istorijos atžvilgiu, taip pat ir Tosefta yra gana rimtas Kristaus laikų žydų gyvenimui pažinti šaltinis.

MIDRAŠIMAS (מִדְרָשׁ, *midraš;* iš דָּרַשׁ, *daraš* = „ieškoti, tirti"; dgsk. מִדְרָשִׁים, *midrašim* = „tyrinėjimai, studijos"), — tai žydų rabinų Šv. R-to aiškinimai. Jis yra skiriamas į Įstatymą pagrindžiantį arba halachiškąjį (הֲלָכָה, *ḫalacḫa* = „taisyklė; tvarka") ir dvasią nuteikiantį arba haggadiškąjį (הַגָּדָה, *ḫaggada* = „pasakojimas") midrašimą. Apskritai, tai yra labai platus trad. žydų literatūros dalykas, kuris buvo kurtas geriausių rabinų atstovų maždaug nuo II-jo iki XI-jo amž. po Kr.

Iš halachiškojo midrašimo mūsų daugiau buvo naudojamasi SIFRA (סִפְרָא, *sifra* = „knyga"). Tai Pentateucho Kunigų knygos aiškinimas (dėl to, ji dar vadinama תורת כהנים = „Kunigų Įstatymas"), parašytas R. Jehuda mokinio R a b b i R a b (†243) apie II-jį amž. po Kr. — Iš haggadiškojo midrašimo daugiau naudojomės PESIQTA (פְּסִיקְתָּא, *pesiqta* = „skyrius"). Joje yra Kunigų, Skaičių ir Pakartojimo knygas aiškinančios homilijos, skiriamos skaityti subatomis ir kitomis

šventomis dienomis. Autorium laikomas Rabbi Kahana, o parašymo laikas — apie II-jį amž. po Kr.

Dėl savo archaiškumo, ir Sifra ir Pesiqta yra taip pat rimti šaltiniai Kristaus ir pobiblinių laikų žydų gyvenimui pažinti.

JERUZALĖS TALMUDAS (תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי, *Talmud Jerušalmi;* arba תַּלְמוּד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל = „Izraelio žemės Talmudas", t.y. Palestinos Talmudas) arba Jeruzalės Gemara yra kiek platesnis Mišnos aiškinimas ypač pagal Tiberiados mokyklos rabinų mokymą (תַּלְמוּד, *talmud;* iš: לָמַד, *lamad* = „mokyti"). Tannaitai čia sudėjo taip pat kai kuriuos R. Jehuda į Mišnos tekstą neįtrauktuosius dalykus. Jo surašymo laikas maždaug nuo pusės III-jo iki antros pusės IV-jo amž. po Kr. Jeruzalės arba Palestinos Talmudas, kaip pačių rabinų viršūnių autoritetingu pripažintas žydų papročių aiškinimas, mūsų nagrinėjamam klausimui nušviesti yra gana žymios vertės šaltinis.

Pagaliau, BABILONIJOS TALMUDAS (תַּלְמוּד בָּבְלִי, *Talmud Babli*) arba Babilonijos Gemara yra Mišnos aiškinimas Babilonijoje gyvenusių rabinų. Kad jų aiškinimas žymiai platesnis ir vispusiškesnis, negu Palestinos Tannaitų, tai Babilonijos Talmudas išėjo kelis kartus platesnis už Jeruzalės Talmudą. Dėl tos pačios priežasties žydų rabinai B. Talmudą daugiau ir vertino. Svarbiausi jo kodifikuotojai buvo Rabbi Aši (†427) ir Rabbi Abina (†499). Tokiu būdu B. Talmudas suredaguotas apie galą V-jo amž. po Kr.

Be to, apie galą V-jo ir pradžią VI-jo amž. po Kr. B. Talmudas dar buvo stropiai peržiūrėtas taip vad. Saborejų (סְבוֹרָאֵי, *sabore* = „apgalvojantieji, patikrinantieji"). Kad tais laikais tarp žydų rabinų tebebuvo daug gyvų archaiškiausių žydų tradicijos dalykų, — tai B. Talmudas tapo labai turtingas šaltinis, kartais net lig pedantiško smulkmeniškumo, atvaizduojąs biblinių ir pobiblinių laikų žydų gyvenimą.

Talmuduose, kurie buvo surašyti ne vienu laiku, ne vienose alinkybėse ir kuriuose toks milžiniškas rabinų kolektyvas (apie 2500 asmenų) dėstė su Įstatymu ir gyvenimu susijusius dalykus, — pasitaiko taip pat nenuoseklumų ir net prieštaravimų. Tačiau, apskritai, Talmudai, kaip ir visi kiti minėti žydų trad. šaltiniai, — yra nepakeičiama medžiagos versmė aptarti

tiems mūsų nagrinėjamojo klausimo momentams, kurie Šv. R-te peršykščiai arba ir visiškai neužfiksuoti.

4. Kaip jau iš pačios temos redakcijos numanu, veikalo medžiagos suskirstymą teks daryti pagal tai, kaip ji atrandama pačiame Šv. R-te.

Kaip kiekvienos, taip ir abstinencijos dorybės praktikavimą galima skirti į vidinį ir išorinį. Pirmasis yra valios nusiteikimas praktikuoti šią ar kitą dorybę, o antrasis — išorinių veiksmų derinimas su kalbamuoju valios nusiteikimu.

Skirstydami tad nagrinėjamosios temos medžiagą pagal tai, kaip ji randama Šv. R-te, turime pastebėti, kad paskutiniajame nerandame tokių tekstų, kuriais explicite ar implicite būtų tariama apie Kristaus abstinencijos dorybės, kaip tokios, vidinį praktikavimą ar ne. Dėl to šitas Kristaus abstinencijos klausimo momentas mūsų temoje specialiai ir nebus nagrinėjamas. Tačiau, Šv. R-te yra tokių tekstų, kuriais daugiau ar mažiau tariama apie Kristaus išorinį santykiavimą su abstinencijos dorybe. Kitaip sakant, yra tekstų tariančių apie Kristaus svaiginamųjų gėralų vartojimo ar nevartojimo faktą. Šito fakto nušvietimas ir yra svarbiausis mūsų temos uždavinys.

Pradžioje dar tenka pastebėti, kad prieš pradėdami nagrinėti atskirus Šv. R-to tekstus, susijusius su Kristaus abstinencijos klausimu, — turėsime kiek pasiinformuoti apie anų laikų Palestinos svaiginamuosius ir nesvaiginamuosius gėralus. Mat, Šv. R-te vartojami gėralams išreikšti terminai labai dažnai žymiai skiriasi nuo tokių pat mūsų krašte vartojamų terminų. Pakankamai tiksliai nesiorientuodami gėralų terminuose bei tų gėralų įvairiose atmainose, negalėsime deramai tarti nė apie pačią abstinenciją tokiais konkrečiais atsitikimais, kuriais tokie terminai bei gėralų atmainos buvo ar galėjo būti vartojamos. Dėl to pirmajame skyriuje teks aptarti (I) Kristaus laikais žydų tautos vartoti gėralai in specie.

Šv. R-te Kristaus abstinencijos klausimą liečiančių tekstų palyginti labai maža. Tais tekstais aptartus įvykius mes čia nagrinėsime maždaug chronologine tvarka, kaip kad jie Kristaus gyvenime galėjo įvykti.

Apie Kristaus abstinencijos klausimą Jo tylaus bei nuošalaus gyvenimo metu Nazarete — Šv. R-tas nieko nesako. Iš Šv. R-to Kristaus abstinencijos klausimu pradedame sužinoti

tik tada, kai Jis, kaip dieviškasis Mokytojas, pradėjo viešąjį savo doktrinos skelbimo darbą tautoje. Gana painų nagrinėjamajame klausime keblumą sudaro jau pats pirmasis Kristaus, kaip Mesijaus, pasirodymas Galilejos Kanos vestuvėse. Čia, būtent, Jis stebuklingu būdu vandenį pavertė į vyną. Antrajame tad skyriuje iš eilės teks nagrinėti (II) Kristaus abstinencijos klausimas ir vestuvės Galilejos Kanoje.

Pradėjus Kristui plačiau veikti viešajame gyvenime, veikiai atsirado nuoširdžių Jo sekėjų, bet netrūko ir atvirų priešų. Be kita ko, tie Kristaus priešai yra darę priekaištų ir net skleidę piktų šmeižtų Jo abstinencijos klausimu. Pora Evangelistų yra užfiksavę labai kuklų Kristaus atsakymą į tokius priešų skleidžiamus šmeižtus. Tai nagrinėsime iš eilės trečiajame skyriuje — (III) Kristaus atsakymas priešams savo asmens abstinencijos klausimu.

Baigdamas didžiąją savo pasiuntinybę žemėje, Kristus sutelkė visus savo Apaštalus į Paskutiniąją Vakarienę. Kaip matysime, tai buvo padaryta ne kokių paprastų, bet paschalinių žydų vaišių proga. Tokiais atvejais visų turėjo būti geriamas vynas. Ketvirtajame tad skyriuje teks nagrinėti (IV) Kristaus abstinencijos klausimas Paskutinės Vakarienės metu.

Pagaliau, Šv. R-te skaitome, kad Kristaus Kančios metu Golgotos kalne Jam buvo duota gerti vynuoginio gaminio, būtent, vyno ir acto. Tai duoda pamatą svarstyti (V) Kristaus abstinencijos klausimą Jo Kančios metu ir teks nagrinėti iš eilės penktajame veikalo skyriuje.

Daugiau su Kristaus abstinencijos klausimu arčiau susijusių tekstų Šv. R-te neturime. Tiesa, kai ką tuo klausimu sako taip pat tas faktas, kad Kristus gana dažnai buvo vad. Mokytoju (רַבִּי, *Rabbi;* Ραββι). Tai respektuosime baigiamajame žodyje.

I SKYRIUS

Kristaus laikais žydų tautos vartoti gėralai in specie

Skaitant Šv. R-tą kai kurių neaiškumų atsiranda jau vien dėl to, kad esame per daug nutolę nuo antikinės rytų kraštų kultūros apskritai. Mes, būtent, Šv. R-te užfiksuotus dalykus esame linkę suprasti ir spręsti tų kultūrinių aplinkybių šviesoje, kuriose patys gyvename. Taip darydami ypač toli apsilenkiame su deramu biblinių Palestinos laikų gėralų klausimo supratimu.

Svarbiausioji teretorialinė Šv. R-te aprašomų scenų atrama buvo Palestina. Tai šalis, kuri, vynuogių kultūros atžvilgiu, savo laiku yra vaidinusi pirmaeilį vaidmenį pasaulyje. Mums, kurie vynuoges pažįstame kartais tik iš gastronominių vitrinų, sunku suprasti tą izraelitų bei žydų išmanumą, kokį jie yra parodę vynuogių kultūroje, gyvendami milžiniškų vynuogynų uksmėse. Jei dar šiandie, keliaujant po anos garsios biblinių Palestinos laikų vynuogių kultūros griuvėsius, keleivį stebina gausūs kadaise buvusių vynuogynų akmeninių tvorų ir bokštų griuvėsiai, plačios vynuogėms brandinti terasos ir daugybė užsilikusių uolose iškaltų įvairių rūšių spaustuvų vynuogių derliui sudoroti, — tai ką bekalbėti, kaip didinga galėjo būti tame krašte vynuogių kultūra bibliniais laikais, kada ji tenai klestėte klestėjo.

Apskritai, nelabai žodingos hebrajų bei aramajų kalbos ypač didelį parodo žodingumą tenai, kur reikia išreikšti įvairias vynuoginių gaminių sąvokas. Ta aplinkybė rodo, jog biblinių laikų Palestinos gyventojai šioje srityje specialiai turėjo praturtinti savo žodyną dėl to, kad jie atitinkamai plačiai mo-

kėjo įvairiausiais būdais sunaudoti vynuogių kultūros pirminį produktą—vynuogių sultis [1]).

Vieną tų sulčių dalį jie perdirbdavo į (A) svaiginamuosius, o antrą į (B) nesvaiginamuosius gėralus. Šalia įvairių šitokius gėralus išreiškiančių terminų, deramai nagrinėjamajam klausimui nušviesti, — dar bus verti specialaus mūsų dėmėsio Šv. R-to tekstuose sutinkami (C) hebrajų יין *(JAJIN)* ir graikų ΟΙΝΟΣ terminai bei jais išreiškiamosios sąvokos abstinentiškuoju atžvilgiu, o taip pat ir (D) senovės Palestinos svaiginamųjų gėralų alkoholingumo pažinimas.—Visa tai šiame skyriuje svarstytini dalykai.

A. Svaiginamieji gėralai

1. Svaiginamieji gėralai apskritai: a) חֶמֶר (*ḩemer*), b) שֶׁמֶר (*šemer*), c) סֹבֶא (*sobe*) ir d) יַיִן נֶסֶךְ (*jajin nesek*). — 2. Svaiginamieji gėralai kilmės atžvilgiu: a) יַיִן חֶלְבּוֹן (Ḥelbono vynas), b) יַיִן לְבָנוֹן (Libano vynas), c) יין קילקי (Kilikijos vynas), d) יין דפרוגייתא (Frigijos vynas), e) יין האיטלקי (Italijos vynas), f) יין השרוני (Sarono vynas) ir g) יין כרמלי (Karmelio vynas).—3. Svaiginamieji gėralai spalvos atžvilgiu: a) יַיִן אָדוֹם (raudonasis vynas), b) יַיִן שָׁחוֹר (juodasis vynas) ir c) יין בורק (baltasis vynas). — 4. Svaiginamieji gėralai kompozicijos atžvilgiu: a) paprastieji ir b) komplikuotieji. — 5. Svaiginamieji gėralai skonio atžvilgiu: a) יין מתוק (saldusis vynas), b) יַיִן מַחְמֶצֶת (rūgštusis vynas), c) יַיִן מַר (kartusis vynas) ir d) יַיִן חַד (aštrusis vynas). — 6. Svaiginamieji gėralai laiko atžvilgiu: a) יַיִן חָדָשׁ (jaunasis vynas) ir b) יַיִן יָשָׁן (senasis vynas).

Žydų tautos vartotus svaiginamuosius gėralus galima nagrinėti daugiau (1) apskritai ir (2) kilmės, (3) spalvos, (4) kompozicijos, (5) skonio bei (6) laiko atžvilgiu.

1. Svaiginamiesiems žydų gėralams apskritai čia priskiriami tokie gėralai, kurių terminai nebuvo griežtai siejami nei su jų gaminimo vieta, nei su išvaizda, nei su sąstatu, skoniu bei senumu. Iš tokių gėralų galima paminėti (a) חֶמֶר

[1]) Anot Rab Hisda (ר־ב חסדא), žydų tautoje yra buvę žinoma net šešios dešimtys įvairių vyno rūšių (שיתין מיני חמרא). Žr. Gittin 70 a.

(*ḥemer*), (b) שֶׁמֶר (*šemer*), (c) סֹבֶא (*sobe*) ir (d) יַיִן נֶסֶךְ (*jajin nesek*).

a. חֶמֶר (*ḥemer*)[1]) [aramajų חַמְרָא[2]), *ḥamra*=„vynas" arba חֲמַר[3]), *ḥamar*=„vynas"; sirų ܚܡܪܐ[4]), *ḥamro*=„vynas"; arabų خمر[5]), *ḥamr*=„vynas"], kaip matome, yra grynai semitiškas svaiginamam vynui išreikšti terminas. Tą jo svaiginamumą iš dalies suponuoja taip pat ir jo etimologija. Antai, hebrajų חָמַר (*ḥamar*), arabų تَخَمَّرَ (*taḫammara*) reiškia rūgti, putoti. Iš čia kilęs hebrajų חָמֵץ (*ḥames*), aramajų חֲמִירָא (*ḥamira*), sirų ܚܡܝܪܐ (*ḥemiro*), arabų خَمِير (*ḫamyr*) reiškia raugalą (Sauerteig), vartojamą kitoms medžiagoms įrauginti. Tokiu būdu, חֶמֶר (*ḥemer*) reiškia raugintą, taigi, svaiginamą vyną. Kaip toks, jis galėjo ilgai negesti, būti patvarus[6]). Tačiau, nors kalbamojo termino etimologija kalba daugiau už jo svaiginamąją prasmę, bet aramajų kalboje jis kartais būdavo vartojamas taip pat ir nesvaiginamam vynui išreikšti[7]).

b. שֶׁמֶר (*šemer*; dgsk. שְׁמָרִים[8]), *šemarim*) reiškia vyno mieles, o taip pat ir tokį vyną, kurio rūgimo procesas jau vi-

---

[1]) Šv. R-te jis minimas tik dviejose vietose: Pakart. 32,14 ir Iz. 27, 2.

[2]) Šis terminas Šv. R-to aramajiškuose tekstuose minimas 2 kartu (Dan. 5,4 ir 5, 23). Onkelozo Targume—16 kartų (pv., Pradž. 9,21; 9, 24; 19,32; ir t.t.). Pseudo Jonatano Targume—10 kartų (pv., Pradž. 19, 34; 27, 25; 49, 12. Ir t. t.). Trad. žydų literatūroje taip pat gana dažnai vartojamas (pav., Berąkot 12 a. Erubin 27 b. Gittin 57 b. Ir t. t.).

[3]) Šv. R-to aramajiškuose tekstuose jis pasitaiko 2 kartu (Ezd. 6, 9 ir 7, 22). Onkelozo Targume—8 kartus (pv., Pradž. 14, 18; 49,12. Kun. 10,9. Ir t. t.). Pseudo Jonatano Targume—14 kartų (pv., Pradž., 14, 18; 19, 32-33. Ir t. t.

[4]) Plg. Pešitta Kun. 10, 9.

[5]) Pav., Jn. 2, 3; plg. dar: G. Jakob, Altarabisches Beduinenleben², Berlin 1897, 97.

[6]) Tas patvarumas iš dalies atsispindi taip pat ir jo etimologijoje. Mat, hebr. חָמַר (*ḥamar*) tolimesnė prasmė stiprus, patvarus.—Labai maža Palestinos asilų veislė (maždaug mūsų krašto veršio dydžio) yra neproporcingai menkai savo išvaizdai stipri bei patvari. Gal dėl to hebrajai asilą ir pavadino jo ištvermingumui fonetiškai artimu חֲמוֹר (*ḥamor*) terminu. Plg. sir. ܚܡܪܐ (*ḥemoro*=„asilas"); arab. حِمَار (*him'ar*=„asilas)".

[7]) Plg. Erubin 29 a. Aboda zara 30 a.

[8]) Plg. Iz. 25, 6. Jer. 48, 11. Sof. 1, 12. Ps. 75, 9.

siškai pasibaigęs, mielės nusistojusios ant dugno. Aišku, kad šitaip „nusiskaidrinę vynai" (שְׁמָרִים מְזֻקָּקִים [1]), *šemarim mezuqqaqim*) buvo tikrai svaiginą gėralai.

c. סֹבֶא (*sobe*)[2]) yra kilęs iš šaknies סבא (*sba*). Iš čia hebrajų סָבָא (*saba*) — girtauti. Kiti iš kalbamos šaknies padaryti žodžiai, k. a.: סוֹבֵא (*sobe* = „gėrėjas"), סָבוּא (*sabu* = „girtas") taip pat taria apie žmonių neblaivumą. Arabų سِبَاءٌ (*siba'a*) arba سَبِيئَة (*saby'a*) reiškia vynas; سَبَّاءٌ (*sabba'a*) — vyno pirklys; سَبّ (*sabb*)—užgavimas, įžeidimas. Vokiškai kai kas jį norėtų versti „Schlürftrank" [3]), o lietuviškai jį būtų galima vadinti siurbalu (iš: siurbti; gerti su aistra). Kaip matome, dėl šito žydų vartoto gėralo svaiginamumo negali būti abejonės.

d. יַיִן נֶסֶךְ (*jajin nesek* = „libacijos vynas")[4]) yra padarytas iš šaknies נסך (*nsk*). Hebrajų נָסַךְ (*nasak*); aramajų נְסַךְ (*nesak*); sirų ܢܣܟ (*nesak*); assirų [illegible] (*naqū*); (gr. λείβειν, lot. libare)—reiškia skystį išpilti, išlieti. Arabų نسك (*nasaka*) reiškia maldauti Dievą. Tokiu būdu, terminas יַיִן נֶסֶךְ (*jajin nesek*) išreiškia ant (arba prie) aukų altoriaus išpilamąjį vyną aukojimo metu (vinum infertum.)[5]). Kaip matome, patsai libacijos vyną išreiškiantis terminas taria tik apie jo skystumą, išpylimą. Tuo tarpu ar jis buvo svaiginąs ar ne—tenka spręsti iš kitų aplinkybių.

Libacija buvo tam tikra Dievo kulto forma. Libacine medžiaga buvo parenkama geriausia, kokia tuo metu aukotojui buvo galima turėti. Šv. R-te pasakyta, kad tam tikru laiku izraelitai kaip libacinę medžiagą vartoję net vandenį [6]). Tas

---

[1]) Iz. 25, 6.

[2]) Iz. 1, 22. Nah. 1, 10.

[3]) Plg. E. Busse, Der Wein im Kult des Alten Testamentes, Freiburg im Br. 1922, 11 [FTS 29 (1922)].

[4]) Sk. 15, 5.7.10; plg. dar: Iš. 29, 40; Kun. 23, 13; שֵׁכָר נֶסֶךְ (*šekar nesek*): Sk. 28, 7; Aboda zara 56 a; 72a.

[5]) Plg. Isidorus Hisp., Etymolog. lib. XX, cap 3, n. 7: Migne, P. L., 82 712.

[6]) 1 Sam. 7, 6. 2 Sam. 23 16. 1 Kron. 11, 18.

faktas rodo, kad libacinės medžiagos svaiginamumas jai pritinka ne esminiu, o tik akcidentaliniu būdu. Dėl to, ir vėlesniais laikais, kada izraelitai libacijai pradėjo vartoti nebe vandenį, bet jau brangesnį už jį dalyką—vyną, jis galėjo būti vartojamas taip pat ir nesvaiginąs. Šita aplinkybė nebuvo vien teoretinė. Antai, išoriniame (הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה) [1]) arba didžiajame (הֶחָצֵר הַגְּדוֹלָה) [2]) bažnyčios kieme pastatytuose sandėliuose libacijos reikalams [3]) tarp laikomo vyno minimas taip pat ir תִּירוֹשׁ (*tiroš*) [4]), kuris paprastai būdavo nesvaiginąs [5]).

Tiesa, į tokius bažnyčios sandėlius sukrautas nesvaiginąs libacijos vynas galėjo būti juose rauginamas ir pačiame libacijos procese vartojamas jau išrūgęs, taigi, svaiginąs. Tačiau, taip galėjo būti tik dėl praktiškumo (ilgesnio išlaikymo), o ne dėl libacinės medžiagos, kaip tokios, tinkamumo (כשר, *kašer*).

Šv. R-te vynuogių sultys dažnai išreiškiamos poetišku „vynuogių kraujo" (דַּם־עֲנָבִים, *dam 'anabim;* αἷμα σταφυλῆς) terminu [6]). Šitas „vynuogių kraujas", taigi, paprastai dar nesvaiginama medžiaga, buvo vartojama taip pat ir libacijai: „jis ištiesdavo savo ranką į liejamąją auką ir liejo vynuogių kraują". [7]) — Paraleliškų vietų randame ir žydų trad. literatūroje. Antai, libacijai buvęs vartojamas taip pat vad. יין מגתו [8]) *(jajin miggito*=„vynas iš spaustuvo"), kuris paprastai priskiriamas nesvaiginamiesiems gėralams [9]). Be to, libacijai buvusios vartojamos net šviežiai iš spaustuvo tekančios vynuogių sultys [10]); pav.: „Rab Hona sako: Kai tik pradeda vynas tekėti (iš spaustuvo), jis jau yra libacijos vynas" [11]). Aišku, kad šitokios vos pradėjusios iš spaustuvo tekėti vynuogių sultys yra dar nesvaiginamos.

---

1) Plg. Ezech. 40, 17.

2) Plg. 1 Kar. 7, 9.12. 2 Kron. 4, 9.

3) Plg. 1 Kron. 9, 29. Neh. 13, 5. Jer. 35, 2-5.

4) Neh. 13, 5; plg. dar: Sk. 18, 12; Pakart. 18, 4.

5) Plačiau apie šitą žydų gėralą žr. 32—35psl.

6) Plg. Pradž. 49, 11. Pakart. 32, 14. Iz. 63, 2. Ekli. 39, 26 (31); 50, 15 (16). 1 Mak. 6, 34. Ir k.

7) Ekli. 50, 15 (16).

8) Baba batra 97 a.

9) Plačiau apie šią vyno atmainą žr. 36 psl.

10) Aboda zara 56 a.

11) Aboda zara 55 b: „אמר רב הונא יין כיון שהתחיל להמשך עושע יין נסך"

Vadinas, kaip iš patiektųjų davinių matyti יֵין נֶסֶךְ (*jajin nesek*) kartais galėjo būti taip pat ir nesvaiginąs vynas [1]).

2. Tarp tokių vynų, kurie žydams buvo žinomi pagal k i l-mės v i e t o v a r d ž i u s paminėtini yra (a) יֵין חֶלְבּוֹן (Helbono vynas), (b) יֵין לְבָנוֹן (Libano vynas), (c) יין קילקי (Kilikijos vynas), (d) יין דפרוגייתא (Frigijos vynas), (e) יין האיטלקי (Italijos vynas), (f) יין השרוני (Sarono vynas) ir (g) יין כרמלי (Karmelio vynas).

a. יֵין חֶלְבּוֹן (Helbono vynas) minimas pranašo Ezechielio 27,18. Apie 25 klm. į šiaurę nuo Damasko, gražiame Antilibanų slėnyje, netoli upelės وادي حلبون (*Uady Ḥelbun*) yra kaimas, kuris vietine (arabų) kalba yra vad. حلبون (*Ḥelbun*). Šioje apylinkėje kadaise galėjo būti gaminamas anas pranašo minimas vynas. LXX-je jis verčiamas: οἶνος ἐκ Χελβων, o V-je: vinum pingue. S t r a b o n o liudijimu, Ḥelbono vynas (οἶνος Χαλυβώνιος) buvęs Persijos karalių stalo vynas [2]). Kad Persijos karališkasis dvaras nebuvo blaivus [3]), tai Ḥelbono vynas galėjo būti gana svaiginąs.

b. יֵין לְבָנוֹן (Libano vynas) paminėtas pranašo Ozejo 14,8. Prie Antilibanų ir Libanų kalnų Sirijoje dar ir dabar autoriui teko matyti milžiniškus gražiai prižiūrimų vynuogynų plotus. Panašiai čia galėjo būti taip pat ir bibliniais laikais. Libano vyno terminu išreiškiamąjį vyną, greičiausia galima laikyti Sirijos vynu apskritai. Dabartiniai Libano gyventojai ne visą vynuogių derlių perdirba į svaiginamą vyną. Dalį, būtent, vynuogių sulčių jie virindami paverčia vynuogių medumi [4])— دبس

---

[1]) יֵין נֶסֶךְ (*jajin nesek*) terminu žydai vadindavo taip pat kiekvieną nežydų arba nuo sinagogos atskirtųjų žydų pagamintąjį vyną. Paskutinysis žydams buvo draudžiamas vartoti ne tik libacijos, bet ir šiaipjau gėrimo reikalams.—Plg. Aboda zara 5,1-2; 7-9. L. G u l k o w i t s c h, Der kleine Talmudtraktat über die Samariter (Kuthim), 2,4.7: „Ἄγγελος" 1 (1925) 55-56. J. C. G. B o d e n s a t z, Kirchliche Verfassung der heutigen Juden, Frankfurt-Leipzig 1749, IV 51. I. B u x t o r f i u s (P. F.), Synagoga Iudaica, Basileae 1661, 605-609.

[2]) Geographica, lib. XV, cap. 3, n. 22.

[3]) Plg. Est. 1,10; 5,6; 7,2.

[4]) Plg. E. M ü l i n e n, Beiträge zur Kenntnis des Karmels: ZDPV 31 (1908) 74.

(dibs) ir nesvaiginamu saldžiu vynu— حلو [ḥelu [1]); iš: حلو, ḥalu arba حلا, ḥala. t. y. būti saldžiam]. Panašiai tad ir bibliniais laikais Libano vynas galėjo būti ne visas svaiginąs.

c. יין קילקי (Kilikijos vynas) būdavo Palestinon atgabenamas iš Mažosios Azijos provincijos, Apašt. Pauliaus tėvynės — Kilikijos (Κιλικία) [2]). Kalnuotoji vakarinė Kilikijos dalis (Κιλικία τραχεῖα=„žiaurioji Kilikija") [3]) vynuogių kultūrai galėjo būti mažiau tikusi, kaip rytinė, daugiausia derlingais laukais pasižymėjusi josios dalis (Κιλικία παραλία)=„pajūrio Kilikija") [3]).

d. Tarp kitų iš Mažosios Azijos Palestinon atgabenamų vynų yra dar paminėtinas יין דפרוגייתא (Frigijos vynas). „Rabbi Ḥelbo sako: Frigijos vynas ir šiltieji vandenys pražudė dešimtį Izraelio giminių". [4]) Matyt, kad šitas vynas buvo gana svaiginąs.

e. Palestiną pasiekdavo taip pat ir יין האיטלקי [5]) (Italijos vynas; „οἶνος ἐκ τῆς Ἰταλίας" [6]). Jis būdavęs tiek svaiginąs, jog ketvirtoji logo dalis jau buvusi stipriai atjaučiama [7]).

f. Pačiame Palestinos pakraštyje prie pat Viduržemio jūros nuo Karmelio kalno iki Jafos (hebrajų יָפוֹ, jafo = „grožis") tęsiasi graži derlinga Sarono lyguma (hebrajų הַשָּׁרוֹן, ḥaššaron=„lyguma"). Jos plotis ties Karmeliu siekia vos 200 mtr., ties Cezareja 13 klm., o ties Jafa 20 klm. [8]). Šitoje penkių neišdžiūstančių upių [9]) drėkinamoj lygumoj nuo seniausių laikų buvo žinomos puikios ganyklos [10]) ir didžiuliai vynuogy-

---

1) Plg. L. Anderlind, Die Rebe in Syrien, insbesondere Palästina: ZDPV 11 (1888) 168.

2) Apd. 21, 39; 22, 3; 23, 34.

3) Plg. Strabo, Geograph., lib. XIV, cap. 1., n. 1.

4) Šabbat 147 b: „אמר רבי חלבו חמרא דפרוגייתא ומים דדיומסת קיפחו עשרת השבטים מישראל"

5) Plg. Sanhedrin 8, 1-2.

6) Plg. Strabo, Geograph., lib. IV, cap. 6, n. 2.

7) Plg. Erubin 64 b.

8) Plg. L. Szczepański, Geographia historica Palaestinae antiquae, Romae 1926, 65.

9) Nahr ez-Zerqa, Nahr el-Mefdjir, Nahr Iskanderune, Nahr el-Falik arba Rochestaile ir Nahr el-Audje.

10) Sarono veršiai (עגלים משרון) buvę geriausi aukojamieji veršiai. Plg. Tosefta Menaḥot 9, 6.

nai. Šitų vynuogynų produktas — יין השרוני [1]) arba יין השירוני [2]) (Sarono vynas) buvo laikomas vienu iš silpnesniųjų (לחוד דרפי)[3]) Palestinos vynų.

g. Pagaliau, Palestinoje buvo gerai žinomas taip pat ir יין כרמלי (Karmelio vynas). Karmelis (hebrajų כַּרְמֶל, *karmel*=„sodas"), arba, pilnesniu terminu tariant, Karmelio kalnas (hebrajų הַר הַכַּרְמֶל, *ḫar ḫakarmel*=„sodo kalnas") yra prie pat Viduržemio jūros šiaurinėje Palestinos dalyje. Jo aukštis 300 mtr., plotis 5-8 klm., ilgis 24 klm. Dabar ten gana skurdi iš žemės kyšančių baltų kalkakmenių dirva, tuo tarpu bibliniais laikais, kaip iš jo vardo etimologijos matome, jis galėjo būti tikrai graži ir derlinga vieta. Kad jo vynas buvo dar silpnesnis už Sarono vyną [4]), gal būt, yra kiek įtakos turėjusi Karmelio aukštesnė, taigi, vėsesnė vieta, negu Sarono lyguma. Karmelio kalno kalkakmenyje užsilikę gana gausūs vyno spaustuvai[5]) yra geri liūdininkai, kad bibliniais laikais čia gražiai klestėjo vynuogių kultūra ir kad Karmelio vynas buvo gausus bei populiarus.

3. Senovės Palestinos vynus s p a l v o s a t ž v i l g i u galima suskirstyti į (a) יַיִן אָדוֹם (raudonąjį vyną), (b) יַיִן שָׁחוֹר (juodąjį vyną) ir (c) יין בורק (baltąjį vyną).

a. יַיִן אָדוֹם (raudonasis vynas; vinum roseum [6]) Šv. R-te, kaip jau minėjome, yra poetiškai vadinamas „vynuogių krauju" (דַּם־עֲנָבִים, *dam 'anabim)* [7]). Griežtai kalbant, pirmiausia šitas terminas taria apie šviežiai ištrėkštas, taigi, dar nesvaiginamas vynuogių sultis. Be to, jis gali tarti taip pat ir apie šiaipjau vyną, kuris savo ruožtu taippat gali būti ir svaiginąs ir nesvaiginąs. Trad. žydų literatūroje raudonasis vynas paprastai išreiškiamas יין סומקא [8]) terminu.

b. יַיִן שָׁחוֹר (juodasis vynas) yra tamsiai raudonas vynas. Bibliniais laikais rytuose jis buvo gana žinomas. Dar ir da-

---

[1]) Plg. Nidda 2, 7; 21 a.
[2]) Plg. Šabbat 77 a.
[3]) Šabbat 77 a.
[4]) Plg. Nidda 21 a.
[5]) Plg. E. M ü l i n e n, Ibid., 75.
[6]) Plg. I s i d o r u s H i s p., Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 5: M i g n e, P. L., 82 712.
[7]) Plg. 19 psl. 6 past.
[8]) Plg. Šabbat 129 a. Gittin 70 a.

bar Palestinoje yra tam tikra j u o d ų j ų vynuogių rūšis arabų vad. سَمْرَوِي (*samrauy*). A e l i a n o liudijimu, juodasis vynas (ὁ μέλας οἶνος) buvęs žinomas net indams [1]). Trad. žydų literatūroje minimasis יין כושי (*jajin kuši*) [2]) (arba su artikeliu: יין הכושי (*jajin ḫakuši*) [3]) raidiškai reikštų E t i j o p i j o s v y n ą. Tačiau, greičiausia tai buvo ne iš Etijopijos importuotas vynas (vinum Aetiopicum), o tik etijopiečių tamsią arba juodą spalvą primenąs, taigi, j u o d a s i s vynas.

c. יין בורק [2]) (baltasis vynas) arba יין הבוריק [3]) (balzganasis vynas; vinum amineum) [4]) yra baltųjų arba gelsvųjų vynuogių produktas. Bibliniais laikais jis, berods, buvo mažiau žinomas už raudonąjį arba juodąjį vyną. Tačiau, paskutiniais laikais dėl tam tikrų priežasčių raudonąjį vyną jis smarkiai konkuruoja. Dabar Palestinoje raudonojo vyno kai kur nebegalima nė gauti. Baltasis vynas yra labiau svaiginąs, negu raudonasis vynas.

4. Senovės Palestinos svaiginamieji gėralai k o m p o z i c i j o s arba s ą s t a t o a t ž v i l g i u galima suskirstyti į (a) paprastus ir (b) komplikuotus.

a. P a p r a s t i e s i e m s arba n a t ū r a l i e s i e m s svaiginamiesiems gėralams priskirtini tokie gėralai, kurie jais tapdavo natūraliai rūgdami pačiam gamintojui nieko į juos neįdedant. Šitos rūšies vynas buvo vad. įvairiais, tam tikrus jo natūralaus atsiradimo momentus daugiau ar mažiau primenančiais, terminais. Antai, יין חי (*jajin ḫai*) [5]) arba aram. חמרא חייא (*ḫamra ḫajja*) [6]) reiškia „gyvąjį vyną", taigi, visiškai natūralų: nei sugadintą, nei pagerintą, bet tokį, koks jis natūraliai rūgdamas pasidaro. Šv. R-te jis vad. יַיִן חָמַר (*jajin ḫamar*) [7]), o tai išreiškia jo atsiradimą rūgimo būdu [8]). F i l o-

---

[1]) De natura animalium, lib. XIII, cap. 7.

[2]) Baba batra 97 b.

[3]) Tosefta *Menahot* 9, 4.

[4]) Plg. I s i d o r u s H i s p., Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 5: M i g n e, P. L., 82 712.

[5]) Sanhedrin 70 a.

[6]) Gittin 67 b.

[7]) Ps. 75, 9.

[8]) Plg. חֶמֶר (*ḫemer*) 17 psl.

nas Aleks. jį vad. ἄκρατος [1]), LXX-je gi jis verčiamas pilnu οἶνος ἀκράτος [2]), o V-je vinum merum [2]) terminu. Jei sutiktume su Izidorium Isp., lotyniškasis terminas vinum merum reiškiąs tą patį, kas ir vinum purum arba sincerum, taigi, primenąs jo natūralųjį grynumą [3]). Naujojoje hebrajų kalboje, sekant helenais, ši vyno rūšis pavadinta אגרטון (*agraton* =ἄκρατος) [4]) terminu, o laikantis romėnų,—buvo nukaltas paskutiniųjų vinum meracum primenąs terminas חמרא מרקא (*ḥamra mareqa*) [5]).

b. Komplikuotieji svaig. vynai savo ruožtu primena tam tikrą paprastojo arba natūraliojo vyno gerinimo (השביח) momentą. Kitaip sakant, čia priklauso įvairios dirbtiniu būdu pagerintos vyno rūšys.

Svarbiausis svaiginamojo vyno gerinimo tikslas buvo jo saldumo padidinimas (mat, tapdamas svaiginančiu—rūgštėdavo), tačiau, apie tai bus kalbama vėliau.

Be to, svaiginamieji vynai buvo stengiamasi gerinti įmaišant į juos įvairių prieskonių (תבלין). Tokie su prieskoniais vynai Šv. R-te turi יַיִן הָרֶקַח (*jajin ḥareqaḥ*) [6]) arba ir יַיִן מֶסֶךְ (*jajin mesek*) [7]) vardą. V-je kai kur jis verčiamas vinum conditum [8]), o tai primena gr. κονδῖτον [9]). Naujojoje hebrajų kalboje ši vyno rūšis vadinama helenizmo įtakoje nukaltu, קונדיטון (*qondiṭon*) [10]), o arabų kalboje قِنْدِيد (*qindyd*) terminu. Trad. žydų literatūroje jis taip pat dar vadinamas יין מבושם (*jajin mebussam*) [11]).

---

[1]) Žr. De ebrietate, n. 32, § 128. De sacerdotibus, n. 7, § 99. De poenitentia, n. 2, § 182.

[2]) Ps. 74, 9.

[3]) Plg. Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 3: Migne, P. L., 82 711-712.

[4]) Plg. A. Rosenzweig, Geselligkeit und Geselligkeits-Freuden in Bibel und Talmud, Berlin 1895, I Hälfte, 47.

[5]) Plg. Erubin 29 b. Gittin 67 b.

[6]) Plg. GG 8, 2.

[7]) Plg. Iz. 5, 22; 65, 11. Ps. 75, 9. Pat. 23, 30. Plg. taip pat 41 psl.

[8]) Plg. GG 8, 2. — Isidorus Hisp., Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 9: Migne, P. L., 82 712-713.

[9]) Plg. H. L. Strack — P. Billerbeck, Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch, München 1924, II 614.

[10]) Plg. Jer. Pesahim 10. Strack — Billerbeck, Ibid., II 614. L. Anderlind, Ibid., 168. J. A. Eisenmenger, Entdecktes Judentum, s. l. 1700, 329.

[11]) Plg. Baba batra 6, 3. — Skirti nuo fonetiškai artimų יין מבשל (*jajin mebuššal*) ir יין מעשן (*jajin me'uššan*), apie kuriuos plačiau žr. 37 ir 44 psl.

Kaip prieskoniai būdavo naudojami įvairūs dalykai, k. a. pipirai (פלפלין) [1]), myra arba smilkalai (לְבוֹנָה)[2]), kvepiantis balzamo aliejus (אפרסמון) [3]), ir t. t.

Komplikuotiesiems svaiginamiesiems gėralams galima priskirti taip pat ir שֵׁכָר (*šekar* = „konjakas"). Trad. žydų literatūroje jis vartojamas jau tai kaip hebrajų שֵׁכָר (*šekar*), jau tai kaip aramajų שיכרא (*šikera*). [4]) TM jis minimas arba atskirai [5]), arba kartu su יַיִן (*jajin* = „vynas") terminu [6]). LXX-je verčiamas: σίκερα [7]), μέθυσμα [8]), μέθη [9]), οἶνος [10]), o V-je: sicera[11]), omne, quod inebriare potest[12]), ebrietas [13]), vinum [14]). Šito termino atžvilgiu nėra sutarimo nė mūsų laikais. Vieni, būtent, jį laiko nesvaiginamu ar bent mažai svaiginamu vynu [15]), kiti alumi [16]), dar kiti svaiginamu gėralu („Rauschtrank") [17]), ir t. t. Semitinėse kalbose kalbamo gėralo terminas turi bendrą šaknį *škr* (resp.: *skr*). Pav.: hebrajų שֵׁכָר *(šekar)*, aramajų

---

[1]) Plg. Šabbat 140 a. S. Krauss, Talmudische Archäologie, Leipzig 1911, II 242. A. Rosenzweig, Ibid., 41. — Medai į vyną maišė šaknis (ῥιζῶν); plg Strabo, Geograph., lib. XI, cap. 13, n. 11.

[2]) Plg. S. Krauss, Ibid., II 242. F. Ackermann, Archaeologia Biblica, Viennae 1826, 176.

[3]) Plg. Šabbat 140 a. Aboda zara 30 a.—Mišinys iš seno vyno (יין ישן), gryno vandens (מים צלולין) ir šitokio balzaminio aliejaus sudarė tam tikrą vyno rūšį vad. aluntitu (אלונתית); plg. Šabbat 140 a; Aboda zara 30 a. Tai greičiausia buvo sekimas graikų, kurie taip pat į vyną maišydavo kvepiančius aliejus (μύρον), iš čia jų: „ὁ οἶνος Μυρίνης" (plg. Aelianus, Variae historiae, lib. XII, cap. 21).

[4]) Plg. Šabbat 140 a.

[5]) Sk. 28, 7. Ps. 69, 13.

[6]) Kun. 10, 9. Sk. 6, 3. Pakart. 14, 26. 1 Sam. 1, 15. Teis. 13, 4. 7. 14.

[7]) Kun. 10, 9. Sk. 6, 3. Pakart. 14, 26. Teis. 13, 4. 7. 14. Iz. 5, 11. 22.

[8]) 1 Kar. 1, 15.

[9]) Pat. 20, 1; 31, 6.

[10]) Ps. 68, 13.

[11]) Pakart. 14, 26. Teis. 13, 4. 7. 14. Pat. 31, 6.

[12]) Kun. 10, 9. Sk. 6, 3. 1 Sam. 1. 15.

[13]) Pat. 20, 1. Iz. 5, 11. 22.

[14]) Sk. 27, 7. Ps. 68, 13.

[15]) Plg. L. Anderlind, Ibid. 168.

[16]) Plg. J. Döller, Ibid., 299. H. Schmidt, Die Alkoholfrage im Alten Testament, Hamburg 1926, 8-9.

[17]) Plg. G. Beer, Pesachim, Giessen 1912, 125. V. Zapletal, Ibid., 50. — Beje, V. Zapletalis šito termino supratime, matyt, nėra griežtas. Pav., Ibid., 50 Mišnos (Pesahim 3, 1) terminą שכר המדי (*šekar hammadi)* jis verčia ne: „der medische Rauschtrank", bet: „das medische Bier".

שִׁכְרָא (*šikera*), sirų ܫܲܟܪܳܐ (*šakro*), arabų سَكَر (*sakar*), assirų [illegible] (*šikāru*) [1]. Iš minėtos šaknies padarytas hebrajų שָׁכַר (*šakar*) reiškia atsigerti iki soties; girtas. שִׁכָּרוֹן(*šikkaron*) — girtavimas. Arabų سَكَرَ (*sakara*)—pripildyti; سَكِرَ (*sakira*) — pasigerti; سُكْر (*sukr*) — apsvaigimas, pasigėrimas. Pagaliau, assirų [illegible] (*šakāru*) — pasigerti; [illegible] (*šakru*)— girtas. Visa tai rodo, kad kalbamuoju terminu išreiškiamas gėralas yra stiprus (angl.: strong drink), svaiginąs. Dėl to, aiškiai klysta tie, kurie mano, kad שֵׁכָר (*šekar*) gali būti laikomas nesvaiginamu gėralu.

Kad naujojoje hebrajų kalboje alus yra vadinamas שכר (*šekar*) terminu, gal būt, kai kas bus susigundęs alaus prasme suprasti taip pat ir biblinių laikų שֵׁכָר (*šekar*) terminą. Tačiau, hebrajų kalbai gana artima (ypač gėralų terminijoje) arabų kalba — alaus sąvoką išreiškia ne سَكَر (*sakar*), bet مِزْر (*mizr*), الدُّرَة (*aldurah*) arba net iš vokiečių (Bier), prancūzų (bière) ar italų (birra) pasiskolintu بِيرَة (*byrah*) terminu. Jau vien ta aplinkybė verčia dalyką vertinti kiek kritiškiau.

Alumi (celia) [2] buvo ir yra vadinami tokie gėralai, kurie paprastai gaminami iš miežių. Kad hebrajų שֵׁכָר (*šekar*) būtų galima vadinti alumi, jis taip pat turėjo būti gaminamas iš miežių, arba, miežiai turėjo sudaryti bent vieną jo sudedamųjų dalių. Šv. Jeronimas mano, kad į kalbamo hebrajų gėralo sąstatą, be įvairių vaisių, galėjo įeiti taip pat ir javai (frumentum; [3]) frumentum sive hordeum) [4]). Tačiau vargiai tai galėjo būti, kaip taisyklė.

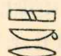
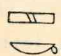
[1]) Šitas terminas minimas taip pat ir تل العمارنة (*Tell el-'Amarna* = „Amarnos kalva") 1886-87 m. atrastuose laiškuose. Plg. K. Miketta, Die Amarnazeit: BZ 1 (1908) 450. I. Benzinger, Wein, Weinbau bei den Hebräern: PRE 21 (1908) 58. H. Guthe, Wein: RLV 15 (1929) 268.

[2]) Plg. Isidorus Hisp., Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 18: Migne, P. L., 82 713-714.

[3]) Ep. ad Nepotianum, n. 11: Migne, P. L., 22 536.

[4]) Plg. Commentarius in Isaiam Prophetam, lib. IX, n. 374: Migne, P. L., 24 328.

Mat, visi gėralai, kurie buvo gaminami iš javų ar bent su tam tikra javų priemaiša — negalėjo būti vartojami rituališkoje žydų paschoje: „Šita yra taisyklė“, rašoma *Mišnoje*, jog „visa, kas yra iš javų, turi būti iš paschos pašalinta“ [1]). Ten pat išskaičiuota, kas būtent pagal šią taisyklę turi būti pašalinta: „Ir štai yra (dalykai), kurie turi būti iš paschos pašalinti: babiloniečių košė: mėdų שכר (*šekar*), romėnų actas, egiptiečių alus, dažytojų košė, virėjų pyragaičiai ir rašytojų klijus. Rabbi Eliezeris sakė: Taip pat ir moterų «kosmetika»“ [2]). Kaip matome, pašalintinų gėralų tarpe pažymėtas mėdų שכר (*šekar*; „nes jis buvo gaminamas su miežių vandeniu“ [3]), pastebi Babilonijos Talmudas) ir egiptiečių alus, bet pačių žydų gamintasis שֵׁכָר (šekar) čia nėra priskaitytas. Jei jis būtų buvęs gaminamas iš javų, ar bent su jų priemaiša, — tai šitame paschaliniame indekse jis taip pat būtų buvęs pažymėtas.

Kai kas, izraelitų bei žydų שֵׁכָר (*šekar*) laikydami alumi, mano, jog jie bus išmokę jį gaminti dar tebebūdami pas egiptiečius [4]). Tačiau, šitokiu atveju, greičiausia, izraelitai būtų iš egiptiečių pasiskolinę ir jo vardą. Tuo tarpu etimologiškai egiptiečių alus: — (*ḥeq*), (*ḥeqt*), (*ḥenqet*) (arba egiptiečių kalbai labai artimoje koptų kalboje: ϨNKE, *ḥenke* arba ϨEHKI, *ḥemki*) — tiek yra nuo hebrajų שֵׁכָר (*šekar*) skirtingas, kad, kaip matome, neturi nė vienos bendros priebalsės. Jei bandytume hebrajiškąjį שֵׁכָר (*šekar*) terminą parašyti egiptietiškais raštaženkliais, — tai jis galėtų atrodyti šitaip: (*šekar*) arba (*šekar*), o tai, kaip matome, su egiptiečių alaus terminu taip pat nieko neturi bendro. Hebrajiškajam שֵׁכָר (*šekar*) etimologiškai galėtų būti kiek artimesnis egiptiečių (*šet* arba *šat*), bet šitas jų gėralas buvo

---

1) Pesaḥim 3, 1: „זה הכלל כל־שהוא מין דגן הרי זה עובר בפסח“

2) Pesaḥim 3, 1: „ואלו עוברים בפסח כתח הבבלי שכר המדי חמץ האדומי זיתוס המצרי זימן שלצבעים ואמילן שלטבחים וקלן שלסופרים. רבי אליעזר אומר אף טפולי נשים“

3) Pesaḥim 42 b: „דרמי ביה מי שערי“

4) Plg. I. H. Pareau, Antiquitas hebraica[3], Trajecti ad Rhenum 1832, 398. H. Schmidt, Die Alkoholfrage..., 8-9.

gaminamas tik iš vynuogių, taigi, buvo tam tikra (*jrp* =„vynas“) arba (*jrp* = „vynas), t. y. vynuogių vyno rūšis, o hebrajų שֵׁכָר (*šekar*) buvo gaminamas iš įvairių vaisių, kur vynuogės galėjo būti panaudotos tik kaip viena iš kelių ar keliolikos jo sudedamųjų dalių [1]).

Be to, patys žydai egiptiečių alų nevadino terminu שֵׁכָר (*šekar*), bet iš graikų pasiskolintu זיתוס (*zitos*=ζύθος=„alus“). Dėl pilnumo, jie pridėdavo dar ir vietos aplinkybę, iš kur būtent tas alus yra, pav., זיתוס המצרי (*zitos hammisri* = „egiptiečių alus“) [2]).

Jei į žydų שֵׁכָר (*šekar*) buvo kada įmaišoma kiek javinių medžiagų, tai šitas dalykas galėjo būti praktikuojamas nebent išskirtiniais atvejais. Iš antros gi pusės, nebuvo šitas jų gėralas nė vynuogių produkto grynas atstovas. Kad assirų gaminamas stiprus daktilinių palmių vynas buvo vad. (*šikāru*) [3]), o arabų iš palmių sulčių gaminamas vynas dar ir šiandie tebėra vadinamas سكر (*sakar*) terminu, — tai labai tiespanašu, kad taip pat ir izraelitų bei žydų bibliniais laikais gamintasis שֵׁכָר (*šekar*) bus buvęs gaminamas daugiausia iš palmių (iš čia: יין תמרים, *jajin tamarim* = „palmių vynas“). Iš palmių padarytasis vynas paprastai būdavo žymiai stipresnis už alų ir vynuogių vyną. Izraelitų bei žydų gamintasis שֵׁכָר (*šekar*) kaip tik tokiu stiprumu ir pasižymėjo. Beje, tai buvo netgi pats stipriausis anų laikų alkoholinis gėralas.

Vadinas, jei jau hebrajiškąjį שֵׁכָר (*šekar*) sieti su kokiu nors mūsų laikų svaiginamųjų gėralų terminu, — tai alumi mažiausia pritinka jį vadinti. Kad alkoholingumo atžvilgiu jis buvo tartum kokia primityviška biblinių laikų degtinė, — tai su tam tikru nuolaidumu geriau pritiktų jį sieti su mūsų laikų konjako (pranc.: cognac) terminu.

---

[1]) Pav., Babilonijos Talmude (Pesahim 107 a) yra minimas שכר (*šekar*) iš trylikos įvairių mišinių (תליסר מגני).

[2]) Plg. Pesahim 3, 1.

[3]) Herodotas jį vadina: „οἶνος φοινικήϊος“ (Hist., lib. III, cap. 20) o Strabo: „οἶνος δ' ἐκ φοινίκων“ (Geograph., lib. XVI, cap. 4, n. 25).

Trad. žydų literatūroje minimas יין תפוחים (obuolių vynas)[1]) taip pat galėjo būti tam tikra שֵׁכָר (*šekar*) rūšis.

5. Žydų vartotų svaiginamųjų gėralų tarpe skonio atžvilgiu paminėtinas yra (a) יַיִן מָתוֹק (saldusis vynas), (b) יַיִן מְהֻמֶּצֶת (rūgštusis vynas), (c) יַיִן מַר (kartusis vynas) ir (d) יַיִן חַד (aštrusis vynas).

a. יַיִן מָתוֹק (saldusis vynas) yra minimas tiek Šv. R-te[2]), tiek trad. žydų literatūroje[3]). Apskritai, saldaus vyno terminas pirmiausia reiškia nesvaiginamąjį vyną. Šioje tačiau vietoje kalbėsime tik apie svaiginamąsias jo atmainas.

Pagal tai, kaip jis buvo gaminamas, saldųjį vyną galima skirti į midų ir saulėje nokintąjį.

Midus būdavo gaminamas tokiu būdu, kad į paprastąjį vyną įdėdavo medaus — דְּבַשׁ (*debaš*). Dėl to šitoks gėralas kartais būdavo vadinamas stačiai medumi (midumi) — דְּבַשׁ (*debaš*)[4]). Kiti į midų įdėdavo taip pat ir pipirų (פילפלין)[5]). Midaus gaminimas galėjo būti žydų pasiskolintas iš kitur. Pav., assirai tokiu pat būdu gaminosi (*dašpu* = „midus“, vok. Met; iš: , *dišpu* = „medus), graikai — οἰνόμελι (iš: οἶνος+μέλι = „vynas+medus“) arba μελιτίτης οἶνος. Iš čia sirai pasidarė tokiam vynui pavadinti ܐܘܢܘܡܠܝ (= οἰνόμελι) terminą, o žydai יינומלין (*jinomlin*)[6]), אינומלין (*inomlin*)[7]).

Antras saldžiojo svaiginamojo vyno gaminimo būdas buvo saulėje nokinimas. Tam tikslui nuskintas vynuoges paberdavo arba kekėmis pakabindavo saulėje ir 14-15 dienų no-

---

1) Plg. Terumot 11, 2. Berakot 38 a. — Apskritai, Palestinos klimatas obuoliams augti yra perdaug šiltas. Užauga jų tenai kiek ir dabar, bet menkos rūšies. P. Hauptas mano, kad senovėje obuolių terminu Palestinoje galėjo būti vadinamos kvepiančios, 3—3,5 cm. ilgio, geltonos Sirijos uogos — mandragora. Plg. jo „Biblische Liebeslieder“, Leipzig 1907, 64-65.

2) Plg. Apd. 2,13.

3) Plg. Menahot 8, 6. Pesaḥim 86 b.

4) Plg. Nazir 4 a.

5) Plg. Šabbat 140 a.

6) Plg. Terumot 11,1.

7) Plg. Šabbat 20, 2. 140 a. Aboda zara 30 a.

kindavo [1]). Čia vynuogės netekdavo žymios dalies vandens, o likusioji jose sulčių dalis tapdavo tuo pačiu žymiai saldesnė. Nors šitokios saldžios vynuogių sultys rūgimo proceso metu ir netekdavo žymios dalies cukraus, bet gėralas vis tiek dar likdavo gana saldus. Šitoks vyno gaminimo būdas Palestinoje tebėra žinomas iki šių dienų. Bibliniais laikais žydai jį bus išmokę gaminti iš graikų, kuriems šis būdas buvo žinomas, berods, jau Homero laikais [2]). Graikai tokį vyną vad. ἡλιστόν (iš: ἥλιος = „saulė“ ir τάττειν = „išstatyti, padėti“), iš kurio žydai nusikalė sau הליסטון (*ḫeliston*) [3]), הליסטיון (*ḫelistijon*) [3]), היליסטון (*ḫiliston*) [4]), אליוסטון (*elijoston*) [5]), יין אליסטון (*jajin eliston*) [6]). Jei jis ir po rūgimo proceso dar buvo gana saldus, tai jo alkoholingumas taip pat turėjo būti nemažas. Dėl to, negalime sutikti su L. Anderlindu, kuriam atrodo, jog šita vyno rūšis buvusi silpna arba net ir visiškai nesvaiginanti—(Most) [7]).

Saldųjį svaiginamąjį vyną žydai gamindavosi taip pat iš džiovintų vynuogių. Tai יין צמוקים (*jajin simmuqim*) [8]). Jis atitiko romėnų passum (t. y.: ex uvis passis) [9]).

b. יַיִן מַחְמֶצֶת (rūgštusis arba porūgštis vynas) buvo beveik kiekvienas nesaldintas vynas. Tarpe tokių, pav., galima laikyti jau mums žinomus חֶמֶר (*ḫemer*) [10]), שֶׁמֶר (*šemer*) [11]) ir apskritai visas יין חי (*jajin ḫai*) [12]) atmainas.

c. יַיִן מַר (kartusis vynas) buvo gaunamas įmaišant į jį tam tikrų karčių prieskonių, pav., myros. Dėl to jis dar buvo žinomas אפסינתין [13]) (= *apsintin* = ἀψίνθιον arba ἀψινθίτης), t. y. pelynų (metylių) vyno vardu.

---

[1]) Plg. L. Bauer, Volksleben im Lande der Bibel², Leipzig 1903, 157. E. Power, „Ego sum vitis vera“: VD 1 (1921) 150. S. Krauss, Ibid., II 239.

[2]) Plg. Odyssea, lib. VII, vers. 124.

[3]) Plg. Menahot 87 a.

[4]) Baba batra 97 b.

[5]) Plg. Menahot 8, 9.

[6]) Plg. Tosefta Menahot 9, 4.

[7]) Ibid., 168.

[8]) Plg. Tosefta Menahot 9, 4. Baba batra 97 b.

[9]) Plg. Isidorus Hisp., Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 14: Migne, P. L., 82 713.

[10]) Psl. 17.

[11]) Psl. 17-18.

[12]) Psl. 23-24.

[13]) Plg. Aboda zara. 30 a.

d. Pagaliau, יַיִן חַד [1]) (aštrusis vynas; οὐστηρος [2]), anot R. Hama (ר' חמא), buvęs su pipirais [1]). Apskritai, anot R. Jehošua (ר' יהושע), tai buvęs toks vynas, kuris plėšo odas [1]), kitaip sakant, kuriame dar nėra galutinai pasibaigęs rūgimo procesas; gazuotas, putojantis vynas. Paskutinysis galėjo būti taip pat nesvaiginąs arba mažai tesvaiginąs.

6. Laiko atžvilgiu svaiginamuosius žydų vynus galima suskirstyti į (a) חָדָשׁ (jaunąjį) ir (b) יָשָׁן (senąjį) vyną.

a. יַיִן חָדָשׁ [3]) (jaunasis vynas; οἶνος νέος) [4]) galėjo būti svaiginąs tik ilgiau rūgęs. Apskritai, tai dar nevisiškai pabaigtas gaminti gėralas.

b. יַיִן יָשָׁן [5]) (senasis vynas; οἶνος παλάιος) [6]) paprastai būdavo praėjusių metų vynas, o jei labai senas, — tai užpraėjusių metų [7]). Galėjo būti ir keletos metų vynas. Svaiginamumas su jo senumu buvo nevisada susijęs dalykas. Galėjo būti vynas senas, bet nesvaiginąs, ir atvirkščiai.

B. Nesvaiginamieji gėralai

1. Natūralieji nesvaiginamieji gėralai: (a) יַיִן חָדָשׁ (šviežusis vynas): α) תִּירוֹשׁ (*tiroš*), β) עָסִיס (*'asis*) ir γ) יַיִן מִגִּיתוֹ (*jajin miggito*); b) תָּמָד (povynis). — 2. Kultyvuotieji nesvaiginamieji gėralai: a) יַיִן מְבוּשָּׁל (virtasis vynas), b) קרינא (*qarina*), c) יַיִן קָרוֹשׁ (tirštasis vynas) ir d) מֵימֵי פֵּירוֹת (vaisvandeniai). — 3. Iš svaiginamųjų padaryti nesvaiginamieji gėralai: a) יַיִן מָזוּג (vandeniu atskiestasis vynas), b) יַיִן מְעֻשָּׁן (rūkytasis vynas) ir c) חוֹמֶץ (actas).

Šalia svaiginamųjų gėralų izraelitams bei žydams buvo žinoma taip pat įvairios atmainos nesvaiginamųjų gėralų. Vieni iš tų nesvaiginamųjų gėralų buvo gaunami be specialių iš gamintojų pusės pastangų, — tai, pasakytume, (1) na-

---

1) Plg. Aboda zara 30 a.

2) Plg. Strabo, Geograph., lib, IV, cap. 6, n. 2.

3) Plg. Gittin 67 b.

4) Plg. Ekli. 9, 10. Lk. 5, 39.

5) Plg. Baba batra 6, 3. Abot 4, 26. Menahot 8, 6. Pesahim 42 b.

6) Plg. Lk. 5, 39.

7) Plg. Baba batra 6, 3.

tūralieji nesvaiginamieji gėralai. Kitus nesvaiginamuosius gėralus jie įsigydavo jau specialiai rūpindamies, — tai (2) kultyvuotieji ir (3) iš svaiginamųjų padaryti nesvaiginamieji gėralai.

1. Tarp natūraliųjų nesvaiginamųjų gėralų galima skirti dvi pagrindines rūšis, ir būtent, (a) יַיִן חָדָשׁ (šviežųjį vyną) ir (b) תָּמָד (povynį).

a. יַיִן חָדָשׁ (šviežusis vynas) — tai šviežiai iš vynuogių išt rėkštosios sultys. Šv. R-te jos vadinamos (α) תִּירוֹשׁ (*tiroš*) ir (β) עָסִיס (*'asis*) terminais, o trad. žydų literatūroje taip pat ir (γ) יין מגיתו (*jajin miggito*).

α. Terminas תִּירוֹשׁ arba תִּירשׁ (*tiroš*) TM minimas 38 kartus [1]). Etimologiškai jis kilęs iš hebrajų יָרַשׁ (*jaraš*), tai reiškia spausti, trėkšti; paveldėti (arba iš: דָּרַשׁ, *daraš* — minti kojomis). Arabų دَرَسَ (*darasa*) — trėkšti kojomis; kulti. Tokiu būdu, תִּירוֹשׁ (*tiroš*) galima versti: trėškalas (Keltertrank), vynuogių sultys, arba, koptų kalbos terminu tariant, ⲎⲢⲠ ⲚⲦⲖⲎ (*erep netle*) = „lašąs (iš spaustuvo) vynas“. Sirų kalboje paprastai jis verčiamas terminu ܡܪܝܬܐ [*merito*[2]); iš: ܐܪܬ, *iret* = „paveldėti“], tai primena hebrajų žodžio יָרַשׁ (*jaraš*) paveldėjimo prasmę ir kartu priartėja prie arabų وَرِثَ arba وَارِثَ (*u'arita*= „paveldėti“) bei ميراث (*myr'at*= „paveldėjimas“). Taigi, paveldėjimo prasme paimtas תִּירוֹשׁ (*tiroš*) terminas taria apie trėškalą, tartum, apie kokį vynuogių naujagimį kūdikį, kuris, būdamas dar visiškai šviežus, tam tikram laikui paveldi natūralųjį vynuogių skonį, spalvą ir nesvaiginamumą [3]).

---

1) Pradž. 27, 28. 37. Sk. 18, 12. Pakart. 7, 13; 11, 14; 12, 17; 14, 23; 18, 4; 28, 51; 33, 28. Teis. 9, 13. 2 Kar. 18, 32. Iz. 24, 7; 36, 17; 62, 8; 65, 8. Jer. 31, 11. Oz. 2, 10. 11. 24; 4, 11; 7, 14; 9, 2. Joel. 1, 10; 2, 19. 24. Mich. 6, 15. Ag. 1, 11. Zach. 9, 17. Ps. 4, 8. Pat. 3, 10. Neh. 5, 11; 10, 38. 40; 13, 5. 11. 2 Kron. 31, 5; 32, 28.

2) Plg. aram. מריתא (*merita*), koptų ⲘⲎⲢⲒⲤ (*meris*) — tai taip pat reiškia vynuogių sultis (Most).

3) Plg. I. Villalpandus Cordubensis, Apparatus Urbis et Templi Hierosolymitani, Romae 1604, III 144 (pars I, lib. III, cap. 3).

Atrodo, kad šitokio gėralo sąvoka jau buvo žinoma taip pat ir archaiškiesiems semitams — babiloniečiams bei assirams, kurie jį bus vadinę terminu 𒊺𒊏𒋗 (serašu). Sirų kalboje jis dar vadinamas ܡܘܣܬܐ (musto), arabų مسطار (mist'ar), o tai lygu lotynų mustum [1]), pranc. moût, vok. Most, italų mosto.

Pranašas Izaijas תִּירוֹשׁ (tiroš) terminu vadina dar vynuogių kekėje tebesančias sultis (הַתִּירוֹשׁ בָּאֶשְׁכּוֹל = „vynuogių sultys kekėje") [2]). F. Feldmannas šitą pranašo posakį teisingai verčia: „nesvaiginąs vynas kekėje... (arba)... sultys" [3]). L. Köhleris tačiau teigia, jog minėtas posakis הת"בא („vynuogių sultys kekėje") suprastas „„nesvaiginamuoju vynu kekėje" būtų išlaužtas iš piršto" [4]). Šitoks L. Köhlerio galvojimas yra nepagrįstas ir net keistas. Juk išlaužtas iš piršto aiškinimas (interpretatio coacta) kaip tik ir būtų tada, jei kas natūralias, nerūgusias, dar pačiose vynuogėse tebesančias sultis jau vadintų svaiginamu vynu. Panašiai keistas yra ir tas jo galvojimas, kad būtent terminą ת' (tiroš) Šv. R-te esą visur („an allen Stellen") būtų galima pakeisti terminu יין (jajin = „vynas) [5]). Iš tikrųjų gi kalbamieji terminai nėra identifikuotini. Mat, terminas יין (jajin) 42-se vietose Šv. R-te reiškia aiškiai svaiginamąjį vyną [6]), tuo tarpu terminas ת' (tiroš) nė vienoje vietoje neturi aiškiai svaiginamosios prasmės. Priešingai, nevienur galima rasti terminą ת' (tiroš) išreiškiantį nesvaiginamą prasmę. Pav., be minėtos Izaijo vie-

---

[1]) Plg. Isidorus Hisp., Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 4: Migne, P. L, 82 712.

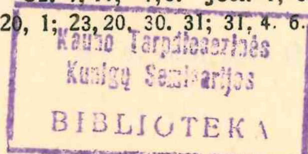
[2]) 65, 8. Plg. Ovidius, Amorum I, eleg. XV, v. 12: „dum mustis uva tumebit".

[3]) Das Buch Isaias, Münster in Westf. 1925, I Halbb. 269. 275: „Most in einer Traube... Saft".

[4]) Eine archaistische Wortgruppe: ZAW 46 (1928) 219: „„der noch nicht gegorene Wein in der Traube" wäre ein gesuchter".

[5]) Ibid., 220.

[6]) Pradž. 9, 21. 24; 19, 32. 33. 34. 35. Kun. 10, 9. Sk. 6, 3. 3. 1 Sam. 1, 14. 15; 25, 37. 2 Sam. 13, 28. Iz. 5, 11. 12. 22; 22, 13; 28, 1. 7. 7; 29, 9; 51, 21; 56, 12. Jer. 23, 9. Ezech, 44, 21. Oz. 4, 11; 7, 5. Joel. 1, 5. Am. 2, 8; 6, 6. Zach. 9, 15. Ps. 78, 65. Pat. 20, 1; 23, 20. 30. 31; 31, 4. 6. Ekle. 2, 3. Est. 1, 10; 5, 6; 7, 2.

tos, pranašo Agejo pasakyta: „ir pašaukiau sausrą ant žemės, ir ant kalnų, ir ant javų, ir ant vynuogių sulčių, ir ant aliejaus, ir ant visa, ką tik žemė išduoda, ir ant žmonių, ir ant gyvulių ir ant visų rankų darbų“ [1]. Jei čia vartojamąjį terminą 'ת (*tiroš*) versime svaiginamuoju vynu, tai būtų nesuprantama, kaip sausra gali pakenkti jau sandėliuose padėtam vynui. Sausra betgi gali pakenkti vynuogynų derliui ir pačių vynuogių sulčių gausumui. Vadinas, TM labai tiksliai šioje vietoje yra vartojamas ne koks nors svaiginamąjį. taigi, jau laikyti padėtąjį vyną išreiškiąs terminas, bet 'ת (*tiroš*), kuris gali reikšti net dar neištrėkštąsias vynuogių sultis. — Arba vėl, pranašo Michejo knygoje skaitome: „Tu sėsi ir nepiausi, tu trėkši alyvas ir nesitepsi aliejumi, (tu trėkši) ir vynuogių sultis ir negersi vyno“ [2]. Aišku, kad tebetreškiamos vynuogių sultys, kurios TM čia taip pat išreiškiamos 'ת (*tiroš*) terminu, dar negali būti laikomos ir verčiamos svaiginamuoju vynu.

Tiesa, jei ištrėkštosios vynuogių sultys (šviežusis vynas) pastovėdavo šiltoje Palestinos atmosferoje keletą dienų, jos galėdavo tapti mažiau ar daugiau svaiginamos. Tada, žinoma, nebepritiktų jas vadinti 'ת (*tiroš*), bet kokiu kitokiu jau svaiginamą vyną išreiškiančiu terminu. Ar šitas termino pakeitimas su jų svaiginamumo atsiradimu tuojau ir įvykdavo, dabar sunku nustatyti. Bet, kiek iš paties Šv. R-to galima matyti, niekur nerandame, kad šviežusis vynas po rūgimo proceso dar būtų vadinamas tuo pačiu 'ת (*tiroš*) terminu. Beje, trad. žydų literatūroje kai kur teigiama, kad tarp 'ת (*tiroš*) ir חמרא (*ḫamra*) nesą jokio skirtumo [3]. Šitas tačiau liudijimas gal gali teisingai tarti apie trad. žydų literatūros kūrimosi periodą bei jos gėralų terminiją, bet jo dar negalime drąsiai aplikuoti žymiai ankstesniems Šv. R-to surašymo laikams.

Vadinas, tiek etimologija, tiek paties 'ת (*tiroš*) termino vartojimas Šv. R-to tekstuose, rodo, kad pirmiausia juo išreiškiamos nesvaiginamos vynuogių sultys arba šviežusis

---

1) 1, 11: „וָאֶקְרָא חֹרֶב עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הֶהָרִים וְעַל־הַדָּגָן וְעַל־הַתִּירוֹשׁ וְעַל־הַיִּצְהָר וְעַל אֲשֶׁר תּוֹצִיא הָאֲדָמָה וְעַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־יְגִיעַ כַּפָּיִם׃“

2) 6, 15: „אַתָּה תִזְרַע וְלֹא תִקְצוֹר אַתָּה תִדְרֹךְ־זַיִת וְלֹא־תָסוּךְ שֶׁמֶן וְתִירוֹשׁ וְלֹא תִשְׁתֶּה־יָּיִן׃“

3) Pav., Joma 76 a-b.

nesvaiginamasis vynas. Šalia to, gal būt, jis kada nors buvo vartojamas jau ir svaiginamam vynuogių produktui išreikšti, nors šitokios jo prasmės Šv. R-to tekstais konstatuoti negalime.

β. עָסִיס (*'asis*) Šv. R-te minimas tik 5-se vietose [1]. Jis yra kilęs iš hebrajų עָסַס (*'asas*), tai reiškia spausti, trėkšti. Arabų عصعص (*as'as*) taip pat reiškia spausti; عصارة (*'asara*) — vynuogių sultis ištrėkšti; معصر (*mi'asar*) — vynuogių spaustuvas; عصير العنب (*'asyr 'al-'inab*) — vynuogių sultys arba šviežusis vynas (vin non fermenté). Kaip matome, šis terminas etimologiškai yra labai artimas termino 'ת (*tiroš*) išreiškiamajai prasmei. Dėl to pirmiausia taip pat ir jį galima laikyti vynuogių trėškalu arba nesvaiginančiomis vynuogių sultimis. Manoma, kad šitas terminas esąs poetiškesnis termino 'ת (*tiroš*) sinonimas [2]. Apie išreiškiamąją sąvoką betgi reikia pastebėti, kad ji turi kiek platesnę talpą, negu termino 'ת (*tiroš*) išreiškiamoji sąvoka. Šv. R-te juo būtent išreiškiamos ne vien vynuogių, bet ir kitokių vaisių sultys. Pav., Giesmių Giesmėje yra minimas עָסִיס רִמֹּנִי (*'asis rimmoni*) [3], kuris išreiškia granatų obuolių sultis. Panašiai ir arabų kalboje terminas عصير (*'asyr*) išreiškia vaisių sultis apskritai, o vynuogių tik tada, kai tai specialiai pažymėta, pav., عصير العنب (*'asyr 'al-'inab*= „vynuogių sultys"). Netolimasis gi jam terminas عصفة (*'asfah*) jau reiškia vyno (svaiginamo?) kvapą. Pranašo Izaijo tarminas 'ע (*'asis*) vienur (49, 26) turi aiškiai svaiginančią prasmę. Vadinas, antrąja savo prasme terminas 'ע (*'asis*) kartais išreiškia taip pat ir svaiginančias vynuogių bei kitų vaisių sultis, taigi, kartais prilygsta silpnai svaiginančiam „naujajam vynui". Dėl to, terminą 'ע (*'asis*) labiau pritiktų laikyti atskira šviežiojo (kartais nesvaiginančio, kartais svaiginančio) vyno rūšimi, o ne perdėm termino 'ת (*tiroš*) sinonimu arba net supoetintu jo pakaitu.

---

[1] GG. 8, 2. Iz. 49, 26. Joel. 1, 5; 4, 18. Am. 9, 13.

[2] Plg. I. Benzinger, Wein, ..., 58.

[3] 8, 2.

γ. Trad. žydų lileratūra šviežiajam vynui išreikšti turi dar specialų, Šv. R-te nevartojamą, terminą — יין מגתו (*jajin miggito* [1])=„vynas iš spaustuvo"). Šituo terminu buvo vadinama ištrėkštosios vynuogių sultys prieš supilstant į indus. Jei tas supilstymas įvykdavo greičiau, י"מ (*jajin miggito*) būdavo visiškai nesvaiginąs, o jei po keletos dienų, — tada jau būdavo silpnai svaiginąs. Kiek iš trad. žydų literatūros galima pastebėti, tikrai svaiginančiu vynas jų buvo laikomas tik po 40 dienų. Tokį jie vadino „keturių dešimčių dienų sūnumi" [2]).

b. Toliau, iš trad. žydų literatūros žinome, kad išspaustosios vynuogės spaustuve dar būdavo perplaunamos vandeniu [3]). Toks su vynuogių sulčių likučiais vanduo buvo vadinamas תָּמָד (*tamad*) [4]). Tai p o v y n i s (vinum minutum; Nachwein, Lauerwein). Graikų jis buvo žinomas kaip „antrasis vynas", taigi, οἶνος δευτερίας arba stačiai δευτερίας. Romėnai jį vadindavo lora, tai primena jo kilmę iš perplovimo vandeniu (lotio). Anot M. T. V a r r o: „ji vadinama lora, nes tai yra perplautos vynuogių išspaudos" [5]). Šitoks povynis buvo labai panašus į vynuoginę girą. Jis buvo gana gaivinąs, saldus [6]) ir nesvaiginąs gėralas. Plinius jo net vyno terminu nenorėjo vadinti [7]). A. G e l l i j a u s liudijimu, jį gerdavo Romos ir Lacijos matronos, krioms svaiginąs vynas (temetum) buvo draudžiamas gerti [8]).

2. Šalia minėtų daugiau natūraliųjų nesvaiginamų gėralų žydai mokėjo pasigaminti taip pat ir labiau k u l t y v u o t ų

---

[1]) Abot 4,26. Sanhedrin 70 a. Tosefta Keritot 1, 13. Pesiqta: B. U g o l i n u s, Thesaurus antiquitatum sacrarum, Venetiis 1753-54, 15 1183 — Plg. M. M a i m o n i d u s, Constitutiones de ingressu sanctuarii, cap. 1, n. 1. I. B u x t o r f i u s (F.), Florilegium hebraicum, Basileae 1648, 63.

[2]) Pesiqta: B. U g o l i n u s, Ibid., 15 1183: „בן ארבעים יום". Plg. dar: Tosefta Keritot 1, 13.

[3]) Plg. Šabbat 20, 2.

[4]) Jer. Maaser šeni 1, 3. Erubin 27 b. Pesahim 42 b. Kiek plačiau: Hulin 25 b; 26 a.

[5]) De re rustica, lib. I, n. 54: „ea vocatur lora, quod lota acina." — Plg. dar: I. C l e r i c a t u s, Decisiones Sacramentales, Anconae-Venetiis 1757, I: De venerabili Eucharistiae Sacramento, decis. XII, n. 3 (p. 30): „quasi lota, quia est aqua, cum qua vinaceae, oblato musto, sunt lotae".

[6]) Plg. A. G e l l i u s, Noctes Atticae, lib. X, cap. 23.

[7]) Naturalis Historiae lib. XIV, cap. 10, § 86.

[8]) Noctes Atticae, lib. X, cap. 23.

nesvaiginamų vynų. Tarp tokių paminėtini yra (a) יין מבשל (virtasis vynas), (b) קרינא (*qarina*), (c) יין קרוש (tirštasis vynas) ir (d) מי פרות (vaisvandeniai).

a. Nors biblinių laikų žydai apie pačią pasterizaciją dar nieko nenusivokė, tačiau jų gėralų gaminimo technikoje jau galima pastebėti mokėjimą pasterizacijos principu pasinaudoti. Jie būtent, norėdami apsaugoti šviežųjį vyną nuo rūgimo bei rūgštėjimo, dalį jo supildavo į puodus ir pavirindavo. Paskiau, užpildavo paviršiuj sluoksnį aliejaus [1]) ir padėdavo stovėti iki vartojimo. Šią vyno rūšį jie vadindavo יין מבשל [2]) arba יין מבושל [3]) (*jajin mebuššal* = „virtasis vynas"; vinum coctum; iš: בָּשַׁל, *bašal*=„virti"). Virinimas sunaikindavo vynuogių sultyse buvusius rūgimo grybelius, o paviršiuje laikydamasis užpiltasis aliejaus sluoksnis [4]) — sulaikydavo naujų rūgimo grybelių patekimą iš atmosferos. Tokiu būdu, virtasis vynas būdavo apsaugotas nuo rūgimo proceso ir pasilikdavo saldus ir nesvaiginąs. Kad jis buvo apytirštis, tai buvo vartojamas valgyme (לאכול), kaip maisto produktas, šalia alyvų (זיתים) bei svogūnų (בצלים) [5]). Atskiestas vandeniu buvo vartojamas gerti [2]). Šitoks vynas Palestinoje tebėra mėgstamas ir iki šių dienų [6]).

b. Kiek sunkiau dešifruojamas yra žydų vartotas gėralas — קרינא (*qarina?*, *qariana?*) [7]). Tokie semitinių kalbų žodžiai, kaip assirų [cuneiform] (*karānu* = „vynas"), hebrajų כֶּרֶם (*kerem*=„vynuogynas"), sirų ܟܪܡܐ (*karmo* = „vynmedis"), arabų كَرْم (*karm*=„vynuogynas"), rodo, kad šitas gėralas galėjo būti gaminamas iš vynuogių. Be to, kalbamąjį gėralą išreiškiąs terminas artimai primena graikų κάροινον ir romėnų carenum (arba caroenum), tai reiškia saldų virintą vyną. Izidorius Isp. šitą lotyniškąjį terminą taip aiškina: „Carenum

---

1) Plg. Hulin 94 a.
2) Plg. Aboda zara 30 a.
3) Plg. Terumot 2, 6. Menahot 8, 6. Aboda zara 29 b—30 a.
4) Plg. Šabbat 5 b.
5) Plg. Erubin 29 a.
6) Plg. dar: L. Bauer, Volksleben..., 157. L. Fonck, Streifzüge durch die biblische Flora, Freiburg im Br. 1900, 122.
7) Aboda zara 30 a.

yra kilęs iš to, kad virdamas dalies netenka (careat). Nuvirinus trečiąją dalį vynuogių sulčių, tai, kas lieka, yra carenum"[1]). Babilonijos Talmude R. Abahu (ר' אבהו) tvirtina, kad tai esąs „saldus vynas, kuris atgabenamas iš Azijos"[2]).

Iš minėtų davinių atrodo, kad קרינא (*qarina*) galėjo būti tam tikra Palestinon importuojamo virtojo vyno rūšis.

c. Vartojo žydai taip pat ir יַיִן קָרוֹשׁ (*jajin qeroš*= „tirštąjį vyną"; iš aramajų קְרַשׁ, *qeraš* = „sutirštėti, sustingti"). Iš trad. žydų literatūros sužinome, kad jis kartais būdavęs taip tirštas, lyg figų uogienė (pyragaitis)[3]). S. Kraussas mano, kad šitas vynas galėjo būti sniegu arba ledu sušaldytasis vynas[4]). Tačiau, tai vargiai patikima. Mat, Babilonijos Talmude pasakyta, kad tirštasis vynas buvo atgabenamas „iš Seniro" (מישניר[5]), vadinas, iš Hermono kalnų apylinkių Sirijoje[6]). Bibliniais laikais iš tiek toli šiltoje atmosferoje atgabenti į Judeją sušaldytąjį vyną buvo techniškai vargiai įmanomas dalykas. Be to, iš kitų trad. žydų literatūros vietų galima kiek numanyti, kokiu būdu kalbamasis vynas galėdavo pasidaryti tirštas. Antai, Toseftoje skaitome: „Vakarų pusėje, tarpe altoriaus ir bažnyčios prieangio buvo maži laiptai (skylė). Kiekvienais šešiasdešimtais ir septyniasdešimtais metais jauni kunigai tenai įlipdavo ir suimdavo tirštąjį vyną, kuris buvo sutirštėjęs, lyg figų uogienė. Aukodami pamaldžiai jį sudegindavo. Mat, pasakyta: ir bus daroma vyno libacija Viešpačiui[7]). Kaip jo libacija būdavo daroma pamaldžiai, taip ir jo sudeginimas pamaldžiai"[8]). Jeigu י"ק (*jajin qeroš*) sutirštėjimas būtų priklausęs nuo jo atšaldymo principo, tai liktų nesuprantama, kaip jis būtų galėjęs nuo šalčio sustingęs išsilaikyti 60-70 metų Je-

---

1) Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 15: Migne, P. L., 82 713: „Carenum, eo quod fervendo parte careat. Tertia enim parte musti amissa, quod remanserit, carenum est".

2) Aboda zara 30 a: „חמרא חליא דאתי מעסיא"

3) Plg. Tosefta Meila 1, 9. Sota 48 b.

4) Ibid., II 242.

5) Sota 48 b.

6) Plg. Pakart. 3, 9.

7) Plg. Sk. 28, 7.

8) Tosefta Meila 1, 9: „לול קטן היה בין האולם למזבח למערבו של כבש אחד לששים ושבעים שנה פרחי כהונה יורדים לשם ומלקטים משם יין קרוש כעיגולי דבלה מעלים ושורפים אותן בקדושה שנאמר בקדש הסך נסך שכר ליהוה כשם שנסיכתו בקדושה כך שריפתו בקדושה"

ruzalės bažnyčios požemiuose, kuriuose jokių šaldytuvų nebuvo. Kaip iš cituoto Toseftos teksto matyti, greičiausia, ten kalbama apie mums jau pažįstamąjį יין נסך (*jajin nesek*), kuris libacijos metu užpiltas prie arba ant altoriaus — nutekėdavo kiek ir į kai kurias požemines patalpas. Per ilgą laiką (60-70 metų) jo vanduo galėjo gausiai išgaruoti, o likusios vynuogių sulčių ingredijencijos pavirsti tiršta uogiene — יין קרוש (*jajin qeroš*). Vadinas, jo sutirštėjimas tenai galėjo įvykti ne dėl atšaldymo, bet dėl gausaus vandens išgaravimo.

Panašiai, ne atšaldymo, bet išgaruodinimo arba, gyvenimiškiau tariant, rytuose plačiai vartoto vynuogių sulčių virinimo pagalba galėjo būti gaminamas ir šiaipjau Palestinoje vartotasis tirštasis vynas — י"ק (*jajin qeroš*). Jei jis būdavo net toks tirštas, kaip figų uogienė, tai jis gali priminti trad. žydų literatūroje kai kurių pasigendamą vynuogių medaus (דבש ענבים) sąvoką, nors ji išreikšta tirštojo vyno (יין קרוש) terminu.

Atskiedus tokį vyną vandeniu, galėjo būti gaunamas norimo kondensuotumo vynuoginis gaminys—nesvaiginąs vynas. Tokiu būdu, tirštasis žydų vynas būtų labai panašus į romėnų vadinamą foecula, kuri būdavo gaminama suvirinant uogas iki medaus tirštumo [1]).

d. Mokėjo žydai pasigaminti taip pat ir girų. Tokius gėralus nebevadino jie vyno terminu, bet jau מי פרות [2]) (*me perot* = „vaisvandeniai"; iš: מי, *ma* = „vanduo" ir פרי, *peri* = „vaisius"). Tokių vaisvandenių tarpe žydams daugiau buvo žinoma מי תאיני [3]) (figų gira), מי רמונים [4]) (granatų obuolių gira) ir מי תותים [5]) (šilkmedžio uogų gira). Kalbamos giros galėjo būti panašiai gaminamos, kaip romėnų succi, būtent, maišu išspaudžiamos [6]). Jos buvo nesvaiginančios.

---

[1]) Plg. Isidorus Hisp., Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 13: Migne, P. L., 82 713.

[2]) Plg. Terumot 11, 3. Pesahim 2, 8.

[3]) Plg. Pesahim 107 a. Pakart. 8, 8.

[4]) Plg. GG. 8, 2. S. Krauss, Ibid., II 246.

[5]) Plg. 1 Mak. 6, 34. S. Krauss, Ibid., II 246. V. Zapletal, Ibid., 51-52.

[6]) Plg. Isidorus Hisp., Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 21: Migne, P. L., 82 714.

3. Šiltuose kraštuose svaiginamųjų gėralų vartojimas žymiai žalingesnis, negu šiaurės kraštuose [1]). Mahometas, uždrausdamas savo sekėjams svaiginamųjų gėralų vartojimą, greičiausia, šia aplinkybe ir bus vadovavęsis. Iš antros gi pusės, vaisių produktai šiltuose kraštuose veikiai virsta svaiginančiais. Dėl to šiltųjų kraštų gyventojams teko ieškoti būdų, kaip iš svaiginamųjų gėralų būtų galima pasigaminti nesvaiginamųjų. Tarp šitokių žydams žinomų būdų gali būti paminėti (a) vyno skiedimas vandeniu, (b) vyno rūkimas ir (c) vyno perrauginimas.

a. Vyno skiedimas arba maišymas su vandeniu žydų tautoje buvo plačiausiai vartojama nesvaiginamo vyno įsigijimo priemonė. Negalime sakyti, kad ji būtų anais laikais buvusi labai keista. Iš graikų literatūros matome, kad graikų šitas būdas jau buvo vartojamas Homero laikais [2]). Be to, tai praktikavo taip pat ir egiptiečiai [3]) ir romėnai [4]).

Tokis vandeniu atskiestasis vynas žydų buvo vadinamas יין מזוג (*jajin mazug*) [5]) arba stačiai מֶזֶג (*mezeg*) t. y. sumaišytasis vynas arba mišinys.

---

[1]) Plg. G. Grupp, Kulturgeschichte der römischen Kaiserzeit [2-3], Regensburg 1921, 82-83.

[2]) Plg. Iliadis lib, III, v. 269-270. Odysseae lib. I, v. 208-210. — Graikai gerti vandeniu neatskiestą vyną laikydavo barbariškumo požymiu. Skiedžiant vyną vandeniu nebuvo praktikuojama maišyti po lygias dalis vyno ir vandens (ἴσον ἴσῳ), bet beveik visada būdavo vienai daliai vyno dedamos trys dalys vandens (1 : 3). (Plg. Guhl und Kohner, Leben der Griechen und Römer[6], Berlin 1896, 445-46. R. Schultze, Geschichte des Weins und der Trinkgelage, Berlin 1867, 32-34). Dar ir šiandie graikai gerdami vyną pilasi tik $^1/_4$—$^1/_5$ dalį stiklo. Likusios stiklo dalies pripildymas vandeniu dabar beveik nebepraktikuojamas. Toks jų manievras, matyt, yra aliuzija į aną senąjį jų tautos paprotį vyną gausiai skiesti su vandeniu (1 : 3 arba 1 : 4). Už tai iš dalies kalba taip pat ir kalbamuoju būdu geriamo vyno vardas — κρᾶσις, tai reiškia dviejų dalykų sumaišymą (šiuo atveju vyno su vandeniu).

[3]) Plg. H. J. Heyes, Bibel und Ägypten, Münster 1904, I 185.

[4]) Romėnai gerti vyną neatskiestą su vandeniu (merum bibere) laikydavo lėbavimo ženklu. Peikiamas dalykas buvo net silpnai su vandeniu atskiestą vyną gerti (meracius bibere). Tik stipriai vandeniu atmieštas vynas buvo normalus padorių romėnų gėralas. — Plačiau žr. Guhl — Kohner, Ibid., 755-56.

[5]) Plg. Aboda zara 30 b.

Šv. R-te, kur minimas vyno m a i š y m a s, galima suprasti taip pat ir prieskonių maišymą į jį. Tačiau, tikrai su prieskoniais vynas Šv. R-te išreiškiamas terminu יֵין הָרֶקַח (*jajin ḥareqaḥ*[1]), o kur minimas tik יֵין מֶסֶךְ (*jajin mesek*)[2]), ten dažniausia gali būti suprantamas vynas sumaišytas su vandeniu. Vyno maišymas su vandeniu žydams buvo pavirtęs kasdienio gyvenimo taisykle. Tik Jeruzalės aristokratija paskutiniaisiais bibliniais laikais buvo pradėjusi kalbamos taisyklės nebepaisyti[3]).

Tačiau, iš antros pusės, parduodamasis vynas turėjo būti grynas (יין חי) vandeniu neatskiestas, kad kiekvienas galėtų jį tiek atsiskiesti, kiek reikalinga. Šitokiu atveju maišyti vyną su vandeniu buvo laikoma nusikaltimu teisingumui[4]). Dėl to pranašo Izaijo randame posakį „tavo vynas sumaišytas su vandenimi“ [5]), kaip technišką terminą, teigiantį apie Jeruzalės nutolimą nuo teisingumo.

Savo reikalams vartojamas vynas kartais su vandeniu buvo maišomas dar pačiame spaustuve. Tokiu atveju būdavo įdedama „pusė, trečioji arba ketvirtoji dalis“[6]) vandens. Kad šitoks jo maišymas su vandeniu būdavo daromas prieš arba paties rūgimo proceso metu,—tai vyno silpnesniu nepadarydavo.

Svarbiausia vyną maišydavo su vandeniu tada, kai jau išrūgęs vynas būdavo geriamas. Šitokiu atveju maišymo proporcija taip pat būdavo nevienoda. Ji priklausydavo nuo vyno stiprumo: juo, būtent, vynas būdavo stipresnis, juo daugiau ir vandens 'būdavo į jį įmaišoma. Be to, tai priklausydavo taip pat ir nuo paties gėrėjo. Tokiais atvejais, be apskritai priimtos arba oficialiosios vyno skiedimo proporcijos, galėjo būti vartojama taip pat ir paties gėrėjo skoniui labiau patinkančioji arba privačioji proporcija.

Oficialioji vyno skiedimo proporcija paprastai būdavo 1 : 2 arba 1 : 3, t. y. vienai daliai vyno dvi arba trys dalys vandens. Pirmoji arba mažesnioji vyno skiedimo proporcija buvo varto-

---

[1]) Pav., GG. 8, 2.

[2]) Plg. Pat. 9, 2.5.

[3]) Plg. J. J e r e m i a s, Jerusalem zur Zeit Jesu, s. l. s. a., II A 7.

[4]) Pav., panašiai yra ir pas mus, jei kas maišo vandenį į parduodamąjį pieną.

[5]) 1, 22.

[6]) Baba mesia 60 a: „למחצה לשליש ולרביע“.

jama silpnesniesiems vynams, pav., Sarono vynui [1]). Tuo tarpu antroji arba didesnioji vyno skiedimo proporcija buvo vartojama kiek stipresniesiems vynams. Kiek galima spręsti iš trad. žydų literatūros, paskutiniosios proporcijos laikymasis geriamojo vyno atžvilgiu buvo gana stropus. Antai, Babilonijos Talmude skaitome, „kad Raba sakė: Kiekvienas vynas, kuriame vienai daliai vyno nėra trijų dalių vandens, nėra (geriamas) vynas“ [2]). Šitas teigimas su raidišku tikslumu pakartotas taip pat ir Erubin 29 b. Beje, to paties Talmudo Šabbat traktate randame net tam tikrą dialogą tarp Raba (רבא) ir Abaje (אביי) kalbamos proporcijos reikalu [3]). Iš ten paaiškėja, kad, jeigu sakoma, jog Sarono vynui buvo taikoma mažesnioji skiedimo proporcija (1 : 2), tai, viena, kad jis buvo silpnesnis, o antra, kad ten (Nidda 2, 7) kalbama ne apie gėrimo tikslams sumaišytąjį Sarono vyną [4]). Gėrimui, būtent, vartojamas vynas (atrodo, jog nė saroniškio neišskyrus) turįs būti skiedžiamas didesniąja proporcija, t. y. 1 : 3. Kitoje vietoje vėl tvirtinama, kad ši didesnioji skiedimo proporcija turinti būti taikoma taip pat ir subatos laiminimo taurei [5]), ir būtent: „Rab Nahman, Rabba sūnaus Abuha vardu, sake: Laiminimo taurė turi turėti ketvirtąją ketvirties (logo) dalį, kad sumaišius ją su vandeniu būtų gaunama visa ketvirtis (logo).“ [6])

Privačioji vyno skiedimo proporcija visiškai priklausė nuo gėrėjo skonio bei noro. Vyną skiesti vandeniu buvo galima net paschoje, kur turėjo būti geriamos keturios ritualinės vyno taurės. Paskutiniu atveju privačiajai vyno skiedimo proporcijai buvo nustatyti jau kaip ir šiokie tokie varžtai: vynas būtent galėjo būti skiedžiamas tiek, „kad dar jame pasiliktų vyno kvapas ir spalva“ [7]).

Šitokį gausų vyno skiedimą su vandeniu gal tiksliau būtų vadinti nebe v y n o maišymu su vandeniu, bet v a n d e n s maišymu su vynu. R. M. M a i m o n i d a s, pav., vienur jau

---

1) Plg. Nidda 2, 7. Šabbat 77 a.

2) Šabbat 77 a: „דאמר רבא כל חמרא דלא דרי על חד תלת מים לאו חמרא הוא“

3) Plg. 77 a.

4) Plg. Nidda 19 a.

5) Mūsų krašto žydų tarpe ji žinoma rusišku „шабасовка“ vardu.

6) Šabbat 76 b: „אמר רב נחמן אם רבה בר אבוה כוס של ברכה צריך שיהא בו רובע רביעית כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית“

7) Jer. Pesahim 10: „והוא שיהא בהן טעם ומראה יין“

nebesako vyną skiesti su vandeniu, bet vandenį su vynu: „jei išėjęs iš pirties“, rašo jis, „jauti troškulį ir negali jo nugalėti, — reikia atmiešti vandenį su vynu arba medumi [1]) ir išgerti“[2]).

Patsai maišomasis vanduo pagal gėrėjo skonį galėjo būti šiltas[3]) arba šaltas. Mišnoje (Pesahim 7,13) minimasis המחם (*ḥammeḥam*=„šildomasis puodas“), kuris būdavo padėtas arti valgančiųjų paschą, greičiausia, buvo dėl maišymo šilto vandens į vyną[4]). Be to, kad labiau gaivintų, vynas kartais būdavo maišomas su sniegu[5]) arba ledu[6]). Tačiau, Palestinos klimatinėse aplinkybėse, šitokiu būdu atmiešti vynai galėjo būti daugiau prabangos, o ne visuotinio vartojimo dalykas. Plačiau tai buvo praktikuojama turtingųjų romėnų[7]).

Patsai vyno su vandeniu maišymo procesas paprastai būdavo atliekamas dalyvių akivaizdoje čia pat prie stalo tarnaujančio tarno — שמש[8]) (*šammaš* = „tarnas“), o kartais tarnaitės (LXX-je: δούλη)[9]). Didesniuose pokyliuose, svečių patogumui, vyno maišymui būdavo specialus tarnas — מזוגא[10]) (*mazoga*= „maišytojas“). Graikuose tokias pareigas ėjo vadinamas παῖς arba οἰνοχόος, o romėnuose — puer ad cyathos, minister vini arba pocillator.

Kad senovės Palestinos svaiginamieji vynai buvo palyginti nedidelio alkoholingumo[11]), tai gausesnis jų maišymas su vande-

---

1) Šitas „receptas“ primena talmudikoje minimąjį aluntitą (אלונתית), kuris, kaip gaivinąs gėralas, būdavęs geriamas išėjus iš pirties. Plg. Šabbat 140 a; žr. dar 25 psl. 3 past.

2) Canones Ethici seu de moralibus, s. l. s. a., cap. 4, n. 17: „ואם צמא כשיצא מן המרחץ ואינו יכול למנוע עצמו יערב המים ביין או בדבש וישתה“

3) Romėnų su šiltu vandeniu sumaišytas vynas būdavo vad. calda. — Plg. Guhl—Kohner, Ibid., 755.

4) Plg. G. Beer, Pesachim, 167.

5) Plg. Negaim 1, 2. Šabbat 51 b.

6) Plg. S. Krauss, Ibid., II 242. B. Ugolinus, Dissertatio de ritibus in Coena Domini (žr. jo: „Thesaurus antiquitatum sacrarum“, Venetiis 1755, 17 1161).

7) Plg. Plinius, Epistola I, 15. L. A. Seneca, De ira, lib. II, cap. 25; Epistola 78, §23. M. V. Martialis, Epigrammatum lib. IX, epigr. 23; lib. XII, epigr. 17; lib. XIV, epigr. 117.

8) Plg. Pesahim 7,13. Šabbat 12 b.

9) Plg. Judit. 12,19.

10) Plg. Jer. Šabbat 1.

11) Plg. 59—61 psl.

niu galėjo duoti silpnai tesvaiginančius arba ir visiškai nebesvaiginančius gėralus.

b. Antras žydų praktikuotas būdas įsigyti nesvaiginančiųjų gėralų buvo v y n o r ū k y m a s. Tam tikslui vyno pripilta oda būdavo pakabinama dūmuose[1]) ir laikoma tol, kol vynas pasidarydavo silpnas. Iš tikrųjų gi ne dūmai jį tokį padarydavo, bet kartu su dūmais kylanti šilima, kuri išgaruodindavo alkoholį. Ilgesnį laiką šitaip parūkytas vynas galėjo tapti silpnas arba ir visiškai nebesvaiginąs. Tokį vyną žydai vad. יין מעושן[2]) (*jajin meuššan* = „rūkytasis vynas"; vinum fumigatum). Šv. R-te minimoji כנאד בקיטור[3]) („oda dūmuose"), greičiausia, ir bus rūkyti pakabinto vyno oda.

c. Pagaliau, v y n o p e r r a u g i n i m a s buvo pačios gamtos duodama priemonė svaiginančiam gėralui paversti nesvaiginančiu. Tai įvykdavo tada, kai svaiginamasis vynas po tam tikro savaimingo proceso pavirsdavo actu [hebr. חֹמֶץ,[4]) *ḥomes;* aram. חלא, *ḥalla*]. Kad actas yra labai rūgštus, taigi, rytiečiams nemėgstamo skonio, ir patsai vyno į actą pavirtimas įvykdavo dažniausiai be savininko žinios, — tai šitoks vyno pasikeitimas, ypač, jei tai įvykdavo didesniame kiekyje, būdavo traktuojamas, kaip tam tikras jo sugedimas. Iš čia izraelituose bei žyduose buvo atsiradęs net techniškas posakis — gero tėvo nevykusį sūnų vadinti „vyno sūnus actas" (hebr.: חומץ בן יין[5]); aram.: חלא בר חמרא[6]).

Patsai svaiginančio gėralo pavirtimas actu įvyksta tokiu būdu, kad iš atmosferos į jį patenka tam tikras mikroorganizmas (mycoderma aceti) ir jo alkoholį transformuoja į actą. Šitas procesas geriausiai vyksta tada, kai alkoholinis gėralas yra nestipresnis, kaip 10%. Prie didesnio gėralo alkoholingumo kalbamas mikroorganizmas darosi silpnas arba ir visiškai nebeveiklus. Tuo tarpu mažai svaiginančiame gėrale jis tiek yra

---

[1]) Romėnų šitokia vyno rūkymo vieta buvo vad. fumarium, o graikų stačiai ἀποθήκη (= „sandėlis").

[2]) Menahot 8, 6.

[3]) Ps. 119, 83.

[4]) Šv. R-te jis minimas 6-se vietose: Sk. 6,3; 6,3. Ps. 69, 22. Pat. 10 26; 25,20. Rut. 2,14.

[5]) Baba mesia 83 b.

[6]) Hulin 105 a.

veiklus, kad paprastai **visą** jo alkoholį paverčia į actą[1]). Kad actas yra visiškai nesvaiginąs cheminis junginys, tai svaiginančio gėralo actavimasis yra traktuotinas, kaip tikras jo nualkoholinimas.

Žydai, norėdami išvengti actavimosi didelio vyno kiekio, apie tris kartus per metus tikrindavo savo vyno sandėlius[2]). Tačiau, iš antros pusės, nebuvo didelė nelaimė, jei kokiame inde konstatuodavo nebe vyną, bet actą. Mat, actą žydai vartodavo prie valgių[3]), o ypač, kaip gėralą[4]). Nors jis ir nebuvo mėgstamo skonio, bet praktika rodydavo, kad sumaišytas su vandeniu tapdavo karščiuose labai gaivinančiu gėralu. Mediciniškai tai galima paaiškinti tuo, kad acto savybė yra mažinti temperatūrą ir lėtinti pulsą[5]). Toks gėralas būdavo vartojamas taip pat ir romėnų kariuomenėje — posca vardu[6]); šis terminas, matyt, vėliau bus perėjęs į graikų (πόσκα) ir net sirų (ܦܘܣܩܐ, *posqo*) kalbas. Kartais kalbamasis gėralas būdavo dar kiek pasaldomas medumi. Iš čia graikų ὀξυμελίκρατον arba ὀξύμελι (ὄξος = „actas" μέλι = „medus"), o romėnų — oxymeli[7]). Visi šitie iš acto pagamintieji gėralai buvo nesvaiginą.

Kaip matome, minėtomis priemonėmis, kiekvienas svaiginąs gėralas buvo galima paversti nebesvaiginančiu. Dėl to, nesvaiginančių gėralų atmainų žydai galėjo turėti daugiau, negu svaiginančių.

---

[1]) Plačiau apie tai žr. **Lassar — Kohn**, Die Chemie im täglichen Leben[8], Leipzig 1916, 136—40. G. **Trier**, Vorlesungen über die natürlichen Grundlagen des Antialkoholismus, Berlin 1917, I Halbb. 12.59.

[2]) Plg. Gittin 3,8.

[3]) Plg. Rut. 2,14. Erubin 29 a.

[4]) Plg. Sk. 6,3 Ps. 69,22.

[5]) Plg. Handwörterbuch der gesamten Medizin[2]: herausgeg. von A. Villaret, Stuttgart 1900, I 638.

[6]) Plg. I. I. **Schevchzeri**, Physica sacra, Augustae et Ulmae 1735, IV 1407. I. **Knabenbauer**, Commentarius in Evangelium secundum Ioannem[2], Parisiis 1906, 560 (ad 19, 29). V. **Hehn**, Kulturpflanzen und Haustiere in ihrem Übergang aus Asia[7], Berlin 1902, 80.

[7]) Plg. **Isidorus Hisp.**, Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 12: **Migne**, P. L. 82 713.

C. Terminų יין (*jajin*) ir οἶνος išreiškiamoji sąvoka abstinentiškuoju atžvilgiu

1. Terminų יין (*jajin*) ir οἶνος etimologija. — 2. Terminų יין (*jajin*) ir οἶνος išreiškiamoji sąvoka abstinentiškuoju atžvilgiu: a) termino יין (*jajin*) abstinentiškoji prasmė, b) termino οἶνος abstinentiškoji prasmė.

Originaliniame N. Į-mo tekste dažniausiai vartojamas vyno sąvokai išreikšti terminas yra οἶνος. Etimologiškai jis turi tam tikro panašumo į hebr. terminą יין (*jajin*), kuriuo vyno sąvoka dažniausiai išreiškiama protokanoninėse S. Į-mo knygose ir taip pat trad. žydų literatūroje. Norėdami tiksliau spręsti abstinentiškuoju atžvilgiu tam tikras N. Į-mo teksto vietas, kuriose minimas vynas, — pirma turime gerai suprasti patį vyno sąvoką išreiškiantį terminą. Kad tai būtų galima lengviau padaryti, čia panagrinėsime (1) terminų יין (*jajin*) ir οἶνος etimologiją, ir (2) jų išreiškiamąją sąvoką abstinentiškuoju atžvilgiu.

1. Akį metus gali atrodyti, kad S. Į-me vynui išreikšti vartojamas hebrajiškasis terminas יין (*jajin*) — graikiškai rašytiems N. Į-mo tekstams nebegali turėti jokios reikšmės. Tačiau, iš antros pusės, N. Į-mo tekstuose vyną išreiškiąs terminas — οἶνος graikų kalba nesiduoda išaiškinamas. Dėl to, tenka kiek arčiau įsižiūrėti į šių dviejų terminų e t i m o l o g i j ą.

Kai kas mano, kad hebr. terminas יין (*jajin*) esąs indoeuropiečių kilmės, taigi, visiškai nesemitiškas[1]). Taip manyti greičiausia bus juos 'sugestijonavusi ta aplinkybė, kad kalbamąjį hebrajų terminą galima pastatyti šitokioje indoeuropiečių kalbose vartojamų vynui išreikšti terminų eilėje: hebr. יין (*jajin*) = iain[2]) = uain[2]) = angl. win(e)[3]) = gr. Foἶν(ος) [4]) = vok. Wein = lot. vin(um) = ital. vin(o) = pranc. vin = rus. вин(о) = liet. vyn(as).

---

[1]) Plg. E. L i t t m a n n, Deutschland und Morgenland im Lichte der Lehnwörter: ZDMG 78 (1924) 81. P. H a u p t, Tranken die alten Babyl..., 10. H. S ch m i d t, Die Alkoholfrage im Alten Testam., 8.36.

[2]) Plg. P. H a u p t, Tranken..., 10.

[3]) Tarti: uain.

[4]) Tarti: voinos. — Dabar digamma (F = v) graikų kalboje nebevartojama.

Tačiau, paieškoję atsakymo, ką šitie terminai indoeuropiečių kalbose reiškia pagal savo šaknį, su kuo būtent juos galima gimininškai sugretinti, — turime konstatuoti, kad čia jie vieniši, nesusiję su kitomis tose kalbose juos paaiškinančiomis šaknimis. Kitaip sakant, indoeuropiečių kalbose minėtieji terminai yra tik terminai. Vadinas, kalbamais indoeuropiečių kalbų terminais išreiškiamoji sąvoka taria apie gėralą, padarytą iš tokių vaisių (vynuogių), kurie indoeuropiečių tautų gyvenamose teritorijose vienur silpnai tarpsta, o kitur taip pat, greičiausia, yra tik iš kitur atkeliavę. Pav., graikų bevynių aukų periodas (θυσίαι ἄοινοι arba νηφάλια) kalba už tai, kad jie tada vynuogių vyno dar galėjo nežinoti[1]). Tokiame dabar vyno krašte, kaip Italija, vynmedis yra tik vėlesnių laikų importas[2]). Romulas libacijai vartojo dar ne vyną, bet pieną[3]).

Tikroji vynuogių tėvynė ieškotina ne Europoje, bet apie Mažąją Aziją, Siriją, Palestiną ir kitas nuo Kaukazo į pietus esančias sritis, kuriose ne tik vynuogės puikiai dera, bet ir seniausioji pasauliui žinoma vyno vartojimo scena[4]) yra įvykusi. Tiesa, įvairūs geologiniai bei archeologiniai kasinėjimai parodė, kad vynuogių pėdsakų (sėklų, lapų) galima atrasti taip pat ir Europoje, tai rudųjų akmeninių anglių sluoksniuose, tai archainiuose kapuose[5]). Tačiau, jos čia lengvai galėjo atkeliauti, jei ne per žmones, tai bent per jas mėgstančius paukščius ar gyvulius, kaip kad dar ir dabar kai kur atsitinka[6]). Taigi, indoeuropiečių, tautose neverta ieškoti hebr. termino יין (*jajin*) tėvynės.

Tuo tarpu pasidairę po semitines kalbas, galime pastebėti, kad čia hebrajų terminas יין (*jajin*) nėra vienišas, bet turi net ir labai senų giminių. Antai, assirų kalboje [illegible] (*īnu*) reiškia v y n a s. Habrajų kalboje yra jam ne tik šaknimi, bet taip pat ir prasme gimininškų žodžių. Pav., יָן (*jan*), יוּן (*jun*), יָוָן (*javan*), kurie reiškia: s p a u s t i, m i n t i, i š t r ė k š t i. Da-

---

1) Plg. K. K i r c h e r, Die sakrale Bedeutung des Weines im Altertum, Giessen 1910, 3.

2) Plg. P l i n i u s, Nat. Hist., lib. XVIII, n. 4, § 24.

3) Plg. P l i n i u s, Nat. Hist., lib. XIV, n. 12, § 88.

4) Plg. Nojaus vynuogyną ir jo pasigėrimą: Pradž. 9, 20-21.

5) Plačiau apie tai žr. B a s s e r m a n n — J o r d a n, Geschichte des Weinbaus[2], Frankfurt a/M 1923, I 4—8.

6) Plg. RLV 14 265.

bar jau labai archaišku laikomas וָיֵן (*javen*) reiškia: minkštas, silpnas. Tokiu būdu, hebrajų kalboje terminas יין (*jajin*) gali reikšti: ištrėkštasis (Gekeltertes) iš minkštų uogų gėralas. Arabų kalba taip pat turi labai seną žodį— وَيْن (*uayn*)[1]), kuris reiškia gražiai išsirpusių juodų (t. y. tamsiai raudonų) vynuogių kekę arba stačiai juodas vynuoges (raisin noir). Tokiu būdu, semitinių kalbų šviesoje apie hebrajiškąjį terminą יין (*jajin*) galima tarti, kad jis išreiškia vyną pagamintą iš tamsiai raudonų arba apskritai raudonų vynuogių. Tai labai artimai primena jau anksčiausiais bibliniais laikais minimąsias kraujaspalves vynuoges (plg. terminą: דַּם־עֲנָבִים = „vynuogių kraujas")[2]).

Visa tai rodo, kad ne hebrajų terminas יין (*jajin*) yra kilęs iš indoeuropiečių kalbų, bet minėtieji indoeuropiečių kalbų vyną išreiškiantieji terminai, greičiausia, yra kilę iš semitinių kalbų[3]), kurių teritorijose galėjo būti ir pati vynuogių kultūros tėvynė. Vadinas, hebr. terminas יין (*jajin*), minėtų indoeuropiečių kalbų terminų atžvilgiu gali būti ne tik archaiškesnis, bet dargi daugiau pasakąs apie pačią juo išreiškiamo gėralo sąvokos talpą.

2. Kalbėdami apie abstinentiškąją terminų יין (*jajin*) ir οἶνος prasmę, kaip minėjome, turime tikslą paruošti dirvą geresniam supratimui tų N. Į-mo tekstų, kuriuose yra vartojamas οἶνος terminas.

Jei patsai terminas οἶνος gali būti skolintas iš semitinių kalbų, tai ten pat reikėtų ieškoti ir tikrosios jo prasmės. Dėl to, pirma panagrinėsime semitinio οἶνος prototipo (a) יין (*jajin*) termino abstinentiškąją prasmę, o paskiau (b) termino οἶνος tokią pat prasmę.

a. Tarp archainių šaitinių, kuriuose gausiai vartojamas hebrajų יין (*jajin*) terminas, yra protokanoninės S. Į-mo knygos. Dėl to, pirma paanalizuosime kalbamąjį terminą abstinentiškuoju atžvilgiu hebrajiškuose Šv. R-to tekstuose. Toliau, pobiblinių

---

[1]) Už jo senumą kalba kad ir ta aplinkybė, jog dabartinėje arabų kalboje jis beveik nebežinomas. Autoriui teko patirti, kad net didžios inteligencijos arabai nevisada pasako jo prasmę, nors ir atpažįsta jame arabų kalbos žodį.

[2]) Žr. 19 psl. 6 past.

[3]) Plg. V. Hehn, Ibid., 70.

laikų rabinija, kūrusi talmudikos raštus, yra buvusi neabejotinai tikriausia ir savo laiku gal net kompetetingiausia hebrajų יין (*jajin*) terminu išreiškiamosios sąvokos žinovė. Tad, paskui teks kiek pažvelgti taip pat ir į trad. žydų literatūros liudijimą termino יין (*jajin*) išreiškiamosios sąvokos klausimu.

Protokanoninėse S. Į-mo knygose terminas יין (*jajin*) yra vartojamas 139 kartus. Norėdami tiksliau aptarti juo išreiškiamą sąvoką abstinentiškuoju atžvilgiu, — duosime čia visų kalbamų tekstų konspektyvią analizę. Tam tikslui išrikiuosime juos toje eilėje, kaip jie randasi hebrajiškame tekste ir kartu pridėsime kiekvieno tokio teksto įvertinimą abstinentiškuoju atžvilgiu. Toje analizėje 1^0 pažymėtas tekstas reiškia, kad jame minimasis יין (*jajin*) terminas išreiškia aiškiai svaiginantį vyną; 2^0 pažymėtas tekstas reiškia, kad ten יין (*jajin*) turėjo arba galėjo būti svaiginąs; 3^0 — kad galėjo būti svaiginąs ir nesvaiginąs; 4^0 — turėjo arba galėjo būti nesvaiginąs; 5^0 — turėjo būti nesvaiginąs:

Eilės Nr.	Vieta	Laipsnis	Eilės Nr.	Vieta	Laipsnis
1.	Pradž. 9,21	1^0	20.	Sk. 15,10	3^0
2.	Pradž. 9,24	1^0	21.	Sk. 28,14	3^0
3.	Pradž. 14,18	3^0	22.	Pakart. 14,26	3^0
4.	Pradž. 19,32	1^0	23.	Pakart. 28,39	3^0
5.	Pradž. 19,33	1^0	24.	Pakart. 29,5	3^0
6.	Pradž. 19,34	1^0	25.	Pakart. 32,33	2^0
7.	Pradž. 19,35	1^0	26.	Pakart. 32,38	3^0
8.	Pradž. 27,25	3^0	27.	Joz. 9,4	3^0
9.	Pradž. 49,11	3^0	28.	Joz. 9,13	3^0
10.	Pradž. 49,12	3^0	29.	Teis. 13,4	2^0
11.	Iš. 29,40	3^0	30.	Teis. 13,7	2^0
12.	Kun. 10,9	1^0	31.	Teis. 13,14	2^0
13.	Kun. 23,13	3^0	32.	Teis. 13,14	3^0
14.	Sk. 6,3	1^0	33.	Teis. 19,19	3^0
15.	Sk. 6,3	1^0	34.	1 Sam. 1,14	1^0
16.	Sk. 6,4	3^0	35.	1 Sam. 1,15	1^0
17.	Sk. 6,20	3^0	36.	1 Sam. 1,24	3^0
18.	Sk. 15,5	3^0	37.	1 Sam. 10,3	3^0
19.	Sk. 15,7	3^0	38.	1 Sam. 16,20	3^0

Eilės Nr.	Vieta		Laipsnis	Eilės Nr.	Vieta		Laipsnis
39.	1 Sam.	25,18	3^0	76.	Oz.	14,8	3^0
40.	1 Sam.	25,37	1^0	77.	Joel.	1,5	1^0
41.	2 Sam.	13,28	1^0	78.	Joel.	4,3	2^0
42.	2 Sam.	16,1	3^0	79.	Am.	2,8	1^0
43.	2 Sam.	16,2	3^0	80.	Am.	2,12	3^0
44.	Iz.	5,11	1^0	81.	Am.	5,11	3^0
45.	Iz.	5,12	1^0	82.	Am.	6,6	1^0
46.	Iz.	5,22	1^0	83.	Am.	9,14	3^0
47.	Iz.	16,10	5^0	84.	Mich.	2,11	2^0
48.	Iz.	22,13	1^0	85.	Mich.	6,15	4^0
49.	Iz.	24,9	3^0	86.	Hab.	2,5	3^0
50.	Iz.	24,21	3^0	87.	Sof.	1,13	3^0
51.	Iz.	28,1	1^0	88.	Ag.	2,12	3^0
52.	Iz.	28,7	1^0	89.	Zach.	9,15	1^0
53.	Iz.	28,7	1^0	90.	Zach.	10,7	3^0
54.	Iz.	29,9	1^0	91.	Ps.	60,5	2^0
55.	Iz.	51,21	1^0	92.	Ps.	75,9	3^0
56.	Iz.	55,1	3^0	93.	Ps.	78,65	1^0
57.	Iz.	56,12	1^0	94.	Ps.	104,15	3^0
58.	Jer.	13,12	3^0	95.	Pat.	4,17	2^0
59.	Jer.	13,12	3^0	96.	Pat.	9,2	4^0
60.	Jer.	23,19	1^0	97.	Pat.	9,5	4^0
61.	Jer.	25,15	2^0	98.	Pat.	20,1	1^0
62.	Jer.	35,2	3^0	99.	Pat.	21,17	2^0
63.	Jer.	35,5	3^0	100.	Pat.	23,20	1^0
64.	Jer.	35,7	3^0	101.	Pat.	23,30	1^0
65.	Jer.	35,8	3^0	102.	Pat.	23,31	1^0
66.	Jer.	35,14	3^0	103.	Pat.	31,4	1^0
67.	Jer.	40,10	4^0	104.	Pat.	31,6	1^0
68.	Jer.	40,12	4^0	105.	Job.	1,13	3^0
69.	Jer.	48,33	4^0	106.	Job.	1,18	3^0
70.	Jer.	51,7	2^0	107.	Job.	32,19	5^0
71.	Ezech.	27,18	2^0	108.	GG.	1,2	3^0
72.	Ezech.	44,21	1^0	109.	GG.	1,4	3^0
73.	Oz.	4,11	1^0	110.	GG.	2,4	3^0
74.	Oz.	7,5	1^0	111.	GG.	4,10	3^0
75.	Oz.	9,4	3^0	112.	GG.	5,1	3^0

Eilės Nr.	Vieta		Laipsnis	Eilės Nr.	Vieta		Laipsnis
113.	GG.	7,10	3⁰	127.	Dan.	1,16	2⁰
114.	GG.	8,2	2⁰	128.	Dan.	10,3	3⁰
115.	Jer. r.	2,12	3⁰	129.	Neh.	2,1	2⁰
116.	Ekle.	2,3	1⁰	130.	Neh.	2,1	2⁰
117.	Ekle.	9,7	3⁰	131.	Neh.	5,15	3⁰
118.	Ekle.	10,19	3⁰	132.	Neh.	5,18	3⁰
119.	Est.	1,7	2⁰	133.	Neh.	13,15	4⁰
120.	Est.	1,10	1⁰	134.	1 Kron.	9,29	3⁰
121.	Est.	5,6	1⁰	135.	1 Kron.	12,40	3⁰
122.	Est.	7,2	1⁰	136.	1 Kron.	27,27	3⁰
123.	Est.	7,7	2⁰	137.	2 Kron.	2,9	3⁰
124.	Est.	7,8	2⁰	138.	2 Kron.	2,14	3⁰
125.	Dan.	1,5	2⁰	139.	2 Kron.	11,11	3⁰
126.	Dan.	1,8	2⁰				

Kaip iš šitos analizės matyti, tokių atsitikimų kur Šv. R-te hebr. terminas יין (*jajin*):

(1⁰) turėjo būti svaiginąs yra - - - - - - - - - 42;
(2⁰) turėjo arba galėjo būti svaiginąs yra - - - - 21;
(3⁰) galėjo būti svaiginąs ir nesvaiginąs yra - - - 67;
(4⁰) turėjo arba galėjo būti nesvaiginąs yra - - - 7;
(5⁰) turėjo būti nesvaiginąs yra - - - - - - - - 2.
(Viso 139)

Nagrinėdami iš eilės termino יין (*jajin*) abstinentiškąją prasmę trad. žydų literatūros požiūriu, pertoli išeitume į periferijas, dėdami panašią analizę. Tam tikslui, manome, mums visiškai pakaks, jei iš talmudikos duosime tik vieną kitą charakteringesnį tekstą.

Kad terminas יין (*jajin*) taip pat ir trad. žydų literatūroje išreiškia dažniausiai svaiginančią sąvoką, čia neįrodinėsime. Pastebėti vertėtų nebent tai, kaip rabinija aiškinosi termino יין (*jajin*) etimologiją siedama ją su svaiginančiaja jo prasme. Antai, Babilonijos Talmude rašoma: „Kodėl vadinama jį (t. y. vyną terminu) יין (*jajin*)... יין (*jajin*, yra vadinama dėl to), kad jis į

pasaulį aimanas (יללה, *jelala*) atneša."[1]) Aišku, kad šis neva etimologinis יין (*jajin*) termino aiškinimas remiamas svaiginančia jo prasme.

Tačiau, yra taip pat ir tokių vietų, kur kalbamasis terminas svaiginančios prasmės neturi. Pav., tame pačiame Talmude skaitome: „Rabbi Šimon, Eliezerio sūnus, sako: Vynas (יין, *jajin*, reikalingas) valgiui, o actas, kad į jį būtų galima padažyti (duoną); alyvos gi ir svogūnai (taip pat reikalingi) valgiui... Čia kalbama apie virtąjį vyną"[2]). Virtasis gi vynas, kaip jau žinome, buvo nesvaiginąs. — Apskritai, terminas יין (*jąjin*) žydų dažnai būdavo vartojamas vietoje termino תירוש (*tiroš*). S. K r a u s s a s, aprašydamas žydų vyno spaudimo procesą, sako: „Vynas, kuris, ištekėdamas pro užtvarą iš viršutinės spaustuvo duobės, šiek tiek persikošdavo, ... nuolat tekėdavo į apatinę spaustuvo duobę, kol ji pribėgdavo. Nuo šito momento išspaustosios sultys jau vadinosi „vynas" (יין)[3])... Tačiau, kokybės atžvilgiu, tai buvo tik sultys (תירוש), kurios, matyt, buvo labai saldžios, nes priskiriamos prie saldumynų (מיני מתיקה...)"[4]). Kitur vėl yra minimas „vynas (יין, *jajin*) tebelaikomas vynuogėse nuo šešių pasaulio tvėrimo dienų"[5]). Čia minimas „vynas vynuogėse" (יין בענבים) artimai primena aukščiau minėtąjį Izaijo posakį „vynuogių sultys kekėje" (הַתִּירוֹשׁ בָּאֶשְׁכּוֹל) [6]). Aišku, kad šitoks vynuogėse tebesantis „vynas", nors jis ir vadinamas jau יין (*jajin*) terminu, bet yra dar nesvaiginančios vynuogių sultys.

Kaip matome, hebrajų terminas יין (*jajin*=„vynas") tiek Šv. R-to, tiek talmudikos tekstuose vienur išreiškia svaiginančius, o kitur nesvaiginančius gėralus. Vadinas, kalbamojo termino išreiškiamoji sąvoka abstinentiškuoju atžvilgiu yra ne

---

[1]) Joma 76 b: „ואמאי קרי ליה יין... יין שמביא יללה לעולם"

[2]) Erubin 29 a: „רבי שמעון בן אלעזר אומר יין כדי לאכול בו חומץ כדי לטבל בו זיתים ובצלים כדי לאכול... התם בחמרא מבשלא"

[3]) Šitas S. Krausso teigimas nėra perdėjimas, bet turi atradimą pačioje trad. žydų literatūroje. Ten būtent vynu (יין) yra vadinamos net ką tik iš spaustuvo pradėjusios tekėti vynuogių sultys. Plg. Aboda zara 55 b; 56 a.

[4]) Ibid., II 235: „Der Wein, der durch den Gitterboden der oberen Kufe ein wenig filtriert werden musste... floss stetig ab, bis die untere Kufe von ihm voll wurde. Von da an erst hiess der Saft „Wein" (יין)... Doch war er der Qualität nach vorerst nur Most (תירוש), der gewiss sehr süss war, da er zu den Süssigkeiten (מיני מתיקה ...) gezählt wurde".

[5]) Berakot 34 b: „יין המשומר בענבין מששת ימי בראשית"

[6]) 65,8.

adekvatinė, bet **b e n d r i n ė** [1]). Kitaip sakant, jei kalbamasis terminas kurioje nors Šv. R-to vietoje neturi aiškiai svaiginančios ar nesvaiginančios prasmės iš konteksto, — tai jis pats vienas, kaip terminas, negali būti suprantamas nei griežtai svaiginančia, nei griežtai nesvaiginančia prasme. Tokiais būtent atvejais hebrajų terminas יין (*jajin*), kaip terminas, gali pasakyti tik tai, kad juo išreiškiamasis objektas **y r a v y n u o g i ų p r o d u k t a s** [2]).

Neįžvelgimas to fakto, kad hebrajų terminas יין (*jajin*) abstinentiškuoju atžvilgiu išreiškia bendrinę sąvoką, kartais sukelia neišaiškinamų keblumų. Pav., E. B u s s e, pergreitai užsiangažavęs, kad terminas יין (*jajin*) esą „išreiškia raugintą svaiginantį vyną“[3]) — nebegali suprasti hebrajiškajame Šv. R-to tekste šitaip kalbančio Jobo: „Štai mano viduriai yra tartum vynas (יין) be kvapo, kuris naujas odas suplėšo“[4]). Jei vynas plėšo vynui laikyti odas, tai jis dar nėra išrūgęs vynas; o jei neišrūgęs vynas yra „be kvapo“, — tai yra dar nepradėjusios rūgti vynuogių sultys. Užtat, šioje vietoje minimasis terminas יין (*jajin*) LXX-je yra verčiamas tik: γλεῦκος (= saldžios nesvaiginančios vynuogių sultys), o V-je: mustum. Atsidūręs šitokio fakto akyvaizdoje E. Busse, galvoja: „Iš turinio, o taip ir iš lotyniškojo bei graikiškojo (kalbamos) vietos vertimo — čia labiau būtų galima laukti tiroš termino; nes jajin išreiškia jau gatavą vyną“[5]). Iš tikrųjų gi šioje hebrajiškojo teksto vietoje jokių terminų pakeitimų „laukti“ nereikia, o tik reikia įžvelgti tą faktą, kad termino יין (*jajin*) išreiškiamoji sąvoka abstinentiškuoju atžvilgiu yra bendrinė. Dėl to, kalbamame tekste ji gali būti suprantama taip pat ir nesvaiginančių vynuogių sulčių (γλεῦκος, mustum) prasme.

b. Kad terminas οἶνος, kaip aukščiau matėme, greičiausia, yra kilęs iš hebr. termino יין (*jajin*), tai nenuostabu, kad ir jo

---

[1]) Plg. C o r n e l i u s a L a p i d e, Comment. in Matth. 26, 29.

[2]) Pav., graikiškasis terminas οἶνος šito vykusiai išreikšti negali. Norint pasakyti „vynuogių vynas“, nepakanka sakyti οἶνος, bet tiksliau yra sakyti „οἶνος ἀμπέλινος“. Plg. H e r o d o t u s, Histor. lib. II, cap. 37, n. 5; cap. 60, n. 3.

[3]) Ibid., 11: „bezeichnet den gegorenen berauschenden Wein“.

[4]) 32, 19: „הִנֵּה־בִטְנִי כְּיַיִן לֹא־יִפָּתֵחַ כְּאֹבוֹת חֲדָשִׁים יִבָּקֵעַ.“

[5]) Ibid., 12: „Aus dem Inhalt wie aus der lateinischen und griechischen Ubersetzung des Verses würde man eher hier tirosch erwarten, da jajin den fertigen Wein bezeichnet“.

išreiškiamoji sąvoka abstinentiškuoju atžvilgiu yra tokia pat, kaip ir paskutiniojo. Tačiau, kad tai būtų galima aiškiau pamatyti, pažvelgsime čia dar kiek į οἶνος termino išreiškiamąją sąvoką LXX-je ir N. Į-mo tekstuose.

Kad LXX-je terminas οἶνος daugelyje vietų išreiškia svaiginančią sąvoką, čia specialiai įrodinėti nebereikia. Tam tikslui pakanka pasakyti tiek, kad beveik visuose tekstuose, kuriuose mes termino יין (*jajin*) analizėję pažymėjome 1^0 arba 2^0 laipsniu, — LXX-je vis yra vartojamas οἶνος terminas.

Kalbant dėl οἶνος termino nesvaiginančios prasmės, krinta į akis jo didelis nejautrumas skirti aiškiai svaiginančias nuo aiškiai nesvaiginančių sąvokų. Pav., iš 38 vietų, kuriose TM yra vartojamas nebe יין (*jajin*), bet jau žymiai už jį dažniau nesvaiginančius vynuogių produktus išreiškiantis terminas— תירוש (*tiroš*) [1]), LXX-je 36-se vietose[2]) vis dar verčiamas tuo pačiu οἶνος terminu. Dėl šito jo nejautrumo, jis vartojamas net tokiose vietose, kur yra išreiškiamos nesvaiginančios sąvokos, pav., Iz. 16,10; Mich. 6,15; Ag. 1,11. Dėl to, tokį terminą tenka laikyt abstinentiškuoju atžvilgiu išreiškiančiu taip pat tik bendrinę sąvoką, jei kontekstas nieko nesako už adekvatinę prasmę.

N. Į-me terminas οἶνος (jei neminėti du kartus minimo οἰνοπότης[3]) ir vieną kartą οἰνοφλυγία)[4]) yra minimas 34-se vietose[5]). Dešimtyje vietų[6]) šiuo terminu išreiškiamas naujasis vynas (οἶνος νέος). Kaip jau žinome, naujasis vynas galėjo būti svaiginąs (po ilgesnio rūgimo) ir nesvaiginąs (jeigu šviežus). Be to, dešimtyje vietų[7]) minimas οἶνος terminas taip pat gali būti suprantamas tiek svaiginančia, tiek nesvaiginančia prasme. Dėl to, taip pat ir N. Į-me kalbamasis terminas abstinentiškuoju atžvilgiu išreiškia ne adekvatinę, bet bendrinę sąvoką.

---

1) Plg. 32 psl. 1 past.

2) Likusiose gi dviejose vietose (Iz. 65,8 ir Oz. 4,11) hebr. terminas יין (*jajin*) yra verčiamas ῥώξ (grūdas) ir net μέθυσμα (girtavimas) terminais.

3) Mt. 11,19. Lk. 7, 34.

4) 1 Petr. 4,3.

5) Mt. 9, 17. 17. 17; 27, 34. Mk. 2, 22. 22. 22. 22; 15, 23. Lk. 1, 15; 5, 37. 37. 38; 7, 33; 10, 34. Jn. 2, 3. 3. 9. 10. 10; 4,46. Rom. 14, 21. Efez. 5, 18. 1 Tim. 3, 8; 5, 23. Tit. 2, 3. Apr. 6, 6; 14, 8. 10; 16, 19; 17, 2; 18, 3. 13; 19, 15.

6) Mt. 9, 17. 17. 17. Mk. 2, 22. 22. 22. 22. Lk. 5, 37. 37. 38.

7) Lk. 7, 33; 10, 34. Jn. 2, 3. 3. 9. 10. 10; 4, 46. Apr. 6, 6; 18, 13.

Vadinas, kaip termino יין (*jajin*), taip ir termino οἶνος išreiškiamoji sąvoka abstinentiškuoju atžvilgiu yra ne adekvatinė, bet bendrinė, jei iš konteksto nėra aišku kitaip.

D. Svaiginamųjų gėralų alkoholingumas senovės Palestinoje

1. Destiliacijos klausimas žyduose. — 2. Žydų turėtos vynuogių atmainos. — 3. Galimas žydų vartotų gėralų alkoholingumas apskritai.

Sprendžiant senovės Palestinos vartotų gėralų alkoholingumo klausimą, pirmiausia tenka žinoti ar žydai jau mokėjo gaminti svaiginamuosius gėralus (1) destiliacija. Be to, gėralų alkoholingumas, ypač anais laikais, labai daug priklausė nuo (2) daugiausiai vartotos vynuogių atmainos. Atsakius į šiuodu klausimu, jau bus galima bent apytikriai spręsti taip pat ir apie (3) žydų vartotų svaiginamųjų gėralų alkoholingumą apskritai.

1. Lig šiol buvo laikomasi tokios nuomonės, kad destiliacija arba stiprių svaiginamųjų gėralų gaminimas alkoholį išgaruodinant buvo išrasta arabų apie VIII amž. po Kr.[1]). Tačiau, paskutiniaisiais laikais kai kas pradeda šią nuomonę neigti. Pav., P. Hauptas tvirtina, kad destiliacija buvusi žinoma jau senovės babiloniečiams[2]). Tokiu būdu ji gali sieki net klasiškuosius senovės Babilonijos kyliaraščių — Hammurapi (apie 2000 m. pr. Kr.) laikus. Šiai nuomonei patvirtinti duodama net keletas argumentų[3]). Antai, arab. žodis قطّر (*qaṭṭara* = „destiliuoti") gali priminti assirų žodį [illegible] (*qatāru*), kas reiškia kilti aukštyn. Be to, jei Homeras mini vyno skiedimą 1:20 proporcija[4]), jei Herodotas sako, jog senovės egiptiečiai balzamuojamųjų vidurius pirmą išplaudavę palmių

[1]) Plg. E. Harnack, Die Bibel und die alkoholischen Getränke, Berlin 1894, 4.

[2]) Tranken ..., 6-7.

[3]) Plg. P. Haupt, Tranken ..., 6-9.

[4]) Odyssea, IX, 209.

vynu ("οἶνω φοινικηΐω")[1]), jei Plinius kalba apie liepsnojantį vyną[2]), tai atrodytų, kad tokiais atvejais galėjo būti kalbama apie didelio alkoholingumo, taigi, destiliacija pagamintuosius gėralus.

Tačiau, nors taip ir a t r o d o, bet griežtai šito teigti dar negalima. Minėtas filologinis argumentas, kuriuo bandoma apeliuoti į assirų mokėjimą praktikuoti destiliaciją,—yra ne tik labai silpnas, bet ir iš viso vargiai ką padedąs. Juk assirų žodis (*qatāru*) nereiškia būtinai g a r ų kilimą aukštyn, kaip esti destiliacijos procese, bet: 1) k i l i m ą a u k š t y n a p s k r i t a i (pav., , *qaṭāru ana ḫursāni* = „lipti į kalnus"); 2) kilimą d ū m ų aukštyn; 3) rūkymą d ū m a i s. Taigi, čia tesimato kilimo, deginimo bei rūkymo, o ne garuodinimo arba destiliacijos procesas. — Toliau, jeigu gerų vynuogių sultys rūgsta patogiose rūgimui sąlygose, tai natūraliai galima gauti 16—18% alkoholingumo vyną. Šitokį vyną atskiedę homeriškąja proporcija (1:20), gautume nesvaiginantį vyną, kuriame būtų netoli 1% alkoholio. Tai nebuvo anais laikais kažkoks negyvenimiškas skiedinys, bet maždaug graikų vartoto οἶνος δευτερίας, romėnų lora, o žydų תמד (*tamad*) vertės gaivinąs gėralas. — Be to, nebūtinai destiliacija turėjo būti pagamintas ir tas palmių vynas, kuriuo senovės egiptiečiai plaudavo balzamuojamųjų lavonus. Mūsų laikų farmaceutikos požiūriu, aname egiptiečių veiksme gal norėtume įžvelgti norą lavoną dezinfikuoti didelio alkoholingumo gėralu. Tą patį turėtume pasakyti gal ir apie aną Gailestingąjį Samarietį, kuris, atradęs nelaimės ištiktąjį artimą, „aprišo jo žaizdas užpylęs aliejaus ir vyno"[3]). Šitas Kristaus laikų mediko — Šv. Luko Evangelisto užfiksuotas žaizdų tvarstymo būdas rytų kraštuose tebėra praktikuojamas iki šių dienų. Dar ir dabar būtent anų kraštų žmonės prie žaizdų deda vadinamąjį بَلْسَم السَّامِرِيّ (*balsam el-S'amiry* = „Samariečio balzamas"; baume du Samaritain[4]); Samaritaner—Balsam[5]), kuris padarytas iš aliejaus

[1]) Histor. lib. II, n. 86.

[2]) Nat. Hist., lib. XIV, n. 6, § 63.

[3]) Lk. 10, 34.

[4]) Plg. M. J u l l i e n, L'Egypte, Lille 1891, 276.

[5]) Plg. L. F o n c k, Streifzüge..., 152.

ir vyno. Bet, kalbamasis mišinys nėra padarytas su kokia nors didelio alkoholingumo degtine — عرق (*'araq*)[1]; jame vartojamas paprastas vynas — خمر (*ḫamr*). Taigi, kaip šitas „Samariečio balzamas“, taip panašiai ir egiptiečių lavonų balzamavimas dar neįrodo anais laikais destiliuotų svaiginamųjų gėralų buvimo fakto. — Pagaliau, Plinijaus liudijimas apie Falernos vyną, jog jis esąs „vienas iš vynų kurį galima uždegti“[2]), greičiausia, taria apie tokio vyno amforoje po kamščiu susirinkusių alkoholio garų uždegimą. Jei jis būtų buvęs daromas destiliacija, t. y. visiškai skirtingu nuo kitų vynų darymo būdu, — tai Plinijus vargiai būtų šitokį dalyką nepaminėjęs.

Jei ir tarsime, kad destiliacija babiloniečiams buvo jau senai žinoma, kaip to norėtų P. Hauptas, tai iš to dar neišeina, kad žydų tautoje destiliacijos principu taip pat jau buvo naudojamasi. Iš Šv. R-to tekstų apie tai dar nieko negalime spręsti. Nieko konkretaus tuo reikalu nepasako nė trad. žydų literatūra. Dėl to, tenka laikytis tokios nuomonės, kad Kristaus laikais žydų tautoje svaiginamųjų gėralų gaminimas destiliacija dar nebuvo praktikuojamas.

2. Jei žydai svaiginamųjų gėralų dar negamino destiliacija, tai jie juos gamino natūraliu rauginimu. Beje, aukščiau minėtas 16—18% vyno alkoholingumas paprastu rauginimu taip pat dar nevisada galimas pasiekti. Kad vynuogių sulčių rūgimo procesą sukeliąs vyno rūgimo grybelis (saccharomyces ellipticus) galėtų daugiausiai pagaminti alkoholio, be pačios vyno spaudimo technikos, rūgimo proceso priežiūros ir kt., ypatingos reikšmės turi tose sultyse esantis vynuogių cukraus kiekis[3]).

---

[1]) Skirti nuo fonetiškai labai artimo (bent europiečio kalbos organu tariant) termino أراك (*'ar'ak*), t. y. tam tikro medžio, kurio lapai (vad. سواك, *siu'ak*) vartojami dantims valyti.

[2]) Nat. H st. lib. XIV, n. 6, § 63: „solo vinorum flamma accenditur“.

[3]) Apskaičiuota, kad iš 100 gr. vynuogių cukraus, natūraliu rūgimu pagaminama apie 40 gr. alkoholio. Jei vynuogių sultyse cukraus maža, tai jis, rūgimo proceso metu, beveik visas paverčiamas alkoholiu. Jei cukraus yra daugiau, tai dalis jo dar gali ir atlikti, nes pasiekus 16—18% gėralo alkoholingumą, — rūgimo grybelių darbas tampa nebeįmanomas, jos „mielių“ pavidale nugrimsta ant dugno, rūgimo procesas sustoja, gėralas nusiskaidrina. — Plg. Handwörterbuch der gesamten Medizin, II 1088.

Tas vynuogių cukraus gausumas savo ruožtu priklauso nuo klimatinių aplinkybių, vynuogynų pozicijos, priežiūros, o ypač nuo pačių vynuogių atmainos.

Sprendžiant iš klimatinių aplinkybių, Palestina vynuogių kultūrai buvo labai tinkama. Pasibaigus lietų periodui, vynuogynai buvo iriguojami cisternose surinktuoju vandeniu. Daugiausia kalnuotoje bei kalvuotoje Palestinos teritorijoje buvo galima padaryti gražias saulės atokaitoje vynuogynams terasas. Pati gi saulė Palestinoje labai retai tėra dengiama menkų debesų arba tam tikrų pilkšvų miglų. Šiaipjau kasdieną saulė ten taip stipriai šviečia, kad neįpratusiam europiečiui dienos metu beveik neįmanoma išeiti iš namų be spalvotų akinių. Atrodo, kad visos šitos aplinkybės kalba už kiek galima aukštesnį senovės Palestinos vynuogių cukraus procentą.

Tačiau, visos šitos palankiosios vynuogių cukraus atsiradimui išorinės aplinkybės negali pasiekti vynuogėse viso galimo efektingumo, jei pati vynuogių rūšis nebus tam palanki. Kaip aukščiau buvo minėta, iš talmudikos davinių žinome, kad Kristaus laikais Palestinoje galėjo būti auginama juodų arba tamsiai raudonų, raudonų ir baltų arba gelsvų vynuogių. Pačiame Šv. R-te nerandame smulkesnių žinių apie bibliniais laikais Palestinoje augintų vynuogių atmainas. Yra tačiau tokių tekstų, iš kurių galima aiškiai matyti kokios spalvos tada buvo auginamos vynuogės. Šv. R-te būtent minimas mums jau žinomas poetiškas terminas דַּם־עֲנָבִים[1]) (*dam 'anabim*; αἷμα σταφυλῆς[2]) = „vynuogių kraujas"). Juo nėra tariama tropiškai apie vynuogėse esantį skystį, tartum jų kraują, bet apie kraujo raudonumą primenančią jų spalvą. Pav., „kodėl raudonas tavo apsivilkimas, ir tavo drabužiai, kaip minančiųjų spaustuve"[3]) Arba vėl: „Nežiūrėk į vyną, kai jis raudonuoja (taurėje)..."[4]). Vynuogių produkto sugretinimas su krauju vartojamas tiek S.[5]), tiek N. Į-me[6]). Trad. žydų literatūroje stačiai supoNuojama, kad jeigu jau vynas, tai ir raudonas. Pav., Babilonijos Talmude skaitome šitokią vietą: „Kas reikalinga

---

[1]) Plg. Pradž. 49,11. Pakart. 32, 14. Iz. 63, 2.

[2]) Plg. Ekli. 39, 26; 50, 15. 1 Mak. 6, 34.

[3]) Iz. 63, 2: „מַדּוּעַ אָדֹם לִלְבוּשֶׁךָ וּבְגָדֶיךָ כְּדֹרֵךְ בְּגַת"

[4]) Pat. 23, 31: „אַל־תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם"

[5]) Plg. Iz. 49,26.

[6]) Plg. Apr. 14, 17—20; 17, 6.

prie valgymo? Rab sakė: mėsa. Šemuel sakė: vynas. Rab sakė: mėsa, (nes) jėgą atstato jėga. Šemuel sakė: vynas, (nes) raudonumą atstato (tai, kas yra) raudonas"[1]). Be to, semitinėse kalbose vyno sąvokai išreikšti plačiausiai vartojama šaknys yra *ḥmr:* pav., hebrajų חֶמֶר (*ḥemer*); aramajų חַמְרָא (*ḥamra*) ir חֲמַר (*ḥamar*); sirų ܚܡܪܐ (*ḥamro*); arabų خَمْر (*ḫamr*). Šita šaknimi išreiškiama taip pat ir raudona spalva. Antai, hebrajų חָמַר (*ḥamar*); arabų أَحْمَر (*'aḥmar*; moter. gim. حَمْرَاءُ, (*ḥamr'a*). Tuo tarpu baltų arba gelsvų vynuogių produktas Šv. R-te niekur nėra minimas.

Visa tai rodo, kad bibliniais laikais žinomiausios ir plačiausiai Palestinoje vartojamos vynuogės buvo kraujaspalvės, taigi, raudonos[2]). Raudonose gi vynuogėse yra mažiau vynuogių cukraus, negu baltose arba gelsvose. Dėl to, iš baltųjų vynuogių pagamintieji vynai išeina stipresni, negu iš raudonųjų[3]). Tai iš dalies pateisina tą faktą, kodėl šiais laikais Palestinoje, dėl stipresnius svaiginamuosius gėralus mėgstančių europiečių kolonistų įtakos, baltosios vynuogės beveik baigia išstumti raudonąsias.

3. Numanydami, kad senovės Palestinos žydų svaiginamieji gėralai dar nebuvo gaminami destiliacija ir kad jų vynuogės daugiausia buvo raudonos spalvos, — jau galime bent apytikriai spręsti, koks galėjo būti jų pagamintųjų gėralų alkoholingumas.

Jei svaiginamuosius gėralus žydai gaminosi natūraliai rūgindami, tai geriausiose sąlygose jų alkoholingumo terminas ad

---

1) Šabbat 129 a. „מאי צרכי סעודה רב אמר בשר ושמואל אמר יין רב אמר בשר נפשא חלף נפשא ושמואל אמר יין סומקא חלף סומקא"

2) Plg. Benediktus XIV, De festis Domini Nostri Iesu Christi et de Beatae Mariae Virginis[3]), Patavii 1758, lib. I, cap. 2, n. 30 (p. 37). I. B. Villalpandus Cordubensis, Ibid., pars II, lib. III, cap. 22 (III, p. 490). C. Ikenius, Antiquitates hebraicae, Bremae 1732, 550. E. Ackermann, Ibid., 91. S. Munk, Palestine, description géographique, historique et archéologique, Paris 1845, 23. A. Rosenzweig, Ibid., 46. G. Jacob, Ibid., 102. V. Zapletal, Ibid., 29. F. Bassermann — Jordan, Ibid., I 22.

3) Plg A. Rosenzweig, Ibid., 46. L. M. Siculus, De rebus Hispaniae memorabilibus, lib. I: „Hispaniae illustratae seu rerum urbiumque Hispaniae, Lusitaniae, Aethiopiae et Indiae scriptores varii", Francofurti 1603, I 296-97.

quem negalėjo būti didesnis, kaip 16—18%. Tačiau, apie faktinąjį jų gėralų alkoholingumą tenka spręsti iš kitokių aplinkybių. Kaip matėme, žydų augintoji vynuogių rūšis nebuvo iš saldžiausiųjų. Rūgstant tokių vynuogių sultims, alkoholingumas galėjo nepasiekti termino ad quem. Kad vyno rūgimo procesas vykdavo nuo oro neizoliuotas, tai dalis atsirandančio alkoholio lengvai galėjo būti čia pat paverčiama actu. Jeigu dėl tos pačios priežasties beveik visuose mūsų laikų vynuose yra šiek tiek acto rūgšties, tai juo labiau tai galėjo būti primityviškiausiomis priemonėmis gamintuose bibilinių Palestinos laikų vynuose. Be to, padėjus vyną į sandėlius, dalis jo alkoholio, tam tikru svaimingu procesu sunaudojama vadinamajam „vyno žiedui" (Blumme; bouquet) susidaryti, nuo kurio vėliau priklauso vyno skonio gerumas bei aromatingumas. Vis tai aplinkybės šiek tiek mažinančios gėralo alkoholingumą.

Apskritai, natūralaus rūgimo procesu gaminamų vynuoginių vynų alkoholingumas yra labai svyruojąs dalykas. Pav., Vokietijoje padaryta tokių vynų analizė parodė, kad jų alkoholingumas svyruoja nuo 3,2% iki 16%[1]); Mažosios Azijos ir Sirijos vynų analize buvo konstatuota 8,13% alkoholio[1]).

Kaip žinome, senovės Palestinos vynų actavimasis buvo gana dažnas dalykas[2]). Babilonijos Talmude (tiesa, gal su orientališku perdėjimu) pasakyta, kad „Rab Honai (kartą) surūgo keturi šimtai indų vyno"[3]). Dėl to, visiškai suprantamas dalykas, kodėl, kaip jau buvo minėta, jie net tris kartus per metus tikrindavo savo vyną[4]). Perkant gi vyną didesniais kiekiais buvo laikomasi tokios taisyklės, kad „vyno rūsyje šimtui indų turi būti skaitoma dešimt surūgusių"[5]). Iš aukščiau sakyto žinome, kad vynas paprastai tada actuojasi, kai jo alkoholingumas nesiekia daugiau, kaip 10%. Bendrai, juo vynas turi mažesnį alkoholio procentą, juo greičiau actuojasi. Izidorius Isp. pastebi, kad ypač greitai actuojasi vandeniu atskiestasis vynas. Jam atrodo, jog net actas iš to galįs turėti savo vardą[6]). Tad,

1) Plg. Handwörterbuch d. g. Medizin, II 1089.
2) Plg. Baba batra 98 b.
3) Berakot 5 b: "רב הונא תקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא".
4) Plg Gittin 3, 8.
5) Baba bätra 6, 2: "מרתף של יין מקבל עליו עשר קוססות למאה".
6) Etymolog., lib. XX, cap. 3, n. 9: Migne, P. L., 82 712: „acetum... quia aquatum.. Unde et acidum, quasi aquidum".

jeigu Palestinos vynai greitai actuodavosi, tai jų alkoholingumas negalėjo būti didelis.

Vienas iš plačiausiai bibliniais laikais Palestinoje žinomų vynų buvo Sarono vynas. Tačiau, anot Babilonijos Talmudo, jis buvo „vienas iš silpnesniųjų“[1]) Palestinos vynų. Dėl to, skiedžiant jį vandeniu vartota žemesnioji proporcija (1:2)[2]). Nemažiau už jį Palestinoje žinomas Karmelio vynas, — buvo dar silpnesnis už saroniškį vyną. Babilonijos Talmude, būtent, pasakyta, jog „(vandeniu atskiestas) Sarono vynas yra dar toks pat, kaip Karmelio grynas (vandeniu neatskiestas) vynas“[3]). Iš čia duotųjų davinių atrodo, kad biblinių Palestinos laikų vynai vidutiniškai galėjo turėti apie 4—8% alkoholio. Palmių ir kitų mišinių vynai bei gėralai, pav., שכר (*šekar*), galėjo turėti apie 8—12%. Šio paskutinio alkoholingumo galėjo būti taip pat ir kai kurie Palestinon importuojami vynai, kurie, tačiau, Palestinos liaudies gyvenime didesnės reikšmės negalėjo turėti.

Senovės Palestinos vynų skiedimą 1 : 2 arba 1 : 3 P. H a u p t a s[4]) lygina su šių laikų anglų g r o g, kurią jie taip pat maišo su vandeniu 1 : 2 arba 1 : 3 (iš čia jų: two - water grog = „dviejų vandenių groga“; three - water grog = „trijų vendenių groga“ arba Scotch high-ball = „puikusis škotiškasis mišinys“). Tačiau, alkohologiniu atžvilgiu, šitokio sugretinimo daryti negalima Mat, anglų grog yra stiprus svaiginąs gėralas (sudėtas iš rūmo, konjako ir arako), kuris savo alkoholingumu prilygsta vidutiniškai degtinei. Scotch high-ball yra jau tikra škotiškoji degtinė (whisky) atmiešta beveik 1:3 sodos vandeniu su ledu. Minėti anglų gėralai, nors jie yra atskiesti 1:3 proporcija, bet jų alkoholingumas dar pasilieka apie 6—10%. Taigi, jie yra vis dar gana svaiginą. Tuo tarpu biblinių Palestinos laikų ordinarieji vynai atskiesti tokia pat proporcija galėjo turėti tik apie 1—2% alkoholio. Nenuostabu tad, jeigu Atenaeus 1 : 3 proporcija atskiestųjų vynų dalinimą pokylyje, jų silpnumą charakterizuodamas, vadino kiek pašiepiančiu „varlių vyno dalinimo“ (βατράχοις οἰνοχοεῖν) terminu[5]).

---

1) Šabbat 77 a: „כחוד דרפי“ — Plg. G. D a l m a n, Jesus — Jeschua, Leipzig 1922, 137.

2) Šabbat 77 a. Nidda 2,7 — Plg. 42 psl.

3) Nidda 21 a: „השרוני נדון ככרמלי חי“

4) Plg. Tranken..., 9.

5) Plg. G u h l — K o h n e r, Ibid. 446.

Visa, kas šiame skyriuje pasakyta apie Kristaus laikais žydų tautos vartotus gėralus in specie galima suglausti į sekančias svarbesnes išvadas:

1. Šalia įvairių svaiginančių gėralų žydų tautoje buvo gaminama taip pat įvairių nesvaiginančių gėralų.
2. Visus svaiginančius gėralus žydai pigiai mokėjo paversti silpnai svaiginančiais arba ir visiškai nebesvaiginančiais gėralais.
3. Svaiginančioms ir nesvaiginančioms gėralų atmainoms pavadinti jie turėjo įvairių terminų. Šv. R-te dažniausiai vartojami vyno sąvokai išreikšti יין (*jajin*) ir οἶνος terminai, abstinentiškuoju atžvilgiu, suprastini, kaip bendrines sąvokas išreiškią terminai, jei kontekstas neverčia juos suprasti adekvatiškai.
4. Bibliniais Palestinos laikais žydų gamintųjų svaiginančių vynų alkoholingumas, apskritai, negalėjo būti didelis. Ordinarieji jų vynuogių vynai galėjo turėti apie 4—8%, o palmių ir kitokių mišinių vynai apie 8—12% alkoholio. Atskiedus tokius gėralus, pagal visuotinį paprotį, vandeniu, — vieni iš jų galėjo tapti silpnai svaiginančiais, o kiti visiškai nebesvaiginančiais.

II SKYRIUS

Kristaus abstinencijos klausimas ir vestuvės Galilejos Kanoje

Sprendžiant Kristaus abstinencijos klausimą pagal chronologiškąją Šv. R-te pažymėtą Jo gyvenimo įvykių eilę, pirmiausia tenka susitikti su Galilejos Kanos vestuvių įvykiais. Kalbamasis Kristaus gyvenimo epizodas aprašytas tik Šv. Jono Evangelijoje ir skamba šitaip: „Trečią dieną buvo Galiliejos Kanoje vestuvės. Tenai buvo Jėzaus motina. Buvo taip pat pakviestas į vestuves Jėzus su savo mokytiniais. Netekus vyno, Jėzaus motina jam tarė: Jie nebeturi vyno. Jėzus jai atsakė: Kas man darbo su tavim, moteriške? mano valanda dar neatėjo. Jo motina tarė tarnams: Darykite, ką tik jis jums pasakys. Buvo tenai pastatyta šeši akmeniniai indai paprastiems žydų apsiplovimams, kurių kiekvienan tilpo du ar trys kibirai. Jėzus jiems pasakė: Pripilkite indus vandens. Jie pripylė juos sklidinus. Tuomet Jėzus jiems tarė: Dabar semkite ir neškite vestuvių užvaizdui. Jie nunešė. Kaip tik vestuvių užvaizdas paragavo iš vandens padaryto vyno, nežinodamas, iš kur jis, nors tarnai, kurie sėmė vandenį, žinojo, pasiškaukė jaunikį ir jam tarė: Kiekvienas žmogus pirma stato gero vyno, kuomet gi įgeria, tuomet to, kuris menkesnis; tu gi palaikei gerąjį vyną iki dabar. Tą stebuklų pražią Jėzus padarė Galiliejos Kanoje; taip jis apreiškė savo garbę, ir jo mokytiniai tikėjo į jį“[1]).

Kai kas šitą įvykį aiškina alegoriškai. Pav., Šv. Augustinas sako: „Šeši vandens indai reiškia šešius amžius, kuriuose netrūko pranašysčių... Pilni vandens indai, tai išsipildžiusios

---

[1]) 2, 1-11; plg. dar: Jn. 4, 46.

pranašystės." [1]) Kitoje vietoje jis vėl sako: „Gerasis lig šiol Kristaus užlaikytas vynas, reiškia Jo Evangeliją." [2]) Panašiai kalba ir Petras Damijanas: „Kaip vanduo reiškia Senąjį Įstatymą," rašo jis, „taip vynas — Evagelija." [3]) Kiek kitaip aiškina Šv. Bernardas: „vandeniu laikytina baimė. Nes, kaip vanduo užgesina ugnį, taip baimė aistrą. Kaip vanduo valo kūno nešvarumus, taip baimė sielų nešvarumus. Pripildykime tad šiuo vandeniu hidrijas, t. y. mūsų protus... Tačiau, vanduo apsunkina, t. y. baimė turi bausmę. Reikia tad eiti prie to, kas iš vandens vyną padaro, t. y. baudžiamąją baimę paverčia meile..." [4])

Kaip matome, tai yra aiškinimas senesniųjų laikų žmonių. Yra tačiau jų šalininkų dar ir dabar. Pav., P. Hauptas rašo: „Stebuklas Kanoje turi būti aiškinamas alegoriškai: Jėzus būtent pavertė Senojo Įstatymo vandenį į vyną, t. y. į Naujojo Įstatymo Kraują."[5])

Tiesa, alegoriškasis kalbamojo įvykio aiškinimas yra lengviausias, tačiau, įvykį užrašiusio Evangelisto tikslas buvo ne tas. Evangelistas būtent šitą įvykį duoda, kaip realų, taigi, raidiškai įvykusį stebuklą bei kitas su juo susijusias aplinkybes. Raidiškąja prasme kalbamieji įvykiai žmonijoje ir yra plačiausiai žinomi. Dėl tos tai priežasties taip pat ir mes laikysimės raidiškosios kalbamųjų įvykių prasmės.

Raidiškąja prasme aiškinant Kristaus padarytąjį stebuklą Galilejos Kanos vestuvėse ir gretinant tai su Jo asmens

---

[1]) Tractatus in Ioannis Evangelium, IX, cap. 2, n. 6: Migne, P. L., 35 1451: „Sex ergo illae hydriae, sex aetates significant, quibus non defuit prophetia... Impletae sunt prophetiae, plenae sunt hydriae."

[2]) Tractatus in Ioannis Evangelium, IX, cap. 2, n. 2: Migne P. L., 35 1459: „Bonum enim vinum Christus servavit usque adhuc, id est Evangelium suum."

[3]) Sermo 72: In dedicatione Ecclesiae, n. 384: Migne, P. L., 144 909: „sicut aqua vetus Testamentum, sic et vinum significat Evangelium."

[4]) Sermo 121: De doctrina timoris et charitatis: Migne, P. L., 183 743: „per aquam timor intelligitur: quia sicut aqua ignem, ita timor extinguit libidinem; et sicut aqua sordes corporum, ita timor sordes purgat animorum. Impleamus ergo aqua ista hydrias, id est mentes nostras... Sed quia aqua gravat, id est, timor poenam habet; accedendum est ad eum qui de aqua vinum facit, id est, timorem poenalem in amorem convertit."

[5])Alcohol in the Bible: JBL 36 (1917) 77: „But the miracle at Cana must be interpreted allegorically: Jesus turned the water of the old dispensation into wine, the blood of the new covenant."

abstinencijos klausimu, — tenka susidurti su anų laikų žydų (A) *kasdieniniais valgymais bei valgiais apskritai*, su (B) *vaišėmis bei jų eiga* ir su (C) *vestuvėmis*, kaip viena ypatinga tokių vaišių rūšimi. — Šitokių archeologiškų bei kultūrosistoriškų klausimų svarstymas mums nupieš tą būtinąjį prieš akis turėti anų laikų gyvenimo foną, kuriame tik ir bus galima suprantamiau atvaizduoti patį centrinį šio skyriaus dalyką — (D) *Kristaus abstinencijos klausimą Galilejos Kanos vestuvėse.*

A. Kasdieniniai žydų tautos valgymai bei valgiai

1. Ordinariniai valgymai. — 2. Ekstraordinariniai valgymai. — 3. Abstinentiškasis žydų tautos valgymų bei valgių įvertinimas.

Kad Kristus žemiškajam savo gyvenime nesiskyrė nuo anuo laiku žydų tautoje praktikuoto padoraus kasdieninio bei socialinio žmonių gyvenimo stiliaus, berods, niekas neabejoja. Dėl to, galima manyti, kad Jo kasdienio gyvenimo dijėta galėjo būti lygiai tokia pat ar bent labai panaši į tuo laiku žydų tautoje buvusią valgymų bei valgių praktiką.

Kalbant apie žydų tautos valgymų bei patiekalų praktiką Kristaus laikais, teks kiek paliesti jų (1) ordinarinius bei (2) ekstraordinarinius valgymus ir, pagaliau, (3) įvertinti juos abstinentiškuoju atžvilgiu.

1. *Ordinariniai žydų valgymai* (סעודה קבע) buvo tai kasdieniai paskirtu metu valgymai. Anot trad. žydų literatūros, valgymo atžvilgiu, „izraelitai pradžioje buvo panašūs į mėšlynę besikapstančias vištas. Tada atėjo Mozė ir *nustatė* jiems valgymo metą."[1]) Tuo norima pasakyti, kad iki Mozės laikų izraelitai neturėję *nustatyto* (קבע) valgymo meto (זמן סעודה), taigi, buvę panašūs į nuolat lesinėjančias vištas. Mozė tą dalyką sutvarkęs. Tokių Mozės nustatytų valgymo atvejų paroje buvę du: vienas dieną, vienas vakare. Šiuodu valgymo atveju turėjo būti užlaikomu taip pat ir palapinių švenčių

---

[1]) Joma 75 b: „בתחלה היו ישראל דומין כתרנגולים שמנקרין באשפה עד שבע משה וקבע להם זמן סעודה:"

metu.[1]) Iš trad. žydų literatūros gaunamas įspūdis, kad du kartu valgyti per dieną nebuvo maža. Pav., vienas žymus karaliaus Agrippos pareigūnas (אפוטרופוס= „prokuratorius") per dieną valgydavo tik vieną kartą[2]). Šabo dienose, kad jos taptų didesnio džiaugsmo bei atsigaivinimo dienos, paprastai buvo valgoma nebe du, bet jau tris kartus (שלש סעודות בשבת)[3]).

Pirmasis dienoje ordinarinis kasdienis žydų valgymas buvo vad. פת שחרית (*pat šaḥarit* = „rytmečio duona")[4]. Jam atitinka romėnų jentaculum. Su tam tikru nuolaidumu mes jį vadinsime pusryčiais. Šitokius pusryčius žydai valgydavo labai nevienodu metu: „Rabinija mokė: pirmą valandą[5]) valgo gladijatoriai, antrą valandą valgo plėšikai, trečią valandą valgo iš paveldėto turto gyvenantieji žmonės, ketvirtą valandą valgo darbininkai, penktą valandą valgo paprastieji žmonės..., šeštą valandą valgo rašto žinovai."[6])

Kaip matome, pusryčiai kai kurių buvo valgomi gana vėlai, beveik apie mūsų pietų metą. Tokie vėlybesnieji pusryčiai žydų buvo vad. אריסטון (*ariston;* gr. ἄριστον[7]); romėnų prandium[8]). Kristus, greičiausia, bus valgęs apie 4(=10) arba 5(=11) valandą. Kristaus, mokytiniai valgydavo tik po 3(=9) valandos.[9]) Matyt, jie laikėsi Kristaus pusryčiavimo meto.

Patsai valgis (מזון) pusryčių metu, bent mūsų matu matuojant, buvo labai paprastas. Svarbiausias patiekalas buvo duona (TM: לֶחֶם, פַּת; Babil. Talmude: נהמא). Tiesa, filologija rodo, kad hebrajų duonos terminas לחם (*leḥem;* arba sirų ܠܚܡܐ, *laḥemo*) galima suprasti taip pat žymiai platesne prasme. Antai, arabų fonetiškai ir etimologiškai toks pat terminas لحم (*laḥm*)

---

1) Plg. Sukka 27 a.

2) Sukka 27 a.

3) Šabbat 118 b; plg. dar: 117 b ir 118 a.

4) Baba mesia 107 b.

5) Žydų 1 val. = mūsų 7 val.; 2 val. = 8 val.; 3 v. = 9 v; 4 v. = 10 v.; 5 v. = 11 v.; 6 v. = 12 v.; ir t.t.

6) Šabbat 10 a: „תנו רבנן שעה ראשונה מאכל לודים שניה מאכל ליסטין שלישת מאכל יורשין רביעית מאכל פועלים חמישית מאכל כל אדם...ששית מאכל תלמידי"

7) Plg. Lk. 14, 12.

8) Plg. Lk. 14, 12 (V-je)

9) Plg. Apd. 2,15.

reiškia ne duoną[1]), bet mėsą. Assirų — babiloniečių duoną išreiškiąs terminas (*akalu*) arba (*aklu*) kartu reiškia ir valgį ir maistą apskritai. Vadinas, hebrajų duoną išreiškiąs terminas 'ל (*leḥem*) galėtų būti suprantamas m a i s t ą apskritai išreiškiančiu terminu. — Tačiau, kiti žydų tradicijos daviniai liudija, kad tarp patiekalų minimąjį duonos terminą galima suprasti taip pat ir raidiškąja d u o n o s prasme. Pav., vienur Mišnoje skaitome, kad darbdavis samdo darbininką tik su tokia sąlyga, jei paskutinysis bus patenkintas vien „duona ir ankštiniais vaisiais"[2]). Mat, rytiečių stale duona nebuvo laikoma menku patiekalu. Charakteringa, kad net proto darbininkams duona buvo laikoma pakankamu maisto produktu. Pav., Kristaus bendraamžis žydų filosofas F i l o n a s A l e k s. rašo: „Išminties draugui duona yra pakankamas maistas. Ji ir kūną apsaugo nuo ligų ir galvoseną išlaiko sveiką ir ypatingai skaidrią"[3]). Dėl to, žydai duoną labai brangino.

Šalia duonos, kaip prieskonis, pusryčiuose buvo vartojama d r u s k a (מלח), o kaip gėralas — v a n d u o (מים). Tarp antraeilių patiekalų pusryčiuose paminėtina ž u v i s (דג), a n k š t i n i a i v a i s i a i (קטנית) ir šiaipjau š v i e ž ū s[4]) arba d ž i o v i n t i v a i s i a i.

Šitokie patiekalai mums atrodo labai pasninkiškai, bet rytuose jie dar ir dabar daug kur tebėra laikomi normaliais kasdieniais patiekalais (ypač beduinų). Beje, minėti patiekalai buvo vartojami daugiausia taip vad. „vidutiniškų žmonių" (בינוני), tuo tarpu ligonio (חולה) ir vaiko (קטן) dijėtos patiekalai būdavo kiek geresni. — Kristus taip pat bus valgęs „vidutiniškų", taigi, normalių žmonių patiekalus.

A n t r a s i s žydų kasdieninis ordinarinis valgymas buvo

---

[1]) D u o n a arabiškai yra vadinama fonetiškai visiškai skirtingais خُبْز (*ḫubz*), عَيْش (*'ayš*), رَغيف (*r'aġyf*), معاش (*m'a'aš*), معيشة (*m'ayšah*) ir k. terminais.

[2]) Baba meṣia 7,1: "פת וקטנית„

[3]) De victimis, n. 3, § 173: „ἄρτος γὰρ ἐραστῇ σοφίας διαρκὴς τροφή παρέχουσα καὶ τὰ σώματα ἄνοσα καὶ τὸν λογισμὸν ὑγιῆ καὶ ἐν τοῖς μάλιστα νηφάλιον".

[4]) Plg. Mk. 11, 12-14.

vakarienė (סעודה, *seuda*; gr. δεῖπνόν; rom. coena). Ji paprastai būdavo valgoma jau sutemus. Kad saulei nusileidus Palestinoje temperatūra žymiai nukrinta, tai dienos karščiuose išvargusių žmonių apetitas vakarienės metu esti didesnis, negu pusryčių metu. Dėl to, vakarienė žydams būdavo pagrindinis ordinarinis valgymas, tikras „širdies sustiprinimas" (סְעַד לֵב)[1]). Visos žydų įžymesnio pobūdžio vaišės (δεῖπνον μέγα)[2]) buvo vakarienės.

Vakarienės patiekalai paprastai būdavo tie patys, kaip pusryčių[3]), tik jų būdavo kiek daugiau suvalgoma.

2. Kuriem nuo pusryčių iki vakarienės būdavo sunkiau iškęsti nevalgius, tie praktikuodavo taip pat ekstraordinarinius valgymus (אכילת עראי)[4]), t.y. valgydavo tada, kai tik pradėdavo jausti alkį. Šitokių atsitiktinių užkandžiavimų skaičius per dieną nebuvo nustatytas.

3. Paminėjus kasdienius ordinarinius bei ekstraordinarinius žydų praktikuotus valgymus, tenka dėl jų padaryti dar kai kurių abstinentiškų pastabų.

Kaip matėme, kasdieniniai žydų valgiai buvo gana menki. Iš dalies tai galima pateisinti klimatinėmis to krašto aplinkybėmis. Mat, pietų kraštuose galima apsieiti su žymiai menkesniais patiekalais be žalos sveikatai ir darbui. Be to, čia galėjo turėti įtakos taip pat tam tikras žydų papročiuose buvęs primityviškumas. Tačiau, žymiausią vaidmenį čia bus suvaidinęs morališkasis jų tautos lygmuo. Mat, neabejotinos įtakos jiems yra turėjęs Šv. R-tas, o ypač rašto žinovų mokymas. Paskutinysis Kristaus laikais buvo pasiekęs tokios perdėtos pagarbos, jog buvo aukščiau statomas už patį Šv. R-tą[5]). Prikišo tai jiems ir Kristus, sakydamas: „Jūs juk, pamesdami Dievo paliepimą, laikotės žmonių padavimo"[6]).

Tasai žydų tautos rašto žinovų mokymas valgių ir gėralų atžvilgiu daugeliu atvejų buvo gana stoiškas. Antai, „Bar Kap-

[1]) Plg. Pradž. 18,5. Teis. 19, 5. 8. Ps. 104, 15.

[2]) Plg. Lk. 14, 16.

[3]) Plg. Mt. 14, 17-21. Mk. 6,37-45. Lk. 9, 13-17. Jn. 6,5-13. Panašiai ir Mt. 15,33-37. Mk. 8,4-8.

[4]) Plg. Sukka 26 a.

[5]) Plg. Abot 5,21.

[6]) Mk. 7,8.

para pardavinėjo patarles po vieną denarą: Valgyk, kol jauti alkį. Gerk kol turi troškulį."[1]) Palestinoje buvo stačiai priežodišku laikomas mokymas, jog valgydamas riebalus (אליתא) — turėsi slėptis ant stogo (עליתא), o valgydamas daržoves (קקולי), — galėsi sėdėti (kaip teisėjas) miesto aikštėje (קיקלי דמתא)[2]) Tokios tautos, kurios pasižymėjo gausiu valgymu ir gėrimu, žydų mokytojų akyse neturėjo pagarbos. Didelius duonos mėgėjus — babiloniečius jie laikė kvailiais: „R. Zera sakė: Tie kvailiai babiloniečiai, kurie duoną su duona valgo."[3]) Gausiai valgantieji ir geriantieji persai, buvo vadinami lokiais. „Rab Josef mokė: Tai yra persai, kurie valgo ir geria, kaip lokys; ir yra nutukę, kaip lokys."[4]) Kad viešoji opinija Palestinoje daug valgantiems ir geriantiems nebuvo palanki, tai pirmieji veikiai gaudavo r a j ó s (אכלן arba רעבתן) vardą, o antrieji — girtuoklio (שתויא arba stačiai גרגרן) vardą. Suprantama, tad, kodėl parisiejai, norėdami tarp žmonių pažeminti Kristaus autoritetą, skleidė šmeižtus, kad ir Jis esąs rajà ir girtuoklis.[5])

Kad į stiprius valgius ir vyną žmonės per daug neįprastų, buvo stengiamasi ta kryptimi juos nuteikti jau iš pat mažens: „Įstatymas moko tą gyvenimo taisyklę, kad vaikai nebūtų pripratinami prie mėsos ir vyno[6]). Anot žydų mokytojų, geriau puošniau gyventi, negu geriau valgyti ir gerti: „Nutrauk nuo savo valgio ir gėralo ir pridėk prie savo buto"[7]). Liaudyje buvo priežodžiu virtęs posakis: „brangiau dėl tavo nugaros, vertė dėl tavo skilvio"[8]), t.y., nesigailėk, jei už drabužius ar kitokius papuošalus būsi daugiau išleidęs, negu jie buvo verti; tačiau, maisto produktų bei gėralų atžvilgiu — laikykis griežto taupumo. Be to, jų buvo laikomasi tos nuomonės, kad valgymo metu gerti daug vandens esąs higienos reikalavimas: „kas savo maistą plukdo vandenyje, tas apsisaugo nuo ligų"[9]). Į klau-

---

1) Berakot 62 b: „בר קפרא הוה מזבן מילי בדינרי עד דכנפת אכול עד דצחית שתי עד דרתחא"

2) Plg. Pesahim 114 a.

3) Besa (=Jom tob) 16 a. „דאמר רבי זירא הני בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא:"

4) Qiddušin 72 a: „תני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין כדוב".

5) Plg. Mt. 11, 18-19. Lk. 7, 33-34.

6) Hulin 84 a: „למדה תורה דרך ארץ שלא ילמד אדם את בני בשר ויין"

7) Pesahim 114 a: „פחות ממיכלך וממשתיך ותוסיף על דירתך"

8) Baba mesia 52 a: „עשיק לגביך ושוי לכרסיך"

9) Berakot 40 a: „המקפה אכילתו במים אינו בא לידי חולי מעים",

simą, kiek tokiu atveju reikia vandens gerti, R. Hisda (ר' חסדא) atsako: „taurė[1]) vandens vienam paplotėliui duonos“[2]).

Prie šitokios „vandeningos“ dijėtos išgėrus dar kada nors svaiginančio vyno, kuris, kaip matėme vėl savo ruožtu buvo gausiai skiedžiamas vandeniu, — į k a u š i m a s, k a i p k a s d i e n i o ž y d ų v a l g y m o p a s e k a, g a l ė j o b ū t i v a r g i a i į m a n o m a s d a l y k a s. Čia visiškai suprantamas pasidaro tas R. M. M a i m o n i d o etiškai higieniškas mostas, kuriuo jis, žydų tradicijos mokytojų dvasia nusiteikęs, svaiginantį vyną leidžia gerti tik valgymo metu, girdi: „dieną gerti vyną, nors tai ir visiškai būtų maža, yra draudžiama, jei ne valgymo metu. Mat, valgymo metu geriamas gėralas nebesvaigina“[3]).

Kaip matome, kasdienė žydijos dijėta, apskritai, buvo gana blaivi. Dėl to, juo yra patikimiau, kad Kristaus praktikuotoji kasdienė dijėta taip pat buvo blaivi.

B. Žydų vaišės Kristaus laikais

1. Žydų vaišės ir jų progos. — 2. Laisvųjų žydų vaišių eiga: a) prisirengimas, b) priešvalgis, c) valgymas, d) povalgis, e) džiugioji vaišių nuotaika. — 3. Abstinentiškasis laisvųjų žydų vaišių įvertinimas.

Mums rūpimieji Galilejos Kanos vestuvių įvykiai yra labai glaudžiai susiję su žydų tautoje praktikuotų vaišių klausimu. Dėl to, panagrinėjus kiek kasdienius žydų valgymus, kurie buvo daugiau privataus pobūdžio, — iš eilės eisime taip pat prie jų v a i š i ų klausimo, kurios buvo daugiau viešo pobūdžio dalykas, ir kurių Kristus taip pat nevengdavo.

Pačiame žydų vaišių klausime mūsų nagrinėjamajai temai daugiau orientacinių momentų galės duoti (1) žydų vaišių bei jų progų ir (2) laisvųjų žydų vaišių eigos panagrinėjimas. Be to, kad visa tai daugiau mus parengtų suprasti specialiai šiame skyriuje rūpimųjų vaišių — Galilejos Kanos vestuvių — įvykius,

---

1) Žydų קיתון (*qiton;* gr. κύτος), tai nemaža pūstais šonais taurė.

2) Berakot 40 a: “קיתון לפת„

3) Canones ethici..., cap. 5, n. 3: „ואסור לשתות יין בצהרים ואפילו מעט אלא אם היה בכלל האכילה שהשתיה שהיא בכלל האכילה אינה משכרת“

teks padaryti taip pat (3) abstinentiškąjį kalbamųjų žydų vaišių įvertinimą.

1. Kalbant apie žydų vaišes ir jų progas, pirmiausia reikalinga pabrėžti rytiečių svetingumą (הכנסת אורחים). Izraelitai bei žydai svetingumo prototipu laikė patį jų tautos tėvą — Abraomą[1]). Dar ir šiandie Palestinoje Hebrono miesto pakraštyje tebėra rodomas labai senas, mažai težaliuojąs ąžuolas, po kuriuo kadaise Abraomas vaišinęs tris savo svečius[2]). Tiesa, paskutiniaisiais laikais keliautojų pranešimuose pasitaiko atrasti užfiksuotų akiplėšiškumo pavyzdžių tarp dabartinių Palestinos gyventojų — arabų[3]). Autorius taip pat yra sutikęs laukiniškai išnaudojantį tipą arabą — šoferį Jeruzalė-Emaus-Jafa kelyje, plėšikiškai reikalaujantį بخشيش (baḫšyš = „arbatpinigių"; pranc. pourboire) arabą jaunuolį Jeruzalėje, kumščiu grumojantį arabų jaunimą Hebrone, ir t. t. Tačiau, iš vienos pusės, visa tai tenka priskirti tam tikros paskutiniaisiais laikais Palestinoje prasidėjusios prieš žydus ir europiečius nedraugiškos srovės įtakai, o iš antros pusės, tokius dalykus reikia traktuoti vis dėlto kaip išimtis. Čia visiškai galima sutikti su M. Löhru, jog „svetingumas rytuose dar ir dabar tebėra mielai praktikuojama dorybė"[4]). Tarp žmonių, kurie nuo minėtos srovės stovi kiek toliau, autoriui taip pat teko patirti malonaus rytietiško svetingumo pavyzdžių[5])

Šitas, galima sakyti, įgimtas[6]) rytiečių svetingumas padarė tai, kad bibliniais laikais žyduose svečiai ir įvairios vaišės buvo labai gyvenimiškas dalykas.

Visos žydų vaišės priklausė ordinariniam arba nustatytam valgymo metui (סעודה קבע). Be to, pačios vaišės, kaip tokios, dar buvo skiriamos į liturgines arba pareigos vaišes (סעודת מצוה) ir laisvąsias vaišes (סעודת רשות). Pirmo-

[1]) Plg. Sota 10 a-b.

[2]) Plg. Pradž. 18, 1-8.

[3]) Žr. M. Löhr, Gastfreundschaft im Lande der Bibel einst und jetzt: PJ 2 (1906) 60-61.

[4]) Gastfreundschaft..., 60-61: "... die Gastfreunschaft auch gegenwärtig noch eine im Orient vielfach gern geübte Tugend ist".

[5]) Pav., tarp sėsliųjų arabų Betliejuje, Alyvų kalne, Sidone, Beirute, Damaske. Tarp beduinų Sirijos ir Judejos tyruose.

[6]) Plg. S. Krauss, Ibid., III 25.

sios buvo daromos iš pareigos (ex praecepto) įvairiais religiniais bei liturginiais įžymesniais gyvenimo momentais, k. a.: sužieduotuvių[1]), vestuvių[2]), laidotuvių[3]) ir kt. progomis. Antrosios gi buvo daromos š aipjau laisvai norimomis bei pasitaikančiomis įžymesnėmis progomis, pav., nujaukinus kūdikį[4]), padarius sutartį[5]), atėjus gimimo dienai[6]), pabaigus imti derlių[7]), spausti vyną[8]), kirpti aveles[9]), atėjus draugams[10]), ir t.t.

Suprantama, kad laisvųjų žydų vaišių dažnumas labai daug priklausė nuo to, kiek pasiturinčiai kuri šeima gyveno. Pav, tokių turtuolių, kaip S. Į-me Jobo[11]) arba N. Į-me Lozoriaus pono namuose[12]), — vaišės būdavo net kasdieną.

2. Iš visų žydų pareigos vaišių rūpimiausios mums šiame skyriuje yra vestuvinės vaišės. Tačiau, visų pareigos, taigi, ir vestuvinių vaišių pamatas buvo laisvosios vaišes. Dėl to, norint geriau pažinti žydų vestuvių vaišių eigą, pirma teks dar kiek panagrinėti jų l a i s v ų j ų v a i š i ų e i g a. Šitoks laisvųjų vaišių eigos panagrinėjimas čia bus naudingas dar ir dėl to, kad galės suteikti kai kurios reikalingos šviesos Kristaus abstinencijos klausimui apskritai, nes Kristui yra tekę dalyvauti ne tik pareigos, bet ir laisvosiose žydų vaišėse.

Nagrinėdami laisvųjų žydų vaišių eigą, manome, pravartu bus iškelti tokius jų momentus, kaip (a) vaišėms prisirengimą, (b) priešvalgį, (c) patį valgymą, (d) povalgį ir (e) džiugiąją vaišių nuotaiką.

a. Rengiant (עשה) vaišes, ypač Jeruzalės aristokratijoj[13]) visas vaišių patiekalų rūpestis buvo pavedamas (מסר) tam tikslui pasamdytam virėjui (טבח[13]) arba (קפילא[14]) = κάπηλος). Jei

[1]) Plg. Tob. 7,15-17.

[2]) Plg. Pradž. 29,22. Teis. 14,10. Tob. 9,12. Jn. 2,1-11.

[3]) Plg. 2 Sam. 3,35. Jer. 16,5.7. Ezech. 24,17. Oz. 9,4.

[4]) Plg. Pradž. 21,8

[5]) Plg. Pradž. 29,30; 31,54.

[6]) Plg. Mt. 14,6.

[7]) Plg. Rut. 3,7.

[8]) Plg. Teis. 9,27. Iz. 25,6.

[9]) Plg. 1 Sam. 25,2.36 2 Sam. 13,23-27.

[10]) Plg. 2 Sam. 3,20. Tob. 7,9. 1 Mak. 16,15. Lk. 5,29; 15,23-24.

[11]) Plg. Job. 1,15.

[12]) Plg. Lk. 16,19.

[13]) Plg. Baba batra 93 b.

[14]) Plg. Hulin 97 a.

kas patiekaluose buvo sugadinta, virėjas buvo baudžiamas (ענש): jis turėjo sumokėti šeimininkui už gėdą (בושה) prieš jo svečius, o svečiams už nevykusiai parodytą svetingumą[1]). Tok'ais atvejais šeimininko gėda buvo labai skaudžiai jaučiama. Pav., kartą vienas gavo indą vyno, kurio pavi šiuje buvo užpiltas sluoksnis aliejaus (חבית של יין ושמן) Šeimininkas, manydamas, kad tai yra indas pilnas aliejaus, pasikvietė svečius. Tačiau, kai paaiškėjo, jog tai indas pilnas vyno, — iš gėdos pasikorė[2]).

Į vaišes svečiai buvo kviečiami (קרא arba זמן). Pakviestųjų (זמון) skaičius galėjo būti 2[3]), 3, 5, 6, 10, 20, 100 ir net 1000[4]). Kvietimo formulėje kartais būdavo matomas didelis rytietiškas impetiškumas, pav.: „Sakykite pakviestiesiems: Štai aš prirengiau savo pokylį, mano jaučiai ir mano peniukšliai papiauti ir visa prirengta"[5]). Panašią formulę randame ir Babilonijos Talmude: „Jo (t. y. šeimininko) duona jau iškepta, gyvuliai jau paskersti, vynas (su vandeniu) jau sumaišytas ir vanduo ant (virti paskirtos) mėsos jau užpiltas"[6]). Tik su puikuolio — parisiejo kvietimu reikėjo didelio atsargumo, mat: „jis nepakentė prie stalo draugystės iš paprastų liaudies žmonių"[7]). Kad Kristus paprastų liaudies žmonių (עמי הארץ) nevengdavo ir kartu su jais valgydavo prie stalo, — tai parisiejai už tai Jo labai nekentė[8]).

Einant į vaišes buvo kreipiamas didelis dėmesys į tinkamą apsirengimą[9]).

Atėjus į turtingo šeimininko gyvenamus namus tam tikra uždengta patalpa — veranda (אכסדרא[10]), ἐξέδρα, exedra) buvo einama į prieškiemį (חצר, atrium), o iš čia į prieškambarį (אפלין, impluvium arba פרוזדור, πρόσοδος, vestibulum). Prieškambaryje buvo susitvarkoma, o po to jau einama į valgomąjį (טרקלין, τρίκλινον, triclinium)[11]).

---

1) Plg. Baba batra 93 b.
2) Plg. Hulin 94 a.
3) Plg. Berakot 45 a.
4) Plg. S. Krauss, Ibid., III 36.
5) Mt. 22,4.
6) Ketubot 4 a: „פתר אפיה וטבחו טבוח ויינו מזוג ונתן מים על גבי בשר" Plg. Ketubot 3 b.
7) Berakot 43 b: „ואל יסב בחבורה של עמי הארץ"
8) Plg. Mk. 2,15-16.
9) Plg. Mt. 22,11-13. Šabbat 153 a.
10) Plg. Erubin 90 b.
11) Plg. Abot (=Pirke Abot) 4,16.

Atėjusius svečius pasitinka tarnas (שמש) ir praneša šeimininkui. Šis, patikrinęs, kad tai yra jo pakviestasis, taria: „tegul įeina“ (כנס). Kartais priimtus svečius tarnas pasveikindavo šeimininko vardu ir nuvesdavo vyrus į vyrų kambarį (אינדרונא, ἀνδρωνῖτις), o moteris[1]) į moterų (גינקונא, γυναικονῖτις). Svečiams, be to, buvo nuplaunamos kojos[2]), patepama aliejumi galva[3]) (kartais ir kojos[4]). Dažnai atsitikdavo, kad šeimininkas pasitikęs juos pabučiuodavo[5]).

Kad kiekvienas svečias prie stalo gautų tinkamą vietą ir patys svečiai žinotų, kas šalia ko sėdi ir kas jiems bus paduota valgyti, — šeimininkas prieš valgymą iš rašto perskaitydavo dalyvių pavardes ir patiekalų vardus. Tačiau, jei ta diena buvo subata, tai tada: „žmogus (t. y. šeimininkas) išskaičiuoja savo svečius ir patiekalus lūpomis (t. y. gyvu žodžiu), bet nebe iš rašto“[6]). Mat, subatoje skaityti „iš rašto“ (מן הכתב) buvo galima tik šventos knygos.

b. Pirmasis pačių vaišių pažymėtinas momentas buvo p r i e š v a l g i s (פרפרת arba tiksliau: פרפרת שלפני המזון; promulsis, gustus). Jis dažnai būdavo valgomas dar ne pačiame valgomajame, bet šiaipjau kambaryje. Jo metu visi svečiai sėdėdavo „ant sėdynių bei suolų“[7]), tuo tarpu paties valgymo metu valgomajame, — atsirėmę alkūne gulėdavo ant šono. Priešvalgio tikslas nebuvo pavalgyti, bet tik pažadinti apetitą.

Pirmiausia tarnas atnešdavo vandens rankoms nusiplauti (נטילת ידים). Čia tačiau buvo plaunama tik viena (אחת) ranka[8]). Nuplautos rankos buvo nušluostomos servetėle [מפה[9]), *mappa*;

---

[1]) Bendrai, rytuose moterų dalyvavimas vaišėse buvo nelabai pageidaujamas dalykas (plg. 2 Sam. 13,23-36). Tiesa, Jobo dukterys puotaudavo kartu su visais (plg. Job. 1,4.13), bet užtat tėvas, bijodamas, kad jos nenusikalstų, dažnai aukodavo Dievui aukas (Job. 1,5). Karalienė Vastė rengė atskiras vaišes su moterimis ir nenorėjo eiti į vyrų vaišes (plg. Est. 1,9-12).

[2]) Plg. Pradž. 18,4; 19,2; 24,32; 43,24. Teis. 19,21. 1 Sam. 25,41. 2 Sam. 11,8. Lk. 7,44.

[3]) Plg. Ps. 22,5. Ekle. 9,8. Am. 6,6. Lk. 7,44.

[4]) Plg. Lk. 7,38.46. Jn. 12,3.

[5]) Plg. Lk. 7,45. Tob. 7,6.

[6]) Šabbat 23,2: „מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו אבל לא מן הכתב“

[7]) Jer. Berakot 10: „על הספסין ועל הקתדריות“

[8]) Priešvalgio ir valgymo metu plauti rankas buvęs laisvas dalykas (רשות), o po valgymo — jau pareiga (חובה). Plg. G. B e e r, Pasachim. 66.

[9]) Plg. Berakot 8,3.

gr. μάππα; rom. mappa]. Paskui kiekvienam dalyviui buvo paduodama taurė su vandeniu sumaišyto vyno. Prieš gėrimą kiekvienas (כל אחד ואחד) svetis vyną laimindavo tam tikra „vyno laiminimo" maldele (ברכת היין): „Tebūna palaimintas (Jahve), mūsų Dievas, pasaulio Karalius, kuris sutveria vynmedžio vaisių"[1]). Išgėrus šią vyno taurę, buvo atnešama apetitą žadinančių valgių, k. a.: karčių daržovių, mažų žuvelių, ir kt.[2]) Kiekvieną patiekalą svečiai laimindavo atitinkama maldele. Pav., daržoves: „Tebūnie palaimintas (Jahve), mūsų Dievas, pasaulio Karalius, kuris sutveria žemės vaisius"[3]); žuvis ir paukštieną: „Tebūnie palaimintas (Jahve), mūsų Dievas, pasaulio Karalius, pagal kurio žodį yra visa pasidarę"[4]).

Po priešvalgio atėję į vaišes svečiai būdavo nebeįleidžiami. Jeruzalėje buvo paprotis ant durų pakabinti svečių įleidimo ir nebeįleidimo ženklą — uždangą (מפה): kai ji buvo ant durų išskleista, buvo ženklas, kad svečiai dar gali įeiti; kai ji nebebuvo išskleista, buvo ženklas, kad svečiams į vaišes įeiti nebegalima[5]).

c. Pasibaigus priešvalgiui, svečiai buvo vedami į valgomąjį (טריקלין arba טרקלינא; gr. δειπνητήριον; rom. coenaculum), kur buvo jau patsai valgymas (סעודה arba המזון).

Tarp svarbiųjų valgomojo baldų buvo stalas [שלחן[6]) *šulḥan;* gr. τράπεζα; rom. mensa[7]]. Jis buvo visiškai žemutis, kad aplinkui sugulusieji patogiai galėtų pasiekti patiekalus, ir panešėjo į tam tikrą šiek tiek nuo grindų pakeltą kertuotai arba apvaliai padarytą didelę patiekalams nešti lentą (— „tacą"). Toksai stalas kertuotos išvaizdos buvo vad. טבלה[8]) (*ṭabla*; sirų ܛܒܠܝܬܐ, *ṭablito*; gr. τάβλα; rom. tabula), o apvalios išvaizdos — דיסקוס[9])

---

[1]) Berakot 6,1: (ברוך אתה אלהינו מלך העולם) „בורא פרי הגפן"

[2]) Plg. Berakot 6,4.7; 42 a.

[3]) Berakot 6,1: (ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם) „בורא פרי האדמה"

[4]) Berakot 6, 2: (ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם) „שהכל נהיה" (בדברו)

Plg. dar: „Gebethe der Izraeliten" (תפלות ישראל), Wien 1827, II 238.

[5]) Plg. Baba batra 93 b.

[6]) Plg. Berakot 55 a. Šabbat 21,3; 13 a.

[7]) Stalą turėjo jau ir assir. — babil. Tai jų [illegible] (*pašūru*); iš čia sirų: ܦܬܘܪܐ (*poturo*).

[8]) Plg. Ohalot 15,2. Šabbat 21,3. Kelim 2,7.

[9]) Plg. H. L. Strack — P. Billerbeck, Ibid., IV 617.

(*disqos; gr.* δίσκος). Stalas paprastai būdavo daromas iš medžio (של עץ)[1]), bet galėjo būti taip pat iš marmuro arba alebastro (של שיש)[2]) ir net iš aukso (של זהב)[3]).

Svečiai aplinkui stalą gulėjo[4]) ant tam tikrų sofų [מטה[5]), *mitta*; gr. λεκτή, κλίνη; rom. lectus triclinii, lectus convivalis], kurios kartais būdavo labai puošnios (כְּבוּדָּה)[6]) ir brangios.[7]) Didesniam svečių patogumui tose sofose būdavo dar pagalvėlis (כסת)[8]) atsiremti. Šalia bendro didžiojo stalo dažnai būdavo dar kiekvienam svečiui pastatoma po mažą stalelį (taip pat vad. שלחן arba aram. תכא[9]). Ant jų būdavo padedama kiekvienam svečiui skirta druska ir kiti prieskoniai.

Pirmasis veiksmas prieš valgymą, — tai rankų plovimas, kuris šioje vietoje duvo dar vadinamas „pirmuoju vandeniu" (מים הראשונים). Čia buvo plaunamos jau abi rankos (לטול שתי יָדיו[10]). Paskui „jie kopia (ant sofų) ir sugula".[11]) Pačią sugulimo (susėdimo) tvarką Babilonijos Talmudas šitaip aptaria: „(rašto žinovų arba teismo) posėdyje sėdima pagal išmintį, o vaišėse pagal amžių."[12]) Vadinas, pirmosios vietos (פרוטי; πρωτοκλισίαι) vaišėse buvo skiriamos ne rašto žinovams arba išminčiams, bet amžiumi seniausiems svečiams.[13]) Tačiau, Kristaus laikais buvo ir tokių rašto žinovų (γραμματέων), kurie vaišėse norėjo užimti pirmąsias vietas (προτοκλισίας ἐν τοῖς δείπνοις)[14]). Atrodo, kad Kristus, kap Mokytojas (רבי, *Rabbi*)[15] ir amžiumi

---

1) Plg. Ohalot 15,2.

2) Plg. Strack — Billerbeck, Ibid., IV 519.

3) R. Hijja, su rytiečiams įprastu perdėjimu, pasakoja, kad jam esant vaišėse Laodicejoje (בלודקיא) -- atnešė auksinį stalą (שלחן של זהב), kurio svoris buvęs tiek didelis, jog panešti tegalėję šešiolika žmonių (ששה עשר בני אדם — Žr. Šabbat 119 a; plg. Taanit 25 a.

4) Plg. Pesahim 10,1.

5) Plg. 1 Sam. 28,23.

6) Ezech. 23,41.

7) Plg. Est. 1,6.

8) Plg. Berakot 8,3.

9) Berakot 8,3.

10) Jer. Berakot 10.

11) Berakot 43 a: „עלו והיסבו" Plg. dar: Jer. Berakot 10.

12) Baba batra 120 a: „בישיבה הלך אחר חכמה במסיבה הלך אחר זקנה"

13) Plg. dar: Berakot 46 b. 1 Sam. 9,22.

14) Mk. 12,39.

15) Plg. Mt. 26,25. Mk. 9,4; (10,51); 11,21. Jn. 1,38.49; 3,2; 4,31; 9,2; 11,8; (20,16).

palyginti dar nesenas, — Galilejos Kanos vestuvėse ir, apskritai, vaišėse pirmoje vietoje bus nesėdėjęs; nebent tada, kai specialiai Jam pagerbti buvo vaišės rengiamos. Mat, solenizantai vaišėse sėdėdavo šalia vyriausiųjų amžiumi svečių.

Sukopus svečiams ant sofų, tarnai paduodavo jiems laiminti[1]) ir gerti taurę vandeniu atskiesto vyno. Į tuščias neatvykusiųjų svečių vietas šeimininkas galėjo pakviesti pirmuosius pasitaikiusius žmones.[2])

Stalo uždengimas staltiese buvo skaitoma svarbiausiojo vaišių valgymo pradžia.[3]) Šeimininkas tada užimdavo vietą ant sofos ir paėmęs duoną (פת) į rankas — laimindavo ją „duonos laiminimo“ maldele (ברכת הלחם), sakydamas: „Tebūnie palaimintas (Jahve), mūsų Dievas, pasaulio Karalius, kuris leidžia iš žemės užaugti duonai.“[4]) Svečiai atsakydavo: אמן[5]) (*amen* = „tebūnie“). Tokiu būdu visi pritardavo laiminančiojo mintims. Paskui šeimininkas laužDavo (בצע)[6] duoną ir duodavo po gabalėlį kiekvienam svečiui. Tuo valgymas būdavo laikomas pradėtu.

Tarp paties valgymo patiekalų galėjo būti keleta arba ir daugiau įvairių atmainų (מינים). Be abejo, tai priklausė nuo šeimininko turtingumo. Tarp tokių patiekalų galėtų būti paminėta gyvulių mėsa (hebr. בָּשָׂר, *basar;* aram. בְּשַׂר *besar*), o ypač paukštiena (בשר של עופות)[7]). Be to, įvairios rūšys žuvų (דגים), kurių mažesniosios būdavo malamos į košę, o didesniosios sudaromos su kiaušiniais.[8]) Iš vaisių, be įvairių uogų, buvo žinoma taip pat kopūstai (כרוב[9]), aguročiai (דלעת[10]); cucurbita) ir k.

---

[1]) Tai pagal mokyklą Šammai ((בית שמאי)). Tuo tarpu pagal mokyklą Hillel (בית הלל), pirmą turėjo būti laiminamas vynas, o paskui plaunamos rankos. — Žr. Berakot 8,2; plg. Berakot 6,6.

[2]) Plg. Taanit 20 b.

[3]) Plg. Pesahim 100 a-b.

[4]) Berakot 6,1: „המוציא לחם מן הארץ“ (ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם)

[5]) Berakot 46 a; 47 a.

[6]) Rytiečių buvo kepama duona plonais paplotėliais, beveik panašiai, kaip šių dienų žydų velykiniai „macai“ (מצות, *massot* = „neraugintcs duonos“). Dėl to, ji buvo neriekiama, bet laužiama (hebr. בצע, *basa*; assir. , *besu*). Autoriui tokią laužomą duoną teko matyti beduinuose. Ji iš dalies primena „šiaurės duoną“, vartojama pas suomius, švedus ir k.

[7]) Plg. Ketubot 67 b.

[8]) Plg. Besa (= Jom tob) 17 b.

[9]) Berakot 44 b.

[10]) Plg. Nedarim 51 a.

Valgymas dažnai užtrukdavo ikl vidūnakčio. Pavalgius, vėl buvo plaunamos rankos, — tai vad. „paskutinysis vanduo" (מים האחרונים) ir kalbama malda (ברכת המזון). Ją kalbėti šeimininkas paprastai pavesdavo kuriam nors įžymiajam iš svečių. Tada šis savo ruožtu paprašydavo visus su dėmesiu dalyvauti maldoje. Po šitokios dalyvius sutelkiančios įžangos (ברכת הזמון[1]) maldą kalbantysis svečias paimdavo vyno pripiltą taurę, vadinamąją „palaiminimo taurę" (כוס של ברכה arba כוס: הלל τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας[2]) ir ją šiek tiek pakėlęs nuo stalo aukštyn — kalbėjo maldą po valgio.

Į šitą „palaiminimo taurę" rabinija kreipė didelį dėmesį. Ji turėjo griežtai atitikti tam tikrus nuostatus, k. a.: joje turėjo būti ketvirta dalis ketvirties logo vandeniu neatskiesto vyno (יין חי), kad atskiedus (1:3) būtų gaunama ketvirtis logo vyno; be to, ji turėjo būti labai švari, iš vidaus ir iš oro pusės gerai nuplauta; laiminimo metu per plaštaką pakelta nuo stalo, o laiminančiojo akys atkreiptos į ją; ir t. t.[3])

Pakalbėjus stalo maldą, būdavo atnešama smilkymo priemonė (מוגמר[4]), laiminami kvepią smilkalai ir visas valgomasis prismilkomas. Tuo veiksmu būdavo baigiamas svarbiausias vaišių valgymas.

d. Svarbiausiojo vaišių valgymo pabaigimu pačios vaišės dar nebuvo visiškai pabaigtos. Toliau sekė dar taip vad. p o v a l g i s (פרפרת שלאחר המזון = „valgymaspo valgymo"; gr. τρωγάλια, ἐπιφόρημα; rom. mensa secunda; Nachtich). Čia vėl buvo geriamas vynas[5]) ir būtent daugiau, negu paties valgymo metu. Dėl to, moterys ir visi tie, kurie nebuvo vyno mėgėjai — povalgyje paprastai nebedalyvaudavo[6]).

Povalgio patiekalus sudarydavo daugiausia vaisiai ir saldumynai. Iš jų paminėtini datulių palmių vaisiai (תמרה[7]), obuo-

---

[1]) Ar Kristaus laikais svečius sutelkiančioji įžanga (ברכת הזמון) prieš valgymo atbaigiamąją maldą (ברכת המזון) buvo vartojama ar ne, žinių neturime.

[2]) 1 Kor. 10,16.

[3]) Plačiau žr. Berakot 51 a. Šabbat 76 b. Erubin 29 b. Be to, I. B u x t o r f i u s (P.-F.), Synagoga iudaica, 262—263.

[4]) Berakot 6,6.

[5]) Berakot 43 a.

[6]) A. R o s e n z w e i g, Ibid., 31.

[7]) Plg. Demai 1,1.

liai (תפוח[1]), laukinės arba egiptietiškos figos [בנות שקמה[2]); egipt. nuḫet; gr. συκόμορος] ir daug kt. Iš perdirbtų daržovių paminėtina košė iš sviklių (Mangold) arba iš vyno, mažų žuvelių, dsuskos ir pipirų [אכיגרון[3]); οἰνόγαρον] bei kitokių daržovių [ארסיגרון[4]); ὀξύγαρον]. Visi tokie patiekalai taip pat buvo valgomi su jiems pritinkamais laiminimais[5]).

e. Po šito konspektyvaus žydų vaišių eigos apžvelgimo dar peranksti būtų daryti abstinentiškąjį jų įvertinimą, neaptarus pirmą tokio žymaus vaišėse dalyko — džiugiosios vaišių nuotaikos.

Kaip šiais laikais, taip ir biblinėje gadynėje džiugioji nuotaika buvo labai branginama vaišių palydovė[6]). Džiugesio pareiškimo formos rytiečiuose yra gana primityvios, impulsyvios ir triukšmingos. Pakanka kokia nors iškilmingesnia proga susitelkti mažam būreliui, — ir tuojau užverda klegesys ir triukšmas. Jei čia dar kas parodys kokį pokštą, kurių rytuose dažnas moka, arba padarys kokį gyvesnį žvangėjimą, neva muziką, — tai tokioje aplinkumoje rytietis jausis visiškai linksmas ir sukryžiavęs kojas išsėdės patenkintas ilgas valandas. Jei kalbamose formose rytų kraštuose džiugesys tebėra reiškiamas dabar, kada europiečių kultūra juos yra kiek paveikusi, — tai bibliniais laikais, galima manyti, kad Palestinos vaišių džiugiosios nuotaikos formos galėjo būti dar elementaresnės. Kitaip sakant, biblinių laikų žydų vaišėse džiugiajai nuotaikai sužadinti ir jai palaikyti galėjo pakakti paprasčiausių blaiviosios euforijos priemonių. Tarp tokių gi priemonių rytuose žinomiausios yra muzika, profesionalų džiugintojų triūkai ir įvairūs pokštai.

Muzika vaišėse[7]) daugiausia būdavo juokdarių (בדוחי

---

[1]) Plg. Terumot 10,2

[2]) Plg. 1 Kar. 10,27.

[3]) Plg. Berakot 35 b.

[4]) Plg. Berakot 36 a.

[5]) Plg. Strack — Billerbeck, Ibid., IV 634.

[6]) Išskyrus, žinoma, tokias vaišes, kurių pobūdis neleisdavo džiaugtis, pav., vaišės laidotuvių proga (כּוֹס תַּנְחוּמִים =„paguodos taurė"). — Plg. 2 Sam. 3, 35. Jer. 16,5.7. Ezech. 2,17. Oz. 9,4.

[7]) Plg. Iz. 5,12. Lk. 15,25.

arba לצים[1]) rankose. Jie kartu grodavo, kartu dainuodavo juokingus kupletus[2]). Iš muzikos instrumentų plačiausiai buvo vartojama citra (aram. קיתרס[3]); κιθάρα) su keleta stygų (מנים). Egiptiečiai ją vad. (*bonet*); kaip matome, su kalbamuoju egiptiečių terminu susijęs eroglifas — „signum determinatyvum" — parodo net josios išvaizdą. Be to, tarp skambančių instrumentų dar gana populiarūs buvo cimbolai [צלצלים[4]); κύμβαλα]. Juos, berods, jau bus turėję net archaiškieji semitai — assirai - babiloniečiai (*alū*) vardu. Prie cimbolų dažnai kartu dalyvaudavo taip pat ir rankinis bugnas (hebr. תף, *tof;* arab. دف, *daff).* Juo barškindavo tiek vyrai,[5]) tiek moterys[6]). Cimbolai (صنوج, *sunudž)* ir bugnai dar ir dabar arabų vartojami ypač religinėse eisenose, daromose balandžio mėn. į vad. Mozės Grabą (netoli kelio Jeruzalė — Mirusioji Jūra). Iš pučiamųjų instrumentų bene populiariausias buvo fleita (חליל[7]); αὐλός]. Už josios populiarumą semitų tarpe iš dalies kalba ta filologinė aplinkybė, kad kitose semitinėse kalbose jai išreikšti turėta net po keletą terminų. Pav., assir. — babil.: (*ebūbu*), (*ḫalḫallatu),* (*tigū*) ir t.t.; sirų: ܙܡܪܘܪܐ (*zamruro*), ܙܘܪܢܐ (*zurno*), ܢܚܘܪܬܐ (*neḥorto*), ir t.t.; arabų: زمّارة (*zamm'ara*), مزمار (*mizm'ar*), زمجرة (*zamdžiara*), ir kt.[8]).

Atrodo, kad žyduose galėjo būti taip pat keliaujančių profesionalų juokdarių (בדחן), kurie už tam tikrą atlyginimą džiu-

---

[1]) Šv R-te šis terminas reiškia perdėtą akyplėšišką elgesį nepaisantį nei Dievo, nei žmonių. Plg. Iz. 28,14. Pat. 29,8. Tačiau, paskutiniaisiais bibliniais laikais juo buvo išreiškiama jau daugiau šiaipjau juokdario sąvoka.

[2]) Plg. S. Krauss, Ibid., III 104.

[3]) Plg. Dan. 3,5.7.10.15.

[4]) Plg. 2 Sam. 6,5. Ps. 150,5.

[5]) Plg. 1 Sam 10,5. Ps. 81,3; 149,3; 150,4.

[6]) Plg. Iš. 15,20. Teis 11,34. 1 Sam. 18,6. Jer. 31,4. Ps. 68,26.

[7]) Plg. 1 Sam. 10,5. 1 Kar. 1,40. Iz. 5,12.

[8]) Plačiau apie žydų muziką žr. S. Krauss, Ibid., III 76 - 102. L. Schneller, Kennst du das Land?, Leipzig 1930, 163-179.

gindavo žmones[1]). Tokių yra turėję romėnai, graikai (γόης, ἀγύρτης), babiloniečiai ([illegible] , *mummeru*) ir k. tautos. Arabams jie žinomi dar ir dabar مشعبذ (*muš'abiḏ*), ممخرق (*mumaḫriq*) ir k. vardais.

Daug džiugios nuotaikos įnešdavo taip pat kitokie sumanūs išdaigininkai (המכשף[2]); μάγος; magus), kurie savo miklumu sugebėdavo žiūrėtojų akis apvilti (אחיזת עינים). Vienur būdavo apie tokius pokštininkus tik pasakojama, o kitur kas nors jau ir iš pačių čiabuvių jais bandydavo tapti. Tokie pasakoriai ir mėgintojai dažnai būdavo net rimti žydų mokytojai - rabinai[3]). Jie girdamiesi savo neva turimąja galybe, tvirtino, kad: „jeigu teisieji[4]) norėtų, tai jie galėtų pasaulį sutverti"[5]). Šitokios rabinų galybės iliustracijai buvo pasakojama, kad „Rab Hanina ir Rab Ošaja kiekvieną vakarą prieš subatą užsiimdavo tvėrimo knygos studijomis. (Pagaliau) jie sutvėrė trejų metų veršį ir jį suvalgė"[6]). — „Raba kartą sutvėrė žmogų ir jį nusiuntė pas Rabbi Zerą. Kai šis jį užkalbino, o jis nieko neatsakė, tarė jam: Tai tu esi draugų („sutvertas"); grįžk tad į savo dulkes"[7]).

Kartais ta džiugioji nuotaika taip pakildavo (ypač vestuvinėse vaišėse, kur buvo speciali religinė pareiga džiuginti jaunuosius), jog tekdavo imtis net tam tikrų ją mažinančių priemonių[8]).

Mūsų kraštuose džiugioji vaišėse nuotaika paprastai pradeda gyviau reikštis tada, kai dalyviai patenka į mažesnę ar didesnę neblaiviosios euforijos įtaką. Tuo tarpu žydų vaišėse vartojamas vynas niekur nėra laikomas normalia džiugiosios nuotaikos priežastimi. Kiek iš trad. žydų literatūros galima

---

1) Plg. S. Krauss, Ibid., III 104.
2) Plg. Sanhedrin 7,11.
3) Plg. Sanhedrin 67 b. Hulin 137 b.
4) Suprasti: pamaldieji rabinai.
5) Sanhedrin 65 b: „אי בעו צדיקי ברו עלמא"
6) Sanhedrin 65 b: „רב חנינא ורב אושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה ומיברו להו עיגלא תילתא ואכלי ליה:" Tas pats, beveik pažodžiui, yra pakartota dar: Sanhedrin 67 b.
7) Sanhedrin 65 b: „רב ברא גברא שדריה לקמיה דרבי זירא הוה קא משתעי בהדיה ולא הוה קא מהדר ליה אמר ליה מן הבריא את הדר לעפריך:"
8) Plg. Berakot 30 b—31 a.

spręsti, neeilinis džiaugsmas jiems buvo tada, kai pasitaikydavo proga geriau negu kasdien pavalgyti ir geriau negu kasdien atsigerti: „Nėra džiaugsmo“, sakė jų mokytojai, „be valgymo ir gėrimo“[1]). Kaip geresnis valgymas (vaišių patiekalai) žmogų džiugina, taip panašiai ir geresnis gėralas (vaišėse geriamas vynas) juos džiugino. Bet džiugino, kaip žymiai už vandenį geresnis gėralas, o ne kaip neblaiviąją euforiją sukeliąs gėralas. Žydų mokytojai buvo sudėję ne vieną „trijulę“, kuri galinti sukelti žmogaus gerą nuotaiką, bet nė vienoje iš jų nerandame minint neblaiviosios euforijos. Pav., „trys dalykai sukelia žmogaus džiaugsmą, ir būtent: garsas[2]), reginys ir kvapas“[3]); arba vėl: „trys dalykai džiugina žmogaus dvasią, ir būtent: gražus butas, graži moteriškė ir gražūs baldai“[4]); ir t. t.

Tiesa, Babilonijos Talmude randame pasakyta, kad šventiškais momentais reikia artimuosius džiuginti, ir būtent: vyrus vynų (ביין), o moteris — baltintos drobės rūbais (בבגדי פשתן מגוהצי[5])). Čia tačiau turime pastebėti, jog pirma, toje Talmudo vietoje turima galvoje ne laisvųjų žydų vaišių džiugioji nuotaika, bet tų pareigos religinių vaišių, kurios būdavo daromos bažnyčios kieme esančiose patalpose. Antra, tenai R. Jehuda (ר' יהודה, apie 150 m. po Kr.) duotas patarimas vyrams linksmintis vynu taria ne apie biblinių laikų žydų vaišes, bet apie tą liūdnos žydų tautos epochos pradžią, kada jų bažnyčia jau buvo sugriauta ir jie patys išsiblaškę po visas tautas. Antai, minėtoje Talmudo vietoje pasakyta: „Yra mokoma: Rabbi Jehuda Betero (apie 110 m. po Kr.) sūnus sakė: Tuo metu, kai bažnyčia dar tebebuvo, džiaugsmas buvo įgyjamas mėsos valgymu, nes pasakyta[6]): Tu užmuši taikos aukas ir jas ten pat valgysi ir džiaugsies prieš Jahvę, tavo Dievą. Bet dabar, kada bažnyčios jau nebėra, džiaugtis tenka tik vynu, nes pasakyta[7]): Vynas džiugina žmogaus širdį“[8]). Iš šito žydų mokytojų liudi-

---

1) Moed qaton 9 a: “אין שמחה בלא אכילה ושתיה“

2) Pav., muzikos, dainų.

3) Berakot 57 b: „שלשה משיבים דעתו של אדם אלו הן קול ומראה וריח“

4) Berakot 57 b: „שלשה מרהיבים דעתו של אדם אלו הן דירה נאה ואשה נאה וכלים נאים“

5) Pesahim 109 a.

6) Pakart. 27, 7.

7) Ps. 104, 15.

8) Pesahim 109 a: „תניא רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש:“

jimo matyti, kad vynas, kaip džiaugsmo priemonė vaišėse, žydams buvo patariamas tik po bažnyčios išgriovimo. Tuo tarpu prieš bažnyčios išgriovimą tokia džiaugsmo priemone buvo laikomas valgymas apskritai.

3. Šitas konspektyvus laisvųjų žydų vaišių eigos atvaizdavimas, manome, didesnį mūsų temai patarnavimą galės padaryti tada, kai čia pat priglausime dar abstinentiškąjį tokių vaišių įvertinimą.

Kalbėdami apie kasdienių ordinarinių žydų tautos praktikuotų patiekalų abstinentiškąsias ypatybes, pastebėjome, kad valgio ir gėrimo atžvilgiu žydams netrūko tam tikro stoiškumo. Tą patį galima pastebėti ir jų vaišių atžvilgiu [1]). Atitraukti ranką nuo valgymo tada, kai jie labai patinka [2])—buvo taip pat ir vaišėse propaguojamas principas. Matyt, šito principo įtakoje su laiku bus susidariusi juose taip pat ir ta gražaus elgesio taisyklė, kuri reikalavo, kad ant stalo būtų paliekama nesuvalgytos duonos [3]). Šalia to, buvo skelbiama dar tokia meno gyventi taisyklė, jog pailginąs gyvenimą tas, kuris „ilgai prie stalo užtrunka" [4]). Susilaikymas valgyme su ilgu prie stalo sėdėjimu, atrodo, nesuderinami reikalavimai. Tačiau, blaiviau nusiteikusiems vaišių dalyviams jie neatrodė prieštaraujančiais. Apie abstinentiškumą labai mažai tenusimanantieji žydų kaimynai, įsižiūrėję į žydų vaišes, kartais turėdavo progos net pasididžiuoti, laikydami žydus vaišiniuose dalykuose atsilikusiais. Antai, kartą „tremtinių viršininkas sakė rabinui Šešet: Nors jūs esate seni rabinai, bet persai valgymo papročiuose yra daugiau patyrę už jus" [5]).

Nors vynas, apskritai, su žydų tautos gyvenimu buvo glaudžiai susijęs, tačiau, svaiginąs vynas rabinijoje nevisur buvo didelėje pagarboje. Mat, buvo nuomonė, kad net anas rojaus medis, kurio vaisiais suvilioti pirmieji tėvai užtraukė žmonijai vargą—taip pat buvęs vynmedis [6]). Dėl to, ir dabar „tu neat-

---

[1]) Tiesa, vaišių patiekalų atžvilgiu, tarp žydų mokytojų buvo ir epikuriško nusistatymo žmonių (pav., Šemuel, Rab ir kt.; plg. Erubin 54 a), tačiau, tokius tenka traktuoti daugiau kaip išimtis.

[2]) Gittin 70 a.

[3]) Sanhedrin 92 a.

[4]) Berakot 54 b: „המאריך על שלחנו"

[5]) Berakot 46 b: „ריש גלותא לרב ששת אף על גב דרבנן קשישי אתון פרסאי בערכי סעודה"

[6]) Sanhedrin 70 a.

rasi nieko kito, kas žmonėms tiek nelaimių atneštų, kaip (svaiginąs) vynas"[1]), tvirtino R. Meier (apie 150 m. po Kr.). Nenuostabu tad, kad vyno gėrimas vaišėse buvo įspraustas į tam tikras taisykles (סדר הסעודה). „Jei tu sėdi tarp daugelio, netiesk anksčiau už juos savo rankos ir neprašyk pirma gerti. Kaip gi labai užtenka išauklėtam žmogui nedaug vyno. Miegodamas tu nebūsi jo apsunkintas ir nejausi skausmo"[2]). — Pastačius vyno taurę gerti, ji turėjo būti išgeriama ne vienu truktelėjimu, bet per kelis kartus. Užtat, kai „Rabbi Jišmael, sūnus Rabbi Jose, atėjo kartą į Rabbi Šimon, sūnaus Laqonija, namus, ir atnešė jam taurę vyno ir pirmą kartą paprašius jis ją paėmė ir vienu truktelėjimu išgėrė,—(tada) jam buvo pasakyta: Ar Tamsta į tai nekreipiate dėmesio: (juk) kas išgeria taurę vienu mauku yra (vadinamas) girtuokliu?"[3]).

Didesniam neblaivumo išvengimui daug patarnaudavo mums jau žinomas žydų tautos paprotys vyną gausiai skiesti su vandeniu. Tokioje didelėje pagarboje žydų laikyta „palaiminimo taurė" stačiai nebuvo galima laiminti, kol ji nebuvo tinkamai (1:3[4]) atskiesta: „palaiminimo taurės negalima laiminti tol, kol į ją nėra įpilta vandens"[5]) Šitas griežtas jos skiedimo reikalavimas buvo laikomas savaime suprantamu dalyku. Kada R. Ošaja (ר' אושעיא) buvo paklaustas, kokia racija š.tokio kieto reikalavimo „palaiminimo taurę" skiesti su vandeniu — atsakė labai lakoniškai: „Įstatyme — geriausia,"[6]) t. y., jei šitas reikalavimas yra įstatyme, tai nebėra reikalo klausti tokio reikalavimo racijos, nes įstatymas reikalauja tai, kas geriausia.

Šiaipjau paprasta vaišėse geriamo vyno taurė buvo galima laiminti dar vandeniu neatskiedus, bet pagarba neatskiestam vynui buvo mažesnė. Tai atsispindėjo jau pačioje laiminimo formulėje, ir būtent: vynas vandeniu neatskiestas kalbamoje formulėje turėjo būti vadinamas tik „medžio vaisiumi" (פרי העץ), o vynas vandeniu atskiestas, — jau „vynmedžio vaisiumi" (פרי הגפן[7]).

---

[1]) Sanhedrin 70 b: „שאין לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין"

[2]) Ekli. 31,21-22.

[3]) Pesahim 86 b: „רבי ישמעאל ברבי יוסי איקלע לבי רבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא יהבו ליה כסא קבליה בחד זימנא ושתייה בחד זימנא אמרי ליה לא סבר לה מר השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגרן"

[4]) Plg. Erubin 29 b.

[5]) Berakot 50 b: „בכוס של ברכה שאין מברכים עליו עד שיתן לתוכו מים"

— Tas pats pažodžiui pasakyta taip pat Baba batra 97 b.

[6])Berakot 50 b. „בענין מצוה"

[7]) Berakot 50 b.

Tas paprotis vyną maišyti su vandeniu žydų vaišėse buvo toks gyvenimiškas dalykas, jog net prašyme gerti jis paprastai būdavo pridedamas. Vietoje mūsų krašte vartojamo „gerk", — biblinių laikų žydas būtų pasakęs: „maišyk ir gerk" (מזוג ושתה[1]).

Beje, vynas žydų buvo skiedžiamas ne tik taurėje, bet, jei taip galima sakyti, net skilvyje. Kalbėdami apie kasdienius ordinarinius žydų valgius, minėjome, kad valgymo metu gerti daug vandens buvo laikoma higienos reikalavimu. Čia dar galima pridėti, kad tas reikalavimas buvo siejamas ne tik su higiena, bet net su žmogaus mandagumu bei tvarkingumu. „Raba, Šemuelio sūnus, Rabbi Hijjo vardu, sakė: Po kiekvieno valgymo valgyk druskos, o po kiekvieno gėrimo gerk vandens... Kitas mokė: kas valgė kokį nors maisto produktą ir nevalgė druskos, arba kas gėrė kokį nors gėralą ir po to negėrė vandens, — tas dieną turės bijotis dėl savo burnos kvapo, o naktį dėl krupo"[2]).

Priešvalgyje ir pačiame valgyme net šitaip skiedžiamo vyno buvo geriama palyginti labai maža.[3]). Svaiginamieji gėralai rytiečių vaišėse dar ir dabar mažai tevartojami. Antai, ilgus metus Palestinoje veikęs protestantų misijonierius L. Schnelleris rašo: „Svaiginamieji gėralai rytiečių vaišėse vaidina daugiau antraeilį vaidmenį... visų branginamas tyras vanduo, o taip pat limonadas ir kava čia yra svarbiausieji vaišių gėralai. Jei kur duodamas vynas, tai jis duodamas paprastai visiems dalyviams iš vienos bendros taurės"[4]).

Kaip jau minėta, daugiau vyno gerdavo žydų vaišėse povalgio metu. Gal būt čia jis buvo kiek mažiau ir vandeniu skiedžiamas. Jei iš Šv. R-to žinome, kad žydų vaišėse kartais būdavo ir pasigeriama, tai šitokios scenos tenka priskirti beveik išimtinai povalgiui.

---

1) Aboda zara 5,5.

2) Berakot 40 a: „ואמר רבא בר שמואל משמיה דרבי חייא אחר כל אכילתך אכול מלח ואחר כל שתייתך שתה מים... תניא אידך אכל כל מאכל ולא אכל מלח שתה כל משקין ולא שתה מים ביום ידאג מן ריח הפה ובלילה ידאג מפני אסכרה"

3) Pg Berakot 6,6 Strack-Billerbeck, Ibid., IV 621.

4) Ibid., 157: „Diese spielen bei morgenländischen Gastmählern eine mehr untergeordnete Rolle.. Frisches Wasser, von jedermann hochgeschätzt, Limonade, Kaffe, das sind die Hauptgetränke. Wo aber Wein gereicht wird, thut man dies gewöhnlich für die ganze Gesellschaft in ein und demselben Becher."

Nors mūsų temą liečią žydiškieji šaltiniai, apskritai, yra dažnai iki pedantiškumo smulkmeniški, tačiau, iš jų negalime susidaryti vaizdo, kad paskutiniaisiais bibliniais laikais žydų vaišės būtų buvusios gana neblaivios. Priešingai, kaip tik juose randame iškeltų tokių vaišes liečiančių laimingų aplinkybių (k. a.: griežtai užlaikytinas vaišių ceremonialas; viešosios tautos opinijos palankumas blaiviesiems ir atbulai; paprotis svaiginantį vyną gausiai skiesti su vandeniu; vartojimas nesvaiginamojo vyno atmainų; turėjimas ir vartojimas priemonių blaiviajai euforijai vaišėse sukelti ir palaikyti; ir t. t.), kurias tinkamai vertindami — negalime žydų vaišių vaizduotis tokių neblaivių, kokios jos, be mažų išimčių, dabar yra mūsų kraštuose.

Kaip matome, ne tik girtavimas, bet ir šiaipjau neblaivioji euforija laisvosiose žydų vaišėse nebuvo akcentuojamas dalykas. Kalbamųjų vaišių dalyviui išlikti blaiviam iki galo — nebuvo keistenybė, bet kiekvieno garbingo žydo tauri elgesio norma. Neblaiviosios vaišių scenos, kurios ypač buvo praktikuojamos tarp žydų aristokratijos Jeruzalėje, visai jų tautai tiko išimties, o ne taisyklės būdu. Apibendrinamai tariant, turime sutikti su S. Spitzeriu, jog: „...apskritai, (žydų) džiugiai praktikuojama taisyklė buvo saikingumas"[1]).

Tokioje aplinkumoje Kristaus laisvesnis mažiau atskiesto vyno girkšnojimas vaišėse—kitų akyse būtų galėjęs dvelkti tam tikru, tauriems žmonėms nepritinkančiu, ekscesiškumu. Dėl to, Kristų žydų vaišėse lengviau galime vaizduotis santūrininku, negu gėrėju su saiku.

C. Žydų vestuvės Kristaus laikais

1. Žydų vestuvių eiga. — 2. Abstinentiškasis žydų vestuvių eigos įvertinimas.

Galilejos Kanos vestuvių įvykiams geriau atvaizduoti abstinentiškuoju atžvilgiu, šalia kasdienių ordinarinių žydų valgymų bei laisvųjų vaišių nušvietimo, nemažiau svarbos turi taip pat ir jų vestuvių eigos pavaizdavimas. Nors rytiečių gyveni-

---

[1]) Das Mahl bei den Hebräern, Pressburg 1877,48 „... es war im Ganzen das Masshalten in der Freude stehende Regel." — Plg. dar: G. Beer, Pesachim, 71.

mas gana konservatyvus, bet negalime manyti, kad jis visose gyvenimo srityse buvo absoliučiai pastovus. Tam tikra raida galima konstatuoti taip pat ir vestuviniuose žydų papročiuose. Dėl to, vienaip atrodo jų vestuvės iš Šv. R-to tekstų ir vėl kiek kitaip iš talmudikos bei dabartinių rytiečių vestuvių papročių. Žiurint kokiais šaltiniais koks autorius yra daugiau rėmęsis, kiek kitoks jiems išeina iš žydų vestuvių eigos atvaizdavimas.

Žydų vestuvių eigai Kristaus laikais nušviesti, svarbiausias šaltinis yra Šv. R-tas N. Į-mo. Jame tačiau tuo reikalu paminėta vos keletas bruožų. Dėl to, mums atrodo, kad aiškesniam žydų vestuvių vaizdui Kristaus laikais atkurti, teks prie kalbamųjų N. Į-me paminėtų vestuvių bruožų priglausti dar ir kitus paryškinančius momentus tai iš S. Į-mo, tai iš trad. žydų literatūros bei dabartinių konservatyvesnių rytiečių vestuvinių papročių.

Pačiame žydų vestuvių klausime mums ypač bus svarbu iškelti (1) žydų vestuvių eiga ir (2) ji apžvelgti abstinentiškuoju atžvilgiu.

1. Kalbėdami a p i e ž y d ų v e s t u v i ų e i g ą stengsimės ją atkurti aukščiau minėtu šaltinių sintetinimu.

Jaunojo (hebr. חתן, *ḥatan;* arab. عريس, *'arys*) artimesniems asmenims pasisekus susitarti dėl jaunosios (hebr. אשה, *išša*; arab. خطيبة, *ḫaṭyba*) rankos su jos tėvais ar globėjais— piršlybos (hebr. דבר; arab. طلب, *ṭalab*), — buvo daromos pačios sužieduotuvės (hebr. ארש; arab. خطبة, *ḫiṭba*) arba „sužieduotuvių vaišės" (סעודת ארוסים[1]). O praslinkus keletai dienų[2]) arba mėnesių po sužieduotuvių įvykdavo pagaliau jau ir vestuvės.

Vestuvėms pavadinti žydai turėjo keletą terminų. Bene rečiausiai vartojamas terminas buvo חֲתֻנָּה[3]) (*ḥatunna*). Žymiai dažniau vartojami terminai buvo מִשְׁתֶּה[4]) (*mište*) ir הלולא[5]) (*ḥillula*). N. Į-me vestuvės vad. γάμος[6]).

---

[1]) Plg. Pesahim 3,7.

[2]) Plg. Pradž. 24,55.

[3]) GG. 3,11.

[4]) Plg. Teis. 14,10. 12. 17.

[5]) Plg. Berakot 6 b; 9 a; 30 b—31 a.

[6]) Plg. Mt. 22,2. Lk. 12,36; 14,8.

Pagal Šv. R-to[1]) ir trad. žydų literatūros[2]) sutartiną liudijimą, žydų vestuvės paprastai tęsdavosi septynias dienas. Tačiau, jeigu jaunoji buvo našlė, tai vestuvės tęsdavusios tik tris dienas[3]). Kaip visas šitas keletos dienų vestuvių laikas būdavo praleidžiamas, — šaltiniuose nėra pakankamai nušviesta. Jau žinome, kad vestuvinės žydų vaišės priklausė pareigos arba liturginių vaišių grupei (סעודת מצוה). Jose dalyvauti buvo religinė pareiga ne tik abiejų šalių giminėms, bet ir šiaipjau visiems artimiausios apylinkės kaimynams. Tiesa, kaip į laisvąsias, taip ir į vestuvines žydų vaišes svečiai būdavo kviečiami[4]), tačiau, kiek iš dabartinių rytiečių vestuvinių papročių galima spręsti, — jose, greičiausia, galėjo dalyvauti taip pat ir nekviestųjų svečių.

Kaip šių dienų Palestinos gyvenamieji namai niekada negali sutalpinti vestuvių dalyvių (jų pilnos trobos, lėkščiųjų stogų terasos ir aplinkinės aikštelės), taip galėjo būti ir Kristaus laikais. Jei visas septynias dienas šitokiai dalyvių miniai kelti tikrąja prasme vestuvines vaišes, — tai vestuvių kėlėjams materiališkai visa tai vargiai būtų buvę galima padaryti. Dabartiniuose rytiečių vestuviniuose papročiuose taip pat yra 3-7 dienų vestuvių džiaugsmas. Tačiau, nėra tai tiek pat dienų trunkančios tikrąja prasme vestuvinės vaišės. Kai jaunojo ir jaunosios namuose vyksta paruošiamieji vestuvėms darbai, — apie jų namus susirenka būriai jaunimo, o jų rytietiškai džiugiai nuotaikai nėra galo. Vieni demonstruoja savo mokamus pokštus, kiti akrobatiką, treti įvairius laukinius šokius[5]), muziką, dainas ir t.t. Jų pažiūrėti susirenka taip pat ir pagyvenusių žmonių. Tokio triukšmo dienomis šeimininkai gali dalyvius kiek pavaišinti, bet tai dar nėra tikrąja prasme vestuvinės vaišės. Pačios vestuvinės vaišės įvyksta paskutinę tokio džiaugsmo dieną, kada jaunoji visadai ateina į jaunojo namus. Labai gali būti, kad panašiai galima suprasti tas „septynias dienas" užtrukusias vestuves taip pat ir Kristaus laikais.

---

1) Plg. Pradž. 29.27. Teis. 14,12.17-18. Tob. 11,21.

2) Plg. Sukka 25 b. Ketubot 4 a.

3) Plg. I. Buxtorfius (P.-F.), Synagoga iudaica, 639. C. Ikenius, Ibid., 494. J. F. Schräder, Satzungen und Gebräuche des talmudisch-rabbinischen Judentums, Bremen 1851, 479.

4) Plg. Mt. 22,3.8-9. Jn. 2,2.

5) Rytuose mišrūs (vyrų ir mergaičių) šokiai neįprasti ir draudžiami. Apskritai, šokėjai tenai daugiausia vyrai.

Prieš pačias vestuves jaunoji, lydima moterų ir draugių būrio, buvo vedama į pirtį, o po to — puošiama ir vainikuojama. Dėl to, jaunoji rytiečių buvo ir tebėra vad. „vainikuotoji" [כַּלָּה,[1]) *kalla;* aram. כלתא *kalleta*; sir. ܟܠܬܐ, *kaleto*; arab. كَنَّة, *kanna*; assir. [cuneiform] *kallatu*].

Puošiamas buvo ir jaunasis savo namuose. Ten visą tvarką vedė vad. jaunojo draugas (ὁ φίλος τοῦ νυμφίου[2]). Sprendžiant pagal dabartinius rytiečių vestuvinius papročius, po sutuoktuvių akto, jaunoji galėjo būti lydima triukšmaujančio draugių bei moterų būrio į tėvo namus, o jaunasis lydimas dar labiau triukšmaujančių draugų (מֵרֵעִים[3]) bei šiaipjau vyrų būrio — vedamas į kurio nors gero draugo ar kaimyno namus arba net stačiai į kurią nors gražesnę gamtos vietą linksmajai valandėlei. Apie pavakarę, jaunojo draugui davus ženklą, buvo einama į vestuvines vaišes — vakarienę su jaunuoju priešaky. Dėl to, ir pačios vestuvinės vaišės dar buvo vad. „jaunojo vaišėmis" (סעודת חתן[4]).

Vestuvinių vaišių metu atskirai valgydavo jaunoji su savo draugėmis bei kitomis moterimis ir atskirai jaunasis su savo draugais bei kitais vyrais. Pati vestuvinių vaišių tvarka, patiekalai bei gėralai buvo duodami maždaug panašiai, kaip ir laisvosiose vaišėse. Čia daug gyvumo įnešdavo jaunojo draugas, kurio pareiga buvo ne tik visų iškilmių bei vaišių tvarkos žiūrėti, bet kartu dalyvių, o ypač jaunojo gerą nuotaiką palaikyti. Jaunojo draugui vestuvėse nebuvo linksmesnio mometo, kaip matyti linksmai džiūgaujantį jaunąjį: jis „džiaugte džiaugiasi sužieduotinio balsu"[5]). Tos vaišės užtrukdavo iki vidūnakčio[6]).

Pagaliau, kulminacinis vestuvinių iškilmių taškas — tai jaunojo pasimatymas su jaunąja. Jeigu jaunasis su vyrais vaišindavosi kituose namuose, tada su jaunąja buvusių draugių bei moterų būrys išeidavo su aliejaus lempelėmis — deglais jaunojo

---

[1]) Plg. Iz 49,18; 61,10; 62,5. Jer. 2,32; 7,34; 16,9; 25,10; 33,11. Joel. 2,16. GG. 4,8-12; 5,1.

[2]) Plg. Jn. 3,29

[3]) Teis. 14,11; plg. 1 Mak. 9,39 Mt. 9,15. Mk. 2,19. Lk. 5,34.

[4]) Plg. S. Krauss, Ibid., II 40

[5]) Jn. 3,29.

[6]) Plg. Berakot 1,1.

pasitikti. Pajutusios, kad jaunasis, lydimas džiūgaujančios ir aliejaus žiburėliais mirgančios vyrų minios, jau artinasi, — užsidegusios savo žiburius, lydėdavo jį kartu pas jaunąją. Šitą žydų vestuvių momentą yra panaudojęs Kristus aname palyginime apie dešimtį mergaičių išėjusių su lempomis pasitikti jaunojo[1]).

Jaunajam ir jo palydovams bei palydovėms atėjus pas jaunąją, — duris buvo uždaromos ir daugiau niekas nebeįleidžiama[2]). Nuo to momento jaunojo draugo pareigos skaitėsi baigtos. Šitą vestuvių momentą turėjo galvoje Šv. Jonas Krikštytojas, kuris, rengdamas kelią Kristaus veiklai, save laikė tartum anuo jaunojo draugu vestuvėse. Užtat, kada Kristus išėjo į tautą viešai su Jį lydinčiais mokiniais, — Šv. Jonas Krikštytojas jautėsi savo pareigą atlikęs ir užleido vietą dangiškajam Sužieduotiniui, sakydamas: „Reikia, kad jis augtų ir kad aš eičiau mažyn"[3]).

2. Sprendžiant vestuvines žydų vaišes abstinentiškuoju atžvilgiu, tenka priminti, kad joms pritinka tos pačios pastabos, kurios buvo aukščiau padarytos, kada kalbėjome apie žydų kasdienių ordinarinių valgymų bei laisvųjų vaišių blaivumą. Čia tačiau dar būtų galima kai ką pastebėti dėl pačios vestuvių termino etimologijos ir džiugiosios nuotaikos.

Pažiūrėjus, atrodo, kad jau patsai vestuvių terminas משתה (*mište*=„gėrimas") sako, kad svarbiausias vestuvinėse vaišėse dalykas turėjo būti gėralai. Tačiau, remdamies šaltiniais, šito teigti negalime. Patsai žodis מ' (*mište*) taip pat taria tik apie gėrimą apskritai, bet nieko nesako apie to gėrimo vestuvinėse vaišėse dominavimą arba neblaivumą. Nors žinome, kad žydų vestuvinėse vaišėse svaiginamasis vynas buvo geriamas, bet, kaip matėme, pagal jų papročius, jis nebuvo taip neblaiviai geriamas, kaip mūsų kraštuose. Be to, Šv. R-te randame vaišes vadinant מ' (*mište*) terminu net patrijarkalinėje žydų tautos epochoje[4]), kurioje svaiginamieji gėralai vaišėse dar negalėjo vaidinti svarbesnio vaidmens. Vadinas, į terminą מ' (*mište*), imant jį biblinių laikų aplinkybių šviesoje, tenka žiūrėti daugiau kaip į techninį vestuvėms išreikšti terminą, iš kurio tačiau dar negalime išvesti pačių vestuvinių vaišių neblaivumo.

---

1) Mt. 25,1—13.
2) Plg. Mt. 25, 10—13.
3) Jn. 3, 30.
4) Pav., Pradž. 13, 3; 21, 8; 26, 30; 29, 22.

Kas kita yra su antruoju žydų vestuvėms išreikšti vartotu terminu—הלולא (*hillula*=„džiaugsmas"). Tiek Šv. R-tas[1]), tiek trad. žydų literatūra[2]) kalba visiškai sutartinai, kad vestuvės žydams buvo giedriausio džiaugsmo dienos. Taigi, kalbamasis terminas yra ne tik techninis vestuvėms išreikšti terminas, bet ir savo etimologija visiškai teisingai aptaria vestuvinių žydų vaišių nuotaiką.

Džiugioji vestuvinių vaišių nuotaika ir patsai dalyvavimas vestuvinėse vaišėse žydų buvo siejamas net su religine pareiga, kuri, kaip toki, galėjo pavaduoti kitas religines praktikas bei pareigas. Pav., tie, kurie dalyvaudavo vestuvėse buvo atleidžiami nuo pasninko: „Argi gali pasninkoti vestuvininkai, kolei su jais yra jaunikis? Kolei jie turi su savim jaunikį, jie negali pasninkoti"[3]). Jei tuo metu pasitaikydavo palapinių šventės,—vestuvių dalyviai buvo laisvi nuo valgymo palapinėse: „Rabbi Abba, Zabda sūnus, sakė: Jaunasis, vestuvių dalyviai ir visi kiti vestuvėms priklausą žmonės visas septynias dienas laisvi nuo palapinių"[4]). Beje, jie buvo laisvi net nuo kasdienių poterių: „Rabinija mokė: Jaunasis, vestuvių dalyviai ir visi kiti vestuvėms priklausą žmonės laisvi nuo maldos ir nuo tefillin[5])... (mat esą) kas užimtas (vieno) įstatymo vykdymu, tas laisvas nuo (antro) įstatymo"[6]).

Kyla tačiau klausimas, ar jie šią taip su džiugiąja nuotaika susijusią religinę pareigą galėjo tinkamai atlikti, jeigu jų vaišės apskritai, kaip aukščiau matėme, pasižymėdavo blaivumu. Iš dalies tai gali paaiškinti šių dienų Palestinos, Sirijos, Egipto ir k. rytų kraštų arabų-mahometonų vestuvės, kuriose rytietiškai džiugaus triukšmo niekada netrūksta, nors svaiginamieji gėralai jose visiškai nevartojami. Be to, kaip aukščiau matėme, žydai vartojo pakankamai įvairių blaiviosios euforijos priemonių džiugiajai nuotaikai vaišėse sukelti ir palaikyti. Tuo

---

1) Plg. Mt. 9, 15.

2) Plg. Sukka 25 b.

3) Mk 2, 19.

4) Sukka 25 b: „ואמר רבי אבא בר זבדא חתן והשושבינין וכל בני הופה פטורין מן הסוכה כל שבעה"

5) **T e f i l l i n** (תפילין) yra tam tikras žydų maldose vartojamas diržas su pritvirtintomis Įstatymo ištraukomis.

6) Sukka 25b—26 a: „תנו רבנן חתן והשושבינין וכל בני הופה פטורין מן התפלה ומן התפילין ... העוסק במצוה פטור מן המצוה:"

tarpu neblaiviosios euforijos priemonė — svaiginamieji gėralai — vaišėse buvo vartojama daugiau šventiško natūralaus atsigėrimo, o ne neblaivaus pasismaginimo tikslams. Tiesa, pasitaikydavo, jog kai kas vestuvinėse žydų vaišėse ir pasigerdavo[1]), tačiau, iš šaltinių negalime susidaryti įspūdžio, kad tokie atsitikimai būtų buvę dažni.

Vadinas, tenka laikytis tos nuomonės, kad, kaip laisvosios, taip ir vestuvinės žydų vaišės, apskritai, galėjo būti gana blaivios. Dėl to, Kristaus dalyvavimą vestuvinėse vaišėse Kanoje —tenka traktuoti, kaip dalyvavimą gana blaiviose vaišėse.

D. Kristaus abstinencijos klausimas ir vestuvės Galilejos Kanoje

1. Kristaus dalyvavimo faktas Galilejos Kanos vestuvėse. — 2. Vyno padarymo faktas. — 3. Kristaus padarytojo vyno kokybė abstinentiškuoju atžvilgiu: a) Kristaus padarytasis vynas iš arkitriklinijaus liudijimo sudaromo silogizmo: α) pasigėrimo sąvoka, β) gerojo vyno sąvoka; b) kiti faktai kalbantieji apie Kristaus padarytąjį vyną: α) arkitriklinijaus sprendimas iš paragavimo, β) Kristaus padarytojo gėralo „vyno" ir „gerojo vyno" terminais vadinimas.

Kaip aukščiau buvo minėta, nagrinėjimas kasdienių žydų tautos valgymų, laisvųjų ir vestuvinių vaišių apskritai — įveda mus į tas reikalingiausias archeologines bei kultūros - istorines anų laikų aplinkybes, kuriose jau žymiai sėkmingiau galima spręsti Kristaus abstinencijos klausimą Galilejos Kanos vestuvėse.

Pirmiausia čia turime pastebėti, kad Šv. R-to tekstai[2]), kuriais tariama apie yvykius Galilejos Kanos vestuvių metu, nieko nesako apie paties Kristaus vyno gėrimą. Neturime tuo reikalu jokių duomenų nė kituose šaltiniuose. Galima tik suponuoti, kad, kaip kiti vestuvių dalyviai, taip ir Kristus, kalbamose vestuvinėse vaišėse galėjo vyno gerti. Bet, iš antros pusės, taip pat galima suponuoti, kad, kaip kiti žmonės

---

[1]) Plg. Berakot 9 a.

[2]) Jn. 2, 1—11; 4,46.

anais laikais gerdami svaiginamą vyną gerokai jį atskiesdavo su vandeniu, taip ir Kristus nebus iš jų išsiskyręs; kaip kiti žmonės galėjo turėti įtakos čia pat vyną su vandeniu maišančiam tarnui dėl skiedimo proporcijos, — taip pat ir Kristus; kaip kitų žmonių vyno skiedmo racija buvo ta, kad jis taptų mažiau svaiginąs (arba ir visiškai nebesvaiginąs), — taip ir Kristaus. Jeigu Kristus galėjo turėti įtakos Jo geriamos taurės svaiginamumo laipsniui ir vandens primaišymu siekė tą svaiginamumą sumažinti, — tai sunku įtikėti, jog Jis būtų kada nors dėjęs pastangų, kad Jo taurės vynas vis dar pasiliktų su svaiginančiu efektu. Priešingai, daug patikimiau yra tai, kad Kristus, naudodamasis tautos papročio patiekiamomis priemonėmis sumažinti arba net visiškai neutralizuoti geriamos taurės svaiginamam efektui — bus jomis pasinaudojęs iki pilnutinio tikslo pasiekimo, t. y., iki visiško taurės svaiginamumo nuefektinimo. Kad biblinių laikų Palestinos svaiginamasis vynas apskritai, kaip matėme, nebuvo iš stipriųjų, tai kalbamasis taurės nuefektinimas buvo juo labiau įmanomas. Be to, nevisada reikėjo ir tokios nuefektinimo priemonės griebtis, nes žydų vaišėse buvo praktikuojamos taip pat ir nesvaiginamųjų vynų atmainos.

Vadinas, kad Šv. R-tas absoliučiai tyli apie Kristaus svaiginamojo vyno gėrimą Galilejos Kanos vestuvinėse vaišėse, tai ir mes neturime racijos plačiau tuo klausimu kalbėti ir daryti vis naujų įtariančių supozicijų.

Tačiau, nors apie paties Kristaus svaiginamojo vyno gėrimą kalbamieji Šv. R-to tekstai explicite nieko nesako, bet juose gali atsirasti medžiagos liečiančios Kristaus abstinencijos klausimą kitais aspektais. Tokių klausimų eilėje galėtų būti iškeltas (1) patsai Kristaus vestuvinėse vaišėse dalyvavimo faktas, (2) vyno padarymo faktas, ir (3) neaiški padarytojo vyno kokybė abstinentiškuoju atžvilgiu.

1. Kristaus dalyvavimo faktas Galilejos Kanos vestuvinėse vaišėse yra susijęs su tokia teritorija, kuri Palestinos vynuogių kultūroje tevaidino antraeilę vietą. Anot trad. žydų literatūros liudijimo, Galilejoje vynas buvo brangesnis, negu aliejus[1]).

---

[1]) Nazir 31 b.

Pati gi Galilejos K a n o s vieta yra išlikusi ir iki šių dienų. Ji dabar yra mažas miestelis[1]), kuris yra prie puikaus Nazaretas-Tiberiada plento, maždaug septintame kilometre nuo Nazareto, ir yra vad. arabišku كفر كنّا (*Kafr Kenn'a*=„Kanos kaimas“) vardu. Kad kelias nuo Nazareto iki Kanos, kaip matome, yra netolimas, tai Marijai ir Kristui su mokytiniais atvykti į Kanos vestuvines vaišes fiziškai nebuvo per sunkus dalykas. Šitą atvykimo patogumą padidino dar ir ta aplinkybė, kad Kristus, matyt, turėjo tikslą vykti keletai dienų į Kaparnaumą[2]). Jeigu tada kelias iš Nazareto į Kaparnaumą ėjo ta pačia vieta, kaip dabar, tai Kana buvo stačiai prie Nazaretas-Tiberiada-Kaparnaumas kelio. Labai gali būti, kad Kristui su mokiniais keliaujant į Kaparnaumą per Kaną—jie ir buvo visi pakviesti užsukti į vestuvines vaišes.

Tačiau, šitas Kristaus atėjimo faktas į Kanos vestuvines vaišes galėjo įvykti ne vien dėl sakyto fiziško patogumo ar laimingo sutapimo. Čia būtent galima įžvelgti ir kitokių motyvų.

Manyti, kad Kristus čia atvyko dėl to, jog buvo vaišių ar jose duodamų patiekalų bei gėralų mėgėjas,—būtų piktažodžiavimas. Tarp aukštesniųjų Kristaus atvykimo motyvų galėjo turėti reikšmės tas gražus žydų praktikuotas paprotis—bendrauti su savo artimaisiais tiek jų nelaimėje, tiek džiaugsme. Ypač vestuvių džiaugsmo progomis žydai parodydavo tokį sociališkumo lygmenį, jog neatsisakydavo nuvyki net į jų kaimynų—stabmeldžių vestuvines vaišes (יום משתה של גוים). Be to, kaip jau buvo sakyta, dalyvauti vestuvinėse vaišėse buvo laikoma net religine pareiga ir dargi taip reikšminga, kad tuo pačiu metu kalbamųjų vaišių dalyvis buvo atleidžiamas nuo kitų la-

---

[1]) Jame tėra apie 1200 gyventojų. Jų tarpe: 105 lotynų bei rytų apeigų kat., 400 gr.—ortod., 41 protestant., 654 mahometon. Pagal žmonių padavimą, dabartinė pranciškonų bažnyčia Kanoje esanti pastatyta ant tos vietos, kur įvykusios Šv. Jono Evangelisto aprašytos vestuvės. Toje bažnyčioje tebėra rodomas nemažas natūralios uolos plotas, ant kurio yra vykusi kalbamų vestuvių scena; išdžiūvusi paralelogramiška cisterna,—iš kurios galėjo būti semiamas vanduo vestuvių reikalams, o gal ir Kristaus palieptiems indams pripilti; pagaliau, stiklinėje dėžėje rodoma viena molinė amfora, padaryta pagal pavyzdį tikrosios Kristaus panaudotos amforos, kurios vienas egzempliorius dabar dar esąs Kölno muziejuje. — Kanos gr.-ortod. bažnyčioje esančiom dviem amforom autentiškumas nepripažįstamas.

[2]) Plg. Jn. 2, 12.

bai svarbių religinių pareigų vykdymo. — Yra taip pat manoma, kad Kristus savo dalyvavimu vestuvinėse vaišėse norėjo pašventinti tą svarbiąją visuomeniniame gyvenime instituciją — moterystę, pakeldamas būtent ją į Sakramento rangą. — Pagaliau, pagal amžinuosius Dievo planus, matyt, jau buvo laikas, kad Kristus parodytų tautai ženklą, jog Jis yra Dievo siųstasis Mesijas; tai ir įvyko stebuklingu būdu vandenį paverčiant į vyną. Patsai Evangelistas sako, jog šituo stebuklu Kristus „pareiškė savo garbę, ir mokytiniai tikėjo į jį“[1]).

Kristaus atėjimo faktas į Kanos vestuvines vaišes, anot Evangelisto, įvyko trečią vestuvių dieną[2]). „Po to jis nuėjo į Kaparnaumą su savo motina, savo broliais ir savo mokytiniais ir jie pasiliko tenai keletą dienų“[3]). Atrodo, kas tas „po to“ (μετὰ τοῦτο) įvyko tuojau po stebuklo padarymo dienos, ir kad minėtas tekstas kalba ne vien apie Kristaus iš vestuvių išėjimą, bet ir apskritai apie vestuvių dalyvių skirstymąsi. Dėl to, Kristaus atėjimas į vestuves galėjo būti paskutinę jų dieną, kada, kaip aukščiau matėme, būdavo keliamos įžymiausios vestuvinės vaišės ir dalyvaudavo gausiausiai svečių. Jeigu ta paskutinė vestuvių diena buvo tik trečioji, o ne septintoji, tai, kaip buvo minėta, arba tų vestuvių jaunoji buvo našlė, arba patys jaunavedžiai priklausė neturtingiems Nazareto apylinkės žmonėms. Paskutinioji nuomonė, berods, turi daugiausiai šalininkų.

Pagal šitokią Kristaus atvykimo ir išvykimo chronologiją, išeitų, kad Jis Kanos vestuvėse dalyvavo ne keletą dienų, bet keletą valandų, ir būtent, pačių pagrindinių arba atbaigiamųjų vestuvinių vaišių metu.

Kaip matome, Kristaus Galilejos Kanos vestuvėse dalyvavimo faktas yra įvykęs aukštesniais, ir būtent, religiniais ir net mesijaniniais sumetimais, o ne vien padoriais asmeniniais motyvais. Be to, Kristaus abstinencijos dorybei šitas Jo vestuvinėse vaišėse dalyvavimo faktas, kaip toks, taip pat nagali sudaryti pakankamai pagrįstų priekaištų.

2. Evangelistas rašo, kad „buvo tenai pastatyta šeši akmeniniai indai paprastiems žydų apsiplovimams, kurių kiekvie-

---

1) Jn. 2, 11.
2) 2, 1.
3) Jn. 2, 12.

nan tilpo du ar tris kibirai“[1]). Matyt, parisiejų parėdymams paklusnūs jaunavedžiai buvo parūpinę gana gausiai vandens į vestuves atvykusių svečių ritualiniams apsiplovimams[2]). Kad viename tokiame inde [אלטנ[3]); ὑδρία[4]] tilpo po 2-3 kibirus (μετρητής), o vienas μετρητής buvo lygus 39,294 litr., tai visų šešių indų tūris galėjo būti apie 600 litrų. Jei šitoks vandens kiekis buvo numatytas vestuvių svečių ritualiniams apsiplovimams ir kalbamieji šeši indai, matyti, jau buvo tušti,[5]) tai šita aplinkybė kalba už tai, kad svečių vestuvėse galėjo būti gana daug.

Jeigu Kristaus atėjimo diena galėjo būti jau paskutinė vestuvių diena; jeigu toje provincijoje vynas buvo brangokas, o jaunavedžiai buvo iš mažiau pasiturinčių namų, — tai nenuostabu, kad į atbaigiamąsias vestuvių vaišes šitaip gausiai prisirinkus svečių — jaunavedžių neturtingumas galėjo iškilti aikštėn. Neturtingą greičiau supranta neturtingas. Užtat, neturtingai gyvenusi Šv. Šeimos Šeimininkė — Marija veikiai pastebėjo jaunavedžių nelaimė — vyno pritrūkimą. Marija savo Sūnaus dievyste ir mesijaniškumu nė kiek neabejojo. Ji matė jau ir Jo mesijaniškosios pasiuntinybės pradžią: Kristus atėjo į vestuves nebe vienas, bet kartu su savo mokytiniais. Ji gerai mokėjo Šv. R-tą[6]), žinojo, kad Mesijas darys daug stebuklų tautoje. Be kita ko, galėjo Jai būti žinoma taip pat ir ta pranašystė, kad mesijaniškoje gadynėje vyno srovės tekės žemėje[7]). Kaip daugelis kitų Šv. R-to tekstų bibliniais laikais paprastai būdavo suprasta raidiškai, taip ir šita pranašystė Marijos galėjo būti suprantama raidiškai. Šioje tad jaunavedžių nelaimės valandoje Marijai ir galėjo dingtelti į galvą mintis: nebėra vyno, bet Mesijas yra mūsų tarpe; ar negalėtų šią valandą pradėti pildytis Raštai; ar negalėtų Mesijas padaryti

---

[1]) Jn. 2,6.

[2]) Plg. J. Grimm, Geschichte der öffentlichen Tätigkeit Jesu, Regensburg-New York-Cincinati 1878, I 263-64.

[3]) Plg. Hulin 107 a.

[4]) Plg. 3 Kar. 17,12. Jn. 2,6-7.

[5]) Plg. Jn. 2,7.

[6]) Pav., Jos himne „Magnificat“ (Lk. 1,46—55) trys penktadaliai teksto yra sudaryta iš įvairių S. Į-mo Šv. R-to vietų. — Plg. A. Schultz, Das Wunder zu Kana im Lichte des alten Testamentes: BZ 16(1924) 94—95.

[7]) Plg. Pradž. 49,10-12.

vyno?[1]) Ir štai, Marija nutaria kreiptis į Kristų. Ji, matyt, paliko besivaišinančias moteris, ateina pas Kristų, kuris tada galėjo būti vyrų tarpe, ir sako: „Jie nebeturi vyno"[2]).

Į šitokį Marijos pranešimą, Kristus atsakė: „Kas man darbo su tavim, moteriške? mano valanda dar neatėjo"[3]). Iš atsakymo atrodytų, kad Marijos pastangos nuėjo niekais. Tačiau, mes nežinome, ar čia yra visas Kristaus atsakymas, ar jis nėra Evangelisto kiek sutrumpintas, kaip kad ir visas šitų vestuvių aprašymas yra paduotas labai konpektyviai. Gana to, kad Marija pasikalbėjusi su Kristumi nesijautė neišklausyta. Priešingai, Ji tuojau įspėjo tarnus, kad jie būtų pasiruošę pildyti visus Kristaus reikalavimus: „Darykite, ką tik jis jums pasakys"[4]).

Marijos pastebėtas vyno trūkumas, matyt, visiems svečiams dar nebuvo žinomas. Pav., net patsai arkitriklinijus, kada tarnai padavė jam paragauti Kristaus padaryto vyno — nė kiek nesistebėjo iš kur vėl atsirado vyno, o tik nustebo dėl to, kad jis toks geras: jis manė, kad jaunasis tyčia jį palaikė vestuvinių vaišių galui[5]). Jeigu vyno trūkumas būtų tapęs visiems žinomas, tai, kaip aukščiau matėme, pagal žydų papročius, būtų buvęs skaudus smūgis svečiams, o ypač didelė gėda tų vaišių kaltininkams — jaunavedžiams arba tiems, kurie tas vaišes jiems kėlė[6]). Geroji Jėzaus Širdis, kuri vėliau taip jautriai graudinosi dėl Lozoriaus mirties, kuri tiek nelaimingiausių ligonių visame krašte išgydė, kuri gailėjosi Jį sekančios alkanos minios, kuri, pagaliau, ir savo budeliam atleido ir meldėsi už juos, — pasigailėjo ir čia skaudžios nelaimės ištiktų Kanos vestuvininkų. Evangelistas rašo: „Jėzus jiems pasakė: Pripilkite indus vandens. Jie pripylė juos sklidinus. Tuomet Jėzus jiems tarė: Dabar semkite ir neškite vestuvių užvaizdui"[7]). Stebuklas

---

[1]) Plg. P. V. Anzalone, Jnsus et Maria ad nuptias in Cana Galilaeae: VD 9(1926) 367. A. Schultz, Ibid., 94—96. J. Schäfer, Die Wunder Jesu in Homilien erklärt,[2-3] Freiburg im Br. 1921, 5. P. Gächter, Maria in Kana (Jo 2,1-11): ZKT 55 (1931) 351.

[2]) Jn. 2,3.

[3]) Jn. 2,4.

[4]) Jn. 2,5.

[5]) Jn. 2,10.

[6]) Žydų jaunavedžiams kartais vestuvines vaišes keldavo jų tėvai arba kiti artimieji. Plg. Mt. 22,2. Berakot 31 a.

[7]) 2,7-8.

buvo įvykęs: Jėzus vandenį jau buvo pavertęs į taip tada reikalingą vyną. Apie 600 litrų gero vyno, — tai reali garantija, kad vestuvininkams grėsęs skaudus smūgis jau visiškai pašalintas.

Iš tolimesniųjų Kristaus darbų žinome, kad Jis kur kitur du kartu stebuklingu būdu padaugindamas duoną ir žuvis pavalgidino išalkusias žmonių minias[1]). Tačiau, nieko tenai nėra minima apie vyno padauginimą. Juk sausos duonos su žuvimi negi galėjo pakakti žmonėms pavalgyti. — Atsakant į tai, tenka daryti skirtumą tarp gėralų kasdienio ordinarinio ir vaišinio žmonių valgymo meto. Kada Kristus valgydino Jį sekusias žmonių minias, Jis nekėlė jiems vaišių, o tik teikė tai, kas galėtų patenkinti jų kasdienio maitinimosi reikalavimą. Kaip žinome, tarp svarbiausių kasdienių žydų valgių buvo duona, žuvis, ir kt., o gėralas—vanduo. Kristus tad jiems ir suteikė duonos ir žuvies, o vandens, matyt, jie galėjo gauti iš kokios nors ten buvusios natūralios versmės. Vynas gi buvo daugiau vaišių gėralas. Užtat, kasdieniais patiekalais maitinant minią, vynas ten ir nėra minimas. Kas kita buvo Galilejos Kanos vestuvėse. Čia buvo nebe kasdienis, bet vaišių (ir dargi pačių linksmųjų vaišių) momentas. Tokiu atveju gerti tyrą vandenį būtų galėję dvelkti kasdieniškumu ir būti slopinama vestuvių— tų didžiųjų šeimos ir visos apylinkės iškilmių šventiška nuotaika. Užtat, šitokiose aplinkybėse pritrūkus vyno, —Kristus jo vestuvininkams padaro, kad, kaip minėjome, ta didžiausia jų džiaugsmo šventė nepavirstų didelės gėdos diena jaunavedžiams ir didelis nemalonumas kitiems dalyviams.

Vadinas, Galilejos Kanos vestuvių aplinkybėse, Kristaus iš vandens vyno padarymo faktas, kaip toks, dar nieko netaria apie koliziją su abstinencijos dorybe, o tik akivaizdžiai parodo Jo Širdies gerumą skaudaus smūgio angoje atsidūrusiems vestuvininkams.

3. Gal kiek daugiau galėtų paliesti Kristaus abstinencijos dorybę Jo padarytojo vyno kokybė. Apie kalbamojo vyno kokybę galima spręsti (a) iš arkitriklinijaus liudijimo sudaromo silogizmo ir (b) kitų faktų.

---

[1]) Plg. Mt. 14, 13-21. Mk. 6, 31-52. Lk. 9, 10-17. Jn. 6, 1-13.

a. Arkitriklinijaus posakis, jog: „kiekvienas žmogus pirma stato gero vyno, kuomet gi įgeria, tuomet to, kuris menkesnis; tu gi palaikei garąjį vyną iki dabar"[1]) — duoda pamatą sudaryti tam tikrą silogizmą, tariantį apie Kristaus padarytojo vyno kokybę abstinentiškuoju atžvilgiu. Ir būtent: arkitriklinijus liudija, kad nuo gerojo vyno galima pasigerti ir kad Kristaus padarytasis vynas buvo geras. Vadinas, Kristaus padarytasis vynas buvo svaiginąs.

Iš logikos žinome, kad silogizmo išvada teisinga tada, kai šalia nuoseklaus jos iš tarmenų kilimo, patys tarmenys yra teisingi. Taigi, norėdami patikrinti paduotojo silogizmo išvados teisingumą, pirma turime atidžiai peržiūrėti, kiek teisingi yra patys kalbamo silogizmo tarmenys.

Pradėsime nuo antrojo tarmens. Jis taria, kad Kristaus padarytasis vynas buvo geras. Čia konstatuojamas faktas, kurį dabar patikrinti absoliučiai negalima. Negalima tad patikrinti ir pats, tokį faktą konstatuojąs, tarmuo. Tačiau, iš antros pusės, neturime taip pat pamato įtarti, kad Kristaus padarytasis vynas būtų buvęs negeras. Vadinas, tenka tikėti, kad arkitriklinijaus liudijimas apie Kristaus padaryto vyno gerumą yra teisingas ne tik subjektyviai, bet ir objektyviai. Kitaip sakant, sutinkame, kad antrasis nagrinėjamo silogizmo tarmuo yra teisingas.

Pirmame gi kalbamo silogizmo tarmenyje teigiama, kad nuo gerojo vyno galima pasigerti. Čia turime pastebėti, kad terminas pasigerti šioje vietoje tariamas žmogaus rytiečio lūpomis, taigi, išreiškia rytietiškos galvosenos sukurtą sąvoką. Kak rytiečių kalbėjimo vaizdingumas dažnai pakeičia vartojamo termino raidišką prasmę, tai (α) šito termino tikrajai prasmei nustatyti galima pasižvalgyti tai po kitas Šv. R-to vietas, kur tas terminas vartojamas, tai į patį rytiečių praktikuotą bei praktikuojamą meną raidiškajai termino prasmei suteikti tropišką prasmę. Be to, kalbant ten apie gerąjį vyną tariama ne apie kokį specialų gerąjį vyną, bet apskritai apie tokį, kuris tame krašte anais laikais buvo žmonių laikomas geru. Taigi, (β) panagrinėjus anų laikų gerojo vyno sąvoką ir josios santykį su abstinencijos dorybe, bus galima spręsti taip

[1]) Jn. 2, 10.

pat apie pirmajame tarmenyje minimo gerojo vyno poziciją abstinentiškuoju atžvilgiu. Vadinas, pirmojo tarmens teisingumą dar galima patikrinti.

α. Arkitriklinijaus vartojamam terminui pasigerti arba įsigerti graikiškajame N. Į-mo tekste ir LXX-je atitinka žodis μεθύσκω, o TM žodis שכר *(šakar)*.

Pradėkime nuo S Į-mo.

Žodis שכר *(šakar)* pagrindinėse Kal asmenuotės formose (pav.: būt atl. שָׁכְרוּ, būt. תִּשְׁכְּרִי, liep, n. שִׁכְרוּ, bendr. לְשָׁכְרָה) pirmiausia reiškia iki soties gerti, atsigerti (ad satietatem usque bibere; sich satt trinken), bet dar nepasigerti. — Štai keletas pavyzdžių. Apie patrijarko Juozapo vaišinimą savo brolių Egipte, pasakyta: „Ir gėrė ir pasigėrė (TM: וַיִּשְׁכְּרוּ; LXX: καὶ ἐμεθύσθησαν) kartu su juo"[1]). Bet, argi galima tarti, kad Juozapas, kuris taip visur buvo Dievui ištikimas, šiose vaišėse būtų ir pats pasigėręs ir savo brolius nugirdęs? Ne. Tai orientalizmas, tereiškiąs, kad jie sočiai (pavalgė ir) atsigėrė, o ne pasigėrė. — Toliau, kai žydai sugrįžo iš Babilonijos nelaisvės ir vis dar nesiskubino statyti sunaikintosios bažnyčios — Dievo įkvėptas pranašas Agejas pradėjo juos raginti. Argumentuodamas, kad Dievas žydus baudžia už bažnyčios nestatymą, jis šitaip kalbėjo: „Kareivijų Viešpats sako: Padėkite savo širdis savo keliuose[2]). Jūs daug pasėdavote ir mažai gaudavote; valgydavote ir nebūdavote sotūs; gerdavote ir nepasigerdavote (TM: וְאֵין לְשָׁכְרָה; LXX: καὶ οὐκ μέθην"[3]). Iš šito teksto logiškai seka išvada, kad žydams pastačius bažnyčią, kalbamoji bausmė nuo jų bus nuimta ir visa įvyks priešingai: tada mažai sėsite ir daug gausite..., gersite ir pasigersite... Vadinas, išeitų, kad už bažnyčios pastatymą Dievas žada leisti žydams girtauti. Tai yra nesąmonė. Tačiau, į šitokią nesamonę veda ne kalbamasis Šv. R-to tekstas, o tik ta aplinkybė, kad terminas שכר *(šakar)* čia buvo mūsų suprastas pasigerti, o ne atsigerti prasme. Supratus gi jį paskutiniąja prasme, iš kalbamojo Šv. R-to teksto išeina, kad: jūs gersite ir netrokšite (atsigersite, būsite patenkinti). — Arba vėl. Giesmių Giesmėje apra-

---

1) Pradž. 43,34: "וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ:"

2) T. y.: atkreipkite dėmesį į ligšiolinį savo elgesį.

3) Ag. 1,5-6: „אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שִׂימוּ לְבַבְכֶם עַל־דַּרְכֵיכֶם׃ זְרַעְתֶּם הַרְבֵּה וְהָבֵא
מְעָט אָכוֹל וְאֵין־לְשָׂבְעָה שָׁתוֹ וְאֵין־לְשָׁכְרָה"

šomose vestuvinėse vaišėse, be ko kita yra šitoks paraginimas: „Valgykite, draugai, gerkite ir p a s i g e r k i t e (TM: וְשִׁכְרוּ; LXX: καὶ μεθύσθητε), mylimieji"[1]). Jei čia terminą שכר (*šakar*) vėl suprasti tik p a s i g ė r i m o prasme, tai išeitų, kad Šv. R-te vienur pasigėrimas yra explicite pasmerktas[2]), o čia explicite raginama pasigerti. Tai būtų didelė kontradikcija. Iš tikrųjų gi čia nėra jokios kontradikcijos, o tik reikia atsiminti, kad rytiečių galvosenoje terminas שכר (*šakar*), kaip sakyta. reiškia taip pat ir a t s i g e r t i, n e t r o k š t i. Vadinas, šitame tekste nėra raginama pasigerti, o tik prašoma vaišintis ir nebūti alkaniems ir i š t r o š k u s i e m s.

Antra, hebr. terminas שכר (*šakar*) gali reikšti taip pat ir pasigerti.

Dabar pažvelkime į N. Į mą. Čia terminas μεθύσκω arba μεθύων taip pat kai kur išreiškia tik i k i s o t i e s g ė r i m o arba a t s i g ė r i m o, o ne p a s i g ė r i m o s ą v o k ą. — Antai, Šv. Paulius Apašt. išgirsta, kad tarp Korinto krikščionių, susirinkus jiems valgyti agapių į bažnyčią, yra pasidalinimų (σχίσματα), kad tenai „kiekvienas pirma ima valgyti savo vakarienę"[3]), t.y. savo atsineštąją patiekalų bei gėralų dalį, o neturtingieji, kurie mažai arba ir visiškai nieko negali atsinešti, — neturi ko valgyti ir gerti. Tada Apaštalas savo laiške šitaip charakterizuoja sakytąjį jų agapių nenormalumą: „ir taip vienas alksta, kitas p a s i g e r i a"[4]). Iš konteksto matyti, kad šiame posakyje Apaštalas norėjo pavartoti antitezę. Pirmasis kalbamos antitezės tarmuo yra tas, kad kai kas jų agapėse yra a l k a n a s, b a d a u j a (πεινᾷ; fame laborat). Tada antrasis tos pačios antitezės tarmuo turėtų vaizduoti tai, kas nejaučia alkio, nebadauja, t. y. kas s o t u s; graikiškai pasakytume κορεστός arba κεκορεσμένος. Apaštalas tačiau antrame kalbamos antitezės tarmenyje vartoja termi ą μεθύσκω (pasigerti). Vadinas, išeina visiškai nevykęs antiteziškas palyginimas. Tačiau, jeigu mes turėsime galvoje, kad kalbamąją antitezę rašė ne koks nors graikas peripatetikas, bet rytietiškai galvojąs Kilikijos Tarso žmogus-Apaštalas Paulius, — tai tada toji taria-

---

1) GG. 5,1: "אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים„

2) Plg. Iz. 5,11.22. Joel 1,5

3) 1 Kor. 11,21: „ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει ἐν τῷ φαγεῖν".

4) 1 Kor. 11,21: „καὶ ὃς μὲν πεινᾷ, ὃς δὲ μεθύει".

mai nevykusi antitezė gali įgyti visiškai kitokį vaizdą. Mat, paskutiniuoju atveju reikėtų atsiminti, kad Apaštalo gimtoji kalba buvo semitinė kalba. Rašydamas tą antitezę, greičiausia, jis bus turėjęs sąmonėje semitišką שכר (*šakar*) terminą, kuris semitinėse kalbose išreiškia taip pat ir iki soties atsigėrimą, resp. prisivaišinimą. Pav., arabų سكر (*sakar*) pirmoji reikšmė yra pripildyti, prisotinti. Taigi, nors iš graikiškojo termino μεθύσκω ir negalėtume drąsiai teigti s o t i e s (πλησμονή; satietas) prasmės, bet jeigu žiūrėsime į kalbamąjį terminą, kaip į semitiško שכר (*šakar*) ar سكر (*sakar*) pakaitą rytietiškai galvojančio Apaštalo sąmonėje, — tai jam šitokią prasmę galima teikti. Tada sakytoji nevykusioji antitezė gali įgyti šitokį vaizdą: vienas alksta, o kitas yra s o t u s (o ne pasigėręs). Čia sotumas galėtų būti suprantamas apskritai, t. y. turint galvoje maistą ir gėralą kartu.

Be to, kad čia Apaštalo vartojamą terminą μεθύσκω negalima suprasti raidiška p a s i g ė r i m o prasme, rodo taip pat ir kalbamosios vietos kontekstas. Apaštalas išpeikdamas korintiečių nenorą pasidalyti į agapes atsineštais valgiais bei gėralais, pastebi, kad jiems nevertėtų nė eiti į agapes, nes tai, ką jie savo turi, galėtų savo pačių namuose ir sudoroti: „Argi jūs neturite namų, kad ten valgytumėte ir gertumėte?"[1]) Bet, ar galėjo Apaštalas jiems piršti g i r t a u t i namuose? Juk, girtauti ar agapėse ar savo privačiuose namuose vis yra sunki nuodėmė. Tačiau, sutikus, kad Apaštalas čia turėjo galvoje ne pasigėrimą, o tik a t s i g ė r i m ą, — tada Apaštalo nurodymas, kad jie ir namuose galėtų a t s i g e r t i, yra visiškai korektiškas, nes a t s i g e r t i nėra nuodėmė. Arba vėl. Jeigu terminą μεθύσκω šiame tekste suprasti pasigėrimo prasme, tada šioje vietoje pasidaro visiškai nesuprantamas Apaštalo t o l e r a n t i š k u m a s g i r t a v i m u i: „ką aš turiu jums pasakyti? ar jus girsiu? Čia negaliu girti"[1]). Žinome, juk, kad Apaštalas Paulius kur kitur yra pasakęs, jog „girtuokliai... nepaveldės dangaus karalystės"[2]), kad su jais niekas iš krikščionių nesusidėtų ir net kartu nevalgytų[3]), — o čia už girtavimą jis tik nepagiria. Negiriamas

---

[1]) 1 Kor. 11, 22.
[2]) 1 Kor. 6, 10.
[3]) Plg. 1 Kor. 5,11.

veiksmas dar nėra pasmerktas veiksmas. Vadinas, išeitų, kad šioje vietoje Apaštalas girtavimo nors nepagiria, bet ir nesmerkia. Tačiau, jeigu Apaštalas tai sakydamas turėjo galvoje ne pasigėrimą, bet *atsigėrimą*, tai (nors atsigėrimas apskritai yra nepeiktinas dalykas, bet tokiose aplinkybėse, kad prie bendro stalo sėdėdami vieni geria, o kiti nieko ar beveik nieko negauna, — yra jau peiktinas dalykas), suprantama, kodėl tokio elgesio jis griežtai nepasmerkia, o tik sakosi negalįs pagirti. Nesmerkia, kad tai nėra nuodėmė, o nepagiria, kad, sakytose aplinkybėse, nėra nė dorybė.

Iš visa ko matyti, kad 1 Kor. 11, 21 tekste vartojamas terminas μεθύσκω traktuotinas, kaip prasminis orientalizmas, kuris, kaip toks, čia reiškia ne pasigėrimą, o tik gėrimą iki soties arba *atsigėrimą*.

Pagaliau, kad dar akivaizdžiau galėtume pamatyti rytiečių meną raidiškajai termino prasmei suteikti tropišką prasmę, galime čia duoti dar ir kitokių pavyzdžių iš jų gyvenimo. Antai, tose pačiose Galilejos Kanos vestuvėse Kristus Marijai atsako: „Kas man darbo su tavim“[1]). Raidiškai paėmus, posakis „kas man darbo“ yra gana šiurkštus, tačiau, rytiečio sielos būsena, sakant tokį posakį, gali būti visiškai švelni. Pav., Babilonijos Talmude randame tokį paralelišką epizodėlį. Rabinas Hanina (ר' חנינא) vieną subatvakarį pastebėjo, kad jo duktė nuliūdusi. Tėvui paklausus priežasties, duktė pradėjo aiškinti, kad ji nuėjusi į sandėlį pripilti šabasinę lempelę aliejaus, bet per klaidą pripylusi ją acto. Tada tėvas „tarė jai: Mano dukte, *kas tau darbo*; kas aliejui yra įsakęs degti (t. y. Dievas), tas taip pat ir actui gali įsakyti degti“[2]). Iš konteksto matyti, kad čia rabinas į savo dukterį kalbėjo visiškai švelniai, nors pavartotas posakis „kas tau darbo“ mums galėtų atrodyti gana grubus. Aišku, kad panašiai švelni prasmė buvo taip pat ir ano Kristaus posakio „kas man darbo“. Tai orientalizmas. Arba vėl. Kristus, kreipdamasis į Mariją Galilejos Kanos vestuvėse[3]) ir net savo Kančioje ant Kryžiaus[4]) vadina Ją *moteriške* (γύναι). Mums gali atrodyti, kad tai dar vienas Kristaus šiurkš-

---

[1]) Jn. 2,4.

[2]) Taanit 25 a. „אמר לה בתי מאי איכפת לך מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק“

[3]) Plg. Jn. 2, 4.

[4]) Plg. Jn. 19, 26.

tumo pavyzdys. Iš tikrųjų gi tai tėra tipiškas švelnus orientalizmas. Mat, dar ir dabar Palestinos kaimiečiai ir beduinai, kada jie meiliai kreipiasi į savo žmoną arba motiną, sako: يا امرأة (*y'a mar'ah*=„moteriške"). Panašiai tad ir anas tariamasis Kristaus grubus į Mariją kreipimasis, lietuviškai galėtų būti pasakytas: „Mieloji Motutė".

Arabas, jei kas prašo jį nakvynės, paprastai atsako: بيتي بيتك (*bayty baytak* = „mano namas — tavo namas"), tai reiškia, kad keleiviui leidžiama kurį laiką pasilikti jo namuose. Jei norėsi iš arabo pirkti namą ir paklausi, kiek jis už jį nori, tai pradžioje gali gauti tik tokį trumpą atsakymą: هدية (*haddyah* = „dovana"). Tai reiškia, kad jis namą parduoti sutinka ir jau galima pradėti derėtis dėl jo kainos. Jei elgėta (مسكين, *miskyn*) prašo išmaldos, o arabas nėra nusiteikęs ją duoti, tai jis paprastai atsako: الله يعطيك (*All'ah j'atyk* = „tegul tau Dievas duoda"). Po tokio atsakymo elgėta tuojau atsitraukia, nes prasmiškai tai reiškia: iš manęs tu nieko negausi.

Kaip matome, rytiečiai turi visą eilę ne raidiškai, bet prasmiškai suprantamų posakių. Tai savotiški jų dvasios jeroglifai, kuriems suprasti nepakanka išmokti jų kalbą, bet kartu reikia pažinti taip pat ir jų kalbėjimo būdą.

Po šitų kelių pastabų apie prasminį orientalizmą vėl galime grįžti prie mums rūpimojo Galilejos Kanos vestuvių arkitriklinijaus pavartoto termino μεθύσκω prasmės.

Pirmiausia čia turime atsiminti, kad kalbamuoju graikišku terminu išeiškiama sąvoka yra rytiečio (arkitriklinijaus) sąmonėje gimusi ir rytiečiui (jaunajam) pasakyta. Arkitriklinijaus su jaunuoju pokalbį užrašęs Evangelistas taip pat buvo rytietis. Nors jis savo Evangeliją rašė graikiškai, bet mąstė rytietiškai. Dėl to, kai kur Evangelijoje jis įdėjo aramajiškus žodžius, nors juos ir apipavidalino graikiškais rašmenimis (pav.: ἀμὴν ἀμὴν[1]); kitur atskirus aramajiškus posakius bei žodžius jis raidiškai papasakojo graikų kalba [pav.: γύναι[2]); τί ἐμοὶ καὶ σοί[3]],

[1]) Jn. 8, 34.

[2]) Jn. 2, 4; 19, 26.

[3]) Jn. 2, 4.

nors šitokiu raidišku atpasakojimu juose glūdįs prasminis orientalizmas graikų kalbai ir negalėjo būti perduotas. Tokiu būdu Evangelijoje atsirado posakių bei terminų, kuriuos graikiškajame tekste mes pasiskubiname suprasti pagal graikiškosios kalbos raidę, t. y. taip, kaip graikai juos būtų supratę, — o iš tikrųjų juos reikia suprasti pagal prasminį orientalizmą, t. y. kaip rytiečiai juos būtų supratę. Šitos graikiškai uniformuotos, bet orientalinės sąvokos yra tartum tie sunkiai pastebimieji Šv. R-to submarinai, kurie kartais net pro gana aštrias akis ir gilius protus praslenka neatkreipdami į save pakankamo dėmesio. Tarp tokių graikiškai uniformuotų, bet orientališka prasme įdvasintų Šv. Jono Evangelijos submarinų yra taip pat ir tas arkitriklinijaus pavartotas μεθύσκω terminas.

Tiesa, net rytietiškai suprantant šitą terminą, jis gali kartais turėti p a s i g ė r i m o, o ne atsigėrimo prasmę. Pažiūrėkime tad, ar jis galėjo turėti pasigėrimo prasmę kalbamame arkitriklinijaus posakyje.

Kaip iš žydų vaišinių papročių matėme, priešvalgyje ir pačiame valgyme vyno buvo geriama palyginti labai maža. Tikrasis vyno gėrimas buvo povalgio metu, jau po atbaigiamosios stalo maldos (ברכת המזון), taigi, nebeprivalomajame vaišių g a l e. Arkitriklinijus liūdija, kad „kiekvienas p i r m a (πρῶτον) stato gero vyno“[1]. Pasakymas, p i r m a taria apie vaišių eigos pradžią arba centrą, t. y. apie priešvalgį arba patį valgymą, bet ne apie vaišių nebeprivalomąjį galą — povalgį. Juk, vynas, kaip matėme, buvo pradedamas gerti ne povalgyje, bet priešvalgyje. Iš antros gi pusės, priešvalgio ir valgymo metu vyno buvo geriama labai maža. Turint galvoje, kad ir tas mažas vyno kiekis dar buvo gausiai atskiedžiamas vendeniu ir geriamas valgant kartu kitus valgius, — yra labai sunku tarti, kad jau priešvalgio bei valgymo metu padorių žydų vaišėse, neapsilenkiant su vaišių eigos taisyklėmis (סדר הסעודה), būtų buvę galima p a s i g e r t i. Priešvalgio ir valgymo metu galėjo pasigerti nebent vadinamieji rajos ir girtuokliai, kurie paprastai nesilaikydavo vaišėse priimtų valgymo ir gėrimo taisyklių. Arba, jau labai nuolaidžiai galvojant, v i e n a s k i t a s i š p a č i ų s i l p n i a u s i ų j ų d a l y v i ų gal ir galėjo pasigerti, bet ne vaišių dalyviai apskritai. Tuo tarpu iš arkitriklinijaus kalbos matome,

[1] Jn. 2,10.

kad jis kalba ne apie kokias retas išimtis, bet primena jaunajam žinomą visos tautos paprotį; kalba apie svečius daugiskaitoje ir apskritai ir jokio įtarimo jo žodžiuose nesimato, kad jis būtų kalbėjęs tik apie kai kuriuos vaišių dalyvius, kitaip sakant, kad termino μεθύσκω nebūtų taikęs visiems svečiams be išimties. Šaltiniuose betgi niekur nerandame tokio žydų papročio, kad jų vaišėse visi svečiai būtų buvę nugirdomi. Priešingai, kaip aukščiau matėme, šaltiniai kalba apie žydų papročiuose vyravusį blaivumą bei griežtą saikingumą.

Kas kita, jei terminui μεθύσκω šiuo atveju priskirti tik atsigėrimo prasmę. Savaime suprantama, kad atsigerti galėjo gauti visi vaišių dalyviai tiek priešvalgio, tiek paties valgymo metu.

Vadinas, kaip aukščiau cituotame Saliamono vestuvių pavyzdyje[1]) vartojamas terminas שכר (*šakar* = μεθύσκω) turi ne pasigėrimo, o tik atsigėrimo prasmę, taip panašiai ir Galilejos Kanos vestuvėse terminas μεθύσκω yra suprastinas tik atsigėrimo, o ne pasigėrimo prasme[2]).

β. Iš eilės pažiūrėkime taip pat, kaip turėtume suprasti nagrinėjamojo silogizmo pirmajame tarmenyje minimą gerojo vyno terminą ir koks yra tokio vyno santykis su abstinencija.

Rytiečių ir net pietiečių, apskritai, skonis yra nelinkęs prie rūgščių dalykų. Dėl to, jų kalbose su rūgštumo termino šaknimi susijusieji žodžiai paprastai reiškia tai, kas žmogaus prigimčiai daugiau ar mažiau nemalonu. Pav., koptų-saidų kalboje ⲢϨⲈⲘϪ (*reḫemedž* = „vyno rūgštėjimas“) ir Ⲟ ⲚϨⲘϪ (*o neḫmedž* = „būti aštriam“) turi aiškų artimumą; terminas gi ⲖⲰⲘⲤ (*lomes*) reiškia ir tapti rūgščiam (vynui), ir sugęsti, ir būti nešvariam, ir dvokti. Sirų kalboje ܚܡܘܨܐ (*ḫamuṣo* = „rūgštus“) yra artimas terminui ܐܡܝܨܐ (*omeso*), kuris reiškia rūgštų

[1]) GG. 5,1.

[2]) Plg. Ioannes Chrysostomus, Homiliae in Genesin, hom, 29, n. 4: Migne, P.G., 53 265. J. Grimm, Geschichte der öffentl., I 265—66. C. van Ongeval, Praelectiones in Geographiam biblicam et antiquitates hebraicas[2], Gandae 1907, 72. J. Döller, Ibid., 273. J. Clericatus, Decisiones Sacramentales: I De venerabili Eucharistiae Sacramento, decis. 59, n. 10, p. 112. I. Lightfoote, Horae hebraicae et talmudicae in quattuor Evangelistas, Lipsiae 1684, 224—25.

maistą arba dar žalią neapdirbtą mėsos gabalą (carnis panulus crudis). Arabuose tai dar aiškiau matyti: jų مُزّ (*muzz* = „rūgštus“) dalyvauja terminuose مَزازة (*maz'azeh* = „be skonio; beskoniškumas“), مَزّة (*mazza* = „neskanus gėralas“), ir kt. Hebrajų kalboje חָמֵץ (*ḥamaṣ* = „rūgštus“) hitpael asmenuotės būtame laike (יִתְחַמֵּץ) reiškia patekimą į sujaudintą piktą nuotaiką („rūgšti mina“). Rytietiška dvasia gyvenęs R. M. Maimonidas, savo „Etiškuose dėsniuose“ rūgščius dalykus laiko stačiai žalingais, girdi: „visi rūgštūs vaisiai yra kenksmingi; (dėl to) jų negalima valgyti, nebent jau labai mažai ir šiltose vietose bei dienose“[1]). Izidoriaus Isp. liudijimu, kažkoks nesaldus (insuave) vynas, vadinamas crucium, buvęs tik vergų geriamas[2]).

Kas kita yra su saldumynais. Juos rytiečiai labai mėgsta. Dėl to, gal niekur pasaulyje kulinarija saldumynų srityje nėra tokia išvystyta, kaip rytiečių[3]). Jų kalbose su saldumo termino šaknimi yra padaromi žodžiai, kurie išreiškia žmogaus prigimties mėgstamus, malonius dalykus. Pav., babil.-assir. termino [cuneiform] (*dašpu* = „saldus“) šaknis *dšp* dalyvauja ir žodyje [cuneiform] (*dašāpu* = „būti maloniam“) ir [cuneiform] (*dišpu* = „vaisių medus“; „bičių medus“); antrojo-gi taip pat saldumą išreiškiančio termino [cuneiform] (*matqu*) šaknis *mtq* dalyvauja rytuose taip mėgto ir tebemėgstamo amatininko

---

1) Canones Ethici, cap. 4, n. 11: „וכל הפירות החמוצין רעים ואין אוכלין מהן אלא מעט בימו׳ החמה ובמקומות החמים“

2) Plg. Etymnlog., lib. XX, cap. 3, n. 10: Migne, P.L., 82 712.

3) Autorius tai yra patyręs vaišindamasis įvairiose arabų kulinarijcs įstaigose, o ypač Sirijos saldumynų fabrike Damaske. Šito fabriko gaminių galima parsisiųdinsti paštu. Fabriko adresas (rašant prancūziškai): H. Djamil et Makhoul Abou-Harb, Damas (Sirie), Bab el-Barid.—Adresuojant arabiškai:

حاج جميل و مكحول ابو حرب

Damas (Sirie) — (سوريا) شام

باب البريد

(*ša muttaqi*=„kulinaras“) pavadinime. Egiptiečių kalboje terminas (*nedom* = „saldus“) ir koptų-saidų terminas Ⲛ̄ⲦⲞⲘ (*netom*=„saldus“) yra žodžio malonus sinonimai. Hebrajų kalboje terminas מתוק (*matoq* = „saldus“) kartu reiškia geras (טוב, *tob*), malonus, skanus. Sirų kalbos termino ܒܣܝܡܐ (*basimo*=„saldus“) šaknis *bsm* kartojasi žodžiuose ܒܘܣܡܐ (*busomo* = „malonumas“; „džiaugsmas“); ܒܣܡ (*besem*=„malonaus kvapo; patinkamas“); ܒܣܝܡܘܬܐ (*besomo*=„džiugesys“, εὐφροσύνη); ܒܣܡܐ (*besemo*=„balzamas“); ir kt. Pagaliau, arabų kalboje terminas حلو (*ḫulu*=„saldus“) yra kartu žodžio malonus pamaina; jo šaknis *ḫlv* kartojasi žodžiuose: احلولى (*iḫlaula*=„laikyti maloniu“), حلاوة (*ḫalaue*= „malonumas, meilumas“), ir k.[1]).

Iš šitų filologinių pavyzdžių matyti, kad rūgštumo sąvoka rytiečiui primindavo ir tebeprimena tai, kas negera, nemalonu, neskanu, o saldumo sąvoka tai, kas gera, malonu, skanu. Pagal šitokį skonį jų buvo vertinami tiek valgiai, tiek gėralai. Dėl to, rūgštus, vynas buvo laikomas nemaloniai geriamu gėralu, taigi, blogu vynu. Tuo tarpu saldus vynas (יין מתוק, *jajin matoq*) buvo malonus gerti, taigi, geras vynas (יֵין הַטּוֹב, *jejin ḫattob;* οἶνος ὁ ἀγαθός[2]).

---

[1]) Taip yra ne tik su rytiečiais, bet ir apskritai su žmonėmis. Geras ir neaštrus, saldus yra sinonimai vartojami skonio sąvokoms išreikšti. Jie kiekvienam nesugadintų juslių bei jauslių žmogui yra žinomi ir priimtini. Tai iš dalies galima pastebėti net Šv. R-to vertimuose glūdinčioje sinonimijoje. Pav., Pradž. 2,9 tekste vartojamas terminas טוב (*tob*), griežtai jį verčiant, reiškia geras. Bet. kad šioje vietoje jis vartojamas gero skonio sąvokai išreikšti, tai už Mozę aukštesnės inteligencijos kalbininkai ir už hebrajų kalbą turtingesnių kalbų atstovai jį versdami pasinaudojo tam tikrais sinonimais, kurie, jų gyvenamame kultūros lygyje, labiau pritiko gero skonio sąvokai išreikšti, negu žodis geras. Antai, LXX-je kalbamasis hebr. terminas verčiamas terminu καλός, V-je terminu *suavis*, angliškame vertime—*pleasant*, prancūziškame—*agréable*, itališkame—*dolce*, ir pan.

[2]) Plg. GG. 7, 10.

Šitaip rytiečių suprasto gerojo vyno priešu buvo rūgimo procesas. Mat, rūgimas,—tai alkoholio atsiradimas gėralo saldumo sąskaiton. Šitą reiškinį jie gerai žinojo iš praktinio gyvenimo. Dėl to, jie mielai gerdavo dar nepradėjusias arba vos pradėjusias rūgti vynuogių sultis, semdami jas stačiai iš spaustuvo (plg. תירוש, *tiroš;* עסיס, *'asis;* יין מגתו, *jajin miggito*). Edfu maldyklos iškasenos rodo, kad Egipto paraonai su pasigėrėjimu („ [illegible] “, *ḫotepabk ḫer* s = „patenkintas tu esi dėl to“) gerdavo šviežiai į taurę ištrėkštas, taigi, dar saldžias, nesurūgusias vynuogių sultis[1]). Teisingai tad sako F. Woenigas, jog: „gaivinąs vynuogių kekių kraujas ir šviežus vynas (Egipte) buvo traktuojamas, kaip ypatingai stalgus pasismaginimas“[2]).

Aukščiau matėme, kad žydai, gindamiesi nuo gerą vyno skonį gadinančio rūgimo proceso,—vynuogių sultis virindavo (יין מבשל, virtasis vynas). Virinimu vynas buvo apsaugojamas nuo rūgimo, pasilikdavo saldus, malonus gerti. Kaip vaisių brendimas suteikdavo sulčių saldumą, taip jau išbrendusių vaisių sulčių virinimas tą natūralųjį jų saldumą stabilizuodavo. Tokiu būdu, vaisių sulčių virinimas buvo tartum atbaigiamasis jų brandinimas. Charakteringa, kad šitas momentas atsispindi net semitinių kalbų terminuose, kur būtent vaisių brendimas, ir virinimas išreiškiamas tuo pačiu ar beveik tuo pačiu terminu, pav., hebr, בשל (*bašal*); aram. בשל (*bešel*); sir. ܒܫܝܠܐ (*bašilo*); assir. [illegible] (*bašālu* = „virti“ ir [illegible] (*bašlu* = „išbrendęs; užkaitintas“). Nenuostabu tad, kad vyno virinimas buvo žydų traktuojamas, kaip jo pagerinimas (השביח[3]).

Tiesa, turėjo žydai taip pat ir raugınto vyno. Kad po rūgimo proceso vynas nebūtų toks rūgštus, kaip jau buvo minėta, nuskintos vynuogės buvo praktikuojama padžiovinti saulėje. Tokiu būdu, saldesnės tapdavo jų sultys ir iš tokių sulčių padarytas vynas (הליסטון[4]). Tačiau, šitoks dirbtinis saule vyno gerinimas,

---

[1]) E. Naville, Textes relatifs au Mythe d'Horus recueillis dans le temple D'Edfou, Genève 1870, tab. XIII, 3.

[2]) Die Pflanzen im alten Aegypten, Leipzig 1886, 270: „Frisches Rebenblut und junger Most galt wohl besonders als leckerer Genuss“.

[3]) Terumot 11, 1.

[4]) Plg. 29-30 psl.

matyt, vis dėlto negalėjo konkuruoti su virtojo vyno skanumu. Antai, „Rab Aši sako: Jei saldumas iš paties vaisiaus, tai jis nėra atstumiąs, o jei saldumas iš saulės, tai jis yra atstumiąs"[1]). Būdavo praktikuojama vyną saldinti - gerinti taip pat po to, kai jis būdavo jau išrūgęs. Kad cukraus tada dar nežinojo, tai saldindavo medumi. Šitoks medumi pasaldintas svaig. vynas taip pat buvo laikomas pagerintu[2]) vynu. Tačiau, meduje yra tam tikrų ingredijencijų, kurios, didesniame kiekyje patekusios į žmogaus organizmą, sukelia nemalonų jausmą ir net blogumą. Užtat, Šv. R-te medus žinomas ne tik kaip pasismaginimo ir malonumo[3]), bet taip pat ir kaip pasibiaurėjimo[4]) simbolis.

R. Ḥisda (ר' חסדא), charakterizuodamas Palestinos vynų gerumą, sako: „Yra šešios dešimtys vyno rūšių; pats gerasis iš jų yra raudonas kvepiąs vynas"[5]). Jeigu čia minimas kvepiąs vynas buvo pats gerasis, tai Palestinoje jis galėjo būti plačiausiai ir žinomas. Tuo tarpu šaltiniuose apie jį žinių kaip ir neturime. Dėl to, atrodo, kad kalbamajame Talmudo tekste žodis kvepiąs (ריחתנא) greičiausia bus, dėl perrašynėtojų neapdairumo, atsiradęs iš žodžio virtas (ריתחנא[6]). Tokiu būdu išeitų, kad kalbamajame tekste geriausiu vynu laikomas virtasis vynas, kuris, יין מבשל (*jajin mebuššal*) vardu, žydams ištikrųjų buvo labai gerai žinoma vyno rūšis. Jis, kaip aukščiau minėjome, buvo gana saldus, taigi, geras vynas.

Dabar kyla klausimas, ar vyno gerumas priklausė nuo jo alkoholingumo.

Babilonijos Talmude Rabba (רבא), kalbėdamas apie Sarono vyną, sako, kad jis buvo לחוד דרפי[7]) („vienas iš silpnesniųjų"). Šiame posakyje kalbamojo vyno silpnumas, kaip matome, yra išreikštas terminu רָפֵא (*refa*; hebr. מַרְפֵּא, *marpe* = „lėtumas); tai primena hebr. רֹפֵא (*rofe* = „gydytojas") bei רָפָא (*rafa* =

---

1) Menahot 87 a: „רב אשי אמר חוליא דפירא לא מאיס חוליא דשימשא מאיס:"

2) Plg. Maaser šeni 2,1.

3) Plg. Ps. 118,103. Pat. 24,13. GG. 4, 11. Ekli. 24,27.

4) Plg. Pat 25,16.

5) Gittin 70 a: „שיתין מיני חמרא הוו מעליא דכולהו סומקא ריחתנא"

6) Plg. L. Goldschmidto pastabą prie kalbamojo teksto jo didžiajame Babilonijos Talmudo leidime.

7) Šabbat 77 a

„gydyti; vandenį padaryti geriamą, sveiką"). Gal būt, tas panašumas tik atsitiktinis dalykas, bet jis charekteringas tuo, kad gėralo silpnumas ir jo sveikumas bei gerumas išreiškiamas filologiškai artimais terminais.

Šv. R-te nevienur randame pasakyta, kad senesnysis vynas geresnis. Pav., „šviežus vynas, (tai) naujas draugas; kai pasenės, gersi jį su džiaugsmu"[1]). Pagaliau, patsai Kristus sako: „Ir niekas, gerdamas seną (vyną) nenori jauno; nes sako: senasis yra geresnis"[2]). Šitas Kristaus posakis mūsų išverstas atsižvelgiant į Vulgatą, kur jis šitaip skamba: „Et nemo bibens vetus, statim vult novum, dicit enim: Vetus melius est". Tačiau, graikiškuose kodeksuose kalbamam Kristaus posakyje žodžiui geras — vienur atitinka žodis χρηστός, o kitur χρηστότερος. Kritiškiausiame katalikų N. Į-mo graikiško teksto leidinyje[3]) laikomasi termino χρηστός. Terminas gi χρηστός, nors ir keletą turi prasmių, bet nė vienoje iš jų nereiškia svaiginamumo[4]). Priešingai, tariant apie daiktus (de rebus), kaip kad ir šiame tekste jis vartojamas, kalbamasis terminas reiškia saldus, malonus (suavis, dulcis, gratus); antitezė jam yra kartus, aštrus, neišnokęs (amarus, acerbus[5]). Tokiu būdu, raidiškai imant, minėtas Kristaus posakis turėtų skambėti taip: „Ir niekas gerdamas seną (vyną) nenori jauno, nes sako: senasis yra saldus". Tačiau, kad saldus ir geras, kaip matėme, pas žydus reiškė tą patį, tai labai teisingai V-je terminas χρηστός yra verčiamas terminu geras (bonus).

Neaišku tačiau, kodėl senasis vynas gali būti malonesnis už jaunąjį. Tai mums gali paaiškinti cheminiai procesai, kurie vyksta padėtame stovėti vyne. Apie žymesnį alkoholingumo didėjimą tokiuose vynuose nebegali būti kalbos, nes vynas, pasibaigus rūgimo procesui, paprastai neberūgsta. Jeigu dėl kokių nors nenormalių aplinkybių jis ir vėl pradėtų rūgti, tai šitoks reiškinys būtų greičiau jo gedimas, o ne gerėjimas. Užtat, vad. „antrojo vyno rūgimo" vengia visi vynininkai. Alkoholingumas padėtuose stovėti vynuose greičiau gali mažėti, negu didėti.

---

1) Sir. 9,10: „οἶνος νὲος φίλος νὲος· ἐὰν παλαιωθῇ, μετ' εὐφροσύνης πίεσαι αὐτόν".

2) Lk. 5,39. Plg. dar: Abot 4,20. J. Jacob, Ibid., 102.

3) A. Merk, Novum Testamentum, graece et latine,[2] Romae 1935.

4) Plačiau apie šito termino prasmes žr. E. Nestle, Der alte und der neue Wein: MNDPV (1895) 55—56.

5) Plg. F. Zorell, Lexicon graecum Novi Testamenti[2], Parisiis 1931, 1455.

Mat, iš alkoholio ir mažų riebalinių priemaišų, esančių vynuogių sultyse, ilgainiui pradeda darytis tam tikri skonį gerai veikią cheminiai junginiai, pav., etilinis eteras, enantilinė, kafrilinė ir gintarinė rūgštis, ir kt.[1] Visa tai sudaro taip vad. vyno skoninį spalvingumą (Blumme; bouquet) bei kvapsnį [vinum redolentius[2]) fit] ir tokiu būdu gėralą *pagerina*. Tokio skoninio spalvingumo dar nėra naujame vyne. Dėl to, jis ne toks malonus gerti, ne toks *geras*, kaip senesnysis vynas. Kalbamasis padėto stovėti vyno skoninis pagerėjimas gali įvykti tiek su svaiginančiais, tiek su nesvaiginančiais vynais.

Kaip žinome, žydai praktikuodavo taip pat ir vyno rūkymą (יין מעושן[3]). Svarbiausias šitokio vyną pagerinančio proceso efektas buvo tas, kad nuo šilimos išgaruojant alkoholiui vynas pasidarydavo silpnesnis arba ir visiškai nebesvaiginąs. Be to, bene svarbiausia priemonė padaryti gerą vyną buvo jo *virinimas* (יין מבושל). Šia priemone padarytas vynas, kaip matėme, buvo visiškai nesvaiginąs.

Pagaliau, mūsų krašto viešajai opinijai gal keisčiausia atrodys ta žydų vyno *gerinimo* priemonė, kuri yra užfiksuota Babilonijos Talmudo Baba batra traktate (97b), — tai būtent *vyno maišymas su vandeniu*. Jei gerumu laikyti jo alkoholingumą, kaip daugeliui mūsų krašto žmonių atrodo, tada gausesnis vandens į vyną pilimas, sumažindamas jo alkoholingumą, turėtų jį ne pagerinti, bet pabloginti. Kitaip tačiau galvojo žydai.[4] Kaip matėme, jie specialiai daugiau vandens dėdavo į tokią vyno rūšį, kuri buvo daugiau svaginanti. Be to, svarbus motyvas jiems buvo taip pat *pasiekti geresnį vyno skonį*. Kaip iš žydų vyno darymo technikos numanu, jų vynas turėjo išeiti gana kondensuotas, dažniausiai grynos vynuogių sultys. Toks gėralas daugiau panešėja į maisto produktą, negu į gerą gaivinantį gėralą. Juk, suvalgius porą vynuogių kekių jaučiamas sotumas, o troškuliui nuraminti — dar reikia gerti ką nors mažiau kondensuoto už vynuogių neatskiestas sultis. Užtat, jeigu žydai savo kondensuotą vyną gausiai skiesdavo su vaudeniu, tai jie padarydavo jį skystesnį, švelnesnį,

---

[1]) Plg. Handwörterbuch der gesamten Medizin, II 1088.

[2]) Plg. Augustinus, De moribus Ecclesiae Catholicae et Manichaeorum, lib. II, cap. 16, n. 44: Migne, P. L., 32 1364.

[3]) Plg. 44 psl.

[4]) Plg. 2 Mak. 15,40.

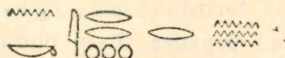
maloniau geriamą ir daugiau gaivinantį, taigi, geresnį vyną Negalima taip pat sakyti, kad tai jie būtų darę kokiais nors ekonominiais sumetimais. Juk, iš Edfu maldyklos iškasenų žinome, kad ir Egipto paraonai „vynuoges trėškė į vandenį,"[1]) vadinas, negerdavo kondensuotų vynuogių sulčių, bet gausiai jas atskiesdavo su vandeniu. Be abejo, kad turtingai gyvenusieji Egipto paraonai taip darė ne ekonominiais, bet geresnio skonio bei didesnio gėralo gaivinamumo pasiekimo sumetimais.

Be to, pagal žydų visuotinį paprotį, tiek geras, tiek prastas vynas buvo gana gausiai skiedžiamas vandeniu. Jeigu vaizduotis, kad žydai vyno gerumą suprato pagal jo alkoholingumą, tai tada išeitų, kad žydai gero vyno nenorėjo gerti: mat, pirma jį atskiesdavo vandeniu, sumažindavo jo alkoholingumą - gerumą ir taip pavertę jau prastu vynu — gerdavo. Iš tikrųjų gi taip galvoti negalima, nes, kaip matėme, vyno skiedimas vandeniu buvo laikomas jo pagerinimu, o ne pabloginimu.

Iš visų šitų pastabų apie žydų gerojo vyno sąvoką, matome, kad geras vynas jų buvo laikomas tas, kuris buvo malonaus skonio ir daugiau gaivinąs. Tuo tarpu, vyno svaiginamumas, kaip toks, kad būtų buvęs laikomas esmine gero vyno žyme, — šaltiniuose nematyti. Priešingai, iš žydų vartoto gero vyno įsigijimo priemonių, matyti, kad į gero vyno svaiginamumo (alkoholingumo) apsaugojimą arba visiškai nebuvo kreipiama dėmesio, arba net stačiai sąmoningai buvo stengiamasi nuo jo atsipalaiduoti.

Be to, jeigu geras vynas buvo tas, kuris buvo malonaus skonio, ir būtent, saldus, — tai bent apytikriai galima nustatyti, kiek žydai galėjo turėti gerojo vyno atmainų tarp svaiginamųjų ir nesvaiginamųjų vynų. Tam tikslui, peržvelgę aukščiau aptartus žydų gėralus in specie, galime sustatyti šitokia žydų gerojo vyno atmainų lentelę:

---

[1]) E. Naville, Textes..., XIII, 3: „ "

Eilės Nr.	Svaiginamojo gero vyno atmainos	Eilės Nr.	Nesvaiginamojo gero vyno atmainos[1])
1.	— Midus (אנומלין)	1.	— תירוש (*tiroš*)
2.	— Saulėje nokintasis vynas (הליסטון)	2.	— עסיס* (*'asis*)
3.	— „Razinkų“ vynas (יין צמוקים)	3.	— „Vynas iš spaustuvo“ (יין מגתר)
		4.	— Virtasis vynas (יין מבושל)
		5.	— Qarina (קרינא*)
		6.	— Tirštasis vynas (יין קרוש)
		7.	— Rūkytasis vynas (יין מערשן*)

Kaip iš šios lentelės matyti, žydai galėjo turėti daugiau nesvaiginamojo gero vyno atmainų, negu svaiginamojo. Be to, iš čia pat matyti, kad svaiginamojo gero vyno atmainos buvo gaunamos tai pridedant medaus, tai vynuoges džiovinant saulėje. Tačiau, šitokiom priemonėm pakeltas vyno saldumas, kaip aukščiau buvo minėta, taip pat galėjo būti ne visų mėgstamas. Vadinas, nesvaiginamojo gero vyno atmainos ne tik galėjo būti gausesnės, bet ir savo kokybe geresnės už svaiginamojo gero vyno atmainas.

Šitaip panagrinėję pasigėrimo ir gerojo vyno terminus bei sąvokas, galime grįžti jau prie atbaigiamo mums rūpimo silogizmo išvados patikrinimo.

Kaip matėme pirmame kalbamo silogizmo tarmenyje minimas terminas pasigerti, — turėtų būti suprantamas atsigerti prasme. Taip padarius, tiksliau būtų tariama ir apie ten pat minimą gerąjį vyną, kuriuo visada buvo galima atsi-

[1]) Šioje grafoje prie semitinių terminų pridėtoji žvaigždelė (*), rodo, kad ta vyno atmaina kartais galėjo būti ir nesaldi, taigi, ne garasis vynas.

g e r t i, bet nevisada p a s i g e r t i. Po šitokio pirmojo tarmens terminų prasmės pakeitimo, — nuosekliai kinta ir pati silogizmo išvada. Tokiu būdu, iš minėto arkitriklinijaus posakio sudarytas silogizmas — įgyja šitokią išvaizdą:

Gerojo vyno galima (skaniai) atsigerti.
Kristaus padarytasis vynas buvo geras. Vadinas,
KRISTAUS PADARYTOJO VYNO BUVO GALIMA (SKANIAI) ATSIGERTI. Ar šitas Kristaus padarytasis skanus vynas buvo svaiginąs ar ne, — iš šitos silogizmo išvados, kaip matome, teigti dar negalima. Apie tai tenka spręsti iš kur kitur.

b. Tarp k i t ų f a k t ų, iš kurių būtų galima kai ką spręsti apie Kristaus padaryto vyno kokybę abstinentiškuoju atžvilgiu galima paminėti (α) arkitriklinijaus sprendimas iš paragavimo ir (β) Kristaus padarytojo gėralo „vyno“ ir „gerojo vyno“ terminais vadinimas.

α. Kristaus padarytasis vynas tuojau buvo nuneštas arkitriklinijui paragauti. Šitas arkitriklinijaus p a r a g a v i m a s ir tuojau po to Kristaus padarytojo vyno atestavimas — kai ką gali pasakyti taip pat ir apie kalbamojo vyno kokybę abstinentiškuoju atžvilgiu.

Evangelistas rašo: „K a i p t i k vestuvių užvaizdas paragavo iš vandens padaryto vyno,... pasišaukė jaunikį ir jam tarė:... tu gi palaikei gerąjį vyną iki dabar“[1]). Žodžiai „k a i p t i k paragavo“ („ὡς δὲ ἐγεύσατο“), rodo, kad arkitriklinijus ne po ilgesnio laiko susidarė nuomonę apie jam atneštą vyną, bet t u č t u o j a u, momentaliai[2]). Čia jam galėjo patarnauti skonio juslės bei jauslės. Jomis jis iš tikrųjų momentaliai galėjo tarti apie paragauto vyno skonio gerumą ar blogumą. Užtat, jo sprendimas s k o n i š k a i ir skamba: jis būtent pripažįsta, kad tai yra g e r a s, taigi gero s k o n i o vynas.

Kyla tačiau klausimas, ar jis galėjo taip pat momentaliai pažinti ir kalbamo vyno s v a i g i n a m u m ą (jeigu jis buvo svaiginąs). — Atsakydami į tai, turime atkreipti dėmesį į ar-

---

[1]) Jn. 2,9-10.

[2]) Tiesa, tarnams jis dar nieko nesakė apie paragauto vyno kokybę, bet tuojau pradėjo ieškoti jaunojo. Kol jį pasišaukė, galėjo praeiti viena kita minutė laiko. Tačiau, šitoks trumpas laikotarpis iš esmės padėties nepakeičia.

kitriklinijaus paragautojo vyno atestaciją ir kitas su ja susijusias aplinkybes.

Iš arkitriklinijaus atestacijos matyti, kad jis paragautąjį vyną būtų pripažinęs Palestinoje nežinoma ar bent neįprasta vyno atmaina. Susitikęs su jaunoju, jis neklausia šito vyno kilmės, o tik pastebi, kad jis yra geras; o pagal paprotį toksai vynas buvo duodamas į stalą ne vaišių gale, bet pradžioje. Kad nematyti, jog Palestinos vynų tarpe jis būtų buvęs kažkokia reta išimtis, tai ir jo alkoholingumą galima vaizduotis pagal Palestinos ordinarinių vynuoginių vynų alkoholingumą apskritai. Tokie gi Palestinos vynai, kaip jau matėme, galėjo turėti apie 4-8% alkoholio.

Šitokio alkoholingumo gėralas uoslės organą veikia palyginti dar silpnai. Kad vyno gerumui priklausydavo dar ir jo aromatingumas, tai silpnas alkoholio kvapas šalia kitų aromatų galėjo būti dar mažiau jaučiamas. Be to, kad Kristaus padarytasis vynas buvo geras, tai jis buvo ne rūgštus, bet saldus. Saldumo gi veikiamas skonio organas tuo pačiu metu mažiau begalėjo pajusti tame gėrale esančio alkoholio efektingumą. Tikrąjį jo svaiginamumą pajusti būtų buvę galima iš nervinės sistemos veikimo (savijautos), išgėrus, po 20-30 min. Tačiau, tokios aplinkybės, kad jis Kristaus padarytąjį gėralą tik p a r a g a v o, taigi, labai mažai jo teišgėrė, ir, kad jo nuomonė apie jį buvo sudaryta t u č t u o j a u po paragavimo, o ne ilgesniam laikui praslinkus, rodo, jog paskutine gėralo svaiginamumui pažinti priemone jis negalėjo pasinaudoti.

Vadinas, sakytose aplinkybėse, pajusti paragautojo vyno svaiginamumą arkitriklinijus vargiai galėjo. Dėl to, jo sprendimas apie kalbamojo vyno gerumą galėjo tarti daugiau apie s k o n i n į jo gerumą, t. y. saldumą ir apskritai skanumą. O tai, kaip aukščiau matėme, jau visiškai atitinka anų laikų gerojo vyno sąvokos supratimui.

β. Be to, tas faktas, kad Kristaus padarytasis gėralas Šv. R-te v a d i n a m a s „v y n o“ i r „g e r o j o v y n o“ t e r m i n a i s, taip pat dar gali kai ką pasakyti apie jo kokybę abstinentiškuoju atžvilgiu.

Kaip aukščiau matėme, terminas οἶνος tiek LXX-je, tiek N. I-mo tekstuose, abstinentiškuoju atžvilgiu, išreiškia ne adekvatinę, bet bendrinę sąvoką, jei kitaip nėra aišku iš konteksto.

Kas kita, jeigu Evangelistas būtų Evangeliją rašęs ne graikiškai, bet hebrajiškai, aramajiškai ar bent gėralų terminus palikęs semitiškus. Iš semitinių terminų gal būtų buvę galima daugiau ką pasakyti apie Kristaus padarytojo vyno svaiginamumą, negu vien iš graikiškojo οἶνος. Kodėl Evangelistas pasitenkino šitokiu bendriniu terminu iš dalies gali paaiškinti jo Evangelijos rašymo tikslas. Kaip žinome, vyriausias jo Evangelijos tikslas buvo iškelti Kristaus mesijaniškumą ir dievystę. Dėl to, aprašant Galilejos Kanos vestuvių įvykį, Evangelistui daugiau rūpėjo pažymėti tuos momentus, kurie yra susiję su Kristaus padarytojo stebuklo tikrumu. Tai jis ir atvaizdavo puikiai, ir būtent: momentaliai, vien valios aktu, tarnų atneštajam vandeniuj — ὕδωρ paversti į vynuogių produktą—οἶνος, reikėjo žmogaus galias pranešančių jėgų. Kristus tai padarė. Vadinas, Jis buvo daugiau, negu paprastas žmogus: Jis buvo Mesijas, Dievas. Tuo tarpu šitame stebukle aiškesnis padarytojo vyno kokybės nušvietimas abstinentiškuoju atžvilgiu—nebuvo Evangelisto tikslas. Nenuostabu tad, jeigu Evangelijoje ir paliko tai beveik neaptarta.

Sakome b e v e i k neaptarta. Mat, negalima sakyti, kad nieko tuo klausimu nebūtų Evangelijoje pasakyta. Kaip matome, Kristaus padarytasis vynas Evangelijoje vadinamas g e r u o j u v y n u. Iš nurodytų duomenų gerojo vyno sąvokai nustatyti, matėme, kad žydų tautoje geruoju vynu greičiau galėjo būti nesvaiginamasis vynas.

Vadinas, iš visų aukščiau paduotų duomenų aptarti Kristaus padarytojo vyno kokybei abstinentiškuoju atžvilgiu, matome, kad jis g r e i č i a u g a l ė j o b ū t i n e s v a i g i n a m a s i s v y n a s.

Iš viso, kas buvo pasakyta Kristaus abstinencijos klausimui Galilejos Kanos vestuvėse nušviesti, galima padaryti šias išvadas:

1. Neturime jokių duomenų, kad Kristus kalbamose vestuvinėse vaišėse būtų gėręs svaiginamųjų gėralų, nuo kurių Jo psichinės galios būtų buvusios sudrumstos.

2. Kalbamose vestuvinėse vaišėse Kristus dalyvavo ne dėl vaišių patiekalais bei gėralais pasismaginimo tikslo. Tarp aukštesnių Jo tenai dalyvavimo tikslų galėjo būti: išpildymas, pagal žydų paprotį, religinės pareigos dalyvauti vestuvėse; pašventi-

nimas moterystės; parodymas tautai ženklo, kad Jis yra lauktasis Mesijas; ir k.

3. Negalima įrodyti, kad Kristaus padarytasis vynas buvo svaiginąs. Yra tačiau patikimų duomenų, kad jis greičiau galėjo būti nesvaiginąs.

4. Kristaus vyno padarymo faktas, kaip toks, kalbamų vestuvių aplinkybėse, dar nesueina į koliziją su abstinencijos dorybe, o tik taria apie Jo Širdies gerumą didelės nelaimės akivaizdoje atsidūrusiems vestuvininkams.

III SKYRIUS

Kristaus atsakymas priešams savo asmens abstinencijos klausimu

1. Kristaus liudijimas apie Šv. Jono Krikštytojo abstinenciją. — 2. Kristaus liudijimas apie savo paties abstinenciją. — 3. Kristaus priešų liudijimo vertė apskritai. — 4. Kristaus atsakymas priešams savo asmens abstinencijos klausimu.

Pradėjus Kristui viešai mokyti, Jo vardas visoje žydų tautoje pasidarė labai populiarus. Nė vienas, kad ir garsiausias žydų mokytojas - rabbi neturėjo tokio pasisekimo ir tiek klausytojų, kiek Kristus: raidiškai tūkstantinės minios rinkosi apie Kristų ir klausėsi Jo žodžių. Iki tol tiek tautai turėję įtakos įvairių žydų sektų mokytojai bei rašto žinovai, matė, kad jų autoritetas blykšta prieš kilniąją Kristaus asmenybę, nuostabius darbus ir patrauklius žodžius. Nebežiūrėdami nė savo sektiškojo akirtingumo, jie bendromis jėgomis pradėjo akciją prieš Kristų. Negalėdami tačiau kovoti prieš Jį tiesos pagalba, griebėsi šmeižto. Kaip matėme, daugiau valgyti ir gerti buvo viešosios žydų opinijos smerkiamas dalykas. Kristaus priešai tad ir pradėjo skelbti, kad tas populiarusis Kristus esąs raja ir girtuoklis. Tokiu būdu jie tarėsi diskredituosią Kristaus vardą ir atstumsią nuo Jo žmones.

Apie šitokias jų piktas kalbas žinojo ir patsai Kristus. Tad viena proga Jis ir davė labai kuklų atsakymą priešams savo asmens abstinencijos klausimu. Aplinkybės buvo tokios. Prie Kristaus susirinko minios žmonių. Kristus pradėjo joms kalbėti apie parisiejų ir rašto žinovų nekenčiamąjį, Erodo kalinamąjį Šv. Joną Krikštytoją. Kad ir Jonas buvo įvairių žydų tautos mokytojų piktai apkalbamas, tai Kristus šioje savo kalboje iškėlė tikrąją Jono didybę. Pagaliau, kaip ir primindamas minioms, kad ne tik Jonas, bet ir

Jis pats yra piktai apkalbamas, — šitaip sakė: „atėjo Jonas; jis nevalgė ir negėrė, ir jie sako: Jis velnio apsėstas. Atėjo žmogaus Sūnus; jis valgo ir geria, ir jie sako: Štai žmogus rijūnas ir vyno gėrėjas."[1])

Šiame posakyje Kristus duoda tam tikrų davinių (1) Jono Krikštytojo ir (2) savo paties abstinencijos klausimu. Be to, Kristus čia explicite nurodo Jono ir Jo paties adresais skelbiamų piktųjų kalbų redakciją. Kalbamoje redakcijoje, be kita ko, paliečiama Kristaus santykiavimas su vyno vartojimu. Dėl to, teks kiek atkreipti dėmesį taip pat ir į tai, (3) kokia yra objektyvioji Kristaus priešų liudijimo vertė apskritai. Pagaliau, iš Kristaus, kalbos sąrangos ir kitų aplinkybių, atrodo, kad toje kalboje Kristus, be kita ko, galėjo turėti tikslą kai ką atsakyti į anas piktas kalbas apie Joną ir save. Mums tad čia ypač yra įdomu (4) koks būtent galėjo būti tas Kristaus atsakymas priešams savo asmens abstinencijos klausimu.

1. Kristaus liudijimui savo paties abstinencijos klausimu geriau suprasti pirma tenka bent labai trumpai paliesti Jo liudijimą apie Šv. Jono Krikštytojo abstinenciją.

Kristus sako: „atėjo Jonas; jis nevalgė ir negėrė."[2]) Tuo nėra pasakyta, kad Jonas absoliučiai nieko nevalgė ir negėrė. Paralelioje šiam liudijimui vietoje Evangelisto Luko šitas Kristaus posakis taip užfiksuotas: „Atėjo Jonas Krikštytojas; jis nevalgė duonos, negėrė vyno."[3]) Kad duonos terminas, kaip aukščiau matėme, semitinėse kalbose gali būti laikomas žmonių maisto produktai apskritai, o vynas — iš vynuogių padarytas gėralas, tai minėtas semitiškai kalbėjusio Kristaus liudijimas turėtų būti suprantamas taip, kad Jonas būtent nesimaitino visiems žmonėms įprastais maisto produktais ir negėrė iš vynuogių padarytų gėralų. Ir iš tikrųjų. Iš kitų Šv. R-to vietų žinome, kad Jonas Krikštytojas „valgė skėrius ir laukinį medų"[4]), o dėl jo gėralų vartojimo, Gabrielio Arkangelo buvo pasakyta, jog „jis negers vyno ir svaiginančio gėrimo"[5]). Graikiškajame

---

[1]) Mt. 11, 18-19. Plg. Lk. 7, 33-34.
[2]) Mt. 11, 18.
[3]) 7, 33.
[4]) Mk. 1, 6.
[5]) Lk. 1, 15.

tekste čia minimieji gėralai išreikšti posakiu „οἶνον καὶ σίκερα", o tai gyvai primena hebrajų יין ושכר (*jajin vešekar*) arba aramajų חמר ושכרא (*ḫamar vešikera*). Šitos semitinės formulės, pagal Šv. R-to kalbėjimo būdą, išreiškia bet kokius svaiginamuosius gėralus kartu. S. Į-me gerti bet kokius svaiginamuosius gėralus buvo draudžiama kunigams, kai jie buvo aktyvioje bažnyčios tarnyboje[1]), nazirams[2]), rechabitams[3]) ir, berods, būsimųjų nazirų motinoms[4]) bei valdovams[5]). Iš visų šitų atvejų Šv. Jono Kr. susilaikymas nuo bet kokių svaiginamųjų gėralų vartojimo galėjo būti praktikuojamas tik n a z i r a t o titulu. Nazirai gi ne tik negėrė jokių svaiginamųjų gėralų, bet ir šiaipjau negalėjo vartoti viso to, kas pagaminta iš vynuogių[6]). Tokiu būdu, Kristaus liudijimas, kad Jonas „negėrė vyno"[7]) (arba pilniau: „vyno ir svaiginančio gėrimo"[8]), rodo, kad jis buvo naziras arba, kitaip sakant, abstinentas pagal S. Į-mo dvasią.

2. K r i s t a u s l i u d i j i m a s a p i e s a v o p a t i e s a b s t i n e n c i j ą yra glaudžiai susijęs su Jono abstinentine pozicija. Mat, Kristus žmonėse girdimas piktas kalbas apie Joną ir save — klausytojams duoda toje pačioje antitezėje. Tos antitezės pirmąjį tarmenį sudaro Jono vyno negėrimas, o antrąjį — Kristaus (vyno) gėrimas.

Pirmasis šios entitezės tarmuo buvo ką tik nagrinėtas: jis būtent reiška, kad Jonas n e g ė r ė nieko, kas pagaminta iš vynuogių. Dėl to, antrame kalbamos antitezės tarmenyje g ė r i m ą reikia suprasti, kad Kristus gėrė tai, kas iš vynuogių padaryta. Vadinas, K r i s t u s n e b u v o n a z i r a s.

Šia proga turime pastebėti, kad yra ir tokių, kurie bando įrodinėti, jog Kristus vis dėlto yra buvęs naziras. Bene uoliausias šios nuomonės populiarizatorius (nors ir be pasisekimo) yra buvęs vokietis gydytojas W. W i n s c h a s. Jam atrodė, kad

---

[1]) Kun. 10, 8-9. Ezech. 44, 21.
[2]) Sk. 6, 3.
[3]) Jer. 35, 6-7.
[4]) Teis. 13, 4-5. 1 Sam. 1, 15.
[5]) Pat. 31, 4.
[6]) Plg. Sk. 6, 3-4.
[7]) Lk. 7, 33.
[8]) Lk. 1, 15.

graikiškuose N. Į-mo tekstuose minimas Ναζωραῖος tariąs, kad Kristus buvęs naziras[1]). Beje, jam atrodė, kad net ant Kristaus Kryžiaus pridėtas parašas buvęs tokio turinio: „Jėzus naziras Žydų Karalius[2]“).

Į tai turime atsakyti, kad graikai naziro sąvokos ir termino neturėjo. Tai yra grynai izraelitų bei žydų biblinių laikų dalykas. Norint graikiškam terminui Ναζωραῖος pripažinti naziro sąvokos atstovavimą, reikia įrodyti jo tapatumą su hebr. term. נזיר (*nazir* = „naziras“) ar bent kitu tos pačios šaknies žodžiu. Tačiau, filologiškai to padadaryti negalima.

W. Winschas į tokį keblumą pateko dėl to, kad jam atrodė, jog graikiškasis terminas Ναζωραῖος negalįs būti verčiamas nazaretiečiu (nazarenus), kaip kad V-je daroma. Tuo tarpu filologija rodo, kad kalbamasis graikų terminas gali būti siejamas su semitiškais Nazaretą [sir. ܢܨܪܬ [3]), *nosrat;* arab. الناصرة [4]), *en-N'asirah*] arba nazaretietį [sir. ܢܨܪܝܐ [5]), *nosrojo*; arab. ناصري, *n'asiry*; trad žyd. literatūroje הנצרי[6]), *hannosri*] išreiškiančiais terminais. Tai liudija jų bendra šaknis νζρ ir נצר. Tiesa, gal galėtų kilti įtarimas, kodėl tose šaknyse graikiškasis ζ (*dzeta*) yra identifikuojamas su semitiškuoju צ (*sade*), bet, rašant semitiškuosius terminus graikų rašmenimis, taip buvo vartojama. Pav., Sodomo apylinkėje buvęs miestas צֹעַר[7])(*so'ar*)

---

[1]) Plg. jo: „War Jesus ein Nasiräer?“, 18—21.

[2]) War Jesus ein Nasiräer?, 65: „Jesus der Nasiräer, der König der Juden“.

[3]) Šitas terminas vartojamas beveik visuose į sirų kalbą Evangelijų vertimuose.

[4]) Šituo terminu Nazaretas yra vad. ne tik Evangelijų vertimuose į arabų kalbą, bet taip pat ir gyvoje arabų kalboje.

[5]) Sirų kalboje šitas terminas išreiškia taip pat ir Jėzaus Nazaretiečio sekėją—krikščionį. Iš čia krikščionybė sirų kalboje yra vad. ܢܨܪܝܘܬܐ (*nosrojuto*).

[6]) Plg. Berakot 17 b. Sota 47 a. Sanhedrin 43 a. Aboda zara 17 a. — Šiuo terminu trad. žyd. literatūroje paprastai išreiškiamas Jėzus Nazaretietis. Iš čia Jėzaus sekėjų-krikščionių šventadienis yra vad. יום נוצרי (*jom nosri*). Plg. Aboda zara 6 a.

[7]) Pradž. 13,10. Jer. 48,34.

—LXX-je yra rašomas Ζογορα[1]) arba Ζογορ[2]); Jobo tėvynė עוּץ (*'Us*) — kartais yra rašoma Ὤζ[3]); ir t. t.[4]).

Gr. terminą Ναζωραῖος galima etimologiškai ir prasmiškai sieti taip pat su mesijaninio Iz. 11,1 teksto terminu נֵצֶר (*neser*= „Žiedas"). Etimologiškai dėl to, kad yra bendra šaknis νζρ ir נצר, o prasmiškai dėl to, kad Kristus gali būti atvaizduojamas, kaip Žiedas, kilęs iš Dovydo tėvo Jesės šaknies[5]). Tačiau kalbamasis Izaijo terminas negali būti siejamas su naziro terminu, nes jųjų šaknų (נצר ir נזר) priebalsės צ (*sade*) ir ז (*zain*) negali būti identifikuojamos.

Kad Mt. 11,18-19 ir Lk. 7,33-34 tekstai rodo Kristų gėrus iš vynuogių pagamintus gėralus, — tai šitokio fakto akyvaizdoje atsidūręs W. Winschas dar bando Kristaus naziratą ginti šitokia mitiguota išvada, kad būtent: „Jėzus išpildė (bent) dvasia nazirato įstatymą"[6]). Tačiau, nei Šv. R-te, nei trad. žydų literatūroje nazirų d v a s i à nežinome. Ten nazirų atžvilgiu tematyti vienas geležinis be jokių išimčių įstatymas: kas būtent nors truputį paragaus to, kas pagaminta iš vynuogių (vistiek, ar tai būtų svaiginama ar nesvaiginama), — tas jau laužo nazirato įstatymą.

Taigi, tuščios pastangos įrodinėti, kad Kristus yra buvęs naziras.

Kad Kristus gėrimo klausime save laiko antiteze negeriančiam Jonui Krikštytojui, tai išeina, kad K r i s t u s v y n ą g ė r ė. Tai pripažįsta, berods, visi čia nagrinėjamųjų tekstų

---

[1]) Pradž. 13,10.

[2]) Jer. 31 (48), 34.

[3]) Žr. U. H o l z m e i s t e r, „Quoniam Nazaraeus vocabitur" (Mt. 2,23): VD 17(1937)23.

[4]) Daugiau pavyzdžių galima rasti pas W. G e s e n i u s — F. B u h l, Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament[17], Leipzig 1921, 191 ז (*zain*) raidės įvade.

[5]) Mt. 2,23 sako, kad Kristus „gyveno mieste, kurs vadinosi Nazaretas, kad įvyktų, kas pranašų pasakyta: Jį vadins Nazarenu." Tačiau, kad pranašuose niekur neturime tokio teksto, kur Kristus būtų vadinamas Nazareno terminu, tai, anot Šv. J e r o n i m o (žr. jo aiškinimą Mt. 2,23: M i g n e, P. L., 26 29 ir Iz. 11,1: M i g n e, P. L., 24 147-48), greičiausia, čia bus aliuzija į Iz. 11,1 tekstą, kur apie Kristų metaforiškai pasakyta: „Atžala išeis iš Jesės šaknies, ir ž i e d a s (נֵצֶר, *neser*) kils iš jo šaknies".

[6]) War Jesus ein Nasiräer?, 31: „Jesus erfüllte durchaus den Geist des Nasiräergelübdes."

aiškintojai. Tačiau, viena ir pati svarbioji mūsų nagrinėjamajam klausimui aplinkybė jų buvo ir vis dar tebėra neaptariama, tai būtent: Kristaus gertojo vyno kokybė abstinentiškuoju atžvilgiu. Šią spragą palikus, apie Kristaus gertojo vyno kokybę tenka spręsti patiems skaitytojams. Kad mūsų kraštuose vynai beveik be išimties yra svaiginamieji, tai ir apie Kristaus vyno gėrimą susidarė nuomonė, kad Jis buvęs svaiginamojo vyno gėrėjas. Iš tikrųjų gi, kalbamuose Šv. R-to tekstuose vynas yra išreiškiamas tik οἶνος terminu, kuris, kaip aukščiau matėme, abstinentiškuoju atžvilgiu, apie gėralus taria apskritai, neišreikšdamas jų svaiginamumo ar ne.

Kad Kristus vyną gėrė ir nebuvo naziras, — tai bent nesvaiginamojo vynuogių vyno atmainas Jis tikrai yra gėręs. Tačiau, ar Jis taip pat yra kada nors gėręs ir svaiginamąjį vyną ir juo šiek tiek sudrumstęs savo psichines galias — iš kalbamųjų tekstų dar negalime išvesti. Dėl Kristaus svaiginamojo vyno vartojimo galima būtų tik abejoti. Bet abejojimas dar nėra įrodymas ir, dėl to, neduoda teisės teigti, kad Kristus taip pat yra gėręs ir svaiginamąjį, taigi, psichines Jo galias drumsčiantį vyną.

Vertindami abstinentiškuoju atžvilgiu Kristaus nazirato arba pagal S. Į-mą suprastos abstinencijos nesilaikymą, negalime daryti išvados, kad tai būtų buvusi kokia nors kolizija su abstinencijos dorybe. Kristus, atsisakydamas nuo nazirato, tos beatodairiškai - skrupuliatiškai suprastos S. Į-mo abstinencijos, parodė kelią tikslesniai josios supratimo krypčiai — N. Į-mo abstinencijos dorybei.

Arkangelas Gabrielis šiek tiek nušviesdamas kuo Jonas „bus didis Viešpaties akivaizdoje[1])", — tuojau betarpiai prideda, jog „jis negers vyno ir svaiginančio gėrimo"[1]), kitaip sakant, jokių svaiginamųjų gėralų. Tai viena Šv. Jono Krikštytojo didumo žymė. Jei šią žymę turėjo Jonas, tai juo labiau ją turėjo Kristus. Juk, ir patsai Kristus sako: „mokytinis nestovi aukščiau už mokytoją, nė tarnas už savo valdovą".[2]) Arba vėl: „Iš tikrųjų, iš tikrųjų sakau Jums, tarnas ne didesnis už savo valdovą, nė pasiuntinys ne didesnis už tą, kurs jį

---

1) Lk. 1, 15.

2) Mt. 10, 24. Plg. Lk. 6, 40.

siuntė"[1]). Būti naziru, kaip kad buvo Jonas, tai jau yra praktikuoti abstinencijos dorybę, bet dar ne pakankamai tiksliai suprastą. Kristus neatėjo panaikinti tai, kas buvo S. Į-me gera, bet patobulinti. Nepanaikino tad Kristus nė S. Į-me praktikuotos abstinecijos dorybės, kaip tokios, o tik ją patobulino ta prasme, jog nėra racijos vengti tokios žmogaus protui neutralios medžiagos, kaip nesvaiginą vynuogių produktai.

3. Kristaus abstinencijos klausimu gal kai ką dar galėtų pasakyti taip pat ir anas Jo priešų liudijimas, kad Jis esąs raja ir girtuoklis. Pažvelkime tad į objektyviąją šio teigimo vertę.

Kaip jau žinome, rajos ir girtuoklio epitetus tarp žydų nešiodavo tokie žmonės, kurie dažniau bei gausiau valgydavo ir gerdavo, negu tradicija arba taisyklės reikalavo. Kad Kristus nevisus žydų tautos mokytojų skelbiamus nuostatus rado paisytinus,—tad patikti už tai jiems negalėjo. Dėl to, jiems galėjo pakakti kur nors Kristų pamatyti nepaisantį valgymo ar gėrimo manierose tam tikrų menkniekių—ir jau rajos ar girtuoklio epitetas galėjo būti Jam prisegtas.

Juo žmonės yra žemesnės civilizacijos ir dorinio lygmens, juo aštresnis jų vartojamos terminijos vulgariškumas. Tokie žmonės kovodami su savo pažiūrų priešininkais paprastai gilina ne argumentavimą, bet banalina terminiją bei frazeologiją. Tokios banalumu užnuodytos terminijos bei frazeologijos pavyzdžių dar ir dabar galima atrasti trad. žydų literatūroje, ir ypač ten, kur atsiliepiama apie Kristų ir visą tai, kas krikščionims brangų[2]). Tai yra tam tikras orientališko laukiniškumo požymis: perverti savo priešininką jei ne durklu,—tai bent terminija bei frazeologija.

Šitokioje orientališkai ekscituotoje nuotaikoje paleistieji posakiai paprastai yra labai toli nuo objektyvumo. Iliustracijai leiskime kalbėti faktams. Antai, Kristus liudija, kad priešai apie Joną Krikštytoją teigė, jog jis „velnio apsėstas"[3]). Iš tikrųjų gi tai buvo žmogus, apie kurį Arkangelas Gabrielis pasakė, kad „dar savo motinos įsčioje jis bus pilnas Šventosios

---

[1]) Jn. 13, 16.

[2]) Pav., Sanhedrin 43 a.

[3]) Mt. 11, 18. Lk. 7, 33.

Dvasios"[1]). Apie jį net patsai Kristus sakė, kad jis yra daugiau negu pranašas[2]), kad „jis yra tasai, apie kurį parašyta: Štai, aš siunčiu tavo akivaizdoje savo angelą, kursai ties tavim taisys tavo kelią. Ištiesų, sakau jums, tarp gimusiųjų iš moterų nekilo didesnio už Joną Krištytoją"[3]). Panašiai yra su priešų atsiliepimu ir apie paties Kristaus asmenį. Kad Kristus nevengė parisiejų boikotuojamų paprastų liaudies žmonių, arba, kaip parisiejai juos vadino,—nusidėjėlių [4]), kad nsatsisakydavo gerą darbą daryti subatoje ir kovojo su visokiais kitokiais jų skelbiamais Įstatymo iškraipymais,—tai jie ant Kristaus šaukė: „Štai žmogus... muitininkų ir nusidėjėlių prietelis[5]); arba: „mes žinome, kad tas žmogus nusidėjėlis"[6]). Charakteringa tai, kad net piktoji dvasia, prabilusi iš apsėstojo žmogaus į Kristų, sakė: „Aš žinau, kas tu: Dievo Šventasis"[7]), — o parisiejų ir rašto žinovų liudijimu, Kristus buvęs tik nusidėjėlis. Dėl to, mes nė kiek nesistebime, jei šitokios žemos moralės žmonės apie Kristų skelbė: „Štai, žmogus rijūnas ir vyno gėrėjas". Terminas „vyno gėrėjas" yra raidiškas vertimas V-tos „potator vini" arba graikiškojo „οἰνοπότης". Galėtų atrodyti, kad juo tariama tik tiek, jog Kristus buvo gėrėjas su saiku. Tačiau, tikroji kalbamojo termino prasme daugiau gali paaiškėti iš semitinių kalbų, ir būtent: hebr. kalboje jam atitinka סובא (*sobe*); sirų ܫܬܘܝܐ (*šotojo*); arabų شِرِّيب (*širryb*), o tai išreiškia gėrėją su aistra arba g i r t u o k l į. Pagaliau, tai parodo ne tik semitologija, bet ir kontekstas. Juk, vadinti Kristų saikingu vyno gėrėju, o ne girtuokliu, dar nebūtų buvęs toks Jo vardo diskreditavimas, kokio siekė priešai.

Tačiau, kaip iš aukščiau duoto Kristaus priešų liudijimo neišeina, kad Kristus būtų buvęs nusidėjėlis, taip lygiai iš paskutiniojo neišeina, kad Jis būtų buvęs girtuoklis ar bent šioks toks svaiginamųjų gėralų gerbėjas.

---

1) Lk. 1, 15.
2) Mt. 11, 9. Lk. 7, 26.
3) Mt. 11, 10-11. Plg. dar: Lk. 7,27-28.
4) Plg. Lk. 15, 2.
5) Mt. 11, 19. Lk. 7, 34.
6) Jn. 9, 24.
7) Mk. 1, 24.

4. Pagaliau, ypač charakteringas yra paties Kristaus atsakymas priešams savo asmens abstinencijos klausimu.

Kad pataisytų opiniją apie kalėjiman uždarytą ir visokių rašto žinovų apkalbamą Joną Krikštytoją,—Kristus pasakė miniai palyginti ilgoką kalbą[1]). Toje kalboje rytiečių labai mėgstamais vaizdingais palyginimais Jis apibūdino Jono didybę bei pasiuntinybę. Kai jau šitaip minių akivaizdoje buvo nupiešta Jono asmenybė ir vaidmuo,—Kristus priminė taip pat ir tai, ką apie Joną kalba kai kurie šios kartos žmonės, kad būtent jį vadina velnio apsėstuoju. Aišku, kad šitaip vaizdingai ir patraukliai Kristui atvaizdavus Joną ir tuojau po to priminus, kaip jis yra kai kurių apkalbamas—tų piktųjų apie Joną kalbų galia galėjo būti visiškai sugniužintą.

Atrodo, kad čia panašios apologijos buvo galima iš Kristaus laukti taip pat ir savo paties asmens klausimu. Mat, minių akivaizdoje Kristus priminė, kad kaip Jonas, taip ir Jis pats yra priešų piktai apkalbamas ir būtent, raja ir girtuokliu vadinamas. Tokių piktų apie save kalbų nė žodeliu neatremdamas, Kristus galėjo padėti klausytojuose susiformuoti įspūdžiui, jog gal ir iš tikrųjų šiuo atžvilgiu Jis negali pasiteisinti. O vis dėlto autoapologijos Kristus čia nepasakė.

Šitas Kristaus neatsakymas kaip tik ir yra Jo atsakymas arba didžiosios Jo autoapologijos turinys abstinencijos dorybės praktikavimo klausimu. Mat, ramus tokių piktų apie save kalbų priminimas minioms, iš vienos pusės, ir nė žodeliu neatrėmimas, bet palikimas patiems klausytojams čia orientuotis, iš antros pusės, — kalba už tai, kad pati minia galėjo gerai žinoti, kaip iš tikrųjų Kristus ir valgo ir geria. Jei Kristaus abstinencijos klausimu minios jau buvo pakankamai informuotos gyvuoju Jo pavyzdžiu, tai dabar nebebuvo būtino reikalo jas informuoti lūpomis.

Minioms galėjo būt žinoma, kad Kristus po Krikšto savo darbams rengėsi nuostabiai ilgu keturių dešimčių parų pasninku tyruose[2]). — Joms galėjo būti žinoma net ir tokių Kristaus alkimo ir troškimo dienų, kurios gal nė į Šv. R-to tekstus nėra patekusios. O tokių dienų galėjo būti. — Kartą „Jėzus ėjo subatoje per javus; jo gi mokytiniai, būdami alkani, ėmė skin-

---

[1]) Plg. Mt. 11, 7-15. Lk. 7, 24-28.

[2]) Plg. Mt. 4, 2. Mk. 1, 13. Lk. 4, 1-2.

tis varpas ir valgyti"[1]). Jei čia taip buvo išalkę mokytiniai, tai nemažiau galėjo būti alkanas ir jų Mokytojas. Pagaliau, jei liaudis Kristų identifikavo su didžiuoju pasninkautoju ir santūrininku Jonu Krikštytoju[2]), — tai, matyt, kad turėta davinių už tokį Kristaus į Joną panašumą.

Tad, jeigu Kristus buvo priešų apšauktas φάγος (raja), o minios jį pažino, kaip ὀλιγοφάγος (mažavalgis); jeigu Kristus buvo apšauktas girtuokliu, o minios žinojo Jo blaivumą,— tai tokiose aplinkybėse iš tikrųjų pakako Kristui tik priminti tai, kaip priešai Jį vadina, o Juos pasmerkiantį atsakymą jau galėjo ramiai palikti suformuluoti patiems klausytojams savo širdyse.

Tuo tarpu autoriai šitų piktų kalbų apie Kristų galėjo matyti visiškai priešingus savo pastangų rezultatus: užuot diskreditavę Kristaus autoritetą ir įvėlę Jį į savo asmens apologiją, — Kristus šiuo atžvilgiu taip ramiai jaučiasi, jog net neranda reikalo bent žodeliu pasiteisinti.

Idėjinėje misijoje nuostabi pergalė yra toje pusėje, kurioje, dėl garsiai kalbančių taurių darbų, gali tylėti lūpos.

Vadinas, Mt. 11,18-19 ir Lk. 7,33-34 tekstuose glūdintis Kristaus atsakymas priešams savo abstinencijos klausimu yra toks kuklus, kad, griežtai kalbant, tai yra daugiau paruošimas sąlygų explicite suredaguotam atsakymui, o ne patsai atsakymas. Tačiau, kad Kristaus blaivusis gyvenimo stilius žmonėms galėjo būti žinomas ir be įrodinėjimų, — tai Kristui čia pakako tik sudaryti kalbamam atsakymui sąlygas, o patį atsakymą jau galėjo duoti kiekvienas Jo klausytojas sau.

Visa, kas šiame skyriuje buvo pasakyta Kristau abstinencijos klausimu, galima suglausti į šitokias išvadas:

1. Kristaus priešų liudijimas Jo abstinencijos klausimu objektyvios vertės neturi.

2. Mt. 11,18-19 ir Lk. 7,33-34 tekstais negalima įrodyti, kad Kristus yra buvęs svaiginamojo vyno gėrėjas.

3. Kristus nebuvo naziras.

4. Kristaus atsakymas priešams savo asmens abstinencijos klausimu, tyliai psichologiškai leidžiant patiems savo klausytojams širdyse susiformuluoti tinkamą redakciją, — galėjo būti Jo tauraus ir blaivaus gyvenimo rezultatas.

---

1) Mt. 12, 1. Plg. Mk. 2, 23. Lk. 6, 1.

2) Plg. Mt. 16, 14.

IV SKYRIUS

Kristaus abstinencijos klausimas Paskutinės Vakarienės metu

Baigdamas savo misiją žemėje, Kristus su Apaštalais atvyko į Jeruzalę valgyti Paskutinės Vakarienės. Jos metu buvo įsteigtas Šv. Sakramentas. Norėdami konkrečiau tarti apie Kristaus abstinencijos klausimą šitos vakarienės metu, turime žinoti (A) kuriai žydų vaišių rūšiai galima ją priskirti. Kaip žemiau matysime, Paskutinė Kristaus Vakarienė galėjo būti daugiau ar mažiau ritualinės velykinės žydų vaišės — pascha. Kad būtų galima pakankamai orientuotis apie vyno vartojimą tokiose vaišėse, teks aptarti (B) žydų paschalinių vaišių eiga Kristaus laikais. Tai padarę, jau turėsime pakankamai paruoštą dirvą svarstyti pagrindinį šiame skyriuje mums rūpimąjį dalyką — (C) Kristaus abstinencijos klausimą Paskutinės Vakarienės metu.

A. Paskutinės Kristaus Vakarienės vaišinė rūšis

1. Paskutinės Kristaus Vakarienės ir žydų paschos datų klausimas Kristaus mirties metais. — 2. Paskutinės Kristaus Vakarienės vaišinė rūšis iš Evangelijose užfiksuoto Kristaus ir Apaštalų nusistatymo josios atžvilgiu. — 3. Paskutinės Kristaus Vakarienės vaišinė rūšis iš kai kurių aplinkybių bei terminų palyginimo Evangelijose ir Mišnos skyriuje Pasahim. — 4. Kitos aplinkybės, galinčios tarti apie Paskutinės Kristaus Vakarienės vaišinę rūšį.

Anot Evangelijų liudijimo, Paskutinė Kristaus Vakarienė įvyko prieš pat žydų Velykų šventes. Ta aplinkybė tad ir pa-

kiša mintį, ar kalbamoji Vakarienė negalėjo kartais būti ritualinė žydų pascha (פסח, *pesaḥ*). Jeigu ji buvo pascha, tai ji turėjo sutapti su tais metais žydų paschos valgymo data. Dėl to, pirmiausia mums tenka kiek panagrinėti (1) Paskutinės Vakarienės ir žydų paschos datų klausimą Kristaus mirties metais. Toliau, Evangelijų tekstuose randame ištisus pokalbius tarp Kristaus ir Apaštalų kalbamos Vakarienės reikalu. (2) Iš tų pokalbių matyti Kristaus ir Apaštalų nusistatymas tos Vakarienės atžvilgiu ir kartu kiek paaiškėja vaišinė josios rūšis. Be to, kai kurios Evangelijose minimos aplinkybės bei vartojamieji terminai Paskutinės Kristaus Vakarienės proga primena trad. žydų literatūros Pesaḥim (פסחים) skyriuose aprašomųjų žydų vaišių forma. Užtat, pravartu bus taip pat kiek žvilgterėti į tai, kas galima tarti apie (3) Paskutinės Kristaus Vakarienės vaišinę rūšį iš kai kurių Evangelijose ir Mišnos Pasaḥim skyriuje minimųjų aplinkybių bei terminų palyginimo. Pagaliau, naudinga dar bus paminėti taip pat ir (4) kai kurias kitas aplinkybes, galinčias tarti apie Paskutinės Kristaus Vakarienės vaišinę rūšį.

1. Paskutinės Kristaus Vakarienės ir žydų paschos datų klausimą Kristaus mirties metais pradėsime nagrinėti nuo labiausiai žinomų datų. Tarp tokių gi datų pirmiausia yra paminėtina ta, kad Kristaus iš numirusių prisikėlimo diena buvo trečioji[1]). Ji buvo „praėjus subatai"[2]), arba, kitaip sakant, „pirmoji savaitės diena"[3]), t. y. sekmadienis. Tokiu būdu, Kristaus mirties diena buvo penktadienis[4]).

Pagal žydų papročius, kiekvienas penktadienis buvo laikomas pasirengimo diena subatai[5]) (ערב[6] שבת). Jos metu būvo atliekami tokie darbai, kurie subatoje buvo draudžiami, pav., produktų supirkimas, jų paruošimas, ir pan. Tačiau, Kristaus mirties penktadienis buvo daugiau negu paprasta subatai pasirengimo diena. Evangelistas Jonas kalbamai dienai aptart[1]

---

[1]) Plg. Lk. 18,31; 24,7. 21.
[2]) Mt. 28,1. Mk. 16,1.
[3]) Mt. 28,1. Mk. 16,2.9. Lk. 24,1. Jn. 20,1.19.
[4]) Plg. Lk. 23,54.
[5]) Plg. Mk. 15,42. Lk. 23,54.
[6]) Pesaḥim 6,2.

duoda tokių žinių. Kai būtent žydai nuvedė Jėzų į Piloto teismo rūmus (penktadienį), „jie patys neėjo į teismo rūmus, kad nesusiteptų ir galėtų valgyti Velykų avinėlį. Todėl tat Pilotas išėjo prie jų laukan"[1]). Kiek toliau Evangelistas dar priduria, kad ta dieną „buvo Prisirengimo diena prieš Velykas"[2]). Vadinas, ji sutapo ne tik su įprastąja pasirengimo diena subatai, bet taip pat ir su priešvelykinio pasirengimo diena (παρασκευή). Tokią Velykoms pasirengimo dieną būdavo atliekami paskutiniai pasiruošiamieji darbai Velykų šventėms, o jos vakare — valgoma ritualinė paschos vakarienė.

Tokiu būdu, Kristaus mirties penktadienis dar nebuvo pirmoji žydų Velykų diena — šventadienis, o tik subatai bei Velykoms pasirengimo diena — šiokiadienis. Tai liudija, be kita ko, dar ir šitokios aplinkybės. Evangelistas Mk. sako, kad Kristui nešant Kryžių, žydai „privertė vieną pro šalį ėjusį, Simoną Kirenietį, kurs grįžo iš lauko... nešti jo kryžių"[3]). Grįžimas iš lauko suponuoja grįžimą iš darbo[4]). Evangelistas Lk. sako, kad Kristų iki Jeruzalės lydėjusios Galilejos moterys Kristaus mirties dieną „prirengė kvepalų ir tepalų"[5]) Jo Kūnui patepti, Juozapas iš Arimatejos „nupirko paklodę"[6]) Jo Kūnui suvynioti, taigi, dirbo šiokią dieną tedirbdamus darbus. Kad Kristaus mirties diena dar nebuvo šventadienis, o tik pasirengimo diena Velykoms, — liudija taip pat ir krikščioniškoji tradicija[7]). Beje, net piktoji žydų tradicija skelbia, jog: „Yra mokama, kad vakare prieš Velykas Jėzus buvo pakartas"[8]), taigi, dar šiokią dieną.

---

[1]) Jn. 18,28-29.

[2]) Jn. 19,14.

[3]) 15,21. Panašiai ir Lk. 23,26.

[4]) Judejoje (ביהודה) priešvelykinės parascevės dieną dirbti darbą dar buvo galima iki pietų meto. Plg. Pesahim 4,1.5.6.

[5]) 23,56.

[6]) 15,46.

[7]) Plg. Tertulianus, Adversus Iudaeos, cap. 8: Migne, P. L., 2 656. Lactantius, Epitome divinarum institutionum, cap. 45: Migne, P. L., 6 1053. Iulius Africanus, Chronographia, cap. 18: Migne, P. G., 10 89. Petrus Alexandrinus, (Fragmenta): Migne, P. G., 18 517.519. Epiphanius, Adversus octoginta haereses, lib. II, haer. 30 sive 50, n. 1-2: Migne, P. G., 41 885.888. Apolinaris Laod., Chronicon paschale, n. 5-7: Migne, P. G., 92 80-81. Ir kt.

[8]) Sanhedrin 43 a: „והתניא בערב הפסח תלאוהו לישו"

Jeigu po Kristaus mirties dienos sekusioji „subatos diena buvo didžioji“[1]), t. y. nebe paprasta subata, bet jau kartu Velykų pirmoji diena; jeigu pati Kristaus mirties diena buvo penktadienis, o po suėmimo Kristus buvo kankintas nepilną parą, — tai Paskutinė Kristaus Vakarienė buvo valgyta k e t v i r t a d i e n į. Aukščiau matėme, kad prieš Velykas žydų pasiruošimo diena buvo penktadienis. Ritualinė pascha su Velykų avinėliu būdavo valgoma tik Velykoms pasiruošimo dieną. Dėl to, išeitų, kad Kristaus Paskutinė Vakarienė, kuri buvo ketvirtadienį, dar negalėjo būti ritualinė žydų pascha.

Tačiau, kai Kristus rengėsi valgyti ketvirtadienį Paskutinę Vakarienę, — pasiuntė mokinius, kad jie prirengtų ne kokį kitokį pokylį, bet p a s c h ą.[2]) Neaiškumuose Apaštalai buvo papratę prašyti Kristaus paaiškinimų.[3]) Nežinome tačiau, kad Apaštalams būtų buvę neaišku, kodėl Kristus rengėsi valgyti paschą ne penktadienį, bet ketvirtadienį. Priešingai, Apaštalams tai atrodė dargi visiškai suprantama ir natūralu[4]). Šitos aplinkybės kalba už tai, kad Kristaus mirties metais priešvelykinės parascevės galėjo būti dvi: penktadienį ir ketvirtadienį.

Šita d v i e j ų p a r a s c e v i ų h i p o t e z ė verta platesnio paaiškinimo.

Kai priešvelykinė parascevė pasitaikydavo subatoje, tada būdavo raginama laikytis tokios taisyklės: „kiekvienas darbas, kurį galima buvo padaryti prieš subatos vakarą, — nepanaikina subatos“[5]), tai yra, subatos dieną draudžiami visi tie darbai, kuriuos buvo galima atlikti prieš subatą. Praktikoje ši taisyklė sukeldavo daug neaiškumų. Tie neaiškumai siekdavo net tiek toli, jog buvo ginčijama ar subatoje galima daryti priešvelykinį rauginto ieškojimą,[6]) kepti Velykų avinėlį,[7]) ir pan.

Kai priešvelykinė parascevė būdavo penktadienį, — taip

---

1) Jn. 19, 31.
2) Plg. Lk. 22, 8.
3) Plg. Mt 15, 15. Lk. 8, 10; 11, 1-4. Jn. 14, 5; 16, 18.
4) Plg. jų posakius: Mt. 26, 17. Mk. 14. 12.
5) Pesahim 6,2: „כל מלאכה שאפשר לה לעשות מערב שבת אינה דוחה את השבת“
6) Plg. Pesahim 3,6.
7) Plg. Pesahim 6,1.

pat atsirasdavo tam tikrų kolizijų su subatos įstatymu. Mat, kai kurie prirengiamieji darbai galėjo užtrukti iki vakaro ir būti įtraukti į šabą. Tai sudarydavo tam tikrų nemalonumų uolesniems šabo saugotojams.

Gausėjant žydų tautai ir tuo pačiu didėjant Jeruzalės frekvencijai Velykų švenčių metu, — kai kur teko nukrypti net nuo Toros (Įstatymo) reikalavimų. Pav., Pakart. 16,6-7 reikalauja Velykų avinėlį aukoti ir valgyti bažnyčios patalpose. Tas įstatymas jų ir būdavo užlaikomas[1]). Tačiau, Kristaus laikais jau pačioje Jeruzalėje gyveno apie 55.000 gyventojų, o Velykų švenčių proga dar atvykdavo apie 125.000[2]). Toks dalyvių skaičius fiziškai nebegalėjo sutilpti bažnyčiai priklausančiose patalpose. Dėl to, Velykų avinėlio kepimas ir valgymas iš bažnyčios buvo perkeltas į privačius namus.

Tuo pačiu metu atsirado ir dar vienas fiziškas sunkumas išpildyti vieną Toros reikalavimą. Kaip jau žinome, Iš. 12,6 reikalauja Velykų avinėlį aukoti bažnyčioje 14 d. nisan[3]). Jau iš 2 Kron. 35,7-9 matyti kokia daugybė Velykų avinėlių turėjo būti tą dieną bažnyčioje sudorojama. Kristaus gi laikais, pagal J. Jeremijaus apskaičiavimą, Velykų šventėse Jaruzalėje buvusiems ir atvykusiems žmonėms patenkinti — bažnyčioje reikėjo paskersti ir rituališkai apdoroti[4]) apie 18.000 avinėlių[5]). Jei priešvelykinė parascevė pasitaikydavo penktadienį (pav., kaip Kristaus mirties metais), tada Velykų avinėlių skerdimas bažnyčioje prasidėdavo apie $1\frac{1}{2}$ val. po pietų[6]). Per tą keletą iki paschalinės vakarienės valandų paskersti ir rituališkai apdoroti tokį impozantišką velykinių avinėlių skaičių—buvo fiziškai neįmanomas dalykas. Kaip šiuo atveju buvo elgiamasi, trad. žydų literatūra nieko nesako. Atrodo, kad ir šitame keblume reikėjo imtis panašios kompromisinės išeities, kaip kad buvo pada-

---

[1]) Plg. 2 Kron. 30,15-27; 35,11-17. Jubil. 49,20.

[2]) Plg. J. Jeremias, Jerusalem..., I 96.

[3]) Nisan (נִיסָן) yra vardas pirmojo žydų metų mėnesio, kuris atitinka maždaug balandžio mėn.

[4]) Plačiau apie bažnyčioje vykusį Velykų avinėlių paruošimą žr. Pesahim 5,5 — 6,1.

[5]) Plg. Jerusalem..., I 96. — Anot Juozapo Flavijaus, Velykoms būdavę paskerdžiama net 256.500 avinėlių (žr. BI, VI, 9,3). Tačiau, tai greičiausia bus Juozapui įprastas perdėjimas.

[6]) Plg. Pesahim. 5,1.

ryta su nebetelpančiais Velykų avinėlio valgytojais bažnyčioje. Tokia išeitis, pav., galėjo būti pradėjimas velykinius avinėlius skersti bažnyčioje vieną dieną anksčiau. Šiai praktikai pateisinti galima atrasti tam tikros atramos tiek Šv. R-te, tiek trad. žydų literatūroje.

Antai, Evangelistas Lk. rašo: „Taip atėjo neraugintos duonos diena, kurioje reikėjo piauti Velykų avinėlis"[1]). Kad prieš-velykinėje parascevėje raugas nuo 11 val. dienos nebebuvo vartojamas[2]), tai tokia diena jau buvo vad. neraugintos duonos diena. Jeigu tartume, kad čia Lk. kalba apie tą priešvelykinę parascevę, kuri tais metais kitų žydų buvo daroma penktadienį, tada išeitų, kad Kristus mirė tą pačią dieną, kai pavalgė Paskutinę Vakarienę. Tai būtų aiški netiesa. Tačiau, jei tartume, kad jis čia kalba apie tą priešvelykinę parascevę, kuri tais metais galėjo būti taip pat ir ketvirtadienį,—tada kalbamasis jo liudijimas visiškai atitinka Kristaus paskutiniųjų dienų chronologiją. Paskutiniu atveju keblumas tėra tas, kad tekste pasakyta, jog tą dieną „reikėjo piauti Velykų avinėlis". Kad velykinis avinėlis buvo piaunamas tą pačią dieną, kada buvo valgomas, t. y. priešvelykinės parascevės dieną, tai išeitų, kad Kristaus Paskutinės Vakarienės ketvirtadienis turėjo būti visiems priešvelykinė parascevė; tuo tarpu matėme, kad kitiems tokià parascevè buvo penktadienis. Iš tikrųjų gi taip nėra. Mat, terminui „reikėjo" originaliniame tekste atitinka žodis ἔδει (iš δεῖ), kuris gali būti suprantamas įsakomąja ir leidžiamąja prasme. Pirmuoju atveju jis reiškia: būtina privalu (oportet, necesse est, opus est), o antruoju atveju — galima, pritinka (tempus est, decet, convenit). Kalbamajame Lk. tekste žodį ἔδει suprantant leidžiamaja prasme,—tekstas gali skambėti šitaip: „Taip atėjo neraugintos duonos diena, kurioje buvo galima piauti Velykų avinėlis". Šiuo tad galėjimu, kaip kiti žydai, taip ir Kristus su Apaštalais galėjo pasinaudoti ir valgyti paschą ketvirtadienį, nors kiti ją valgė penktadienį.

Iš trad. žydų literatūros žinome, kad bažnyčioje apdorotą velykinį avinėlį buvo galima parsinešti namo tik saulei nusileidus[3]). Taip vėlai parnešus velykinį avinėlį penktadienio vakare, kai kurie paschai paruošiamieji darbai turėjo nusitęsti į šabą.

---

[1]) 22,7.

[2]) Plg. Pesahim 1,4-5.

[3]) Plg. Pesahim 5,10.

Kaip jau buvo sakyta, jautresniems šabo saugotojams tai buvo nemalonus, o gal net ir nepakenčiamas dalykas. Čia buvo susiduriama su dviejų įstatymų reikalavimais: saugoti šabo įstatymą, iš vienos pusės, ir valgyti paschą 14 d. nisan, iš antros pusės. Iš tos pačios trad. žydų literatūros žinome, kad tokiu atveju, kai tuo pačiu metu reikėjo vykdyti du įstatymus,—vienas iš jų buvo nebeprivalomas [1]). Vadinas, didesnieji subatos gerbėjai galėjo jaustis laisvi nuo įstatymo valgyti paschą 14 d. nisan, ir galėjo ją valgyti 13 d. nisan. Šiuo kompromisiniu keliu galėjo eiti ir Kristus su Apaštalais, juoba, kad Kristus žinojo, jog penktadienio vakaro nebesulauks. Kad Kristus Paskutinę (paschalinę) Vakarienę valgė viena diena anksčiau, negu kiti žydai, tai ji kaip tik ir galėjo būti 13 d. nisan. Jau žinome, kad Paskutinės Kristaus Vakarienės diena buvo ketvirtadienis. Dabar dar tenka nustatyti, ar Kristaus mirties metais 13 d. nisan taip pat buvo ketvirtadienis.

Šiuo atveju lemiamas žodis priklauso astronomams. Pagal astronomo K. Schocho apskaičiavimą, 14 d. nisan galėjo būti šitokiais atvejais[2]):

Metai po Kr.	14-ji diena nisan buvo:
28	28 dieną balandžio mėn. — trečiadienį
29	18 „ „ „ — pirmadienį
30	7 „ „ „ — PENKTADIENĮ
31	25 „ „ „ — trečiadienį
32	14 „ „ „ — pirmadienį
33	3 „ „ „ — PENKTADIENĮ
34	22 „ „ „ — ketvirtadienį

Kad Kristus mirė penktadienį, kuris kartu buvo priešvelykinė parascevė, t.y. 14 d. nisan, tai, remiantis šitais astronominiais duomenimis, Kristaus mirties metai galėjo būti 30-ji arba 33-ji. Nukėlus Kristaus mirtį į 33 metus, — Kristus išeitų perdaug susendintas. Dėl to, atrodo, panašiau į tiesą Kris-

[1]) Plg. Sukka 26 a.

[2]) Žr. jo: „Christi Kreuzigung am 14. Nisan“: B 9 (1928) 55.

taus mirties metais laikyti 30-tuosius metus[1]. Kad Kristaus mirties metais 14-ji d. nisan buvo penktadienis, tai 13-ji d. nisan buvo ketvirtadienis. Vadinas, Kristus Paskutinę Vakarienę valgė kompromisinėje anticipavimo datoje arba 13 d. nisan.

Be to, pagal žydų laiko skaičiavimą, 14 d. nisan prasidėdavo jau 13 d. nisan vakare, saulei nusileidus. Tokiu būdu, 13 d. nisan vakaras ir 14 d. nisan vakaras buvo tartum du tos pačios priešvelykinės parascevės vakarai. Užtat, Mišnoje priešvelykinė parascevė nevienur yra vad. ערבי פסחים[2] [*arbe pesaḫim* = „(prieš)velykiniai vakarai"]. Kad tuodu abu vakarai galėjo būti priskiriami tai pačiai priešvelykinei parascevei, tai juose abiejuose buvo galima valgyti ir ritualinę paschą. Dėl to, jeigu pagal astronominį apskaičiavimą Kristus su Apaštalais valgė paschą 13 d. nisan (ketvirtadienio vakare), — tai pagal žydų skaičiavimą, tas 13-tosios d. nisan vakaras jau galėjo būti laikomas 14-tosios d. nisan pradžia. Vadinas, net neapsilenkiant su Iš. 12,6 įstatymu Kristaus Paskutinė Vakarienė, kuri buvo valgyta 13 d. nisan (ketvirtadienio vakare), jau galėjo būti legali žydų pascha.

Iš visų šitų duomenų matyti, kad chronologija nekliudo 13 d. nisan (ketvirtadienį) Kristaus valgytą Paskutinę Vakarienę laikyti ritualine žydų pascha.

2. Jeigu Paskutinės Kristaus Vakarienės valgymo dieną-ketvirtadienį jau galėjo būti valgoma ritualinė žydų pascha, tai dabar pažiūrėkime, kuo būtent tą Vakarienę laikė patsai Kristus ir Jo Apaštalai.

Kuo Paskutinę Vakarienę laikė patsai Kristus — gali parodyti terminai, kuriais jis ją vadino. Tokių Kristaus posakių, kuriuose vartojami techniniai terminai kalbamai Vakarienei aptarti — Evangelijose yra pakankamai. Antai, Evangelistas Mt. rašo: „Jėzus gi tarė: Eikite į miestą pas vieną žmogų ir jam tarkite: Mokytojas sako: Mano metas arti; pas tave aš darau Velykas draug su savo mokytiniais"[3]. Dar plačiau tai aprašo Evangelistas Mk.: „Tuomet jis siuntė du savo mokytiniu ir jiem-

---

[1]) Plg. E. Preuschen, Todesjahr und Todestag Jesu: ZNW 5 (1904) 9. K. Schoch, Christi Kreuzigung..., 56.

[2]) Plg. Pesahim 4,1.5-6.

[3]) 26,18.

dviem tarė: Eikite į miestą; ten sutiks judu žmogus nešąs vandens ąsotį; sekite jį ir kur jis įeis, sakykite namų savininkui: Mokytojas sako: Kame yra mano vieta, kur galėčiau valgyti Velykų avinėlį draug su savo mokytiniais? Jis parodys judviem didelį priruoštą kambarį; tenai mums prirengkite"[1]). Beveik pažodžiui tas pats yra užrašyta taip pat ir Lk. Evangelijoje, kur Kristus kalbamą Vakarienę net du kartu vadina Velykų avinėlio vakariene—πάσχα[2]). Kai toji Vakarienė jau buvo paruošta, Kristus ir vėl ją vadina tuo pačiu Velykų avinėlio vakarienės terminu[3]). — Vadinas, Kristus Paskutinę Vakarienę pakartotinai vadina vis tuo pačiu paschalinių žydų vaišių terminu — πάσχα.

Pažiūrėkime dabar, kaip tą vakarienę vadino Apaštalai. Mt. rašo: „mokytiniai atėjo pas Jėzų ir sakė: Kur nori, kad mes tau prirengtumėm valgyti Velykų avinėlį"[4]). Mk. taip pat: „mokytiniai jam sakė: Kur nori, kad mes ateitumėm ir prirengtumėm tau valgyti Velykų avinėlį"[5]). — Taigi, kaip Kristus, taip ir Apaštalai Paskutinę Vakarienę vadina ne kitokiu, o tik paschalinių žydų vaišių terminu — πάσχα. Beje, negalime taip pat manyti, kad Apaštalai tą Vakarienę būtų tik per kokį neapdairumą tokiu terminu vadinę, o iš tikrųjų galvoje apie kokias kitokias vaišes. Evangelistai liudija, kad Apaštalai Paskutinę Vakarienę ne tik paschalinėmis vaišėmis vadino, bet kaip paschalines vaišes ją ir prirengė. Pav., Mt. sako: „Mokytiniai padarė, kaip Jėzus jiems įsakė, ir prirengė Velykas,"[6]) t. y. paschalines vaišes (πάσχα).

Jeigu ir Kristus ir Apaštalai Paskutinę Vakarienę vadino paschos terminu, jeigu kaip paschą Apaštalai ją prirengė, jeigu Kristus net jau atėjęs prie stalo jos valgyti ir savo akimis matydamas jos patiekalus vis dar ją tuo pačiu terminu tebevadino, — tai, matyt, kad kalbamoji Vakarienė ir iš tikrųjų buvo ne kitokia, kaip ritualinė žydų pascha.

3. Paskutinės Kristaus Vakarienės vaišinė rūšis iš dalies galima suvokti taip pat ir iš kai kurių Evangelijose ir

[1]) 14,13-15.
[2]) 22,8.11.
[3]) Lk, 22,15.
[4]) 26,17.
[5]) 14,12.
[6]) 26,19. Plg. Mk. 14,16. Lk. 22,13.

Mišnos skyriuje Pesaḥim nurodytų aplinkybių bei terminų palyginimo.

Kaip jau patsai vardas rodo, trad. žydų literatūros skyrius פסחים (*pesaḥim* = „Velykos") specialiai kalba apie žydų Velykų šventes. Pav., sakytame Mišnos skyriuje aiškinama apie raugintą (1-3); leidžiamus ir draudžiamus Velykų metu darbus (4); Velykų avinėlį (5-8); antrąsias Velykas (9); ritualines paschalines vaišes (10). Čia paminėtus punktus Mišnoje gana smulkiai nagrinėjant, kartais nurodoma tokių aplinkybių ir vartojama tokių terminų, kurie gana artimai primena kai kurias Evangelijose minimas aplinkybes bei terminus aprašant Paskutinės Kristaus Vakarienės įvykius.

Antai, Paskutinė Kristaus Vakarienė pirmiausia yra charakteringa ta aplinkybe, kad ji pradedama rengti ne kokią kitą, bet „pirmą neraugintos duonos dieną" („πρώτη ἡμέρα τῶν ἀζύμων"[1]). Žydų tautoje visiškai be raugintų patiekalų tėra žinoma vienų Velykų švenčių serija. Pentateucho įstatymas švęsti Velykas be raugintо[2]) buvo žydų mokytojų smulkiai išaiškintas ir surašytas Mišnos skyriuje Pesaḥim. Pav., čia nurodoma, kaip prieš Velykas reikia namuose ieškoti rauginto (1,1-3); kaip tas raugintas galėtų būti geriau sunaudojamas bei pašalinamas (2,1-4); kokie lengvai rūgstantieji gėralai bei skysčiai turi būti prieš Velykas iš namų pašalinti (3, 1); kaip šalinti raugintą subatos dieną pasitaikančioje priešvelykinėje parascevėje (3, 6); kaip ilgai priešvelykinės parascevės dieną galima valgyti raugintą (1,4-5); kas daryti svetur, atsiminus dar nepašalintą raugintą savo namuose (3, 7); patarimai, kaip sutrukdyti javinių dalykų rūgimą (2, 7-8); iš ko kepama nerauginta Velykų duona (2, 5); kaip turi būti paruošta jos tešla (3, 2-5); ir kt. Nors pirmąją neraugintos duonos dieną arba priešvelykinės parascevės metu (ערבי פסחים) galėjo būti rengiamos taip pat ir kai kurios nepaschalinės vaišės (pav., vaišės apipiaustymo proga[3]), sužieduotuvių vaišės[3]), bet svarbiausias tos dienos žydų tautos rūpestis vis dėlto buvo ritualinė paschos vakarienė.

Be to, siųsdamas į miestą (Jeruzalę) mokytinius, Kristus pasakė, kad, paklausus kur yra vieta valgyti paschai, — „paro-

---

[1]) Mk. 14, 12. Plg. Mt. 26, 17. Lk. 22, 7.
[2]) Iš. 12, 15.
[3]) Plg. Pesaḥim 3, 7.

dys jums priruoštą didelį kambarį; tenai prirengkite"[1]). Kaip žinome, į Jeruzalę valgyti Velykų avinėlio suplaukdavo iš visos žydų tautos minios žmonių. Ta proga vietiniai Jeruzalės gyventojai, už tam tikrą atlyginimą, priruošdavo atliekamus savo kambarius atvykstantiems svečiams. Svarbiausias tokių kambarių paruošimo darbas buvo tas, kad priešvelykinės parascevės dieną iki 11 val. dienos[2]) visame name būtų stropiai išieškotas ir sunaikintas raugintas (בודקין את החמץ[3]). Per visas Velykų šventes niekas nebegalėjo valgyti ar laikyti namuose ką nors raugintą. Kristaus nurodymas mokytiniams eiti į priruoštą kambarį, t. y. į kambarį, iš kurio raugas jau buvo rituališkai pašalintas visam Velykų švenčių laikotarpiui, ir liepimas ne kur kitur, o tik tenai (ἐκεῖ[4]) prirengti paschą,—taip pat patvirtina, kad toji Vakarienė turėjo būti valgoma jau be raugin to. Tokia gi priešvelykinėje parascevėje vakarienė be raugìnto Jeruzalėje—buvo tik pascha.

Toliau, Evangelistas Mt.[5]) ir Mk.[6]) sako, kad po vakarienės „pakalbėję giesmę, jie išėjo į Alyvų kalną". Žinome, kad po kitokių žydų vaišių būdavo kalbama atbaigiamoji stalo malda (ברכת המזון). Tačiau, kad po paprastų vaišių būtų buvusi giedama giesmė, — to nežinome. Tuo tarpu, kai Velykų avinėlis būdavo valgomas bažnyčios patalpose — giesmės buvo diedamos[7]). Perkėlus jo valgymą į privačius namus, galėjo būti kartu perkeltas ir giesmių giedojimas. Mišnoje jau aiškiai pasakyta, kad žydai ne tik velykinio avinėlio skerdimo metu bažnyčioje „giedojo giesmę"[8]), bet taip pat ir namuose, pavalgę paschalinę vakarienę[9]). Taigi, Evangelijose minimas giesmės kalbėjimas taip pat patvirtina paschalinę Kristaus Paskutinės Vakarienės rūšį.

---

1) Lk. 22, 12. Plg. Mk. 14, 15.
2) Plg. Pesahim 1, 4.
3) Pasahim I, 1.
4) Mk. 14, 15. Lk. 22, 12.
5) 26, 30.
6) 14, 26.
7) Plg. 2 Kron. 30, 21; 35, 15.
8) Pesahim 5, 7: "קראו את ההלל"
9) Plg. Pesahim 9, 3.

Beje, Kristus [1]), Apaštalai[2]) ir Evangelistai [3]) vartoja posakį prirengti paschą (ποιεῖν arba ἑτομάζειν τὸ πάσχα). Tai artimai primena Mišnos[4]) (ir Šv. R-to[5]) עָשָׂה פֶּסַח (*'asa pesaḫ*=„prirengti paschą"), kuris buvo techninis terminas izraelitų bei žydų ritualinės paschos vakarienės prirengimui išreikšti. Tas terminas yra kilęs iš to, kad charakteringiausias tokios vakarienės patiekalas buvo Velykų avinėlis, kuris Šv. R-te[6]) ir trad. žydų literatūroje [7]) vad. פֶּסַח (*pesaḫ*; iš čia sir. ܦܨܚܐ, *pesḫo*; gr. πάσχα). Kalbamasis terminas buvo panaudotas padaryti visai eilei kitų paschalinių terminų, k. a.: פֶּסַח (*pesaḫ*=„paschalinė Velykų vakarienė" [8]), חַג הַפֶּסַח (*ḫag ḫapesaḫ*=„Velykų šventės" [9]), מָחֳרַת הַפֶּסַח (*maḫarat ḫapesaḫ* = „Velykų rytas"=15 d. nisan [10]), זֶבַח־פֶּסַח (*zebaḫ-pesaḫ* = „Velykų avinėlio auka" [11]), שַׁחַט הַפֶּסַח (*šaḫaṭ ḫapasaḫ* = „Velykų avinėlio skerdimas" [12]).

Pagaliau, labai daug pasakąs yra Kristaus posakis „valgyti paschą" („τὸ πάσχα φάγεῖν" [13]). Tai yra taip pat techninis terminas, tariąs vien tik apie paschalinės žydų vakarienės valgymą, kuris Mišnoje [14]) ir Šv. R-te [15]) žinomas, kaip אֲכַל הַפֶּסַח (*okal ḫapasaḫ* = „Velykų avinėlio valgymas"). Šitą techninį terminą vartojo ir Apaštalai, kai jie kalbėjo apie Paskutinės Kristaus Vakarienės rengimą [16]).

Jeigu Kristaus, Apaštalų bei Evangelistų vartotieji terminai yra paschaliniai, tai būtų visiškai nesuprantama,

---

1) Plg. Mt. 26, 18. Mk. 14, 16. Lk. 22, 8. 12.
2) Plg. Mt. 26, 18. Mk. 14, 12. Lk. 22, 9.
3) Plg. Mt. 26, 19. Mk. 14, 15. Lk. 22, 13.
4) Plg. Pesaḫim 7, 6; 8, 1.
5) Plg. Iš. 12, 48. Sk. 9, 2.4-6.10. 12. 14. Pakart. 16, 1. Joz. 5,10. 2 Kar. 23, 21-23.
6) Plg. Iš. 12, 11. 21.
7) Plg. Pesahim 5, 1-2.4-5.
8) Plg. Kun. 23, 5.
9) Plg. Iš. 34, 25.
10) Plg. Sk. 33, 3. Joz. 5, 11.
11) Plg. Iš. 12, 27.
12) Plg. Pesaḫim 6, 1-2.5-6; 8, 1. 6.
13) Lk. 22, 15. Plg. Mk. 14, 14. Lk. 22,8. 12.
14) Plg. Pesaḫim 7, 13; 8, 1.
15) Iš. 12, 43.
16) Plg. Mt. 26, 18. Mk. 14, 12.

kaip pati vakarienė, kuri šitokiais terminais aptariama, būtų buvusi ne pascha.

4. Tarp kitų aplinkybių, galinčių nurodyti Paskutinės Kristaus Vakarienės vaišinę rūšį, dar galėtų būti bent labai trumpai paminėtas kalbamąjį klausimą nagrinėjusių žmonių įsitikinimas ir, pagaliau, Bažnyčios laikymasis.

V. Zapletalis Kristaus Paskutinės Vakarienės vaišinės rūšies klausimą laiko gana sunkiu („die schwierige Frage"[1]). Kaip jau turėjome šiek tiek progos pamatyti, iš tikrųjų jis toks ir yra. Tačiau, kas giliau kalbamąjį klausimą pasvarsto, vis dėlto gali prieiti pakankamai pagrįstą atsakymą. Antai, R. Eisleris, išnagrinėjęs Šv. R-te Paskutinės Kristaus Vakarienės proga užfiksuotus tekstus, priėjo išvadą, kad „Jėzus su savo mokytiniais iš tikrųjų valgė tikrą paschalinę vakarienę"[2]). G. Beeras, nors ir stengiasi ginčyti kalbamos Kristaus Vakarienės paschališkumą, tačiau, akivaizdoje aiškių Sinoptikų užfiksuotų tekstų, vis dėlto pripažįsta, kad „Sinoptikai, kaip ir jie patys pasisako, Paskutinę Jėzaus Vakarienę aprašo iš tikrųjų, kaip paschą"[3]). Benediktas XIV, kaip teologas - mokslininkas, Paskutinės Kristaus Vakarienės klausime priėjo tokią išvadą: „Mums atrodo, tenka sutikti su tuo, jog Bažnyčios mokslas yra tas, kad Jėzus Kristus paskutiniaisiais savo gyvenimo metais prieš pat mirtį valgė legalią (žydų) paschą, ir kad prieš įsteigiant naują Eucharistinę Paschą, — pagal Įstatymo reikalavimą, valgė Velykų avinėlį."[4]) Ir iš tikrųjų. Katalikų Bažnyčia niekada negynė tezės, kad Paskutinė Kristaus Vakarienė yra buvusi nepaschalinė. Tai ginčija tik Graikų - Ortodoksų Bažnyčia, kuriai rūpi įrodyti, kad Kristus

---

[1]) Ibid., 79.

[2]) Das letzte Abendmahl: ZNW 25 (1926) 31: „Jesus in der Tat eine richtige Passahmahlzeit mit seinen Jüngern gefeiert hat."

[3]) Pesachim, 100: „die Synoptiker, wie sie selbst angeben, wirklich ein letztes Paschamahl Jesu beschreiben."

[4]) De festis..., lib. I, cap. 6, n. 9, (p. 82): „... concludendum nobis videtur, Ecclesiam docere, Christum Iesum postremo suae vitae anno paulo ante mortem legale Pascha celebrasse, et priusquam novum Eucharistiae Pascha institueret, ex praescripto legis Paschalem agnum comedisse."

Paskutinės Vakarienės metu esą valgęs ir konsekravęs raugintą duoną.[1])

Katalikų Bažnyčios mintis apie vaišinę Paskutinės Kristaus Vakarienės rūšį, jei čia nebeminėti panašiai galvojusių taip pat ir Bažnyčios Tėvų,[2]) yra pakankamai aiškiai išreikšta Tridento susirinkimo. Anot jo, Kristus „Paskutinės Vakarienės metu, naktį, kurioje buvo išduotas..., pavalgęs senąją paschą, kurią izraelio sūnūs aukodavo išėjimui iš Egipto atsiminti, — įsteigė naują Paschą“[3]).

Vadinas, kaip iš pateiktųjų duomenų matyti, tiek Paskutinės Kristaus Vakarienės data, tiek paties Kristaus ir Apaštalų nusistatymas, tiek Evangelijose pažymėtos kai kurios aplinkybės bei terminai, tiek kai kurių mokslininkų tyrinėjimai, tiek, pagaliau, Katalikų Bažnyčios nusistatymas kalba už tai, kad Paskutinė Kristaus Vakarienė galėjo būti paschalinė. Tiesa, kai kas joje galėjo būti pridėta, ko nebūdavo ritualinėje žydų paschoje, arba išleista, kas ten būdavo[4]), bet, apskritai, Paskutinę Kristaus Vakarienę vis dėlto tenka vaizduotis pagal paschalinės žydų vakarienės eigą.

---

1) Plg. Bickell, Zusammenhang der apostolischen Liturgie mit dem jüdischen Cultus, insbesondere dem Pascharitual: K 26 (1871) 531. J. Döller, Ibid., 285.

2) Pav., Ioannes Chrysostomus, Commentarius in S. Matthaeum Evangelistam, hom. 81 al. 82, cap. 26, n. 1: Migne, P. G., 58 730. Epiphanius, Adversus haer., haer. 22 vel 42, n. 343: Migne, P. G., 41 761-65.

3) Sess. 22: De Sacrificio Missae, cap. 1: "... in coena novissima, qua nocte tradebatur... celebrato veteri Pascha, quod in memoriam exitus de Aegypto multitudo filiorum Israel immolabat, novum instituit Pascha."

4) Pav., kai kurie krikščioniškosios tradicijos autoriai laikėsi tos nuomonės, jog Paskutinės Kristaus Vakarienės metu Velykų avinėlis nebebuvęs valgomas. — Plg. Petrus Alexandrinus, (Fragmenta): Migne, P. G., 18 517. Apolinaris Laod., Chroninon paschale, n. 6: Migne, P. G., 92 80.

B. Paschalinių žydų vaišių eiga Kristaus laikais

1. Žydų prisirengimas valgyti paschalinę vakarienę. — 2. Paschalinių žydų vaišių eiga. — 3. Abtinentiškasis paschalinių žydų vaišių eigos įvertinimas: a) raugintо vyno klausimas, b) paschalinių vaišių dalyvių būklė abstinentiškuoju atžvilgiu.

Siekdami tikslą sužinoti, kaip buvo vartojami gėralai Paskutinės Kristaus Vakarienės metu, turėjome pirma nustatyti vaišinę jos rūšį. Kaip matėme, ji buvo daugiau ar mažiau paschalinė vakarienė. Dabar gi norėdami sužinoti, kaip tokiose vaišėse buvo vartojamas vynas—iš eilės kiek susipažinoime su pačia paschalinių žydų vaišių eiga Kristaus laikais.

Kaip kiekvienoms, taip ir paschalinėms žydų vaišėms pirmiausia būdavo tam tikru būdu (1) rengiamasi. Tas pasirengimas čia buvo charakteringas tuo, kad buvo susijęs su tam tikra liturgine dalimi. Be to, skirtinga nuo kitų vaišių buvo taip pat ir pati (2) paschalinių žydų vaišių eiga. Iš jos, kad ir konspektyvaus nušvietimo, galės mums kiek paaiškėti Paskutinės Kristaus Vakarienės eiga. Pagaliau, kad mums vis rūpi taip pat ir abstinentiškoji tokių vaišių pusė, tai visa (3) paschalinių žydų vaišių eiga teks įvertinti dar ir abstinentiškuoju atžvilgiu.

1. Paschalinės žydų vaišės priklausė pareigos arba liturginiu vaišių (סעודת מצוה) grupei. Tai buvo religiškai - nacionalinės žydų vaišės, daromos iš Egipto vergovės į savarankiškąjį gyvenimą išėjimui atminti[1]). Kaip žinome, prieš pat išeinant izraelitams iš Egipto buvo liepta avinėlio krauju patepti savo gyvenamųjų namų duris, kad Viešpats to namo gyventojų neliestų[2]). Iš čia ir pačios Velykų šventės bus gavusios savo vardą פֶּסַח [*pesaḥ;* hebr. פָּסַח, *pasaḥ* = „praeiti; neliesti?"[3]); sir. ܦܨܚ , *peṣaḥ* = „pereiti, peršokti"]. Pradėjus perskaityti kyliaraščius, atsirado srovė daugelį Šv. R-te minimų dalykų traukte traukianti iš babiloniečių - assirų kultūros. Dėl to ir žydų

---

[1]) Plg. Iš. 12.

[2]) Iš. 12,22-23.

[3]) Taip buvo aiškinama taip pat ir Apašt. Pauliaus mokytojo Rabbano Gamlielio. Plg. Pesahim 10,5.

Velykų šventes norėta išvesti iš babiloniečių [illegible] (*pašaḫu* = „nurimti, ramybė"). Tačiau, kad babiloniečiai būtų tokiu vardu turėję šventę, dar iki šiol nieko nėra žinoma.

Iškilmingumo bei chronologijos atžvilgiu, žydų Velykos buvo nelygios. Svarbiausios ir iškilmingiausios buvo taip vad. pirmosios Velykos (פסח הראשון[1]). Jų parascevė buvo 14 d. nisan. Tačiau, kas būdavo svarbių priežasčių sukliudytas (pav., susitepęs arba tolimoje kelionėje[2]), tas turėjo švęsti antrąsias Velykas (פסח השני[3]). Šios būdavo lygiai po vieno mėnesio nuo pirmųjų Velykų, t. y. 14 d. ijjar (אייר) mėn[4]).

Kad Kristaus Paskutinė Vakarienė priklausė pirmosioms žydų Velykoms, tai tokią Velykų rūšį čia mes ir nagrinėsime.

Žydų pasirengimas Velykų šventėms prasidėdavo jau nuo adar (אדר) mėn. 15 d., t. y. lygiai prieš vieną mėnesį. Per tą laiką turėjo būti prisimenama artėjančios Velykų šventės ir stengiamasi ausipažinti su jų apeigomis bei papročiais. Visame krašte buvo remontuojami keliai, tiltai, baltinami kapai, kad kas nors prie jų neprieitų ir nesusiteptų[5]).

Kaip jau aukščiau buvo minėta, viena diena prieš pat Velykų šventes buvo ypatingai stropaus atbaigiamojo pasiruošimo diena arba parascevė (παρασκευή; ערבי פסחים). Svarbiausias tokios dienos darbas buvo pašalinti iš namų visa tai, kas buvo rauginta (חמיץ; שאור) ir prirengti paschalinei vakarienei Velykų avinėlį.

Rūgimas izraelitams bei žydams atrodė tas pats, kas gedimas[6]). Tokios „sugedusios" medžiagos negalėjo būti aukojamos bažnyčioje[7]) ir vartojamos Velykų šventėse[8]). Raugitno

---

[1]) Pirmosios arba didžiosios Velykos (פסח גדול) trad. žydų literatūroje dar skiriamos į Egipto Velykas (פסח מצרים), kurios buvo paskubomis valgytos tik vieną naktį (לילה אחד), ir kartų Velykas (פסח דורות) arba normalias žydų Velykas, kurios tęsiasi visas septynias dienas (כל שבעה). Plg. Pesahim 9,5.

[2]) Plg. Sk. 9,6-12. Pesahim 9,1.

[3]) Plg. Pesahim 9,1—11. Tosefta Pesahim 7,3.

[4]) Plg. Sk. 9,11.

[5]) Plg. J. F. Schröder, Satzungen..., 177.

[6]) Plg. G. M. Dursch, Symbolik des mosaischen und christlichen Cultus, Tübingen 1858, 176.

[7]) Plg. Iš. 23,18; 29,1-2; 34,25. Kun. 2,4.11; 7,12-13.

[8]) Plg. Iš. 12,15; 23,15. Tačiau, antrosiose arba mažosiose Velykose (פסח קטון) tai nebuvo draudžiama. Plg. Pesahim 9,3.

eškojimas (בדיקת חמץ), anot Mišnos, galėjo būti pradėtas „kaip tik pasirodo šviesa keturioliktosios (dienos nisan“[1]). Kaip jau buvo minėta, pagal žydų laiko skaičiavimą, sekančioji diena prasideda jau saulei nusileidus. Minėtame Mišnos posakyje šviesa, reikia suprasti mėnulio šviesa. Mat, vakare matomo mėnulio šviesa jų buvo laikoma nebe šios, bet jau sekančio dienos šviesa. Pagal mūsų laiko skaičiavimą, minėtame posakyje kalbama ne apie 14-tos, bet apie 13-tos dienos nisan vakarą. Kas rauginto neieškodavo 13-tos d. nisan vakare su „lempos šviesa“ (לאור הנר[2]), tas turėjo jo ieškoti 14-tos d. rytą (בשחרית[3]).

Patį rauginto ieškojimą paprastai atlikdavo šeimos galva (אב), pasitelkęs vieną kitą bendradarbį iš šeimos. Darbas buvo pradedamas malda: „Tebūnie palaimintas (Jahve), mūsų Dievas, pasaulio Karalius, kuris savo įsakymais mus pašventinai ir raugintą pašalinti paliepei“[4]). Ieškojimo metu turėjo būti skrupuliatiškai stropiai peržiūrėtos visos vietos (כל מקום), kur tik būtų galima tikėtis atrasti bent vieną trupinėlį raugintos duonos[5]). Tik toks trupinėlis, kurio nė šunies uoslė nebegalėtų atrasti, buvo laikomas nebegadinančiu Velykų[6]). Visas atrastas raugintas buvo kuostropiausiai surenkamas į vieną vietą, uždengiamas, kad vabzdžiai ar pelės vėl neišnešiotų po namus, o 14 d. apie 11 val. dienos—sudeginama[7]). Deginimo metu ieškotojas kalbėjo: „Bet koks raugintas, kurį mačiau, ar nemačiau, kurį paėmiau, ar nepaėmiau, tebūnie išskirstytas ir tepražūva ir tebūnie ne daugiau vertinamas, kaip žemės dulkės“[8]). Šitaip rituališkai raugintą sunaikinus, niekas (nei žmonės, nei gyvuliai, nei paukščiai) nebegalėjo ką nors rauginto gauti per visas Velykų šventes[9]).

---

1) Pesahim 1,1: “אור לארבעה עשר„

2) Pesahim 1, 1.

3) Pesahim 1, 3.

4) I. Buxtorfius, (P.-F.), Synagoga iudaica, 394: „ב״אי א״מה אק״בו על ביעור המץ“

5) Plg. Pesahim 1, 1.

6) Plg. Pesahim 2, 3.

7) Plg. Pesahim 1, 4; 2, 1.

8) I. Buxtorfius, (P.-F.), Synagoga iudaica, 491-2: „כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי דלא חמיתיה ודלא ביערתיה ליבטל ולהוי כעפרא דארעא“

9) Plg. Pesahim 2, 1.

Priešvelykinės parascevės dieną, maždaug nuo aukos (מנחה) bažnyčioje užmušimo arba paaukojimo, t. y. maždaug nuo 1-2 val. po pietų, visų turėjo būti pasninkaujama iki pat susėdimo (iš tikrųjų: עד שיסב = „iki sugulimo") prie paschalinių vaišių stalo). Kalbamasis pasninkas, atrodo, buvo tik susilaikymas nuo valgymo (לא יאכל = „tenevalgo" [1]), bet ne nuo gėrimo [2]). Kaip minėjome, Velykos buvo kartu ir nacionalinė izraelitų bei žydų šventė. Dėl to, nė vienas nežydas ar bent neapipiaustytas negalėjo dalyvauti paschalinėje vakarienėje [3]). Šiaipjau čia dalyvaudavo ir moterys (נשים [4]) ir vaikai (קטנים [5]). Paschalinei vakarienei valgyti buvo sudaromos iš savo šeimos narių arba artimųjų bei pažįstamųjų tam tikros uždaros grupės (חבורות [6]). Jose galėjo būti nuo keleto lig kelių dešimčių žmonių [7]). Nurodytų namų šeimininkui Jeruzalėje Kristus liepė pranešti, kad Jis ateis valgyti paschos su savo m o k y t i n i a i s [8]). Iš tokio pranešimo anas Jeruzalės namų šeimininkas turėjo suprasti, kad čia bus uždara Mokytojo su savo mokiniais Velykų avinėliui valgyti grupė. Kad šeimininkams buvo svarbu žinoti, kiek kuri jo patalpas išnuomojanti grupė užims vietos, tai labai galėjo būti, kad pasiųstieji Apaštalai kalbamam šeimininkui bus taip pat pranešę, jog jų Mokytojas ateis su d v y l i k a mokinių [9]).

Jei dėl vietos stokos tame pačiame kambaryje (בבית אחד) turėjo valgyti dvi grupės, tai jos turėjo taip susėsti, kad veidai vienos būtų nugręžti nuo antros grupės ir tokiu būdu nepranyktų jų uždarumas [10]).

Priešvelykinės prarascevės vakare iš bažnyčios pranеštas rituališkai apdorotas Velykų avinėlis buvo namuose kepamas (virti draudžiama [11]).

---

1) Pesahim 10, 1.
2) Plg. Berakot 35 b.
3) Plg. Iš. 12, 43.45.48.
4) Plg. Pesahim 7, 13; 8, 1.7. Lk. 2, 41.
5) Plg. Pesahim 8, 7. Lk. 2, 42.
6) Plg. Pesahim 7, 13; 9, 10.
7) Plg. Pesahim 8, 7.
8) Plg. Mt. 26, 18. Mk. 14, 14. Lk. 22, 11.
9) Plg. Mt. 26, 20. Mk. 14, 17. Lk. 22, 14.
10) Plg. Pesahim 7, 13.
11) Iš. 12, 9.

2. **Paschalinių žydų vaišių eiga** šaltiniuose gana skirtingai atvaizduota. Mums čia daugiausia rūpės žydų praktikuotoji paschalinių vaišių eiga **Kristaus laikais**. Anot G. Beero, Mišnos „skyrius Pesaḥim, toks kaip kad dadar jis yra, pašalinus iš jo tik vėlesniųjų laikų ingredijencijas, Kristaus laikų Velykų šventes atvaizduoja tiksliausiai"[1]). Neturint chronologiškai artimesnio, moksliškai patikimesnio ir apimtimi išsamesnio šaltinio Kristaus laikų paschalinėms žydų vaišėms atvaizduoti, kaip kalbamasis Mišnos skyrius — teks ir mums čia juo daugiausiai remtis.

Kaip jau matėme, žydų vaišių eigoje paprastai būdavo atskiriama trys aiškios vaišių dalys: prieš valgis, patsai valgymas ir povalgis. Tačiau, paschalinės jų vaišės kalbamųjų trijų dalių kaip ir nebeturėjo. Čia būtent vaišių eiga buvo skirstoma į keturias aiškesnes dalis, pagal vadinamas „keturias (įstatymines) vyno taures" (ארבע כוסות של יין[2]). Tos keturios vyno taurės buvo privalomos kad ir pačių neturtingiausiųjų arba, anų laikų žydų terminu tariant, iš „(vargšų) lėkštės" (תמחוי) mintančiųjų paschalinėje vakarienėje[3]).

Pirmoji paschalinių vaišių dalis prasidėdavo **pirmosios (vyno) taurės** (כוס ראשון) maišymu. Čia tarnas (שמש) paduodavo vakarienės šeimininkui su vandeniu sumaišytą vyno taurę. Po tokią sumaišytą vyno taurę gaudavo taip pat kiekvienas vakarienės dalyvis. Tada šeimininkas kalbėjo šventei ir vynui palaiminti maldeles (ברכת[4]). Šventės laiminimo pirmoje formulėje buvo sakoma:... „kuris mus pašventinai savo įstatymais"[5]), o atbaigiamojoje:... „kuris Izraelį ir šventes pašventini"[6]). Vyno gi laiminimo formulė mūsų buvo jau aukščiau pateikta[7]). Po to, ta pirmoji taurė buvo visų dalyvių išgeriama. Ją išgėrus, se-

---

[1]) Pesachim, 56: „der Traktat Pesachim in seiner jetzigen Gestalt nach Entfernung der späteren Ingredienzien das sicherste Spiegelbild für die Feier des Paschafestes im Zeitalter Jesu".

[2]) Pesaḥim 10,1.

[3]) Plg. Pesaḥim 10,1.

[4]) Anot Šammaitų pirmą turėjo būti laiminama šventė, o paskui vynas. Hillelitai gi mokė atbulai. Plg. Pesaḥim 10,2. Berakot 8,1.

[5]) G. Beer, Pesachim, 60: „קדשנו במצותיו"

[6]) G. Beer, Pesachim, 60: „מקדש ישראל והזמנים"

[7]) Žr. 75 psl. 1 past.

kė neva priešvalgis. Svarbiausi jo patiekalai buvo neraugintа duona, daržovės ir padažas[1]).

Neraugintosios duonos terminas מצות (*massot* = „macai"; LXX-je: αζυμα; V-je: azyma) filologiškai kitomis semitinėmis kalbomis nesiduoda išaiškinamas[2]). Kad raugintos duonos Velykose nebuvo galima vartoti, tai „macai" buvo svarbus maisto produktas. Dėl to, net pačios Velykos kartais būdavo vad. Neraugintosios Duonos Šventė (חַג הַמַּצּוֹת[3]). Kepami jie galėjo būti iš kviečių, miežių, avižų ir kt.[4]) Kad jų skonis nelabai buvo mėgstamas, tai jie dar nešiojo „vargo duonos" (לֶחֶם עֹנִי[5]) vardą.

Daržovėmis (חזרת[1]) čia laikomos tam tikros karčios žolės (מרורים, *merorim* = „kartumynai"[6]), kurios turėjo priminti karčią izraelitų vergovę Egipte[7]).

Padažas (חרוסת, *ḥaroset*[1]) buvo tai iš įvairių vaisių bei prieskonių padarytas[8]) molio spalvos[9]) „sosas" (sauce). Jis taip pat turėjo priminti sunkius Egipto vergovės laikus. Į šitą padažą — buvo dažomi kartumynai.

Vakarienės šeimininkas, nusiplovęs vieną ranką, kaip kad priešvalgyje būdavo daroma, paėmęs daržovių ir pamirkęs į padažą —kalbėjo laiminimo maldelę: „Tebūnie palaimintas (Jahve), mūsų Dievas, pasaulio Karalius, žemės vaisių Sutvėrėjas"[10]). Po to valgė su jais pats ir davė kitiems valgyti. Toliau sekė „maco" laiminimas. Atlaužęs jo dalį, šeimininkas taip kalbėjo: „Tai yra vargo duona, kurią mūsų tėvai valgė Egipto žemėje. Kiekvienas, kuris alkanas, ateikike ir valgykite. Kiekvienas, kuris jos nori, ateikite ir (švęskite) paschą"[11]).

---

1) Plg. Pesahim 10,3.

2) Plg. G. Beer, Pesachim, 21-22.

3) Iš 34,18.

4) Plg. Pesahim 2,5.

5) Pakart. 16,3.

6) Plg. Pesahim 10,5.

7) Plg. Iš 1,14. Pesahim 10,5.

8) Plg. G. Beer, Pesachim, 191,-92. J. F. Schröder, Satzungen..., 182.

9) Plg. I. Buxtorfius, (P.-F.,) Synagoga iudaica, 407-408. P. Volz, Ein heutiger Passahabend: ZNW 7(1906) 247.

10) Barakot 6, 1: "(ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם) „בורא פרי האדמה"

11) A. Merx, Die vier kanonischen Evangelien[2], Berlin 1905 II 418: „הא לחמא עניא דאכלו אבהתנא בארעא דמצרים כל דכפין ייתי ויכל כל דצריך ייתי ויפסח"

Po to buvo atnešama į stalą iškeptas Velykų avinėlis ir maišoma antroji (vyno) taurė (כוס שני[1]). Tai pradžia antrosios paschalinės dalies. Vienas iš jauniausiųjų šeimininko sūnų arba šiaipjau dalyvių viešai klausdavo: „Kuo skiriasi šita naktis, nuo visų (kitų) nakčių?“[2]) Taip neva išprovokuotas vakarienės šeimininkas turėdavo progos dalyviams papasakoti šventės reikšmę, primindamas Izraelitų vergovę Egipte ir iš jos, Dievui padedant, išsivadavimą[3]). Anot apaštalo Pauliaus mokytojo Rabbano Gamlielio (רבן גמליאל), šitokiame vakarienės šeimininko paaiškinime, jeigu jis norėjo gerai savo pareigą atlikti, turėjo būti gerai išaiškinta prasmė Velykų avinėlio, „macų“ bei kartumynų, ir būtent: „Velykų avinėlio: nes Dievas praėjo pro mūsų tėvų namus Egipte. „Macų“ nes jie buvo išgelbėti. Kartumynų: nes egiptiečiai mūsų tėvų gyvenimą Egipte buvo apkartinę“[4]).

Vakarienės šeimininkas, iškėlęs didžius Dievo darbus, padarytus Izraelio tautai, paprastai baigdavo savo kalbą šitokiais žodžiais: „Dėl to, mes esame įpareigoti dėkoti, garbinti, girti, puošti, kelti, aukštinti, nes Jis visus šituos stebuklus padarė mums ir mūsų tėvams, ir Jis mus išvedė iš vergovės į laisvę, ir (tad) sukalbėkime mes prieš Jį Alleliuja“ [5]). Tas Alleliuja, anot Šammaitų, buvo 114-118-ji Psalmė, o anot Hillelitų—115-118-ji Psalmė[6]). Tačiau, šitas Alleliuja čia dar nebuvo pabaigiamas.

Po to, buvo plaunamos (jau abi) rankos ir ruošiamasi pradėti patį valgymą (מזון), kuriame svarbiausias patiekalas buvo Velykų avinėlis. Čia sekė eilė laiminimų. Pav., plaunantis rankas buvo kalbama: „Tebūnie palaimintas (Jahve), mūsų Dievas, Pasaulio Karalius, kuris mums rankų plovimą yra įsakęs“[7]). Prieš laiminimą „macų“ buvo kalbama duonos laimidimo maldelė[8]) arba: „... kuris mums „macų“ valgymą yra

---

1) Pesahim 10, 4.

2) Pesahim 10, 4: “מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות“

3) Plg. Pakart. 6, 20-25. Joz. 24, 2-15. Pakart. 26, 5-9.

4) Pesahim 10, 5: „פסח על שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים מצה על שנגאלו מרורים על שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים“

5) Pesahim 10, 5: „לפיכך אנו חיבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם לגדל למי שעשה לנו ולאבותינו את כל הנסים האלו והוציאנו מעבדות לחרות ונאמר לפניו הללויה:“

6) Pesahim 10,6.

7) G. Beer, Pesachim, 61: “... צונו על נטילת ידים„

8) Žr. 77 psl. 4 past.

įsakęs."[1]) Jei valgytojų grupė buvo didelė, tai vieno Velykų avinėlio galėjo jiems nepakakti. Kokiu atveju prieš arba po avinėlio valgymo galėjo būti valgoma taip pat ir kitokiu titulu paskerstos mėsos [pav., kaip חגיגה[2]), *ḥagiga* = „šventės auka" arba זבח[3]), *zebaḥ*=„auka"]. Velykų gi avinėlio mėsos kiekvienam dalyviui turėjo tekti bent po alyvų vaisiaus didumo gabalėlį[4]). Patsai Velykų avinėlis turėjo būti taip iškeptas ir valgant dalinamas, kad nė vienas jo kaulas nebūtų perlaužtas[5]). Perlaužęs Velykų avinėlio kaulą buvo baudžiamas 40 rykščių (לוקה ארבעים[6]).

Po Velykų avinėlio buvo baigiamas patsai valgymas (מזון) arba antroji paschalinės vakarienės dalis ir geriama antroji vyno taurė.

Tuojau po to buvo maišoma t r e č i o j i (v y n o) t a u r ė (כוס שלישי[7]). Kad patsai valgymas tada ką tik buvo pabaigtas, tai su trečiąja taure buvo kalbama atbaigiamoji stalo malda (ברכת המזון[8]). Kaip jau žinome, su atbaigiamąja stalo malda vartotoji vyno taurė buvo vad. „palaiminimo taurė"[9]). Šios trečiosios arba „palaiminimo taurės" išgėrimu buvo baigiama trečioji vakarienės dalis.

Anot Mišnos, „tarp šitų (trijų pirmųjų) taurių, jei kas nori, gali gerti (dar ir daugiau). Tarp trečiosios (gi) ir ketvirtosios (taurės) gerti nebegali"[10]). Jeruzalės Talmudas tai aiškina tuo, kad valgymo metu geriamas vynas nesvaigina, o po valgymo svaigina ir dėl to galėtų trukdyti giedoti vakarienę atbaigiamąją giesmę[11]).

Po to, buvo maišoma k e t v i r t o j i (v y n o t a u r ė) (רביעי[7]). Kada ji buvo geriama,—neaišku. Tuo tarpu vakarienės

---

[1]) G. B e e r, Pesachim, 61: „צונו על אכילת מצה"

[2]) Plg. Pesaḥim 6,3-4.

[3]) Plg. Pesaḥim 10,9.

[4]) Plg. Pesaḥim 8,3.7.

[5]) Iš 12,46. Sk. 9,12.

[6]) Pesaḥim 7,11. Makkot 3,3. Plg. Pakart. 25,3.

[7]) Pesaḥim 10,7.

[8]) Plg. Pesaḥim 10,7.

[9]) Plg. 78 psl.

[10]) Pesaḥim 10, 7: „בין הכוסות האלו אם רצה כשתות ישתה בין השלישי לרביעי לא ישתה:"

[11]) Plg. Jer. Pesaḥim 10.

dalyviai giedojo pirmą dar nebaigtąją giesmę—Alleliuja. Po jos buvo kalbama taip vad. „giesmės palaiminimas“ (ברכת השיר[1]), tačiau, kas jis toks buvo (Ps. 23? 136?)—tikrų žinių neturime.

Tuo ritualinės paschalinės žydu vaišės buvo baigiamos.

Toliau sekė jau nebeprivalomoji tokių vaišių dalis — povalgis. Kad po ketvirtosios paschalinių vaišių vyno taurės daugiau vyno gerti nebebuvo galima, tai kalbamojo povalgio metu buvo galima tik valgyti[2]), o ne gerti. Kas norėjo gerti, galėjo gerti vandenį[3]). Šita paskutinė nebeprivalomoji paschalinių vaišių dalis trad. žydų literatūroje yra vad. אפיקומן (*epikomon*[4]).

3. Vertinant paschalines žydų vaišes abstinentiškuoju atžvilgiu pirmiausia susiduriame su jose vartoto vyno kokybe. Kaip aukščiau matėme, prieš paschalinę vakarienę iš visų namų išvarytas raugas nebegalėjo būti vartojamas per visas Velykų šventes. Kyla tad klausimas, (a) ar paschalinėje žydų vakarienėje galėjo būti vartojamas raugintas, taigi, svaiginąs vynas. Išsprendus šitą klausimą, teks (b) abstinentiškuoju atžvilgiu apžvelgti dar pačią paschalinių vaišių dalyvių būklę apskritai.

a. Raugintojo vyno klausimas paschalinėje žydų vakarienėje, iš pirmojo su juo susidūrimo, atrodo labai aiškus. Ir būtent, skaitant S. Į-mo Šv. R-tą, paschalinę vakarienę aprašančiuose tekstuose niekur nerandame minint nei vyno, nei taurės (galinčios vyną suponuoti) terminų. Žydų samarijiečių sekta, kurios apie 160 žmonių dabar gyvena Palestinos Nablaus (bibl. laikais: Sichem) mieste, yra išsaugojusi kai kurių archaiškiausių žydų apeigų. Paschalinės vakarienės proga samarijiečiai dar ir dabar, šventajame jiems Garizimo kalne, rituališkai skerdžia, aukoja ir kepa Velykų avinėlį. Tačiau, vyno tokiomis progomis jie niekada nevartojo ir nevartoja. Matyt, gilioje senovėje izraelitai bei žydai paschalinėje vakarienėje vyno taip pat bus nevartoję. Seniausias dokumentas, kuriame pirmą kartą užtinkame paschalinės žydų vakarienės patiekalų tarpe minint vyną yra vadinamoji „Mažoji

---

[1]) Pesaḥim 10, 7.

[2]) Pesaḥim 10, 8.

[3]) Plg. J. F. Schröder, Satzungen..., 185. I. Buxtorfius, (P.-F.), Synagoga iudaica, 418.

[4]) Pesaḥim 10,8. Jer. Pesaḥim 37.

Pradžios Knyga" (בראשית זוטא; Λεπτογένεσις, Μικρογένεσις), kuri dar yra vad. „Jubiliejų Knygos" vardu. Tenai, vyną minintis tekstas (cap. 49, v. 6) skamba taip: „Ir visas Izraelis valgė Velykų avinėlio mėsą, ir gėrė vyną, ir garbino, ir laimino, ir dėkojo Viešpačiui Dievui, savo Tėvui."[1]) Kad kalbamoji Jubiliejų Knyga buvo sukurta apie 120 m. pr. Kr., tai vynas paschalinėje žydų vakarienėje galėjo būti pradėtas vartoti tik apie 350—120 m. pr. Kr., t. y. maždaug helenizmo periode[2]). Negali būti abejonės, kad Šv. R-te užfiksuotas raugintą draudžiąs įstatymas tuo metu žydų tautoje jau galėjo būti labai giliai įsigyvenęs ir stropiai saugojamas. Turint galvoje anų laikų primityvią vyno gaminimo techniką, raugintasis vynas amforose arba odose galėjo turėti nemaža nuosėdų — vyno mielių. Kaip žydai šitokio korupcijos ženklo būtų galėję nepaisyti vyne, jeigu, kaip aukščiau matėme, jie taip skrupuliatiškai paisė visuose kituose paschos patiekaluose? Kad rabinija duonos rūgimą laikė rūgimu, — niekas neabejoja. Vyno gi rūgimas yra taip pat gerai matomas akimis (putoja), pajuntamas skoniu (sumažėja jo saldumas, aštrėja), taigi, turi nemažiau ryškių rūgimo ženklų. Kaip tada rabinija galėjo prieš duonos rūgimą skelbti tokią atkaklią kovą, o panašiai efektingo vyno rūgimo — visiškai nelaikyti rūgimu? Arba vėl, jeigu Velykų švenčių metu miltuotų kepėjo paplovų nebuvo galima laikyti namuose, kad kartais jos nepradėtų rūgti[3]), jeigu net kviečio grūdą buvo draudžiama kramtyti, kad burnoje neatsirastų (seilių) rūgimas[4]), — tai kokiu gi būdu rabinija, kovojusi net su šitaip menku efektingumu tegalėjusiu pasireikšti rūgimu, — būtų nedraudusi gerti su žymiai didesniu efektingumu spaustuve išrūgusio vyno?

Tačiau, nors ir atrodo, jog nuoseklumas kalba už tai, kad raugintas vynas taip pat turėjo būti iš paschalinės žydų vakarienės pašalintas, bet de facto taip nebuvo. Mat, labiau įsigilinus į Šv. R-te ir trad. žydų literatūroje vaizduojamąją

---

[1]) R. H. Charles, The Book of Jubilees or The Little Genesis (translated from the editors ethiopic text), London 1902, 254 (chap. 49, v. 6): „And all Israel was eating the flesh of the paschal lamb, and drinking the wine and was lauding and blessing, and giving thanks to the Lord God of their fathers."

[2]) Plg. G. Beer, Der Wein beim Paschafest: ZAW 31 (1911) 153.

[3]) Plg. Pesahim 2, 8.

[4]) Plg. Pesahim 2, 7.

raugo sąvoką, veikiai galima pastebėti, kad ten aiškiai skiriama, iš vienos pusės, javinis rūgimas, o iš antros pusės, šiaipjau rūgimas, pav., vyno, pieno ir pan. Antai, Šv. R-te draudžiama aukoti[1]) (ir bažnyčioje valgyti[2]) raugintą d u o n ą (חָמֵץ[3]), r a u g a l ą (שְׂאֹר[4]) ir net m e d ų (דְּבַשׁ[5]), o liepiama aukoti tai, kas nerauginta (מַצּוֹת[6]). Bet raugintas v y n a s libacijoje nebuvo draudžiamas[7]). Vadinas, bažnyčioje buvo draudžiamas j a v i n i s arba su juo susijęs raugas, bet nedraudžiamas v a i s i ų, pav., vynuogių rūgimo rezultate atsiradęs raugas. Panašiai tad ir Velykų šventėse buvo draudžiamas tik j a v i n i s raugas (k. a.: rauginta duona — חמץ, raugalas — שאר, įvairūs su miltais skysčiai), bet niekur šaltiniuose nėra paminėta, kad būtų draudžiama rauginti v a i s i ų, pav., vynuogių, produktai. Priešingai, N. Į-me matome, kad paskutinieji Velykų metu tebebuvo vartojami. Antai, priešvelykinės parascevės dieną apie 12 valandą, kada, kaip aukščiau minėjome, javinio raugo visoje žydų tautoje jau nebebuvo galima vartoti,—Kristui Kalvarijos kalne buvo duota gerti svaiginančio, taigi, r a u g i n t o v y n o[8]) ir a c t o.[9])

Ta pati linija, rauginto sąvokos atžvilgiu, išlaikyta taip pat ir trad. žydų literatūroje. Antai, Valykų metu draudžiama vartoti tokia vaisių košė arba garstyčios, į kurias yra kiek įdėta miltų[10]). Be to, tarp Velykų šventėms prašalintinų dalykų pažymėta: „babiloniškoji varškė, mediškasis konjakas, romėniškasis actas, egiptietiškasis alus, dažytojų košė, virėjų pyragaičiai

---

[1]) Plg. Iš. 23, 18; 34, 25. Kun. 2,11.

[2]) Plg. Kun. 10, 12.

[3]) Bažnyčioje aukoti raugintą duoną (לֶחֶם חָמֵץ) buvo leidžiama tik tam tikrais atsitikimais. Plg. Kun. 7,13.

[4]) Plg. Kun. 2, 11. — Terminas שאר (*seor*), griežtai kalbant, nėra rauginta duona (לֶחֶם חָמֵץ; plg. Kun. 10, 12), o tik rauginta tešla, kurios gabalėlį įdėjus į duonai įmaišytąją tešlą, paskutinioji taip pat pradėdavo rūgti. Tai buvo tartum kokios „duonos mielės". Plg. S. K r a u s s, Ibid., I 99.

[5]) Kun. 2, 11.—Kad medus, sumaišytas kiek su miltais, taip pat būdavo vartojamas tešlą įrauginančio raugalo (שאר) vietoje, tai dėl tos priežasties jis čia taip pat yra išskiriamas iš aukojimui tinkamųjų medžiagų.

[6]) Plg. Iš. 29, 2. Kun. 2, 4-5; 7, 12; 8, 26.

[7]) Plg. Sk. 28, 7. — Čia minimas שכר (*šekar)* visada buvo raugintas.

[8]) Plg. Mt. 27, 34. Mk. 15, 23.

[9]) Plg. Mt. 27, 48. Lk. 23, 36. Jn. 19, 29.

[10]) Plg. Pssahim 2, 7.

ir rašytojų klijus. Rabbi Eliezer sako: Taip pat ir moterų «kosmetika»"[1]). Mat, visi šitie dalykai būdavo gaminami daugiau ar mažiau su javinėmis priemaišomis. Kad būtų galima geriau orientuotis, kas yra Velykų šventėms iš namų prašalintina, — Mišnoje randame net tokią formulę: „Štai pagrindinė taisyklė: Visa tai, kur yra kiek javo, iš Velykų pašalintina"[2]). Tačiau, kaip Šv. R-te, taip trad. žydų literatūroje niekur nėra reikalaujama iš Velykų pašalinti raugintąjį vynuogių vyną, jeigu jis buvo pagamintas be javinių priemaišų.

Racija šitokio javinių medžiagų rūgimo išskyrimo iš rūgimo apskritai, greičiausia, bus ta, kad rytų kraštuose javinių medžiagų rūgimas greitai virsta puvimu, taigi, aiškiu gedimu. Tuo tarpu vynuoginių produktų rūgimas šitokių puvimo reiškinių neturi.

Vadinas, pateiktieji duomenys rodo, kad paschalinėje žydų vakarienėje, o taip pat ir per visas Velykų šventes r a u g i n t a s i s v y n a s, jeigu jame nebuvo jokių javinių priemaišų, g a l ė j o b ū t i v a r t o j a m a s.

b. Jeigu raugintas, taigi, svaiginąs vynas paschalinių vaišių metu galėjo būti vartojamas, tai kalbamųjų vaišių d a l y v i ų b ū k l ė a b s t i n e n t i š k u o j u a t ž v i l g i u pasidaro žymiai aktualesnis dalykas.

Jau žinome, kad tokiose vaišėse turėjo būti geriamos keturios (įstatyminės) vyno taurės. Babilonijos Gemaroje tai yra šitaip aptarta: „Rabinija mokė: Kiekvienas yra įpareigotas (išgerti) po keturias vyno taures: tiek vyrai, tiek moterys, tiek vaikai"[3]). Kur kitur toje pačioje Babilonijos Gemaroje yra nusakytas taip pat ir tų keturių vyno taurių tūris, ir būtent: „Rab Jehuda, Šemuelio vardu, sakė: Šitos keturios (vyno) taurės turi sutalpinti ketvirtį (logo)"[4]), t. y. apie $^1/_8$ litro arba $^1/_2$ stiklinės vyno. Tai kiekis gryno, vandeniu neatskiesto, vyno (יין חי). Atskiedus jį dar (1:3) vandeniu, bus gaunama ($^1/_4$ logo vyno +

---

1) Pesahim 3, 1: „כתח הבבלי שכר המדי חמץ האדומי זיתום המצרי זימן שלצבעים ואמילן שלטבחים וקלן שלסופרים רבי אליעזר אומר אף טפולי נשים"

2) Pesahim 3, 1: „זה הכלל כל שהוא מין דגן הרי זה עובר בפסח"

3) Pesahim 108 b: „תנו רבנן הכל חייבין בארבעה כוסות הללו אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות"

4) Nazir 38 a: „רב יהודה אמר שמואל ארבע כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית"

$^3/_4$ logo vandens =) 1 logas arba $^1/_2$ litro vandeniu atskiesto vyno. Jei šituos duomenis suprasti ir išpildyti raidiškai, tai išeitų, kad tiek suaugusieji, tiek maži vaikai kalbamos vakarienės metu turėjo išgerti nemažiau, kaip $^1/_2$ litro vyno. Gal nesunkiai tai galėjo padaryti suaugusieji, bet kad maži vaikai, šalia šiaipjau įvairių valgių, dar būtų buvę verčiami išgerti po $^1/_2$ litro vyno, — yra sunkiai patikima ir kažin ar fiziškai tai kiekvienam vaikui būtų buvę galima padaryti. Žinomasis žydų tradicijos gerbėjas R. M. Maimonidas savo „Etiškuose dėsniuose" aiškiai mokė, kad: „medus ir vynas mažiems vaikams yra žalingas"[1]). Dėl to, atrodo, kad šitų keturių vyno taurių įsakymas nevisada galėjo būti reikalaujamas išpildyti raidiškai. Ir iš tikrųjų, Babilonijos Talmude randame net tokį nusileidimą, kad būtent galima apsieiti taip pat ir su v i e n a vyno taure, tik tada ji turi būti palikta po valgymo atbaigiamajam laiminimui[2]).

Be to, niekur šaltiniuose nėra pasakyta kad tos keturios vyno taurės turėjo būti kiekvieno išgertos iki dugno. Dėl to, J. B o e h m e r i s mano, jog pakako tik sriubtelėti, o paskui vakarienės šeimininkas vėl galėjo tą pačią taurę papildyti[3]). Pagaliau, jeigu tarsime, kad kiekvienas iš suaugusiųjų paschalinės vakarienės dalyviu išgerdavo po keturias taures, t. y. po $^1/_2$ litro vyno, tai ir šitokiu atveju, [turint galvoje, kad tas vynas:

1) dažniausiai būdavo raudonas[4]), taigi kiek silpnesnis už baltąjį;

2) būdavo gausiai atskiedžiamas vandeniu[5]) (kaip žinome, šia proga jį buvo leidžiama skiesti tiek, kad tik dar paliktų vyno skonis ir spalva[6]);

3) būdavo geriamas valgymo metu ir su pertraukomis], — atrodo, jog nuo jo ne tik pasigerti, bet nė įsigerti dar nebuvo galima.

---

1) Canones Ethici, cap. 4, n. 12: "הדבש והיין רע לקטנים"

2) Plg. Pesahim 192 b.

3) Ibid., 16.

4) Plg. Jer. Pesahim 10. Pesahim 108 b.

5) Iš Jer. Pesahim 10 atrodo, jog, kas norėjo, galėjo paschalinėje vakarienėje vyno su vandeniu ir neskiesti. Tačiau, tai yra vargiai patikimas dalykas. Plg. dar 166-167 psl.

6) Plg. Pesahim 108 b.

Be to, sakytos keturios vyno taurės nebūtinai turėjo būti svaiginamo vyno. Jeruzalės Talmude į klausimą, ar įstatymas bus išpildytas, jei bus vartojama keturios taurės virtojo vyno (יין מבושל), — atsakoma: „virtuoju vynu (įstatymas yra) išpildomas“[1]). Virtasis gi vynas, kaip jau žinome, buvo visiškai nesvaiginąs.

Vadinas, paschalinėje žydų vakarienėje vyno svaiginamumas buvo ne esminis, bet atsitiktinis dalykas.

Beje, dargi specialiai buvo kreipiamas dėmesys į tai, kad kalbamoje vakarienėje nebūtų pasigeriama. Antai, Mišnoje leidžiama ištroškusiems gerti daugiau kaip keturias taures, bet ne kitu metu, o tik tarp 1-mosios ir 3-čiosios taurės. Anot Jeruzalės[2]) ir Babilonijos[3]) Talmudų, tai daroma pasigėrimui išvengti. (Jų pamatas: valgymo metu vynas nesvaiginąs.) Kad po žydų vaišių, povalgio metu, kaip matėme, būdavo mėgėjų gausiau geriamas vynas, tai Mišnoje net specialiai pastebėta, jog: „neleidžiama (grupei) po paschalinės vakarienės (daryti) epikomon“[4]).

Tiesa, termino epikomon (אפיקומן) reikšmė nelabai aiški. A. Merxui atrodo[5]), kad tas terminas primenąs Pindaro „ἐπικώμιος ὕμνος“ (triumfališkų eitynių himnus). Juo sekė H. L. Strackas[6]), G. Beeras[7]), V. Zapletalis[8]), ir kt. Sakytame Mišnos tekste G. Beeras taip sustatė skirtukus ir tokius įterpė mintį paaiškinančius priedus, kad teksto terminui epikomon tektų teigiamoji prasmė. Jis būtent kalbamąjį tekstą šitaip išvertė: „Nepaleidžiama (grupės); po paschalinės vakarienės (seka) „epikomion“ “[9]). Tokiu būdu, pagal G. Beerą išeina, kad po paschalinės vakarienės dar turėjo būti daromos eitynės su giesmėmis. Tačiau, trad. žydų literatūra šitokių su himnais eitynių po paschalinės vakarienės nežino. Tiesa, R.

---

1) Pesaḥim 10: „יוצאין ביין מבושל“

2) Pesaḥim 10.

3) Pesaḥim 37 b.

4) Pesaḥim 10, 8: „אין מפטירים אחר הפסח אפיקומן“

5) Die vier kanonischen Evangelien, II 424-25.

6) Pesachim, Leipzig 1911, 34.

7) Pesachim, 74-75.

8) Ibid., 66.

9) Pesachim, 199: „Man entlässt (die Gesellschaft) nicht; ‖ nach dem Peschamahl (folgt) „Epikomion“ “.

Simonui (ר' סימון) atrodo, kad terminas epikomon esąs „giedojimo rūšis"[1]). Bet tik jis vienas toks ir tėra. Visi gi kiti trad. žydų literatūros atstovai kalbamojo termino su dainomis visiškai nesieja. Babilonijos Talmude, termino epikomon vardu, eitynės su dainomis ne tik nėra leidžiamas, bet dargi draumos, ir būtent: „neturi būti einama nuo vienos paschalinę vakarienę valgiusios grupės prie kitos"[2]). Be to, jeigu terminas epikomon reikštų eitynes su dainomis, tai nebesuprantami taptų kalmamajam Mišnos tekstui betarpiškai sekantieji žodžiai, kuriais būtent liepiama dalyviams, jeigu jie dar nenori miego, toliau valgyti. Šitas raginimas toliau tęsti valgymą toje pačioje vietoje, — nesuponuoja po paschalinės vakarienės triukšmingų eitynių, o tik tolimesnę nebeprivalomąją vaišių dalį — povalgį. Beje, už povalgišką termino epikomon prasmę turime liudininkų net pačioje trad. žydų literatūroje. Pav., Jeruzalės Talmude R. Johanano jis laikomas, kaip „saldumynų rūšis"[3]); Babilonijos Talmude R. Haninos, — kaip „datuliai, džiovinti javai (ankštys?) ir riešutai"[4]); ir t.t.[5]). Visa tai rodo, kad terminu epikomon tariama ne apie kaž kokias triukšmingas ir nežinomas po paschalinių žydų vaišių eitynes, bet apie paprastą povalgį.

Šiam neabejotinai graikiškos kilmės trad. žydų literatūroje vartojamam terminui epikomon, anot H. Lietzmanno, yra labai artimas gr. posakis „ἐπὶ κῶμον"[6]), kuris gali reikšti povaišinį girtavimą bei su tuo susijusį neblaivų valkiojimąsi. Jeigu Mišna šitokį neblaivų paschalinių vaišių finalą draudžia, tai yra visiškai „suprantama", rašo H. Lietzmannas, „nes paschalinė (žydų) vakarienė, kaip religinis kulto aktas, neturėjo virsti paprastu (po)vaišiniu lėbavimu bei sujungiant jį su neblaiviomis po gatves iš namų į namus eitynėmis, — būti išniekintas ir suprofanuotas"[7]).

---

1) Jer. Pesaḥim 37: "מיני זמר"

2) Pesaḥim 119 b: "שלא יעקרו מחבורה לחבורה"

3) Pesaḥim 37: "מיני מתיקה"

4) Pesaḥim 119 b: "תמרים קליות ואגוזים"

5) Ką tik minėtose Jeruzalės ir Babilonijos Talmudų vietose povalgiškąją termino epikomon reikšmę remia ir daugiau pavyzdžių.

6) Jüdische Passahsitten und der ἀφικόμενος: ZNW 25 (1926) 4.

7) Ibid., 4: „Begreiflich, denn das Passahmahl als religiöser Kultakt soll nicht dadurch entweit werden, dass man es als gewöhnlichen Festschmaus betrachtet und durch angehängte weinselige Züge durch die Gassen und von Haus zu Haus profaniert".

Kad povalgiškoji termino epikomon sąvoka turi tvirtą pamatą trad. žydų literatūroje, o iš graikų kalbos paaiškėja jo neblaivioji prasmė, — tai minėtas Mišnos draudimas po paschalinės vakarienės daryti epikomon yra suprastinas, kaip neblaivaus povalgio draudimas.

Visa tai rodo, kad paschalinės žydų vaišės, nežiūrint keturių privalomųjų vyno taurių įvedimo, galėjo pasilikti vis dėlto gana blaivios.

C. Kristaus abstinencijos klausimas Paskutinės Vakarienės metu

1. Velykinio avinėlio vakarienė. — 2. Eucharistinė Vakarienė. — 3. Abstinentiškasis Paskutinės Kristaus Vakarienės dalyvių būklės įvertinimas: a) Kristaus ir Apaštalų suvartoto vyno problema; b) Kristaus gertojo vyno skiedimas vandeniu Paskutinės Vakarienės metu: α) pagal tradicinę žydų literatūrą, β) pagal krikščioniškąją tradiciją, γ) pagal Bažnyčios mokymą; c) Katalikų Bažnyčios Eucharistijos Sakramento materijos-vyno alkoholingumo klausimas: α) šviežiosios vynuogių sultys, β) pasterizuotasis vynuogių vynas, γ) alkoholintasis vynuogių vynas: α') mažiau nenormalinėse aplinkybėse, β') daugiau nenormalinėse aplinkybėse.

Nustatydami Paskutinės Kristaus Vakarienės vaišinę rūšį bei išnagrinėdami tokios žydų vaišių rūšies eigą, paruošėme reikalingiausias aplinkybes spręsti Kristaus santūros klausimui Paskutinės Vakarienės metu. Įsigilinę daugiau į duotus Evangelijose kalbamos Kristaus Vakarienės aprašymus, matome, kad ten šalia (1) velykinio avinėlio vakarienės buvo padaryta taip pat ir (2) Eucharistinė Vakarienė. Panagrinėjus kiek judviejų eigą, bus galima tarti jau ir apie (3) abstinentiškąją Paskutinės Kristaus Vakarienės dalyvių būklę.

1. Velykinio avinėlio vakariene laikoma ritualinė žydų paschalinė vakarienė. Jos eiga Evangelijose aprašyta ne tik nevienodu išsamumu, bet taip pat nevienoda ir pačių įvykių chronologija. Gana vienodai ją aprašo Mt. su Mk.

Jų duomenis pakartoja ir dar kiek papildo Lk. Tuo tarpu Jn. apie kalbamos Kristaus Vakarienės eigą kalba kuomažiausiai: iš jo vieno aprašymo visiškai nebūtų galima spręsti nei apie jos eigą, nei apie vaišinę rūšį.

Evangelistai aprašydami Paskutinės Kristaus Vakarienės įvykius neturėjo tikslo užfiksuoti chronologinę jos veiksmų tvarką. Tai buvo ir be to anais laikais gerai žinoma iš visuotinės žydų gyvenimo praktikos. Evangelistų tikslas buvo pateikti daugiau tokius kalbamos Vakarienės duomenis, kurie buvo susiję su svarbesniais jos metu Kristaus akcijos momentais. Dėl to, Evangelijose pažymėtieji Paskutinės Kristaus Vakarienės faktai yra vienodi, nors jų išsamumas ir chronologinis išrikiavimas yra nevienodas.

Kuria chronologine eile reikėtų kalbamus Evangelistų užfiksuotus faktus sugretinti, — tenka spręsti ne vien iš pačių Evangelijų, bet taip pat ir iš trad. žydų literatūros[1]).

Pagal kalbamuosius šaltinius sprendžiant apie velykinio avinėlio vakarienės eigą Paskutinės Kristaus Vakarienės metu, tenka pradėti nuo Kristaus su savo paschaline grupe — dvylika Apaštalų atvykimo į vakarieninę[2]). Buvo jau vakaras[3]). Visi buvo apsitaisę vaišiniais apdarais[4]). Atrodo, kad dar prieš Vakarienės priešvalgį arba pirmąją vyno taurę, Kristus, padėjęs savo vaišinius apdarus ir persirengęs kitokiais, pradėjo plauti mokytiniams kojas[5]). Kaip žinome, pagal žydų papročius, svečiams kojas plaudavo šeimininko tarnas arba tarnaitė, bet ne patsai šeimininkas. Tuo tarpu čia patsai Kristus plaudamas savo „svečiams“ - mokytiniams kojas parodė nuostabaus nusižeminimo pavyzdį[6]). Nuplovęs kojas, Kristus vėl apsivilko vaišių apdarais[7]) ir kalbėjo Apaštalams toliau apie nusižeminimą[8]).

---

[1]) Atrodo, čia būtų galima panaudoti taip pat ir Dievo tarnaitės Kotrinos Emmerich turėtąsias vizijas apie Paskutinę Kristaus Vakarienę (plg. „Karti Mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus Kančia“, J. Talmanto vert., Kaunas 1932, 13-28). Tačiau, jos nevisur sutaria su Šv. R-to ir trad žydų literatūros duomenimis. Dėl to, šitokiomis vizijomis mes čia remtis negalime.

[2]) Josios patalpa dar ir dabar tebėra rodoma Jeruzalėje Siono kalne. Nors josios pastatas dabar jau kitas, bet vieta gali būti autentiška.

[3]) Plg. Mt. 26,20. Mk. 14,17.

[4]) Plg. Jn. 13,4.12.

[5]) Plg. Jn. 13,4-12.

[6]) Plg. Jn. 13,14-15.

[7]) Plg. Jn. 13,12.

[8]) Plg. Jn. 13,13-16.

Po to, Kristus, kaip grupės šeimininkas, galėjo pradėti paschalinės vakarienės priešvalgį pirmosios vyno taurės laiminimu[1]. Toliau, pagal žydų paprotį, galėjo būti laiminami ir valgomi kartumynai su padažu, nerauginta duona bei Velykų avinėlis[2]. Ta proga, kurioje nors vietoje Kristus galėjo pareikšti Apaštalams aną didįjį savo ilgesį valgyti su jais šią vakarienę[3]. Ar po pirmosios taurės Velykų avinėlio vakarienėje dar buvo Kristaus ir Apaštalų geriamos sekančios trys vyno taurės — Šv. R-te nieko nepasakyta. Taigi, gal tuojau po pirmosios, gal po kurios iš sekančiųjų vyno taurių, Kristus pareiškė, kad Jis daugiau vynmedžio vaisiaus nebegers[4].

Tur būt, jau apie galą Velykų avinėlio vakarienės Kristus bus Apaštalams taręs taip pat ir aną skaudųjį pranešimą, kad vienas iš jų išduos Jį[5], ir būtent tas, kuris su Juo kartu dažo[6]) (padažą). Judas po to iš Vakarienės greit išėjo[7].

2. Eucharistine Vakariene yra vadinama ta Paskutinės Kristaus Vakarienės dalis, kurios metu Kristus įsteigė Šv. Sakramentą. Ji greičiausia sekė betarpiškai po Velykų avinėlio vakarienės. Tai suponuoja taip pat ir Lk. su Apašt. Paulium, sakydami, kad Kristus konsekravo taurę „po vakarienės" (μετὰ τὸ δειπνῆσαι[8]). Tiesa, Mt. su Mk. sako, kad Kristaus duonos ir vyno konsekravimas įvyko dar tebevakarieniaujant (ἐσθιόντων[9]), tačiau, betarpiškai po Velykų avinėlio vakarienės sekusioji Eucharistinė Vakarienė visiškai teisingai Mt. ir Mk. galėjo būti laikoma, kaip toji pati vakarienė (iš čia jų posakis: tebevakarieniaujant).

Tokiu būdu, Eucharistinė Vakarienė buvo Paskutinės Kristaus Vakarienės vainikas. Smulkesnių žinių apie Eucharistinę Vakarienę Šv. R-te kaip ir neturime. Svarbiausioji jos metu akcija buvo ta, kad Kristus konsekravo duoną į savo Kū-

---

1) Plg. Lk. 22,17.

2) Dėl Velykų avinėlio Paskutinėje Kristaus Vakarienėje plg. dar 142 psl. 4 past.

3) Plg. Lk. 22,15.

4) Plg. Mt. 26,29. Mk. 14,25. Lk, 22,18.

5) Mt. 26, 21. Mk. 14, 18. Jn. 13, 21. Plg. Lk. 22 21.

6) Mt. 26, 23. Mk. 14, 20. Plg. Lk. 22, 21. Jn. 13, 16.18.

7) Plg. Jn. 13, 27-30.

8) Lk. 22, 30. 1 Kor. 11, 25.

9) Mt. 26, 26. Mk. 14, 22.

ną[1]) ir taurę (vyno) į savo Kraują[2]). Be to, yra panašu į tiesą, kad paschalinę vakarienę atbaigiančioji „palaiminimo taurė" galėjo būti jau ir Eucharistinės Vakarienės, taigi, Kristaus konsekruotoji Taurė[3]).

Po to, atkalbėję himną, Kristus su vienuolika Apaštalų perėjo Kidrono upelį ir nuėjo į Alyvų kalno atkalnėje buvusį Getšemeno daržą[4]).

3. Vertindami abstinentiškuoju atžvilgiu Paskutinės Kristaus Vakarienės dalyvių būklę, pirmiausia turime pastebėti, kad, kaip aukščiau matėme, paschalinėje vakarienėje galėjo būti vartojamas tiek svaiginamas, tiek nesvaiginamas vynas. Ar Paskutinės Kristaus Vakarienės metu vartotas vynas buvo svaiginamas ar nesvaiginamas, — iš Šv. R-to nieko nežinome. Jei jis buvo nesvaiginamas, tai apie abstinentiškąją tokios vakarienės dalyvių būklę nebebūtų verta nė kalbėti. Tačiau, kad jis galėjo būti taip pat ir svaiginamas, tai abstinentiškąją Paskutinės Kristaus Vakarienės dalyvių būklę tenka dar specialiai panagrinėti.

Tarus, kad kalbamosios Kristaus Vakarienės metu vartotas vynas buvo svaiginamas, pirmiausia svarbu nustatyti, kiek tokio vyno tada galėjo būti Kristaus ir Apaštalų suvartota. Taigi, tenka susidurti su (a) Kristaus ir Apaštalų suvartoto vyno kiekio problema. Be to, abstinentiškoji dalyvių būklė priklausė ne vien nuo jų suvartoto vyno kiekio, bet taip pat ir nuo jo alkoholingumo. Iš trad. žydų literatūros žinome, kad, kaip kitose, taip ir paschalinėse žydų vaišėse arba Velykų avinėlio vakarienėje vynas buvo gausiai skiedžiamas vandeniu. Iš krikščioniškosios gi tradicijos ir B-čios mokymo žinome, kad taip pat ir Eucharistinės Vakarienės metu vynas buvo vandeniu skiestas. Dėl to, čia dar teks iškelti minėtus duomenis apie (b) vyno skiedimą vandeniu Paskutinės Kristaus Vakarienės metu. Pagaliau, Katalikų Bažnyčia Eucharistijos Sakramento materiją stengiasi vartoti tokią, kokią jaučia ją Kristų vartojus, tą Sakramentą įsteigiant. Užtat, (c) Katalikų Bažnyčios lai-

---

1) Mt. 26, 26. Mk. 14, 22. Lk. 22, 19. 1 Kor. 11, 24.
2) Mt. 26, 28. Mk. 14, 24. Lk. 22, 20. 1 Kor. 11, 25.
3) Plg. J. Döller, Ibid., 284.
4) Plg. Mt. 26, 30. Mk. 14, 26. Lk. 22, 39. Jn. 14, 31; 18, 1.

komoji linija Eucharistijos Sakramento materijos-vyno alkoholingumo atžvilgiu taip pat gali kai ką, kad ir netiesioginai, tarti apie Paskutinės Kristaus Vakarienės metu vartoto vyno alkoholingumą.

a. Kristaus ir Apaštalų Paskutinės Vakarienės metu suvartoto vyno kiekio problemai kelti, be kita ko, duoda pamatą ta aplinkybė, kad Kristus, berods, jau po pirmosios vyno taurės gėrimo, pasisako, jog: „nuo šio laiko aš daugiau nebegersiu iš šito vynmedžio vaisiaus."[1]) Šitas posakis rodo, kad Kristus Paskutinės savo Vakarienės metu vyną gėrė, ir kad tai Jam buvo jau paskutinis vyno gėrimas[2]). Dabar tenka aptarti kiek būtent Jis šia proga galėjo vyno išgerti.

Vyno vartojimą Paskutinės Kristaus Vakarienės metu plačiausiai yra aprašęs Evangelistas Lk. Tačiau, ir jo terandame pažymėtas vos dvi (vyno) taures, ir būtent: viena (vyno) taurė, kuri buvo suvartota Velykų avinėlio vakarienės metu,[3]) ir viena — Eucharistinės Vakarienės metu[4]). Kaip jau buvo minėta, kartais, pav., dėl vyno stokos, paschalinėje vakarienėje būdavo galima apsieiti net su viena vyno taure.[5]) Kad Evangelistas Lk. mini tik dvi (vyno) taures, tai labai galėjo būti, kad čia vyno tik dviem taurėm pripilti ir teturėta. Už tai kalba dargi sekančios aplinkybės.

Kaip žinome, pagal paschalinės žydų vakarienės papročius, kiekvienam dalyviui buvo pastatoma po sumaišyto vyno taurę. Šeimininkui atkalbėjus vyno palaiminimo formulę, skaitėsi visų taurėse vynas palaimintas. Po to, vynas buvo geriamas šeimininko ir kiekvieno dalyvio iš savo taurės. Pagal šitą paprotį, Paskutinės Kristaus Vakarienės stale turėjo būti 13 taurių ir atitinkamai joms pripilti vyno. Tokiu atveju, po vyno palaiminimo Kristus būtų galėjęs sakyti: „dabar imkime ir gerkime", arba panašiai. Tuo tarpu Kristaus žodžiai buvo visiškai kitoki, ir būtent: „Im-

---

[1]) Mt. 26, 29 Plg. Mk. 14, 25. Lk. 22, 18.

[2]) Plg. O. Holzmann, Das Abendmahl im Urchristentum: ZNW 5 (1904) 99.

[3]) 22, 17.

[4]) 22, 20.

[5]) Plg. Pesahim 102 b. J. F. Schröder, Satzungen..., 183. Strack-Billerbeck, Ibid., IV 76.

kite ir dalinkitės tarp savęs"[1]). Jeigu vyno taurių būtų buvę 13, taigi, kiekvienam dalyviui po 1 vyno taurę, — tai Kristaus liepimas jas d a l i n t i s tarp savęs būtų buvęs visiškai beprasmiškas. Šitokio beprasmiškumo Kristaus žodžiams suteikti negalime. Tačiau, jeigu kalbamosios vakarienės metu stale buvo tik v i e n a, taigi, visiems dalyviams b e n d r a vyno taurė,—tada Kristaus liepimas tos vienos taurės turiniu p a s i d a l i n t i yra visiškai tikslus.

Be to, Evangelistas Lk. apie Velykų avinėlio vakarienės metu minimąją taurę sako, kad Kristus ją p a l a i m i n ę s (εὐχαριστήσας[2]). Kaip jau buvo minėta, Paschalinėje žydų vakarienėje laiminamos buvo tik dvi vyno taurės, pirmoji būtent ir trečioji. Iš Lk. Evangelijos matome, kad Kristus taip pat yra d u k a r t u laiminęs taurę: pirmąjį kartą Velykų avinėlio vakarienės metu[2]), o antrąjį kartą — Eucharistinės Vakarienės metu[3]). Dėl to, ta taurė, kurią Kristus laimino Velykų avinėlio Vakarienės metu iš tikrųjų galėjo būti pati p i r m o j i Paskutinėje Kristaus Vakarienėje vartoto vyno taurė.

Toliau, Evangelisto Lk. tekstas: „Paėmęs taurę, jis dėkojo ir tarė: Imkite ir dalinkitės tarp savęs. Nes, sakau jums aš nebegersiu šito vynmedžio vaisiaus"[4]), — rodo, kad tuojau po pirmosios Paskutinės Kristaus Vakarienės vyno taurės Kristus pasisakė daugiau vyno nebegersiąs. Jeigu dar būtų buvę geriama daugiau vyno taurių, tai, pagal įstatymą, Kristus būtų turėjęs ir iš anų gerti. Dėl to, šitoks Kristaus jau po pirmosios vyno taurės užsiangažavimas nebegerti, būtų buvęs nesuderinamas su paschaliniais žydų papročiais. Tačiau, jeigu vyno turėta tik dviem taurėm, tai šitoks Kristaus užsiangažavimas yra suprantamas. Mat, apie antrąją vyno taurę Kristus žinojo, kad joje bus nebe paprastas vynas, bet jau konsekruotas, taigi, Šv. Jo Kraujas.

Ar Kristus konsekruotąjį Vyną gėrė ar ne, — iš Šv. R-to nieko negalima spręsti. Jeigu Jis Jį būtų gėręs,[5]) — tai ir to-

---

[1]) Lk. 22,17.

[2]) 22,17.

[3]) 22,20.

[4]) 22,17-18.

[5]) Anot Š v. B a z i l i j a u s D i d ž., Kristus konsekruotojo Vyno taip pat p a r a g a v o (γευσάμενος; gustavit), o po to jau davė Apaštalams. — Žr. „Liturgia S. Basilii Alexandrina", n. 678: M i g n e, P. G., 31 1637. „Liturgia S. Basilii Coptica (Anaphora S. Basilii)", n. 693: M i g n e, P. G., 31 1669.

kiu atveju po pirmosios vyno taurės padarytas užsiangažavimas nebūtų buvęs sulaužytas, nes paskutiniuoju atveju nebebuvo paprastas vynas, koks jis buvo pirmoje taurėje.

Dabar kyla klausimas, kiek konkrečiai Kristus galėjo vyno išgerti savo Paskutinės Vakarienės metu.

Kaip matėme, vienintėliu pirmaeiliu apie Paskutinės Kristaus Vakarienės eigą šaltiniu — Šv. Raštu — galima įrodyti, kad kalbamosios Vakarienės metu Kristus su Apaštalais turėjo b e n d r ą vyno taurę, iš kurios buvo geriama d u kartus. Be to, iš ten pat matyti, kad Kristus tikrai dalyvavo p i r m o s i o s, dar nekonsekruotosios, vyno taurės suvartojime, bet ar Jis taip pat dalyvavo ir antrosios, jau konsekruotosios, vyno taurės suvartojime, kaip minėta, nieko nežinome. Vadinas, yra tikra tik tai, kad Kristus dalyvavo v i e n o s vyno taurės išgėrime.

Dabar pasidaro aktualus Kristaus Paskutinės Vakarienės metu vartotos taurės t ū r i s.

Jei taurė buvo bendra, tai ta pati taurė buvo vartota ir ją laiminant. Pagal trad. žydų literatūrą, „palaiminimo taurėje turi būti (vyno) ketvirta dalis ketvirtosios (logo) dalies, taip kad atskiedus (1 : 3 vandeniu) būtų gaunama ketvirta (logo) dalis (vyno [1])". Dabar Paskutinės Kristaus Vakarienės taurė yra dingusi. Savo laiku ji buvusi rodoma Jeruzalėje. Iš mačiusių liudijimo, ji galėjo būti tokio pat talpumo, kaip kad „palaiminimo taurė" trad. žydų literatūroje.

B e d a V e n e r a b i l i s ją šitaip aprašo: „Kristaus kankinimo vietą ir Golgotą jungiančioje gatvėje yra salė, o joje dėžutė su Viešpaties Taure. Pro viršelyje esančią skylę galima Ją paliesti ir pabučiuoti. Ta sidabrinė Taurė vienoje ir antroje pusėje turi po ąsą, o Jos tūris yra vieno gališko šeštoko" [2]).

Beje, romėnų arba galų šeštokas (sextarius=$^1/_6$ congii) yra $^{11}/_{20}$ litr. Tokiu būdu, išeitų, kad Bedos liudijimu teigiamas

---

[1]) Erubin 29 b: „כוס של ברכה צריך שיהא בו רובע רביעית כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית וכדרבא"

[2]) De Locis Sanctis, cap. 2: M i g n e, P. L., 94 1181: „In platea, quae Martyrium et Golgotha continuat, exedra est, in qua calix Domini in scriniolo reconditus, per operculi foramen tangi solet et osculari. Qui argenteus calix, duas hinc et inde habens ansulas, sextarii Gallici mensuram capit". — Plg. dar: B. U g o l i n u s, Dissertatio de ritibus in Coena Domini: Ibid., 17 1162-1165. A. M a c e d o, Disquisitio theologica de ritu azymi et fermentati, s. l. s. a. (Venetiis 1729) 56.

apie 4 kartus didesnis Kristaus vartotos taurės talpumas, negu trad. žydų literatūroje. Tačiau, Bedos liudijimas apie kalbamos taurės talpumą yra padarytas iš akies, taigi, tokio liudijimo tikslumas gana reliatyvus. Be to, Beda arba jo perrašynėtojai galėjo sukeisti matų terminus, ir būtent: vietoj ketvirtokas (quartarius) pasakyti šeštokas (sextarius). Mat, trad. žydų literatūroje, kalbant apie paschalinės vakarienės taurės tūrį, yra vartojamas tik terminas ketvirtokas (רביעית, *rebi'it*=quartarius), o ne šeštokas (sextarius). Jeruzalės Talmude ta proga minimas dargi „itališkas vyno ketvirtokas" (רביעית יין באיטלקי = quartarius vini italicus[1]). Dėl to, gal ir Beda bus norėjęs apie Kristaus taurę tarti, kad ji 'talpina itališkąjį ketvirtoką' ('quartarii italici mensuram capit'). Itališkasis gi ketvirtokas (quartarius italicus) buvo $^{1}/_{4}$ itališkojo šeštoko, taigi, maždaug lygus hebrąjų ketvirtokui (רביעית) arba $^{1}/_{8}$ litr. Šitaip galvojant, Bedos liudijimas sutaptų su trad. žydų literatūros liudijimu. Pagaliau, čia turime atsiminti dar ir tą aplinkybę, jog nežinome, ar Bedos aprašomoji taurė buvo autentiška. Gal čia tėra vadinamoji opinio pia et falsa.

Dėl to, jeigu Bedos liudijimo nenorėtume visiškai sutapdinti su trad. žydų literatūros liudijimu, tai tada išeitų, kad, mes su Beda teigiame tokį „laiminimo taurės" tūrį, kuris šaltiniuose visiškai nežinomas. Dėl tos tai priežasties, kol nėra kitokių moksliškai patikimų duomenų apie Kristaus vartotos taurės tūrį, tenka mums ją vaizduotis tokio talpumo, kaip „palaiminimo taurė" pagal trad. žydų literatūros liudijimą, t. y. apie $^{1}/_{8}$ litr. arba 125 gr. talpumo.

Kad Kristaus taurė buvo bendra, tai Kristus negalėjo vienas ją visą išgerti ir paskui jau tuščią duoti Apaštalams pasidalinti. Sveikas protas kalba už tai, kad Kristus iš jos išgėrė tik savo, t. y. $^{1}/_{13}$ taurės dalį, o po to davė jau ir Apaštalams, kad šie taip pat kiekvienas savo dalį išgertų. Jeigu Kristaus taurė buvo 125 gr. talpumo, tai kiekvienam dalyviui iš jos galėjo tekti apie (125 : 13 =) 9,6 gramų vyno. Vadinas, Kristus Paskutinės savo Vakarienės metu, galėjo išgerti apie 9,6 gr. vyno.

---

[1]) Plg. B. Ugolinus, Dissert. de ritibus in Coen. Dom.: Ibid., 17 1175.

Be to, nors įrodyti ir negalime, bet tarkime, kad iš Paskutinėje Vakarienėje turėtos bendrosios taurės, pagal keturių įstatyminių taurių paprotį, Kristus gėrė ne vieną, bet keturis kartus. Suprantama, kad ir šitokiu atveju Kristus iš jos suvartojo tik savo, t. y. $^1/_{13}$ taurėje buvusio vyno dalį. Tada, bendras Kristaus suvartoto vyno kiekis kalbamos Vakarienės metu galėtų būti apie (9, 6 × 4=) 38, 4 gramų.

Vadinas, Paskutinės Kristaus Vakarienės metu Kristaus suvartoto vyno terminas a quo galėjo būti apie 9,6 gr., o ad quem apie 38,4 gr. Tačiau, vis atsimintina, kad šaltiniais įrodyti galima tik apie 9,6 gr. poziciją.

b. Sprendžiant Kristaus abstinencijos klausimą Paskutinės Jo Vakarienės metu ir nustačius, kokį maždaug vyno kiekį Kristus galėjo jos metu išgerti, — tenka taip pat aptarti, kokio, būtent, alkoholingumo galėjo būti tas Kristaus tada išgertas vynas.

Apie alkoholingumą Palestinos vynų apskritai jau buvo svarstyta aukščiau. Be to, buvo minėta taip pat ir tai, kad tas jų alkoholingumas būdavo stengiamasi sumažinti atskiedžiant vandeniu. Čia tad iš eilės dar teks iškelti bent svarbesniuosius duomenis tiesioginai ar netiesioginai kalbančius apie Kristaus gertojo vyno skiedimą vandeniu Paskutinės Vakarienės metu. Tokių duomenų galima atrasti (α) tradicinėje žydų bei (β) krikščionių literatūroje ir (γ) Bažnyčios mokyme.

α) Iš Jeruzalės Talmudo atrodo, kad paschalinėje žydų vakarienėje vynas galėjo būti vartojamas ir neatskiestas vandeniu[1]). Tačiau, ankstesniame už jį šaltinyje, Mišnoje, vandeniu neatskiestas vynas paschalinėje vakarienėje nėra nei minimas, nei suponuojamas. Ir net priešingai: Mišnoje explicite minimas tarnas (שמש), kurio pareiga buvo maišyti (למזוג, *limzog*[2]). Tiesa, kalbamoje Mišnos vietoje nėra pasakyta, kad jo pareiga buvo vyną (יין) maišyti ir būtent su vandeniu. Bet, kad tai buvo technin̄is terminas tariąs apie vyno maišymą su vandeniu, tai nėra abejonės, kad toje Mišnos vietoje su vandeniu sumaišytas vynas yra suponuojamas. Kitose

---

[1]) Plg. Pesahim 10.

[2]) Pesahim 7, 13.

gi Mišnos vietose, kur kalbama apie pirmosios[1]), antrosios[2]) ir trečiosios[3]) vyno taurės padavimą paschalinių vaišių šeimininkui, — jau pasakyta, jog: „s u m a i š ė jam taurę"[4]), taigi, v y n ą. Be to, minėtas Jeruzalės Talmudo leidimas vartoti neatskiestą vyną, greičiausia, yra tokia nuomonė, kuri žydijos gyvenime plačiau nebuvo praktikuojama ir kuri priskirtina prieštaraujančioms talmudikoje vietoms. Mat, kaip jau buvo minėta, pirmoji ir trečioji iš keturių įstatyminių paschalinių vaišių taurių turėjo būti laiminamos. Laiminama gi paprastai būdavo tik tokia taurė, kuri buvo sumaišyta su vandeniu.[5]).

Iš trad. žydų literatūros galima spręsti taip pat ir apie Kristaus gertojo vyno maišymą su vandeniu. Antai, Mt.[6]), Mk.[7]) ir Lk.[8]) Evangelijose pasakyta, kad Kristus (išgėręs Jam priklausomą vyno dalį) pasakė, jog daugiau nebegersiąs šito v y n m e d ž i o v a i s i a u s (τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου). Šitas posakis gyvai primena hebrajų פרי הגפן, (*peri ḥagefen* = „vynmedžio vaisius"). Kaip iš trad. žydų literatūros žinome, šitokiu posakiu buvo tariama tik apie tokį vyną, kuris buvo jau atskiestas vandeniu[9]). Tuo tarpu apie vandeniu dar neatskiestąjį vyną buvo tariama visiškai skirtingu — פרי העץ (*peri ḥa'es* = „medžio vaisius"[9]) — terminu. Jeigu Kristus apie savo gertąjį vyną tarė pirmuoju, o ne antruoju terminu, tai, matyt, kad Jo gertasis vynas buvo ne grynas, bet jau v a n d e n i u a t s k i e s t a s v y n a s.

β. T r a d i c i n ė j e k r i k š č i o n i ų l i t e r a t ū r o j e tiek tarp graikiškai, tiek tarp lotyniškai rašiusiųjų B-čios Tėvų dėl paties Kristaus konsekruotosios taurės turinio viešpatauja glaudžiausias sutarimas.

Antai, Š v. I g n a c a s savo Liturgikoje rašo, jog Kristus „Velykų naktį, kurią buvo išduotas... paėmė į savo šventas

---

1) Pesaḥim 10,2.
2) Pesaḥim 10,4.
3) Pesaḥim 10,7.
4) "מזגו לו כוס„
5) Žr. Berakot 50 b. Baba batra 97 b. Erubin 29 a. Plg. 84 psl.
6) 26,29.
7) 14,25.
8) 22,18.
9) Žr. Berakot 50 b.

rankas duoną, ją palaimino †, laužė † ir davė † savo mokytiniams šventiems Apaštalams, sakydamas: Imkite, (ir) valgykite jos: Tai yra mano Kūnas... Panašiai taip pat ir Gyvenimo Taurę, kai (joje) sumaišė † vyną su vandeniu, palaimino † ir davė † savo šventiems mokytiniams, sakydamas: Imkite, gerkite iš Jos visi: Tai yra mano Kraujas..."[1]).

Šv. Bazilijus Did. kalba lygiai taip pat. Pav., aleksandriniškėje savo liturgikoje rašo, jog Kristus: „Panašiai ir taurę, pavakarieniavęs, kai sumaišė iš vyno ir vandens, palaimino"[2]). Tais pačiais žodžiais tariama apie Kristaus konsekruotosios taurės turinį ir vadinamoje koptiškoje jo liturgikoje[3]).

Theodoretas, kalbėdamas apie Eucharistijos Sakramento įsteigimą, rašo, jog Kristus: „Įsteigdamas Paslaptys, duoną pavadino Kūnu, o vyną, sumaišytą su vandeniu, — Krauju"[4]).

Šv. Izidoriui Ispaniečiui atrodo, kad apie Kristaus konsekruotosios taurės turinį pranašavęs net Saliamonas: „Jau ir pas Saliamoną", rašo jis, „skaitome pranašavimą apie patį Kristų: 'Išmintis', sako jis ten, 'pasistatė namą'[5]), t. y. prisiėmė žmogaus kūną, kuriame gyvenimo dievybės pilnybė. Be to, dar priduria: 'Pastatė septynias kolonas'[5]), nes jį pripildė Šventosios Dvasios palaiminimas septyneriopa malone. Toliau: 'Užmušė savo aukas, sumaišė vyną ir prirengė savo stalą'[6]).

---

[1]) Liturgia S. Ignatii: Migne, P. G., 5 971 (tekstas tik lotyniškas): „In nocte Paschatis in qua tradebatur... accepit panem in manus suas sanctas, sanctificavit eum †, et fregit † deditque † discipulis suis apostolis sanctis, dicens: Accipite, edite ex eo: Hoc est corpus meum... Similiter etiam et calicem vitae vino et aqua cum miscuisset †, sanctificavit † eum, et dedit † discipulis suis sanctis dicens: Accipite, bibite ex eo vos omnes: Hic est sanguis meus..."

[2]) Liturgia S. Basilii Alexandrina: Migne, P. G., 31 1637: „Ὁμοίως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι, κερασας ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος, εὐχαριστήσας".

[3]) Liturgia S. Basilii Coptica (Anaphora S. Basilii): Migne, P. G., 31 1669 (tekstas tik lotyniškas): „Similiter etiam calicem post coenam, aqua et vino miscuit..."

[4]) Eranistes seu Polymorphus, dialog. I, n. 26: Migne, P. G. 83 56: „'Εν δὲ γε τῇ τῶν μυστηρίων παραδόσει, σῶμα τὸν ἄρτον ἐκάλεσε, καὶ αἷμα τὸ κρᾶμα".

[5]) Pat. 9,1.

[6]) Pat. 9,2.

Dar toliau: 'Ateikite, valgykite mano duoną ir gerkite mano vyną, kurį jums sumaišiau'[1]). Taigi, matome, kad vynas buvo sumaišytas su vandeniu"[2]).

Tačiau, bene su giliausiu įsitikinimu ir drąsumu iš visų B-čios Tėvų apie paties Kristaus konsekruotosios taurės turinį kalba Afrikos Kat. B-čios Primas Šv. Cyprijonas: „Jeigu Kristaus įsteigtoje Šv. Mišių Aukoje", rašo jis Caecilijui, „reikia sekti ne ką kitą, o tik patį Kristų, tai mums ir reikalinga taip paklusti ir tai daryti, ką Kristus darė ir įsakė... Dėl to, jeigu vien tik Kristus klausytinas, tai mes neturime kreipti dėmesio į tai, ką kas nors kitas prieš mus yra galvojęs, bet turime daryti tai, ką prieš juos visus Kristus pirmas yra daręs. Juk ne žmogaus papročiu, bet Dievo teisybe reikia sekti... Kadangi nė mažiausio Viešpaties įsakymo negalima panaikinti, tai juo labiau šitokio didelio, tokio milžiniško, tiek pačiai Viešpaties Kančiai ir mūsų atpirkimo brangenybei priklausančio — nėra galima laužyti ar kitaip pakeisti žmogiškuoju padavimu tai, kas Dievo įsteigta. Nes, jeigu Jėzus Kristus mūsų Viešpats ir Dievas patsai yra Vyriausias Dievo Tėvo kunigas ir Aukoje Tėvui pirmas patsai save paaukojo ir taip daryti įsakė Jo atminimui, — tai tik tas kunigas iš tikrųjų Kristaus vietoje aukoja, kuris imituoja tai, ką Kristus darė ir tikrą bei pilną auką Bažnyčioje aukoja Dievui Tėvui tada, jei tai daro taip, kaip patį Kristų mato aukojus... Viešpats gi... po Vakarienės aukojo vyną sumaišęs su vandeniu... Kaip Jis darė, nekitaip ir mes turime daryti... Taigi, kiek kartų aukojame Taurę Viešpaties ir Jo Kančios atminimui, darome tai, ką žinome patį Viešpatį darius... Jeigu kas iš mūsų pirmatakų ar dėl nežinojimo ar dėl neapdairumo šito nesaugojo ir nesilaikė, ką Viešpats yra savo pavyzdžiu ir mokymu mus

[1]) Pat. 9,5.

[2]) Sermo de Corpore et Sanguine Domini in Pascha, n. 12: Migne, P. L., 83 1227: „Sed et in Salomone de ipso Christo praedictum legimus: Sapientia, inquit, aedificavit sibi domum, id est corpus hominis assumpsit, in quo habitavit plenitudo divinitatis. Et subdidit: Excidit columnas septem. Quia illum benedictio Spiritus Sancti gratia septiformi implevit. Mactavit hostias suas, miscuit in cratera vinum suum, et paravit mensam suam. Et in sequenti: Venite et edite de panibus meis et bibite vinum, quod miscui vobis. Admixtum ergo aqua vinum legimus".

išmokęs daryti, — gali būti dėl Viešpaties atlaidumo tas neapdairumas jam dovanotas. Mums gi negali būti nežinoma, kurie dabar esame Viešpaties įspėti ir pamokyti, jog Viešpaties Taurę mes turime aukoti su vynu sumaišę, kaip kad ir Viešpats yra aukojęs. Išsiunčiame taip pat ir mūsų kolegoms laiškus, kad Evangelijos įstatymas ir Viešpaties palikimas būtų visur saugojamas, ir kad nuo to, ką Kristus ir mokė ir darė, nebūtų nutolta... Mūsų religingumui bei dievobaimingumui pritinka, ...kad Viešpaties Taurę maišant ir aukojant būtų užlaikyta Jo palikimo tiesa, ir kas anksčiau kai kurių, kaip atrodo, buvo apsirikta, Viešpačiui įspėjant, būtų pataisyta. Kad tada, kai Jis ateis savo dangiškoje garbėje ir majestotiškume, atrastų mus laikančius tai, ką yra norėjęs, užlaikančius tai, ką yra mokęs, bei darančius tai, ką yra daręs"[1]).

---

[1]) Ep. 63: Ad Caecilium de Sacramento Dominici Calicis, cap. 14.16.17. 19: Migne, P. L., 4 396—401: „Nam, si in sacrificio quod Christus obtulit, non nisi Christus sequendus est, utique id nos obaudire et facere oportet quod Christus fecit et quod faciendum esse mandavit... Quare, si solus Christus audiendus est, non debemus attendere quid alius ante nos faciendum esse putaverit, sed quid qui ante omnes eos Christus prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem .. Quod si nec minima de mandatis Dominicis licet solvere, quanto magis tam magna, tam grandia, tam ad ipsum Dominicae passionis et nostrae redemptionis sacramentum pertinentia fas non est infringere aut in aliud quam quod divinitus institutum sit humana traditione mutare? Nam, si Jesus Christus Dominus et Deus noster ipse est summus sacerdos Dei Patris, et sacrificium Patri se ipsum primus obtulit, et hoc fieri in sui commemorationem praecipit, utique ille sacerdos vice Christi vere fungitur qui id quod Christus fecit imitatur, et sacrificium verum et plenum tunc offert in Ecclesia Deo Patri, si sic incipiat offerre secundum quod ipsum Christum videat obtulisse... post coenam mistum calicem obtulit Dominus... nihil aliud quam quod ille fecit facere debemus... Quotiescunque ergo calicem in commemorationem Domini et passionis eius offerimus, id quod constat Dominum fecisse faciamus... si quis de antecessoribus nostris vel ignoranter vel simpliciter non hoc observavit et tenuit quod nos Dominus facere exemplo et magisterio sui docuit, potest simplicitati eius de indulgentia Domini venia concedi. Nobis vero non poterit ignosci, qui nunc a Domino admoniti et instructi sumus, ut calicem Dominicum vino mistum, secundum quod Dominus obtulit, offeramus; et de hoc quoque ad collegas nostras litteras dirigamus, ut ubique lex evangelica et traditio Dominica servetur, et ab eo quod Christus et docuit et fecit non recedatur... Religioni igitur nostrae congruit et timori,... in Dominico calice miscendo et offerendo custodire tradicionis Dominicae veritatem, et quod prius apud quosdam videtur erratum, Domino monente, corrigere; ut, cum in claritate sua et majestate coelesti venire coeperit, inveniat nos tenere quod monuit, observare quod docuit, facere quod fecit".

Vadinas, Bažnyčios Tėvai nesvyruodami teigia, kad Paskutinės Vakarienės metu paties Kristaus konsekruotasis vynas buvo sumaišytas su vandeniu.

γ. Bažnyčios mokslas apie vyno maišymą su vandeniu Paskutinės Kristaus Vakarienės metu yra išreikštas Eucharistijos Sakramento materijos aptarimo progomis. Iš tokių Bažnyčios pasisakymų matome, kad Ji nepritarė nei tokiems, kurie Šv. Mišių Aukoje norėjo apsieiti vien su vandeniu[1]), pav., ebijonitai (Ἐβιωναῖοι[2]), enkratitai [Ἐγκρατῖται[3]), Ὑδροπαραστάται[4]], marcijonistai (Μαρκιωνισταὶ[5]), — nei, pagaliau, tokiems, kurie norėjo apsieiti vien su vynu, pav., armenų sekta[6]). Paskutinieji jau net keletą kartų (popiežiaujant Gregorijui VII, Eugenijui III, Aleksandrui III, Benediktui XI, Jonui XXII, Eu-

---

[1]) Savo laiku buvo skleidžiami gandai, kad Inocentas VIII (1484-92) norvegams, bene dėl sunkiai gaunamo ir išlaikomo vyno, buvęs leidęs laikyti Šv. Mišias be vyno. Jeigu tai ir būtų buvę tikra, tai vis dėlto atsimintina, kad kalbamasis popiežius jokio definityvinio dekreto tuo reikalu nėra išleidęs. Vadinas, dogmatiškai bei istoriškai pasilieka tikra, kad B-čia niekada nėra leidusi eliminuoti vyną iš Eucharistijos Sakramento materijos. (Plačiau tuo reikalu žr. Th. de Roccaberti, Bibliotheca Maxima Pontificia, Romae 1698, 4 816; 8 166; 10 485. L. Ferrarus, Prompta bibliotheca canonica, juridica, moralis, theologica, nec non ascetica, polemica, rubricistica, historica, Venetiis 1778, 9 112).

Be vyno kai kurie kunigai buvo pradėję laikyti Šv. Mišias Šv. Cyprijono († 258) laikais. Šitokios praktikos jie griebėsi dėl to, kad, dėl tada siautusio didelio krikščionių persekiojimo, po Šv. Mišių laikymo iš kunigo burnos nekvepėtų vynas ir kad tokiu būdu nebūtų aišku, kad jie tą dieną yra komunikavęsi. Tačiau, Šv. Cyprijonas šitokiai jų praktikai nepritarė: „Kaip galima už Kristų lieti kraują", rašė jis, „jeigu Kristaus Kraują gėdinamės gerti"? (Ep. 63: Ad Caecilium de Sacram. Dom. Calicis, cap. 15: Migne, P. L, 4 398: „Quomodo autem possumus propter Christum sanguinem fundere, qui sanquinem Christi erubescimus bibere?").

[2]) Plg. Epiphanius, Adversus octoginta haereses, haer. 33 sive 53: Migne, P. G., 41 960.

[3]) Plp. Epiphanius, Adv. octog. haer, haer. 27 sive 47: Migne, P. G., 41 852. Ioannes Chrysostomus, In Matthaeum, cap. 26, v. 29, hom. 82-83: Migne, P. G., 58 740. Cyprianus, Ep. 63: Ad Caecilium..., cap. 14: Migne, P. L., 4 396.

[4]) Plg. Theodoretus, Haereticarum fabularum compendium, lib. I, cap. 20: Migne, P. G., 83 369.

[5]) Plg. Epiphanius, Adv. octog. haer., haer. 22 sive 42: Migne, P. G., 41 700.

[6]) Plg. Canones Concilii Trullanensis, can. 32: „Delectus Actuum Ecclesiae Universalis", Lugduni 1706, I 559-560.

genijui IV, Kalikstui III, Pauliui V) norėjo susijungti su Katalikų B-čia, bet, kad jie nenorėjo priimti B-čios praktikuojamo vyno maišymo su vandeniu Šv. Mišių Aukoje, — tai Bažnyčia jų priimti niekada nesutiko [1]).

B-čios susirinkimų nutarimuose Eucharistijos Sakramento materijos reikalu ne vienur pažymėta, ked tradicinis vyno maišymas su vandeniu yra kilęs iš paties Kristaus praktikos Paskutinės Vakarienės metu. Antai, popiežiaujant Siricijui įvykusiame Kartaginos III susirinkime (397 m.), kuriame dalyvavo taip pat ir Šv. Augustinas, buvo priimtas toks kanonas: „kad Viešpaties Kūno ir Kraujo Sakramentuose nebūtų nieko kito aukojama, kaip tai, ką patsai Viešpats yra palikęs, ir būtent: duona ir vynas sumaišytas su vandeniu"[2]). Šituo nutarimu rėmėsi, beveik pažodžiui jį pakartodami, taip pat ir popiežiaujant Sergijui I įvykusio Trullos susirinkimo (692 m.) Tėvai, smerkdami armenų sektą: „Ir tie Šventieji Tėvai", rašė jie savo priimtuose kanonuose, „kurie buvo susirinkę Kartaginoje, atvirai ir tiksliai nutarė: kad Šv. Mišiose niekas nebūtų daugiau aukojama, kaip Viešpaties Kūnas ir Kraujas, kaip patsai Viešpats yra palikęs, ir būtent, duona ir vynas sumaišytas su vandeniu" [3]). Trullos susirinkimo Tėvai šitokią praktiką ten pat vadina „apaštališkąja tradicija" („Apostolica traditio") ir „Dievo paliktąja tvarka" („ordo divinitus traditus"). Popiežiaus Eugenijaus IV dekrete (1439 m.), kuriame taip pat ir armenų kunigai nebuvo atleidžiami nuo pareigos Šv. Mišiose vyną maišyti su vandeniu, tarp kita ko, šitaip paaiškinta: „Vandenį dėl to reikia primaišyti, kad pagal Šventųjų Bažnyčios Tėvų ir Daktarų liudijimą,... yra tikima, jog patsai Viešpats, šitą Sakramentą įsteigdamas, vyną sumaišė su

---

[1]) Plg. Benedictus XIV, De Sacrosancto Missae Sacrificio, Moguntiae 1879, lib. II, cap. 10, n. 9, p. 141.

[2]) Canones Concilii Carthaginensis III, can. 24: „Delectus Actuum Eccl. Univers.", I 125: „Ut in Sacramentis Corporis et Sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam ipse Dominus tradidit; hoc est, panis et vinum aquae mixtum".

[3]) Canones Concilii Trullanensis, can. 32: „Delectus Actuum Eccl. Universal.", I 560: „Et qui Carthaginae convenerunt sancti Patres his verbis aperte et praecise mentionem facere: ut in sanctis nihil plusquam Corpus et Sanguis Domini offeratur, ut ipse Dominus tradit, hoc est, panis et vinum aqua mistum".

vandeniu"[1]). Šitokios praktikos, sako ten pat Eugenijus IV, Bažnyčia „yra išmokyta palaimintųjų Apaštalų Petro ir Pauliaus"[2]). Pagaliau, ir Tridento susirinkimo (1545-63) Tėvai šiuo klausimu priėmė panašų tekstą: „Šventasis susirinkimas moko, jog Bažnyčia kunigams yra įsakiusi, kad aukojamoje taurėje vynas būtų sumaišytas su vandeniu, jau tai dėl to, kad yra tikima Kristų Viešpatį taip darius, jau tai dėl to, kad iš Jo šono išėjo kartu ir vanduo ir kraujas"[3]). Kad niekas nedrįstų teigti, jog šita vyno su vandeniu maišymo praktika nesanti iš Kristaus, — tas pats susirinkimas priėmė dar šitokį kietą kanoną: „Jei kas sakytų,... jog aukojamoje taurėje nereikia vandens maišyti į vyną, nes tai yra priešinga Kristaus palikimui, — tebūnie atskirtas"[4]).

Vadinas, Kat. B-čia, laikydamasi krikščioniškosios tradicijos, tiki ir moko, jog Kristus Paskutinės Vakarienės metu konsekravo vyną, sumaišytą su vandeniu[5]).

---

[1]) Decretum Eugenii Papae IV, datum Florentiae in publica Sessione Synodali solemniter in Ecclesia maiori celebrata anno Domini 1439, decimo calendas decembris: „Delectus Actuum Eccl. Univers.", I 1724: „Aqua autem ideo admiscetur, quoniam juxta testimonium sanctorum Patrum ac Doctorum Ecclesiae... creditur, ipsum Dominum in vino aqua promixto hoc instituisse Sacramentum".

[2]) „... a beatissimis Apostolis Petro et Paulo edocta..."

[3]) Concilium Tridentinum, Sess. XXII, cap. 7: „Monet deinde sancta Synodus, praeceptum esse ab Eclesia sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent; tum quod Christum Dominum ita fecisse credatur; tum etiam quia e latere eius aqua simul cum sanguine exierit".

[4]) Sess. XXII: De Sacrificio Missae, can. 9: „Si quis dixerit, ...aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem; anathema sit".

[5]) Vyną skiedžia su vandeniu taip pat ir Graikų — ortodoksų B-čia (plg. Decretum Eugenii Papae IV: „Delectus...", I 1724). Tam tikslui jie vartoja ne tik šaltą, bet ir šiltą vandenį (plg. Benedictus XIV, De Sacrosancto Missae Sacrificio, Moguntiae 1879, lib. II, cap. 10, n. 10, p. 142. J. Ch. W. Augusti, Die Gottesdienstlichen Sachen der alten Christen, Leipzig 1931, 53).

Šiltas vanduo Gr.-ortod. B-čioje simbolizuojąs Šventųjų įkarštį (ζέσις τῶν ἁγίων; fervor Sanctorum), karštą tikėjimą (ζέσις πίστεως; fervor fidei) arba net ir Šv. Dvasią, kuri, lyg ugnis, nužengia į žmonių širdį ir protą (plg. S. Ioannes Chrysostomus, Liturgia: Migne, P.G., 63 919. Benedictus XIV, De Sacros. Missae Sacr., lib. II, cap. 10, n. 10, p. 142). Tačiau, archeologiškai bei kultūros-istoriškai, kaip žinome, tai primena ne tik graikų ir romėnų, bet ir žydų buvusį paprotį vyną maišyti taip pat ir su šiltu vandeniu. Kaip iš Mišnos (Pesahim 7,13) numanu, šitas šiltu vandeniu vyno skie-

Iš pateiktųjų duomenų apie Kristaus Paskutinės Vakarienės metu gertojo vyno skiedimą su vandeniu, matome, kad pagal tradicinę krikščionių literatūrą ir Kat. B-čios tikėjimą, mokymą bei praktiką, Kristus Paskutinės Vakarienės metu, konsekravo vyną, atskiestą su vandeniu. Tuo tarpu, nors iš trad. krikščionių literatūros bei B-čios mokymo ir neturime žinių koks galėjo būti tos pačios Vakarienės metu Kristaus gertasis nekonsekruotasis vynas, bet, kiek apie tai galima spręsti iš trad. žydų literatūros, — yra beveik visiškai tikra, kad taip pat ir nekonsekruotasis vynas buvo geriamas atskiestas su vandeniu. Už paskutinę propoziciją, pagaliau, kalba patsai nuoseklumas: mat, jeigu vienos taurės vynas buvo atskiestas su vandeniu, tai nebeturime pakankamo pamato manyti, kad tos pačios iškilmės proga antra (ar kitos) vartota vyno taurė (ar taurės) būtų buvusi(os) vandeniu nebeskiedžiama, nors taip pat ir visuotinis žydų paschalinių vaišių paprotis reikalavo vyną skiesti su vandeniu.

Kai kurie katalikų autoriai, pav., F. Alfonsas[1]), Šv. R. Bellarminas[2]), Jonas XXII[3]) Benediktas XIV[4]) ir kt., ne tik kad buvo nuomonės, jog Kristus Paskutinės Vakarienės metu vartojo vyną, atskiestą su vandeniu, bet dargi ir kalbamojo skiedimo racijoje visiškai teisingai įžvelgė Kristaus abstinencijos dorybės apsireiškimą.

c. Kaip jau buvo minėta, Kat. B-čia, nustatydama Eucharistijos Sakramento materiją, stengiasi kiek galima daugiau priartėti prie Kristaus vartotos materijos Eucharistinės Vakarienės metu. Tam tikslui B-čia, pav., yra sub gravi įsakiusi, kad kon-

---

dimas žydų buvo vartojamas taip pat ir pashalinės vakarienės metu. Kokį vandenį galėjo vartoti Kristus Paskutinės savo Vakarienės metu, — mes nežinome. Vyno skiedimas šaltu ir šiltu vandeniu į gr.-ortod. liturgiką pačioje pradžioje galėjo, be kita ko, patekti ir dėl to, kad tokiu būdu daugiau būtų priartėta prie Kristaus praktikos Paskutinės Vakarienės metu, ir būtent, nežinant tikrai ar šaltu, ar šiltu vandeniu galėjo tada Kristus skiesti vyną, — vartojama ir vienas ir antras kartu.

[1]) Adversus haereses, Coloniae 1543, 114.

[2]) De Controversiis christianiae fidei adversus huius temporis haereticos, Venetiis 1721, III 329.

[3]) Plg. Benedictus XIV, De Sacr. Mis. Sacr., lib. II, cap. 10, n. 6, p. 139.

[4]) De Sacr. Miss. Sacr., lib. II, cap. 10, n. 6, p. 138.

sekruojamasis vynas būtų tikras vynuogių vynas ir kad būtų maišomas su vandeniu. Čia dar bus pravartu pažvelgti kokios linijos laikosi B-čia konsekruojamojo vyno alkoholingumo klausime. Mat, taip pat ir šita B-čios linija galutinėse sąskaitose remiasi nujaučiama Kristaus praktika tąjį Sakramentą įsteigiant Paskutinės Vakarienės metu.

Ligšiolinius B-čios pasisakymus, konsekruojamojo vyno alkoholingumo klausimu, galima sugrupuoti į nuomonę apie konsekravimą (α) šviežių vynuogių sulčių ir (β) pasterizuoto bei (γ) alkoholinto vyno.

α) Pirmasis principas, kurio B-čia visais amžiais kietai laikėsi ir tebesilaiko mokyme ir praktikoje konsekruojamojo vyno atžvilgiu, kaip jau minėta, yra tas, kad vynas būtų iš tikrų vynuogių[1]). Mat, nėra jokios abejonės, kad Kristaus vartotas vynas Paskutinės Vakarienės metu buvo vynuogių vynas.

Kad vynuogių vynas būtų tikras, jis turi būti padarytas iš substancialinės tikrų vynuogių dalies — vynuogių sulčių. Kitaip sakant, substancialinė vynuogių dalis turi sudaryti substancialinę kalbamojo vyno dalį (speciem vini). Bet, kad substancialinė vynuogių dalis yra niekas daugiau, kaip vynuogių sultys, tai jau pačios vynuogių sultys, kaip tokios, yra konsekruoti tinkama materija (materia valida). Ar tos vynuogių sultys yra visiškai šviežios (dar neraugintos, bealkoholinės), ar jau kiek senesnės (raugintos, alkoholinės), — substancialiniu vyno atžvilgiu, yra tas pats. Kitaip sakant, vynuogių vyno (iš vynuogių sultyse natūraliai esančio cukraus taip pat natūraliu būdu atsiradusio) alkoholio buvimas ar nebuvimas, kalbamojo vyno substancialiai nepakeičia. Užtat, Šv. Tomo Akv. liudijimu, popiežius Julius I (337-52) ir sako: „jei verčia reikalas, galima net vynuogių kekę ištrėkšti į taurę"[2]). Labai suprantama, kad šitokios, ką tik iš vynuogių ištrėkštos, sultys yra visiškai nerūgusios, taigi, bealkoholinės.

Šviežių bealkoholinių vynuogių sulčių konsekravimą Bažnyčios praktikoje galima atrasti taip pat ir viduriniais am-

---

[1]) Plg. Decretum Eugenii Papae IV: „Delectus"..., I 1724. „S. C. S. Officii 22 Iulii 1706: Mission. Aethiopiae. Dubium quoad vinum utendum in celebratione Missae": ASS 25(1892-93) 441. „S. C. de Prop. Fide 1891: Vic. Ap. Siamen. Dubium quoad vinum ex vite silvestri": ASS 25(1892-93) 438.

[2]) III, q. 74, a. 5 ad 3: „Si necesse fuerit, botrus in calice comprimatur".

žiais. Anot, M. J. Metzgerio įrodymo: „Siksto dienoje... naujasis vynas, t. y. iš vynuogių ištrėkštos šviežios sultys, viduriniais amžiais buvo vartojama kaip konsekravimo materija“[1]). Kölno Mišole (iš 1626) m.) Kristaus Persimainymo šventės proga randame šitaip parašyta: „Šioje šventėje Sumos metu, jeigu turima, laiminamos šviežios vynuogių kekės, o jeigu tokių nėra, tai jų vietoje, senesnės vynuogės. Taurė konsekruojama su nauju vynu, jeigu tokio yra, o jeigu jo nėra, tada, kunigas, dijakonas ar subdijakonas išspaudžia keletą lašų iš prinokusių dar nepalaimintų vynuogių, ir, kai taurė yra ruošiama, primaišoma prie vyno ir įprastu būdu įpilama vandens“[2]).

Naujaisiais amžiais bealkoholinis vynas konsekracijoje, reikale, leistas daryti iš džiovintų vynuogių. Antai, kai Etijopijos misija 1706 m. liepos mėn. 22 d. kreipėsi į Šv. Oficijos Kongregaciją, klausdama: „ar galima laikyti Šv. Mišias su vynu pagamintu iš džiovintų vynuogių?“, kalbamoji Kongregacija atsakė: „Galima, jeigu tokiu būdu gautasis skystis iš spalvos ir skonio bus galima pažinti, jog tai tikras vynas“[3]). Tiesa, šitokių džiovintų vynuogių ekstraktas vėliau gali būti rauginamas, taigi, gali tapti alkoholiniu. Tačiau, tiek iš klausimo pastatymo, tiek iš Kongregacijos atsakymo redakcijos, nematyti, kad čia būtų išskiriamos ką tik iš džiovintų vynuogių gautosios šviežios, dar neraugintos, taigi, bealkoholinės vynuogių sultys.

Vadinas, reikale, taip pat ir šviežios, ką tik iš vynuogių išspaustos sultys, kaip tokios, yra B-čios laikomos konsekruoti tinkamu ir leistinu vynu (materia valida et licita).

---

[1]) Traubensaft als Konsekratiosmaterie: H 10 (1916) 74: „Am Sixtustag,... wurde im Mittelalter neuer Wein, d. i. aus Trauben ausgepresster frischer Saft, als Materie der Konsekration allgemein gebraucht“.

[2]) M. J. Metzger, Ibid.: H 10 (1916) 75: „In hoc festo in summa missa benedicuntur novae uvae, si habentur, alias racemi earum loco; et consecratio calicis fit cum novo vino, si haberi potest. Sin minus, tum per Sacerdotem vel per Diaconum aut Subdiaconum exprimentur pauculae guttae ex maturis uvis nom benedictis et quando calix praeparatur miscebuntur vino et admiscebitur aqua more solito“.

[3]) ASS 25 (1892-93) 441: „Utrum liceat celebrare cum vino facto ex uvis passis?

R. Licere dummodo liquor ex colore et gusto dignoscatur esse verum vinum“.

Tačiau, jeigu nėra pakankamo pateisinančio reikalo, tada šviežiai iš vynuogių išspaustos sultys, nors ir yra konsekruoti tinkama materija, bet nėra leista. Romos Mišolo (Missale Romanum) rubrikoje „De defectu vini“ pasakyta, jog draudžiama vartoti konsekracijoje „sultys iš vynuogių tada išspaustos“[1]). Šios rubrikos žodžiu tada (tunc), kaip iš liturgikos istorijos numanu, tariama apie vynuogių sulčių išspaudimo laiką, ir būtent, išspaudimą prieš pat Šv. Mišių laikymą. Paskutiniuoju atveju nebėra laiko išspaustąsias vynuogių sultis deramai nuvalyti nuo spaudimo metu į jas patekusių vynuogių narvelių ir kitokių drumzlių. Šitokio drumzlino vyno vartojimas konsekracijoje, be proporcingai didelės pateisinančios priežasties, yra didelė nepagarba Šv. Sakramentui Dėl to, kaip toje pačioje Mišolo rubrikoje pažymėta, šitokiu atveju „Sakramentas įvyksta, bet vykdantis sunkiai nusideda“[2]).

Priešingu gi atveju, t. y. kai tos šviežios, dar bealkoholinės vynuogių sultys yra tinkamai paruoštos, švarios, — tada B-čia jas vartoti konsekracijoje nedraudžia. Tai išplaukia per exclusionem iš tos pačios minėtos Mišolo rubrikos.

Vadinas, jeigu šviežios, dar neraugintos, taigi, bealkoholinės vynuogių sultys yra deramo švarumo ir nėra dėl kokių nors kitokių jų tinkamumą ar leistinumą mažinančių arba visiškai šalinančių priežasčių sugadintos (pav., pradėjusios pelėti, rūgti, rūgštėti ir pan.), — tai jos yra tinkama ir leistina konsekracijos materija[3]).

Nuomonė, būk B-čia draudžianti konsekracijoje vartoti bealkoholines vynuogių sultis, neturi pakankamo pamato. B-čia šitokio draudimo niekada nėra paskelbusi. Šiai, nei B-čios mokymu nei praktika nepagrįstai, nuomonei atsirasti — galėjo padėti šitoks įvykis. Olmützo Vyskupas kreipėsi į Kongregaciją, klausdamas: „ar vynas..., iš kurio dirbtinu būdu yra atimtas visas jo alkoholis dar yra tinkama ir leista konsekruoti materija...“[4]). Kaip matome, šiame paklausime figuruoja raugintasis alkoholinis vynuogių vynas. Jo

---

[1]) „... mustum de uvis tunc expressum...“

[2]) „... conficitur Sacramentum, sed conficiens graviter peccat...“

[3]) Plg. M. J. Metzger, Ibid.: H 10 (1916) 76.

[4]) M. J. Metzger, Ibid.: H 10 (1916) 75: „utrum vinum... cui tamen artis ope omnis vini spiritus (alcool) adimitur sit adhuc valida ac licita consecrationis materia...“

alkoholis yra pasidaręs iš vynuogėse natūraliai buvusio cukraus, baltyminių ir kitokių ingredienciјų. Nors chemiškai vynuogių cukrus ir kitokios sakytos natūraliai vynuogių sultyse buvusios dalys daugiau ar mažiau pranyksta ir pavirsta alkoholiu, bet virtualiai jos tame vyne vis tiek visos pasilieka. Dėl to, alkokolio natūralus atsiradimas vynuogių sultyse kai kurių vynuogių sulčių dalių sąskaiton — niekada nebuvo B-čios laikomas substancijaliniu vyno pasikeitimu arba sugedimu. Tačiau, jeigu iš tokio, jau po rūgimo proceso, alkoholinio vyno atimti dirbtiniu būdu (artis ope) alkoholį, tada sakytos virtualiai alkoholyje buvusios vynuogių sulčių ingrediencijos yra taip pat kartu atimamos. Šitaip perdirbtas vynuogių vynas tampa jau substancijaliai apluošintas. Nenuostabu tad, jeigu šiuo atveju Olmützo Vyskupui Kongregacijos buvo atsakyta neigiamai (negative[1]).

Vadinas, Kongregacija čia draudžia konsekracijoje vartoti ne tokį bealkoholinį vynuogių vyną, kuris yra be alkoholio todėl, kad dar nepradėjo rūgti arba, kad šviežios vynuogių sultys buvo pasterizuotos,—bet tokį bealkoholinį vyną, kuris yra be alkoholio todėl, kad po jo išrūgimo naturaliai jame atsiradęs alkoholis yra dirbtinu būdu pašalintas.

Praktiškame gyvenime šviežios vynuogių sultys, jeigu jos nėra pasterizuotos, greitai pradeda rūgti, putoti, darytis drumzlinos, nešvarios. Tas jų rūgimas kartais gali būti stačiai nevykęs (virsti actavimusi) arba būti nepakankamas (virsti pelėjimu, gedimu). Kristaus gi konsekruotoje taurėje vynuogių vynas nebuvo actas; negalima tarti taip pat ir kokio kitokio jo substancialaus sugedimo. Dėl to, sakyti reiškiniai konsekracijai skirtajame vynuogių vyne arba jį padaro nederančia arba ir visiškai netinkančia meterija. Tuo tarpu raugintos vynuogių sultys, dėl jose atsiradusio pakankamo alkoholio kiekio, paprastai visų minėtų neigiamų reiškinių neturi ir išbūna nesugedusios ilgą arba ir neribotą laiką. Dėl tos tai priežasties Bažnyčia, nors alkoholio ir nelaiko esmine konsekruojamojo vyno dalimi, bet, geresnio kalbamojo vyno išlaikymo sumetimais, beveik visada vartoja raugintąjį, taigi, alkoholinį vynuogių vyną.

---

[1]) Plg. M. J. Metzger, Ibid.: H 10 (1916) 75.

β. Pasterizuotos vynuogių sultys, kaip konsekruojamoji medžiaga explicite B-čios dar nebuvo aptarta. Tačiau, patsai pasterizacijos principo pritaikymas Šv. Mišių vynui užlaikyti — jau buvo svarstytas ir išspręstas teigiamai.

Antai, kai 1887 m. vasario mėn. 8 d. Karkasono Vyskupas raštu kreipėsi į Šv. Oficijos Kongregaciją, klausdamas ar leistina konsekracijai skiriamąjį vyną, saugant jį nuo sugedimo pavojaus, užkaitinti iki 65^0 (mes pasakytume: pasterizuoti), — kalbamoji Kongregacija tais pačiais metais gegužės mėn. 4 d. nutarė atsakyti, jog: „vartoti užkaitintasis vynas"[1]) galima. Tas užkaitintasis arba pasterizuotasis vynas gali būti tiek alkoholinis, tiek bealkoholinis. Kad atkoholis, kaip jau buvo minėta, B-čios nėra laikomas esmine konsekruojamojo vyno dalimi, tai, kaip tokio, gali jo ten ir nebūti. Be pakankamo alkoholio kiekio vyną nuo gedimo visiškai apsaugo jo pasterizavimas. Konsekruojamojo vyno pasterizavimas, kaip toks, nors ir nebuvo B-čios leistas pasterizuoto vyno terminu, bet josios dekretuose vartojamas terminas „vinum ebullitum" ne tik pasterizuotąjį vyną suponuoja, bet ir de facto atstovauja. Vadinas, pasterizuotas tiek alkoholinis, tiek bealkoholinis vynuogių vynas yra taip pat B-čios pripažinta tinkama ir leistina konsekracijos materija.

Paskutiniaisiais laikais, dėl saugesnio užpasterizavimo, vynas paprastai kaitinamas nebe iki 65, bet iki 75 ir daugiau laipsnių. Kyla tad klausimas, ar B-čia leidžia konsekracijai skiriamąjį vyną pasterizuoti sakytu saugesniu pasterizavimo metodu.

Kai kurių Ispanijos provincijų kunigai nuo senų laikų gaminosi konsekracijai taip vad. kondensuotąjį vyną (vinum condensatum). Tam tikslui šviežiai išspaustos vynuogių sultys buvo ant ugnies virinamos arba prieš išspaudimą pačios vynuogės gerokai saulėje padžiovinamos. Šitokiu būdu vynuogių sultys tapdavo tirštesnės, saldesnės, o rauginamos duodavo vyną su didesniu alkoholingumo procentu. Kad 1706 m. liepos mėn. 22 d. Šv. Oficijos Kongregacijos parėdymu iš džiovintų vynuogių padarytąjį vyną buvo leista vartoti

---

[1]) AAS 21 (1929) 633: „Adhibeatur vinum ebullitum". — Plg. dar ASS 23 (1890-91) 699; 29 (1896-97) 572.

Šv. Mišiose Etijopijoje veikiantiems misijonieriams,—tai normalėse aplinkybėse gyvenantiems kunigams Ispanijoje kondensuoto vyno vartojimas konsekracijoje pasirodė įtartinas. Dėl to, Tarraco (Ispanijoje) Arkivyskupas šitaip klausė Šv. Oficijos Kongregaciją: „Ar leistina Šv. Mišių Aukoje vartoti vyną, padarytą iš tokių vynuogių sulčių, kurios prieš rauginimą yra virinimu sutirštintos"[1]). Kalbamoji Kongregacija 1896 m. rugpiūčio mėn. 6 d. nutarė į tai atsakyti, jog: „Leistina, jeigu šitas virinimas neišskiria rūgimo, o patsai rūgimas gali natūraliai įvykti ir de facto įvyksta"[2]).

Be to, kitas Arkivyskupas, kurio krašte labai sunku gauti Šv. Mišioms tikrą vynuogių vyną ir kurio krašto vynas dėl, nesaldžių vynuogių, greitai genda, — nurodė, jog vyno išlaikymui reikalingą alkoholio kiekį galima gauti, „jeigu iš vynuogių išspaustos sultys nuvirinamos iki pusės jų tūrio"[3]), o paskui rauginamos. Šv. Oficijos Kongregacija 1901 m. gegužės mėn. 22 d. nutarė jam atsakyti tuo pačiu dekretu, kuris 1896 m. rugp. mėn. 6 d. buvo duotas Taracco Arkivyskupui[4]), ir kuris kiek aukščiau čia mūsų buvo cituotas.

Kaip iš šitų duomenų matome, B-čia leidžia konsekracijai skiriamąjį vyną ant ugnies virinti. Kitaip sakant, jeigu pasteriracijos saugumui būtų reikalinga konsekracijai skiriamąjį vynuogių vyną užkaitinti net iki jo virimo temperatūros (ca 100°) ir tokioje temperatūroje jį ilgesnį laiką pavirinti,—B-čia nieko prieš neturi.

γ. Dėl aukščiau minėtų aplinkybių, B-čios vartojamas vynas Šv. Mišiose daugiausia yra alkoholinis. Kad mažalkoholinis Šv. Mišių vynas veikiai nesugestų, B-čia leidžia, jos aprobuotu būdu, pakelti tokio vyno alkoholingumą arba, kitaip sakant, vyną alkoholinti. B-čios pasisakymus Šv. Mišių vyno alkoholinimo reikalu galima suskirstyti į kalbamojo vyno alkoholinimą (α') mažiau ir (β') daugiau nenormalinėse aplinkybėse.

---

[1]) ASS 29(1896-7) 318: „Utrum licitum sit ad S. Missae Sacrificium conficiendum uti vino ex musto obtento, quod ante fermentationem vinosam per evaporationem igneam condensatum est".

[2]) ASS 29 (1896-7) 319: „Licere; dummodo decoctio huiusmodi fermentationem alcoolicam haud excludat, ipsaque fermentatio naturaliter obtineri possit, et de facto obtineatur".

[3]) ASS 34 (1901-2) 256: „...ut liquor ex uvis expressus, ad dimidium decoctus..."

[4]) Žr. ASS 34 (1901-2) 256.

α'. Mažiau nenormalinėmis aplinkybėmis čia laikomos tokios aplinkybės, kuriose vynuogės užauga tai permenko, tai perdidelio saldumo. Pirmuoju atveju, vynas gali pradėti gesti dėl to, kad alkoholingumas išeina nedidelis, o antruoju, dėl to, kad vynas gali pradėti antrą kartą rūgti. Šiais atvejais vyną nuo sugedimo, be kita ko, gali apsaugoti jo alkoholinimas.

Štai keletas tuo reikalu pavyzdžių ir B-čios į juos atsakymų.

Kai Massilijos Vyskupas, ieškodamas būdų mažalkoholinio Šv. Mišių vyno gedimui išvengti, paklausė Kongregacijos ar yra galima į kalbamąjį vyną įdėti alkoholio (spiritus vini) ir, jeigu galima, tai kiek ir kokio, — Kongregacija 1890 m. liepos mėn. 30 d. nutarė šitaip atsakyti: „Jeigu alkoholis bus gautas iš vynuoginio gaminio ir jo kiekis, kartu su tuo alkoholio kiekiu, kurį kalbamasis vynas jau natūraliai turi, nebus didesnis, kaip dvylika procentų, ir patsai primaišymas įvyks tada, kai vynas tebėra labai žviežus, — nieko prieš neturime, kad toks vynas būtų vartojamas Šv. Mišių Aukoje"[1]).

Apaštališkasis Siniso Vikaras, kurio krašte vynuogės turi mažą kiekį cukraus ir duoda mažalkoholinį, greit gendantį vyną, Kongregacijai rašė, jog pas juos negendantį vyną galima gauti prie sutrėkštų vynuogių pridedant cukraus, padaryto iš cukrinių švendrių (sacchari ex canna). — Kongregacija 1891 m. birželio mėn. 25 d. jam atsakė: „Šv. Mišių Aukoje vartojamam vynui geriau pridėti iš vynuoginio gaminio pagaminto alkoholio, kurio kiekis kartu su tuo alkoholio kiekiu, kurį kalbamasis vynas jau natūraliai turi, neturi būti didesnis, kaip dvylika procentų. Šitas gi alkoholio primaišymas tebūna padarytas tada, kai taip vadinamasis triukšmingasis rūgimas pradeda nurimti..."[2])

[1]) ASS 23(1890-91) 700: „Dummodo spiritus (alcool) exstractus fuerit ex genimine vitis, et quantitas alcoolica addita una cum ea quam vinum, de quo agitur, naturaliter continet, non excedat proportionem duodecim pro centum, et admixtio fiat quando vinum est valde recens, nihil obstare quominus idem vinum in Missae sacrificium adhibeatur".

[2]) ASS 21 (1929) 634: „Vino pro sacrosancto Missae sacrificio, addendum potius esse spiritum, seu alcool, qui extractus fuerit ex genime vitis, et cuius quantitas una cum ea, quam, vinum de quo agitur naturaliter continet, haud excedat proportionem duodecim pro centum. Huiusmodi vero admistio fiat, quando fermetatio, sic dicta tumultuosa, defervescere incoeperit..."

Panašiai, pastovesnis Šv. Mišioms vynas su cukrinių švendrių cukrumi buvo gaminamas ir kai kuriose Brazilijos srityse. Dėl to, kai juos pasiekė ką tik cituotas Kongregacijos atsakymas Siniso Apaštališkajam Vikarui, — Marianos (Brazilijoje) Vyskupas-Koadjutorius Silverijus paklausė Kongregaciją, kas jiems tokiu atveju daryti. — Kongregacija 1896 m. rugp. 5 d. nutarė taip atsakyti: „Vietoje cukraus iš cukrinių švendrių, vietos kalba: canna de assugar, geriau pridėti iš vynuoginio gaminio pagaminto alkoholio, kurio tačiau kiekis kartu su tuo alkoholio kiekiu, kurį kalbamasis vynas jau natūraliai turi, nebūtų didesnis, kaip dvylika procentų. Šitą gi primaišymą padaryti tada, kai taip vad. triukšmingasis rūgimas pradeda nurimti"[1]).

Tačiau, kad vynu turtingos Ispanijos Taracco Arkivyskupas, norėdamas jau ir taip 12% alkoholio turintį saldųjį vyną apsaugoti nuo antrojo rūgimo, paprašė Kongregaciją leisti jo alkoholingumą padidinti dar dešimčia procentų (vadinas, tada Šv. Mišių vynas būtų turėjęs jau apie 22% alkoholio), — Kongregacija 1891 m. balandžio mėn. 15 d. atsakė: „Neigiamai Šv. Mišiose vartojamo vyno atžvilgiu"[2]).

Vadinas, tokiais atvejais, kada mažiau nenormalinės aplinkybės verčia griebtis priemonių mažalkoholinio iš nesaldžių vynuogių pagaminto vyno gedimui sulaikyti, B-čia leidžia jo alkoholingumą pakelti, bet ne daugiau, kaip iki 12%. Tuo tarpu tada, kai yra pavojus saldžiųjų vynuogių vynui (su didesniu natūraliu alkoholingumu) pradėti antrą kartą rūgti, — B-čia draudžia kelti jo alkoholingumą.

Tas draudimas yra suprantamas. Mat, B-čia žino, jog tokiame krašte, kur gali užaugti saldžiosios vynuogių atmainos, gali augti ir mažiau saldžios, iš kurių galima pagaminti antrojo rūgimo nebijantį vyną. Be to, be tikro reikalo Šv. Mišių

---

[1]) ASS 29 (1896-7) 317: „Loco sacchari extracti e canna sacchari na, vulgo canna de assugar addendus potius esse spiritus alcool, dummodo ex genimine vitis extractus fuerit, et cuius quantitas, addita cum ea quam vinum, de quo agitur, naturaliter continet, haud excedat proportionem duodecim pro centum; huiusmodi vero admistio fiat quando fermentatio tumultuosa, ut aiunt, defervescere inceperit".

[2]) ASS 29 (1896-7) 572: „Negative in ordine ad Missae sacrificium".

vyno alkoholingumo kėlimas, matyt, mažiau būtų suderinamas su B-čios nujaučiama Kristaus vartoto vyno kokybe Paskutinės Vakarienės metu.

β'. Daugiau nenormalinėmis aplinkybėmis laikome tokias mažiau nenormalines aplinkybes, kurios, be to, turi dar kokį nors naują motyvą remiantį vyno alkoholingumo kėlimą.

Antai, vienas Arkivyskupas, kurio krašte labai sunku gauti tikrą Šv. Mišioms vyną, rašo Kongregacijai, kad vienas žmogus pas juos gamindamas Šv. Mišioms vyną, pradėjęs išspaustąsias vynuogių sultis iki pusės jų tūrio nuvirinti. Iš tokių nuvirintų vynuogių sulčių išraugintas vynas jau esąs 14-16% alkoholingumo. Klausia tad, ar šitokį vyną galima vartoti Šv. Mišių Aukoje. — Kongregacija, pasiklaususi reikalingų patarėjų, 1901 m. gegužės mėn. 22 d. nutarė atsakyti taip: „Leidžiama, jeigu šitas nuvirinimas neišskiria rūgimo, o rūgimas gali natūraliai įvykti ir de facto įvyksta"[1]). Tokiu būdu išeina, kad šiuo atveju B-čia leidžia jau nebe tik su 12%, bet ir su 14-16% alkoholingumo vyną vartoti Šv. Mišiose. Tačiau, čia atkreiptinas dėmesys į tai, kad šiuo atveju yra naujas tokio vyno gaminime iškyląs ir jau ir taip nenormalines aplinkybes apsunkinąs titulas. Vynuogių sultis nuvirinant, būtent, yra sunku nustatyti kada jau jose pasiliko toks cukraus santykis su skysčio kiekiu, kad vynas iš jo išeitų tik 12-kos, o ne daugiau procentų.

Be to, gana charakteringos buvo taip pat ir tos aplinkybės, kuriose net 17-18% Šv. Mišių vyno alkoholingumas buvo leistas. Ir būtent Ispanijos vynininkai sužinojo, kad 1890 m. liepos mėn. 30d. Massilijos Vyskupui mažalkoholinio Šv. Mišių vyno alkoholingumas buvo leista pakelti ne daugiau, kaip iki 12%. Tuo tarpu iš saldžiųjų Ispanijos vynuogių padarytas vynas jau po pirmojo rūgimo kartais esti daugiau, kaip 12%. Be to, jų gaminamas Šv. Mišių vynas buvo gausiai eksportuojamas į vynuogėmis neturtingus kraštus, ypač į Ameriką. Anot jų argumentavimo, eksportuojant vyną jūra, jeigu jis neturi

---

[1]) ASS 34 (1901-2) 256; „Licere, dummodo decoctio huiusmodi fermentationem alcoolicam haud excludat, ipsaque fermentatio naturaliter obtinere possit et de facto obtineatur".

17-18% alkoholingumo, jis arba pradedąs antrą kartą rūgti arba actuojasi. Dėl to, kalbamieji vynininkai per Taracco Arkivyskupą kreipėsi į Kongregaciją, prašydami, kad, dėl minėtų priežasčių, eksportui gaminamąjį Šv. Mišių vyną leistų alkoholinti iki 17-18% alkoholingumo. — Kongregacija, pasiklaususi reikalingų patarėjų, 1896 m. rugp. mėn. 6 d. nutarė šitaip atsakyti: „Atsižvelgdami į naujai pateiktas priežastis, jeigu kalbamuoju atveju alkoholis bus gautas iš vynuoginio gaminio ir pridedamasis alkoholio kiekis, kartu su tuo jo kiekiu, kurį kalbamasis vynas jau natūraliai turi, nebus didesnis, kaip septyniolika arba aštuoniolika procentų, ir primaišoma bus tada, kai vadinamasis triukšmingasis rūgimas pradeda nurimti, — nieko neturime prieš, kad toks vynas būtų vartojamas Šv. Mišių Aukoje“ [1]).

Šioje vietoje tenka atkreipti dėmesį į tai, kad B-čios sutikimas pakelti Šv. Mišių vyno alkoholingumą net iki 17-18% yra padarytas tik ‚atsižvelgiant į naujai pateiktas priežastis‘. Neturėdama šitokių priežasčių anksčiau, B-čia, kaip matėme, ir 1890. VII. 30, ir 1891. VI. 25, ir 1896. VIII. 5 nutarimuose, konsekruojamojo vyno alkoholingumo klausime, vis kietai laikėsi 12%. Šitos gi nusileidimo priežastys iš tikrųjų buvo svarbios. Mat, Europos užjūriuose gyvena daug milijonų katalikų beveik bevyniuose kraštuose. Jeigu jiems iš Europos siunčiamas 12% alkoholingumo Šv. Mišių vynas negali jų pasiekti nesugedęs, — tai visi tokie kraštai atsiduria pavojuje neturėti konsekruoti leisto vyno. Akivaizdoje šitokių svarbių duomenų, nors po paskutinio pakartoto B-čios nutarimo, kad konsekruojamasis vynas būtų nedaugiau, kaip 12%, buvo praėjusi tik viena diena, — B-čia vis dėlto sutiko eksportui skiriamąjį vyną leisti alkoholinti net iki 17-18% alkoholingumo.

Vadinas, juo daugiau kuriame krašte atsiranda nonormalesnės tinkamo Šv. Mišių vyno įsigijimo aplinkybės, juo B-čia yra nuolaidesnė tokio vyno išlaikymui reikalingam alkoholingumui pakelti.

---

[1]) ASS 29 (1896-7) 319: „Attendis noviter deductis, dummodo in casu proposito spiritus extractus fuerit ex genimine vitis, et quantitas alcoolica adiungenda una cum ea quam vinum de quo agitur, naturaliter continet, non excedat proportionem septemdecim vel octodecim pro centum, et admixtio fiat quando fermentatio tumultuosa, ut aiunt, defervescere inceperit; nihil obstare quominus idem vinum in Missae Sacrificio adhibeatur“.

Apžvelgiant visą tai, kas čia buvo pasakyta dėl B-čios laikomos linijos konsekruoti skiriamo vyno atžvilgiu, matome, kad tiek bealkoholinis tiek alkoholinis vynuogių vynas laikomas konsekruoti tinkama ir leistina materija.

Aukščiau matėme, kad, pagal šaltinius, Paskutinėje Kristaus Vakarienėje galėjo būti vartojamas tiek bealkoholinis, tiek alkoholinis vynas. B-čia Eucharistijos Sakramento aptarimo progomis leisdama Šv. Mišių Aukoje vartoti taip pat tiek bealkoholinį, tiek alkoholinį vyną ir alkoholinio vyno didesnį alkoholingumą leisdama tik dėl rimtų priežasčių, — rodo, kad, B-čios nujautimu, Kristus Paskutinėje Vakarienėje galėjo vartoti ir bealkoholinį vyną; o jeigu Jis būtų vartojęs alkoholinį vyną, tai tas vynas negalėjo būti didesnio, B-čios taip nenoriai leidžiamo, alkoholingumo.

Remiantis čia išdėstytais abstinentiškajai Paskutinės Kristaus Vakarienės dalyvių būklei nušviesti klausimais, matome, jog kalbamoje Vakarienėje suvartoto vyno kiekis galėjo būti proporcingai mažesnis, negu normaliose paschalinėse žydų vaišėse. Jeigu žydų paschalinės vaišės, kaip matėme, nepaisant privalomųjų vyno taurių įvedimo, galėjo pasilikti gana blaivios, — tai juo labiau turėjo būti blaivūs su mažesniu vyno kiekiu apsiėjusieji Paskutinės Kristaus Vakarienės dalyviai.

Viso skyriaus apie Kristaus abstinenciją Paskutinės Jo Vakarienės metu mintis galima sutelkti į sekančias išvadas:

1. Kristaus abstinecijos klausimą Paskutinės Vakarienės metu tenka spręsti daugiau ar mažiau pagal paschalinių žydų vaišių eigą.

2. Kaip paschalinėse žydų vaišėse, taip ir Paskutinėje Kristaus Vakarienėje vartotas vynas galėjo būti tiek neraugintas-bealkoholinis, tiek raugintas - alkoholinis.

3. Sprendžiant iš trad. žydų literatūros duomenų apie suvartojamo vyno kiekį normaliose aplinkybėse daromose paschalinėse žydų vaišėse ir iš Šv. R-to duomenų apie Paskutinėje Kristaus Vakarienėje suvartoto vyno kiekį, matome, kad pirmuoju atveju vyno galėjo būti proporcingai žymiai daugiau suvartojama, negu paskutiniuoju atveju.

4. Šaltinias galimas įrodyti Kristaus išgerto vyno kiekis Paskutinės Vakarienės metu galėjo būti apie 9,6 gramų.

5. Pagal tradicinės krikščionių literatūros liudijimą ir Katalikų B-čios mokymą bei konsekravimo praktiką, Kristaus konsekruotasis vynas Eucharistinės Vakarienės metu buvo sumaišytas su vandeniu. Analogiškai, su vandeniu galėjo būti sumaišytas taip pat ir tas vynas, kurį Kristus gėrė prieš tai betarpiai buvusioje velykinio avinėlio vakarienėje, juoba, kad vyną maišyti su vandeniu buvo visuotinis žydų tautos gyvenimo ir paschalinių vaišių paprotys, ir kad kai kurių Šv. R-to tekstų, paimtų trad. žydų literatūros duomenų šviesoje, vyno skiedimas su vandeniu yra suponuojamas.

6. Jei Kristaus išgertasis vyno kiekis Paskutinės Vakarienės metu būtų buvęs vandeniu ir neatskiestas (tačiau, tai labai nepanašu į tiesą), — tai ir tokiu atveju, dėl išgertosios dozės mažumo ir menko alkoholingumo, Kristaus psichinių galių jis dar nebūtų galėjęs sudrumsti. —Vadinas, Paskutinės Vakarienės įvykiai Kristaus santūros dorybės nė kiek nepažeidžia.

V SKYRIUS

Kristaus abstinencijos klausimas Jo Kančios metu

1. Vyno klausimas: a) pasmerktųjų vynas; b) vynas su tulžimi; c) vynas su myra; d) tulžinio ir myrinio vyno tapatumo problema. — 2. Acto klausimas. — 3. Abstinentiškoji Kristaus pozicija Jo Kančios metu.

Šalia kitų Šv. R-to duomenų apie Kristaus vynuoginių gaminių vartojimą, pagaliau, tenka dar kiek sustoti taip pat ir prie tų tekstų, kurie taria apie Jo kalbamųjų gaminių vartojimą Kančios metu. Tuo metu tarp Kristui duotų vynuoginių gaminių Šv. R-te minimas (1) vynas ir (2) actas. Tai taip pat duoda pamatą kelti (3) santūrininkišką Kristaus poziciją Jo Kančios metu.

1. Vyno klausimas Kristaus Kančios metu yra minimas tik dviejų Evangelistų, Mt. būtent ir Mk. Aplinkybės, kuriose tada Kristui buvo duotas gerti vynas buvo labai nenormalios. Jos gyvai primena žydų paprotį (a) girdyti vynu savo pasmerktuosius. Be to, pačių Evangelistų liudijimas apie Kristui duotojo vyno kokybę, yra gana skirtingas. Anot Mt., kalbamasis (b) vynas buvo sumaišytas su tulžimi, o anot Mk., — (c) su myra. Nežiūrint to, kai kuriems atrodo, kad (d) tulžinis ir myrinis vynas esąs tas pats. Šitie klausimai verti atskiro panagrinėjimo.

a) Pasmerktųjų vynas (TM: ...יֵין עֲנוּשִׁים; V-je: vinum damnatorum[1]) buvo toks vynas, kurį žydai duodavo gerti pasmerktajam prieš pat mirties bausmės įvykdymą. Tokio vyno da-

---

1) Am. 2,8.

vimo racija buvo ta, kad pasmerktasis apsvaigtų ir taip aiškiai nebejaustų mirties bausmės vykdymo kančių.

Šitas izraelitų paprotis, matyt, yra buvęs jau ankstybaisiais bibliniais laikais. Antai, Saliamono priežodžių knygoje skaitome: „Duokite konjako žūnantiems ir vyno tiems, kurių siela apkartusi, kad jie gertų ir užmirštų savo skurdą ir sunkiosios dalies nebeatsimintų“[1]). Tas paprotys, berods, yra buvęs ir kitose tautose[2]).

Trad. žydų literatūroje apie pasmerktųjų vyną randame kiek platesnių paaiškinimų. Kai kuriems iš jos autorių atrodė, jog vynas kitokio tikslo ir neturįs, kaip raminti nuliūdusiuosius ir svaiginti pasmerktuosius. Antai, „Rab Ḥanin sakė: vynas sutvertas ne kam kitam, kaip nuliūdusiųjų paguodai ir nusikaltėlių labui, nes pasakyta[3]): duokite konjako žūnantiems...“[4]) Kitur sakoma, kad šitas pasmerktųjų vynas, gal dėl greitesnio jo veikimo, turėjo būti dargi su smilkalais sumaišytas: „Rab Hijja, Ašio sūnus, Rab Hisda vardu sakė: jei kas yra išvedamas žudyti, tai tokiam reikia sumaišyti taurę vyno su smilkalais, kad jo sąmonė būtų užslopinta, nes pasakyta:[3]) duokite konjako žūnantiems...“[5]) Pasmerktuosius aprūpinti vynu ilgainiui Jeruzalėje pavirto tartum kokia turtingesniųjų bei kilmingųjų ponių privilegija: „Toliau yra mokoma“, rašoma ten pat, „jog turtingosios bei kilmingosios Jeruzalės moterys tai turėjo parūpinti ir atnešti“[6]). Tuo tarpu jeigu dėl kokių nors priežasčių kalba-

---

[1]) Pat. 31,6-7: „תְּנוּ־שֵׁכָר לְאוֹבֵד וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ׃ יִשְׁתֶּה וְיִשְׁכַּח רִישׁוֹ וַעֲמָלוֹ לֹא יִזְכָּר־עוֹד׃“

[2]) Plg. J. J. Hofmanus, Lexici universalis historico-geographico-chronologico-philologici continuatio, Basileae 1683, III 194. J. J. Schevchzeri, Physica sacra, IV 1399. — Šitokio vyno idėja galėjo duoti progos atsirasti taip pat ir anai taurei, su atvaizduotu po kartuvėmis pakabintu žmogumi, kurią G. J. Monson — Fitzjohn savo archaiškų vyno taurių monografijoje („Drinking Vessels of Bygone Days“, London 1927) 138 psl-je yra pavadinęs «„Paskutiniojo lašo“ taure» («The „Last Drop“ Glass»).

[3]) Pat. 31,6.

[4]) Erubin 65 a: „אמר רב הנין לא נברא יין אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים שנאמר תנו שכר לאובד“ — Plg. beveik tokį pat tekstą taip pat ir Sanhedrin 70 a.

[5]) Sanhedrin 43 a: „דאמר רב חייא בר רב אשי אמר רב חסדא היוצא ליהרג משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין כדי שתטרף דעתו שנאמר תנו שכר לאובד“

[6]) Sanhedrin 43 a: „ותניא נשים יקרות שבירושלם היו מתנדבות ומביאות“

mos moterys kokiam pasmerktajam vyno neatneštų, tai tada šita pareiga tekdavo visuomenei (צבור, *sibbur*[1]).

Žiaurus Kristaus tampimas po teismus ir triukšmingas vedimas į Golgotą sukėlė visus Jėruzalės gyventojus ir Velykų Šventėms suvažiavusius svečius. Jų tarpe buvo daug nuoširdžių Kristaus sekėjų[2]. Kai Pilotas savajame pretoriume galutinai atidavė Kristų į žydų rankas su teise Jį kryžiuoti, — tie nuoširdieji Kristaus sekėjai ir raudančios „Jeruzalės dukterys"[3]) galėjo matyti, kad Kristus yra jau beveik mirtinai nukankintas. Kryžiaus kelyje kelis kartus Kristaus klupimas ir budelių privertimas pašalinį žmogų baigti nešti Kristaus Kryžių į Golgotą[4]), rodo, kad Kristų buvo pradėję palikti paskutinieji jėgų likučiai. Šitokie ir į juos panašūs vaizdai ne tik kad galėjo taurioms Jeruzalės matronoms priminti jų praktikuotą ligšiolinį paprotį— parūpinti pasmerktiesiems vyno, bet kartu taip pat jas labai giliai paveikti. Kad kitaip jos nebegalėjo sumažinti Kristaus kančių, tai parūpinti geriausio svaiginančio vyno, kad Jis bent paskutiniąsias savo gyvenimo valandas nejaustų šiurpulingos mirties kančių — galėjo tapti ne vienos Jeruzalės ir Galilejos matronos svajonė. Kiek galima spręsti iš Mt.[5]) ir Mk.[6]) liudijimo, Kristui vynas buvo duodamas gerti kaip tik tada, kai Jis jau buvo atvestas į Golgotos kalną ir rengiamas kryžiuoti.

Visos šitos aplinkybės rodo, kad Golgotos kalne Kristui duotasis gerti vynas galėjo būti duodamas p a s m e r k t ų j ų v y n o titulu.

b. Kaip jau buvo minėta, Evangelistas Mt., pažymėdamas Golgotos kalne Kristui duoto vyno[7]) kokybę, sako, jog jis buvo

---

1) Plg. Sanhedrin 43 a.

2) Plg. Lk. 23,27-28.49.

3) Lk. 23,28.

4) Plg. Mk. 15,21. Lk. 23,26.

5) 27,33-34.

6) 15,22-23.

7) Kai kuriuose graikiškuose kodeksuose šioje Mt. vietoje yra minimas ne v y n a s (οἶνος), bet a c t a s (ὄξος) su tulžimi. Dėl to, senesniuose N. Į-mo teksto leidiniuose dažnai ir yra vartojama: 'a c t a s sumaišytas su tulžimi'. Panašiai, taip pat ir senesnieji tos vietos aiškintojai daugiau turi galvoje ne vyną, bet a c t ą su tulžimi [pav., S. H i e r o n y m u s, Com-

„sumaišytas su tulžimi“[1]).

Tradicinėje žydų literatūroje ir kituose tolygiuose archainiuose šaltiniuose vyno maišymas su tulžimi nežinomas. Tačiau, nors šitoks vynas žydų tautoje ir nebuvo praktikuojamas, bet dar negalime absoliučiai teigti, kad šiuo atveju, dėl budelių ar kareivių piktų išdaigų, Kristui duotasis vynas negalėjo būti užterštas su tulžimi. Juk, jeigu jie tyčiodamies iš Kristaus pretoriume, vietoje karališkojo purpuro — apvilko Jį raudona skraiste, vietoje skeptro — įbruko į dešinę nendrę, vietoje vainiko — uždėjo erškėčius[2]), — tai kodėl nebebūtų galima tikėti, kad Golgotos kalne, vietoje su prieskoniais sumaišyto pasmerktųjų vyno — jie galėjo duoti su tulžimi užterštą gėralą?

Iš antros gi pusės, nemažai šviesos šiame klausime suteikia taip pat ir S. Į-mas. Kaip žinome, karalius ir pranašas Dovydas savo mesianinėje 69 (68)-je Psalmėje yra pranašiškai aptaręs kai kuriuos Mesijo kančios momentus. Be kita ko, kenčiantysis Mesijas tenai šitaip pranašo lūpomis taria apie savo priešų[3]) elgesį: „Ir davė (jie) man maistu tulžį, ir troškulyje mane girdė actu“[4]). Šitas tekstas cituojamas iš V-tos. Taip pat jis skamba ir LXX-je. Tačiau, kritiškiausiame masoretiško teksto leidinyje[5]) jis yra kiek kitoks. Paskutiniajame būtent terminas tulžis (מְרֵרָה, *merera;* arba מְרֹרָה, *merora*) visiškai neminimas, o jo vietoje yra vartojamas terminas רֹאשׁ (*roš*), kuris raidiškai reiškia ne tulžį, bet apskritai karčią

---

mentarius in Evangelium Matthaei, lib. IV, cap. 27, v. 34: Migne, P. L., 26 218. Rupertus (Abbas O.S.B.), De divinis officiis, lib. VI, cap. 10 (ed. parisina 1638, II 777). I. Lightfoote, Horae hebraicae et talmudicae in quattuor Evangelistas, 492. I. H. Carpzov, Apparatus historico criticus..., Francofurti-Lipsiae 1748,119.581]. Tačiau, kritiškiausiame katalikų N. Į-mo teksto leidinyje (A. Merk, Novum Testamentum, graece et latine, Romae [2]1935) buvo atrasta tiksliau kalbamosios vietos tekste vartoti terminą vynas (οἶνος), o ne actas (ὄξος). Dėl to, taip pat ir mes, čia laikysimės ne acto, bet vyno termino bei sąvokos.

[1]) 27,34.

[2]) Plg. Mt. 27,28-29. Mk. 15,17. Jn. 19,2.5.

[3]) Plg. H. M. Alexius — Card. Lepicier, In Librum Psalmorum Commentarius, Romae 1934, I 469 (ad Ps. 68,22).

[4]) 68,22: „Et dederunt in escam meam fel: et in siti mea potaverunt me aceto“.

[5]) R. Kittel — F. Buhl, Liber Psalmorum[3], Stuttgartiae 1930.

(nuodingą) substanciją. Tačiau, tokia substancija gali būti ir tulžis. Tokiu būdu, aplikuojant šitą mesianinės pranašystės tekstą jos konkretizavimosi valandai Golgotos Kalne, išeina, kad Mt. vartojamasis tulžies terminas prasminiu atžvilgiu nė kiek neprieštarauja Dovydo vartojamam terminui — karti (nuodinga) substancija.

Be to, galima tarti, kad Mt. vartojamąjį tulžies terminą reikėtų suprasti ne raidiškai, bet prasmiškai. Tačiau, ir šitokiu atveju dalykas iš esmės nepakinta: Mt. aptartoji Kristui duotojo vyno kokybė žmogiškajai prigimčiai vis tiek pasilieka labai nemaloni, šlykšti, kaip ir tulžis.

Vadinas, kaip pranašas Dovydas, taip ir jo pranašystės išsipildymo momentą užfiksavęs Evangelistas Mt. visiškai sutartinai teigia, kad Kristui duotasis gerti gėralas buvo nemalonus, šlykštus.

c. Evangelistas Mk., tardamas apie Golgotos Kalne Kristui duotojo vyno kokybę, sako, kad tai buvo „myrinis vynas“[1]) (ἐσμυρνισμένος οἶνος; myrrhatum vinum; יַיִן חַמֹר).

Kai kas mano[2]), kad gr. terminas ἐσμυρνισμένος (iš: σμυρνίζειν) dar nereiškią̨s, kad tas vynas iš tikrųjų būtų buvęs su myra pagamintas, taigi, myrinis vynas. Kalbamasis terminas būtent teparodąs tai, kad tas vynas tik kokia nors viena kita žyme (pav., skoniu) buvo panašus į myrinį; panašiai, kaip kad ἀττικίζειν nereiškia būti atėniečiu, bet tik imituoti atėnietį.

Tačiau, čia turėtų būti atsiminta, kad turima reikalo ne vien su graikų kalba ir heleno mentalitetu, bet dar daugiau su žydų, taigi, semitų-orientalų papročiais bei galvosena. Nors Evangelistas Mk. savo Evangeliją rašė graikiškai, bet jis aprašė Palestinoje įvykusius įvykius ir mąstė įgimtomis semitiškomis sąvokomis. Neužmirština taip pat ir tai, kad, kaip Jeruzalės gyventojui[3]) (ar bent dažnesniam jos lankytojui), Mk. galėjo būti gerai žinomas Jeruzalės paprotys pasmerktųjų vyną maišyti su prieskoniais. Liūdnuosius įvykius Golgotoje Mk. ne tik

[1]) 15,23.

[2]) Pav., I. I. Schevchzeri, Physica sacra, IV 1400.

[3]) Jis buvo levitas(?); pas jo motiną Mariją (Jeruzalėje), po Kristaus iš numirusių prisikėlimo, rinkdavosi Apaštalai melstis (Apd.12,12); atsiskyręs nuo Pauliaus pirmojoje jo kelionėje sugrįžo (ὑπέστρεψεν) į Jeruzalę (Apd. 13, 13).

galėjo patsai savo akimis matyti, bet taip pat ir tai, kas buvo daroma pagal vietinį paprotį (pav., pasmerktųjų vyno davimą) gerai suprasti.

Kaip Mt. taip ir Mk. kalba apie vyną s u m a i š y t ą su tam tikrais prieskoniais (יין מבשם). Terminas m a i š y t i (מזג) vyną su vandeniu ar prieskoniais žydams ir apskritai rytiečiams buvo tiek gyvenimiškas, kad jo praleidimas būtų reiškęs didesnę spragą, negu nepaminėjimas paties mišinio vardo— vynas. Užtat, Mt., kuris savo Evangeliją rašė aramajiškai (hebrajiškai?), matyt, neapsiėjo be termino m a i š y t i. Stropus jos vertėjas į graikų kalbą kalbamojo termino bus taip pat nepraleidęs. Taip tad ir galėjo atsirasti Mt. Evangelijoje, jog „davė gerti vyną s u m a i š y t ą (μεμιγμένον) su tulžimi". Tuo tarpu Mk., rašydamas nebe aramajiškai, bet graikiškai, nors termino m a i š y t i ir nebevartoja, bet, kaip semitas-orientalas, galvoje jį vis tiek bus turėjęs. Nenuostabu tad, jei arabiškajame jo Evangelijos vertime, t. y. semitiškajame jos atgaminime iš graikų kalbos,—vėl buvo rasta reikalinga įdėti terminą m a i š y t i, kurį, graikiškai rašiusis semitas-Mk., bus nutylėjęs. Tokiu būdu, arabiškajame Mk. 15, 23 vietos vertime skaitome, jog Kristui duotasis gėralas buvo: خمراً ممزوجةً بمرٍّ (= „vynas s u m a i š y t a s su myra").

Žydų, ir apskritai semitų, nebuvo įprasta sieti vyno vardą su tokiu prieskoniu, su kuriuo de facto jis nebuvo s u m a i š y t a s. Žydų komplikuotųjų vynų vardas buvo duodamas ne pagal atsitiktinį jo panašumą į ką nors, bet pagal realų jo s u m a i š y m ą su kuo nors. Dėl to, apie Mk. minimąjį m y r i n į v y n ą tenka galvoti, kad jis buvo toks komplikuotas vynas, kurio prieskoniu buvo myra.

Myra yra tam tikri Arabijoje augą kietu medžiu spygliuoti balzaminiai krūmokšniai (balsamodendron myrrha). Iš jų kamieno teka kvepią, kartaus skonio, brangūs sakai. Senovėje tuos myros sakus vartodavo lavonams balzamuoti, kvepiantiems plaukų aliejams gaminti, vynui gerinti bei s m i l k y m o tikslams.

Myra (מוֹר, σμύρνα) ir smilkalai (לְבוֹנָה, λίβανος) Šv. R-te yra gretinami dalykai [1]). Apie smilkalus ten sakoma, kad jie yra skaidrūs (זַכָּה[2]). Tokiu skaidrumu myros sakai kaip tik ir

---

[1]) Plg. GG. 4, 6. Mt. 2, 11.

[2]) Plg. Iš. 30, 34.

pasižymėjo. Be to, iš Šv. R-to sužinome, kad jau ankstybaisiais bibliniais laikais smilkalai (לְבוֹנָה[1]) į Palestiną buvo gabenami karavanais iš pietų Arabijos. Tai ir bus Arabijoje augusių myrų sakai. Tokių smilkalų, be kita ko buvo daug suvartojama bažnyčioje; tam tikslui jų gera atsarga buvo laikoma bažnyčios sandėliuose[2]). Tradicinėje žydų literatūroje minimasis pasmerktųjų vyno prieskonis — smilkalai (לבונה[3]), taip pat bus šitie iš Arabijos importuotieji myros medžio sakai — myra.

Tokiu būdu, galima sakyti, kad Mk. minimasis myrinis vynas buvo niekas daugiau, kaip Jeruzalėje įprastas su myros sakų prieskoniu pagamintas pasmerktųjų vynas.

Kad šitas myros prieskonis žydams buvo nesavas, bet, Jeremijaus žodžiais tariant, importuotas „iš tolimos žemės" (מֵאֶרֶץ מֶרְחָק[4]), — tai jo vartojimas Palestinoje, kaip vyno prieskonio, negalėjo būti lengviau prieinamas plačiosioms masėms. Bent iš trad. žydų literatūros negalime susidaryti platesnio myrinio vyno vartojimo įspūdžio. Matyt, jis buvo kiek sunkiau įsigyjamas, retesnis, brangesnis. Plinijus liudija, jog: „senovėje geriausieji vynai buvo tie, kurie buvo pagaminti su myros prieskoniu"[5]). Dėl to, atrodo, kad Mk. minimasis myrinis vynas galėjo būti brangesnis, geros rūšies pasmerktųjų vynas.

d. Nevienur galima rasti ir tokių minčių, kad Mt. vynas su lulžimi ir Mk. myrinis vynas esąs vienas ir tas pats vynas[6]). Šita tulžinio ir myrinio vyno tapatumo problema paprastai remiama tuo, kad, kaip myra taip ir tulžis yra tokio pat kartaus skonio, kad hebrajų bei aramajų (taip pat ir sirų, arabų, assirų) kalbose myrą ir tulžį išreiškią terminai fonetiškai gana artimi.

---

[1]) Iz. 60, 6. Jer. 6, 20.

[2]) Plg. Neh. 13,5.9. 1 Kron. 9,29.

[3]) Sanhedrin 43 a.

[4]) 6,20.

[5]) Nat. Hist., lib. XIV, cap 15: „Lautissima apud priscos vina erant; myrrhae odore condita".

[6]) Plg. Cornelius a Lapide, Commentarius in Matthaeum, cap. 27, v. 34. I.I. Schevchzeri, Physica sacra, IV 1400. Alexius — Lepicier, In Likrum Ps. Comment., I 475.

Tačiau, myrinis vynas galėjo būti pasaldintas ir nebebūti kartus. Fonetiškas gi myros ir tulžies terminų artimumas kai kuriose semitinėse kalbose taip pat dar nebūtinai rodo tulžinio ir myrinio vyno tapatumą. Pav., hebr. מַר (*mar* = „*myra*") reiškia ir k a r t u s ir l a š a s[1]) (gutta). Jeigu myros sakai teka iš medžio l a š a i s, tai kodėl jai duotuoju vardu negalėjo būti tariama apie myros atsiradimo būdą (lašėjimą) tariančiu terminu? Arba vėl, aramajų kalboje מַר (*mar*) reiškia s k a i d r u s, be p r i e m a i š ų; g i r t i n a s. Kodėl tad myros teminu negalėjo būti tariama apie jos išvaizdą — s k a i d r u m ą, t y r u m ą? Pagaliau, šiuo atveju, tulžies ir myros skoninis bei fonetinis artimumas dar nėra lemiantieji dalykai. Čia būtent žymiai svarbiau tai, kaip suderinti aukščiau minėtoje mesianinėje Psalmėje (69,22) pranašystės žodžius su Evangelistų aprašytu tų žodžių išsipildymu Golgotos Kalne.

Minėtoje Psalmės vietoje Kristus Dovydo lūpomis sako: „Ir davė jie man v a l g y t i karčią nuodingą substanciją ir troškulyje mane g i r d ė actu"[2]). Vadinas, tekstas aiškiai skiria tai, kas buvo galima v a l g y t i (ברות *barut* = „maistas") ir tai, kas buvo galima g e r t i (שקה, *šaqa* = „gerti"). Pagal tą patį pranašystės tekstą gerti čia buvo duotas actas; visi keturi Evangelistai liudija, kad šitie a c t o g ė r i m o žodžiai Golgotoje raidiškai ir išsipildė[3]). Bet kaip buvo su pranašystėje minima Kristui duotaja v a l g y t i k a r č i a n u o d i n g a s u b s t a n c i j a (בברותי ראש)?

Nė vienas Evangelistas nemini Kristui duoto v a l g i o Golgotoje. Valgio davimas prieš mirties bausmės įvykdymą nežinomas nė trad. žydų literatūroje. Be to, nei Kristui duotasis actas, nei myrinis vynas dar negalėjo panešėti į v a l g į - m a i s t ą (ברות). Tačiau, Mt. minimas tulžinis vynas tokiu „maistu" galėjo būti. Mat, budelių ar karių Kristui duotasis tulžinis vynas ne tik kad galėjo būti užterštas su tulžimi, t. y. su tulžies skysčiu (bilis; fel), bet, dėl šlykštesnio vaizdo ir didesnio iš Kristaus pasityčiojimo, tame vyne galėjo tebeplūduriuoti dar neišmesta taip pat ir pati tulžinė pūslė (vesica, cystis fellea). Šitoks „patiekalas" budelių ar kareivių galėjo būti Kristui duodamas neva p a s m e r k t ų j ų v y n o titulu, Mt. jį

---

1) Plg. Iz. 40,15.

2) „וַיִּתְּנוּ בְּבָרוּתִי רֹאשׁ וְלִצְמָאִי יַשְׁקוּנִי חֹמֶץ"

3) Plg. Mt. 27,48. Mk. 15,36. Lk. 23,36. Jn. 19,29-30.

vadina tulžiniu vynu, o mesianinėje Psalmėje jis galėjo būti aptartas tartum valgis, kuris buvo betgi „karti nuodinga substancija“ (ראש), taigi, tulžis (fel).

Vadinas, kiek iš pateiktųjų duomenų apie Golgotoje Kristui duotojo vyno klausimą galima spręsti, atrodo, jog tulžinis ir myrinis vynas nėra tas pats, bet atskiri vynai, kurių pirmasis žmogiškajai prigimčiai galėjo būti labai šlykštus, o antrasis gana malonus gerti.

2. Antrasis Kristui Golgotos kalne duotas vynuoginis gaminys buvo actas. Acto klausimas, nors ir labai šykščiai, bet, kaip jau buvo sakyta, yra minimas visų Evangelistų [1]).

Romėnų kariuomenėje vasaros karščių metu buvo įprasta troškulį malšinti nelabai skaniu, bet gana gaivinančiu iš acto ir vandens mišinio padarytu gėralu — posca [2]). Kristaus mirties diena (= 14 nisan = 3 ar 7 d. balandžio) atitinka jau šiltą Palestinoje metą. Tuo metu, ypač vidūdienyje, europiečio akis saulės šviesos beveik nebegali pakęsti. Šiurpulingasis Kristaus vedimas į Golgotą buvo kaip tik pačiu karštuoju dienos metu: mat, prikryžiavimas įvyko truputį prieš žydų šeštą (=mūsų 12-tą) valandą [3]). Romėnų kareiviai pasiliko prie Kristaus Golgotoje taip pat ir po prikryžiavimo, kol visiškai užgeso Jo gyvybė, t. y. maždaug iki žydų devintos (=mūsų 15-tos) valandos [4]). Čia jie, kartu su žydų dalimi, tyčiojosi [5]) iš merdinčio Žydų Karaliaus. Buvo čia ir jų viršininkas—šimtininkas [6]). Matyt, jie turėjo Piloto įsakymą žiūrėti tvarkos [7]), kad prieš ir už Kristų pasidalinusioje minioje neįvyktų kokių triukšmingų staigmenų. Tokiose aplinkybėse romėnų kareiviai galėjo numatyti, kad visą kaitriąją dienos dalį jiems teks praleisti už miesto [8]) Golgotos kalne, taigi, saulės atakaitoje. Kad lengviau

---

[1]) Plg. Mt. 27, 48. Mk. 15, 36. Lk. 23,36. Jn. 19, 29-30.

[2]) Plg. I. Ligthfoote, Horae hebraicae et talmudicae..., 888-989. I. Knabenbauer, Commentarius in Evangelium secundum Ioannem, 560 (ad 19, 29).

[3]) Plg. Mk. 15, 33. Lk. 23, 44.

[4]) Plg. Mt. 27, 45. Mk. 15, 34. Lk. 23, 44.

[5]) Plg. Lk. 23, 36,

[6]) Plg. Mt. 27, 54. Mk. 15, 39. 44-45. Lk. 23, 47.

[7]) Plg. Mt. 27, 36. Mk. 15, 44-45.

[8]) Plg. Jn. 19, 20. — Dabar Jeruzalė jau tiek išsiplėtė, kad Golgotos Kalnas tapo beveik miesto centru.

galėtų iškęsti šitą ilgesnį pasilikimą saulėje, jie galėjo apsirūpinti oda (arba indu) kareiviškojo gėralo-posca. Kaip jau aukščiau buvo minėta, toks iš vandens ir acto mišinio padarytas gėralas žydų buvo vad. stačiai a c t u (חמץ, *ḥomes*). Dėl to, Evangelistų minimasis Kristui Golgotoje duotasis actas kaip tik ir galėjo būti romėnų kareivių atsineštoji posca atgoviui[1]).

Kiek galima iš Evangelistų liudijimo spręsti acto davimas įvyko jau Kristui esant pakeltam ant Kryžiaus. Kad Kristus ant Kryžiaus gyvas išbuvo nemažiau kaip tris valandas (maždaug nuo 12 iki 15), tai prie jo buvusiems romėnų vareiviams buvo pakankamai laiko visokiems išmislams išgalvoti. Jie matė kaip biauriai tyčiojosi iš kenčiančiojo Kristaus ne tik paprasti žmonės[2]), bet taip pat ir rašto žinovai[3]), vyriausieji kunigai[4]) bei kitokie tautos vyresnieji[5]). Negi galėjo nuo jų atsilikti romėnų kareiviai, kurie jau Piloto pretoriume taip buvo Kristų iškoneveikę. Jie matė, kad ant Kristaus Kryžiaus buvo pridėtas parašas — Jo „nusikaltimo" pamatas: „Šitas Jėzus, žydų k a r a l i u s"[6]). Piloto pretoriume kareiviai jau buvo Kristų „karališkai" aprengę, o dabar atėjo jiems į galvą mintis „karališkai" Jį pagirdyti. Posca — tik eilinių karių gėralas. Karaliaus stale ji būtų paties karaliaus ir jo svečių užgavimas. Duoda tad kareiviai posca-actą, šitą nekarališkąjį gėralą, Kristui-Karaliui, kad tokiu būdu galėtų savo tarpe turėti skanaus juoko. Evangelistas Lk. apie šią iš Kristaus pasityčiojimo sceną šitaip trūmpai prasitaria: „Tyčiojosi iš jo ir kareiviai: jie prieidavo, paduodavo jam a c t o ir sakė: Jei tu žydų k a r a l i u s, gelbėk save"[7]).

Pagaliau, jau visiškai prieš mirtį, po šitokių neįsivaizduojamų kančių, visiškai sudrimbanti žmogiškoji Kristaus prigimtis jautė didžiulį troškulį. Apie tai Kristus kalbėjo jau Dovydo lūpomis mesianinėje 22 (21),16 Psalmėje: „kaip molis išdžiūvo mano jėga, ir mano liežuvis prilipo prie mano gomurio"[8]). Šitaip išdžiūvusi Kristaus burna tada ir pratarė:

---

1) Plg. B e n e d i c t u s XIV, De festis... lib. I, cap. 7, n. 108. p. 196.
2) Plg. Mt. 27, 39-40. Mk. 15, 29-30. Lk. 23, 35. 39.
3) Plg. Mt. 27, 41. Mk. 15, 31.
4) Plg. Mt. 27, 41. Mk. 15, 31.
5) Plg. Mt. 27, 41. Lk. 23, 35.
6) Mt. 27, 36; plg. Mk. 15, 26; Lk. 23, 38; Jn. 19, 19.
7) 23, 36-37.
8) „יָבֵשׁ כַּחֶרֶשׂ כֹּחִי וּלְשׁוֹנִי מֻדְבָּק מַלְקוֹחָי"

„Trokštu"[1]). Kad įvyktų[2]) mesianinėse Psalmėse užfiksuotoji pranašystė[3]), Apvaizdos surėdymu, Kristui vėl buvo paduotas actas (posca). Apie šitą paskutinį acto padavimą Kristui Evangelistas Jn. taip rašo: „Tenai stovėjo indas, pilnas uksaus. Taigi, jie užmovė ant ysopo kempinę, pilną uksaus, ir pakėlė prie jo burnos"[4]).

Vadinas, iš Evangelijose užfiksuotųjų tekstų apie acto davimą Kristui Golgotos Kalne, atrodo, kad jis buvo duotas ne vieną kartą. Be to, iš pačių acto Golgotos Kalne atsiradimo aplinkybių galima manyti, kad tai bus buvusi romėnų kareivių posca.

3. Nustačius, kad Golgotos Kalne tarp Kristui duotųjų vynuoginių gaminių galėjo būti tulžinis vynas, myrinis vynas ir actas (posca), — tenka aptarti taip pat ir abstinentiškąją Kristaus poziciją Jo Kančios metu.

Kad ir vienas ir antras duotasis Kristui gerti vynas galėjo būti duodamas pasmerktųjų vyno titulu, tai, kaip tokie, juodu galėjo būti vandeniu visiškai neatskiesti, taigi, svaiginą.

Tulžinis vynas negalėjo būti duodamas, kaip kai kas manytų[5]), nuoširdžiųjų Kristui moterų. Kaip jau buvo minėta, tokį tulžimi užterštą, visą žmogiškąją prigimtį supurtantį vyną Kristui galėjo brukti tik atkaklieji jo priešai, k. a.: budeliai, žydų vyresnieji, kareiviai. Nors tas vynas galėjo būti gana svaiginąs, bet kartu jis buvo ir nemažiau šlykštus. Kristus gi savo Kančioje nieko neieškojo, kas galėtų kokiu nors būdu Jo Kančią sumažinti. Priešingai, Jis norėjo dangiškojo Tėvo siųstą kančios taurę išgerti iki dugno. Dėl to, tulžinio vyno, tos šlykštynių taurės, Kristus nuo savęs neatstūmė visiškai. Evangelistas Mt. rašo, kad: „paragavęs jis nenorėjo gerti"[6]). Vadinas, jos paragavimu, Kristus priėmė vieną iš pačių niekšiškiausių pasityčiojimų, o pasitenkindamas tik paragavimu ir negerdamas šitokio vyno daugiau, — Jis nė kiek nesuėjo į koliziją su abstinencijos dorybe.

---

[1]) Jn. 19,28.

[2]) Plg. Jn. 19,28.

[3]) Plg. Ps. 22 (21), 16; 69 (68), 22.

[4]) 19, 29.

[5]) Plg. Cornelius a Lapide, In Matth. 27,34.

[6]) 27,34.

M y r i n i s vynas, kaip geros rūšies, brangus, kvepiąs pasmerktųjų vynas, galėjo būti Kristui parūpintas Jį labai užjautusių gailestingųjų Jeruzalės ir Galilejos matronų. Prinešus šitokio vyno taurę prie Kristaus, Jis, jei ne iš paduodančio asmens, tai iš to vyno kvapo, galėjo lengvai suvokti, kad čia brangios rūšies svaiginąs psmerktųjų vynas. Šitokį vyną galėtų gerti kiekvienas žmogus be jokio pasišlykštėjimo, dargi su tam tikru pasismaginimu. Dėl to, šitokio vyno Kristus ne tik kad negeria, bet n ė n e p a r a g a u j a. Evangelistas Mk. aiškiai sako: „jis n e p r i s i ė m ė“[1]).

Duodamojo gi a c t o, atrodo, Kristus galėjo taip pat paragauti, o gal kiek ir gerti. Tačiau, actas, vistiek iš kokio alkoholinio gėralo būtų pagamintas, yra bealkoholinis, taigi, nebesvaiginąs gėralas.

Vadinas, abstinentiškoji Kristaus pozicija Jo Kančios metu yra visiškai aiški, ir būtent: n e i d u o t a s i s p a s m e r k t ų j ų v y n a s, n e i a c t a s J o a b s t i n e n c i j o s d o r y b ė s n ė k i e k n e p a ž e i d ž i a.

Šio paskutiniojo skyriaus mintis galima suglausti į sekančias išvadas:

1. Golgotos Kalne Kristui duotasis gerti vynas galėjo būti duodamas pasmerktųjų vyno titulu; dėl to, jis turėjo būti stiprus svaiginąs gėralas.

2. Mt. minimas tulžinis ir Mk. myrinis vynas, greičiausia, yra du visiškai skirtingos kokybės vynai: pirmasis būtent galėjo būti žmogiškajai prigimčiai labai šlykštus, tulžimi užterštas, o antrasis — geros rūšies kvepiąs pasmerktųjų vynas.

3. Kristaus tulžinio vyno paragavimas, o myrinio vyno visiškas neprisiėmimas galėjo būti padarytas dėl to, kad, pirmuoju atveju, nebūtų atstūmta šlykšti iš Jo pasityčiojimo priemonė, o antruoju atveju, kad Jis norėjo iki paskutinio savo gyvybės momento visas kančias jausti ir kęsti visiškai blaiviu protu ir narkotikų nesudrumstomis juslėmis bei jauslėmis.

4. Kristaus tulžinio vyno tik paragavimas, o acto gal ir gėrimas, — Jo abstinencijos dorybei nemeta jokio šešėlio.

---

[1]) 15,23.

Baigiamasis žodis

Dėl Kristaus valios nusistatymo tobuliausiai praktikuoti dorybes apskritai, negali būti abejonių [1]). Suponuojame tad, kad taip pat ir abstinencijos dorybės praktikavimas glūdėjo Kristaus valios nusistatyme. Tačiau, kad Šv. R-te nėra tokių tekstų, kurie tartų apie mūsų suponuojamąjį vidinį Kristaus abstinencijos dorybės praktikavimą, tai, kaip jau pradžioje užsiangažavome, tos Kristaus abstinencijos klausimo pusės darbe specialiai ir nenagrinėjome. Tuo tarpu dėl išorinio Kristaus abstinencijos dorybės paisymo ar ne—jau specialiai svarstėme apie tai tariančius Šv. R-to tekstus.

Šioje vietoje paskutinius Šv. R-to tekstus dar galėtume papildyti tokios aplinkybės iškėlimu, kad Kristus Apaštalų [2]), ir šiaipjau žmonių [3]) buvo vadinamas רבי (*Rabbi*, Ραββι) terminu [4]). Šituo terminu Palestinoje būdavo tariama apie Įstatymo ir apskritai tautos m o k y t o j ą. Tas terminas kai ką pasako taip pat ir Kristaus abstinencijos klausimu.

Pagal viešąją anų laikų žydų tautos opiniją, mokančiojo protas turėjo būti visiškai blaivus. Rabinija mokė: „Kas bus išgėręs ketvirtį (logo vyno), tegu nebemoko" [5]). Jei tai bus išgėręs „išmintingasis (=mokytojas) arba išmintingojo mokinys, (pirmajam) draudžiama mokyti, ir (antrajam) mokytis" [6]). Šito žydų tautos papročio užlaikymas kartais pasiekdavo net keistokų

---

1) Plg. H. D e n z i n g e r — C. B a n n w a r t, Enchiridion symbolorum[14-15], Freiburg im Br. (1922), n. 471.

2) Mt. 26, 25. Mk. 9, 4; 11, 21. Jn. 4, 31; 9, 2; 11, 8.

3) Mk. 10, 51. Jn. 1, 38. 49; 3, 2; 20, 16.

4) Plačiau apie šitą terminą žr. T h. G o o d w i n u s, Moses et Aaron, lib. I, cap. 7, n. 1: B. U g o l i n u s, Ibid., III 35-36. J. S e e r u p i u s, Dissertatio de titulo Rabbi: B. U g o l i n u s. Ibid., 21 1083-94. M. W e b e r, Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie, Tübingen 1921, III Bd.: Das antike Judentum, 408. F. X. K o r t l e i t n e r, Archaeologia biblica, Oeniponte 1917, 436-7.

5) Pesiqta: B. U g o l i n u s, Ibid., 15 1193: "שתה רביעית אל יורה"

6) Tosefta Keritot 1, 13: "חכם או תלמיד חכם אסור ללמד ולהורות"

formų. Pav., Babilonijos Talmude rašoma, jog vieną kartą iš Akkos (עכו) per Kezibą (כזיב) ant asilo jojo Rabban Gamlielis (רבן גמליאל). Čia vienas žmogus kreipėsi į jį prašydamas išspręsti vieną klausimą (לישאל על נדרו). Bet rabinas jau buvo išgėręs ketvirtį logo vyno. Dėl to, atsakymą duoti atsisakė ir liepė interesantui jį kelionėje lydėti tol, kol išgertojo vyno efektas visiškai pranyks. Po ilgokos kelionės, rabinas nulipo nuo asilo, atsisėdo ant žemės ir išsprendė interesanto klausimą[1]).

Kad ketvirtis logo anų laikų Palestinos vyno maždaug atitinka mūsų laikų vidutiniškai 4-8% vyno taurelei, tai toks svaiginančio gėralo kiekis, apskritai, dar būtų galima laikyti saikiu. Tačiau, rabinijai atrodė, kad tai jau yra perdaug: toks „tegu nebemoko". Be to, čia dar reikia atsiminti tai, kad, kaip matėme, anais laikais žydai vyną paprastai gausiai atskiesdavo vandeniu (1:3). Jei čia turėti galvoje ketvirtį logo šitaip vandeniu atskiesto vyno, tai tada jo alkoholingumas galėtų būti vos apie 2%. Šitokio gi alkoholingumo ir tokiame mažame kiekyje išgertas gėralas yra visiškai suderinamas su objektyviąja blaivumo norma. Jei ir šitokiu atveju rabinai jau draudė mokytojui mokyti, tai jie pralenkė net objektyviosios blaivumo normos leidžiamąjį gėralo alkoholingumo terminą ad quem.

Šitas rabinijos mokymas, kaip viešoji opinija, buvo žinomas visai žydų tautai. Be abejo, tai buvo žinoma ir Apaštalams ir visiems kitiems Kristaus šalininkams bei priešams. Ir reikia pripažinti, kad šitas žydų tautos nusiteikimas mokančiojo proto blaivumo atžvilgiu buvo gana išmintingas. Neturime jokio pamato manyti, kad Kristus būtų nepaisęs išmintingų žydų tautos papročių. Dėl to, atrodo, kad Kristus, kaip garsusis žydų tautos Mokytojas ir negirdėtai tobulo mokslo skelbėjas, bus užlaikęs taip pat ir šitą gražų žydų paprotį — mokyti žmones esant tik visiškai blaiviam protui. Be to, atrodo, kad Kristus savo Dvyliką ir tautą mokė ne kokiomis tik labai retomis progomis, bet gal net kasdien, nuolat. Ta nepavargstanti Kristaus misija, pagal minėtą žydų paprotį, reikalavo lygiai dažnos, gal net iki permanentiškumo siekiančios, Jo proto blaivios būklės. Nieko nežinome, kad kas nors iš savųjų ar priešų būtų Kristui, kaip Mokytojui, prikišęs Jo neblaivumą mokant. Vadi-

[1]) Plg. Erubin 64 b.

nas, atrodo, kad Kristus, jau ir kaip Mokytojas-Rabbi bus turėjęs beveik permanentiškai laikytis abstinencijos.

Visa tai, kas šiame darbe buvo pasakyta Kristaus abstinencijos klausimu galima suglausti į šitokias atbaigiamąsias išvadas:

1. ŠV. RAŠTE NĖRA EXPLICITE EVIDENTIŠKŲ TEKSTŲ, KURIAIS BŪTŲ GALIMA AKIVAIZDŽIAI ĮRODYTI, KAD KRISTUS ABSTINENCIJOS DORYBĘ PRAKTIKAVO PERMANENTIŠKAI.

2. ŠV. RAŠTE TAIP PAT NĖRA IR TOKIŲ TEKSTŲ, KURIAIS BŪTŲ GALIMA BENT APYTIKRIAI ĮRODYTI, KAD KRISTUS NEBUVO ABSTINENTAS.

3. KRISTUS IR KAIP ŽMOGUS, IR KAIP MOKYTOJAS-RABBI, GYVENTOSE ANTIKINĖS PALESTINOS GYVENIMO APLINKYBĖSE, GALĖJO PRAKTIKUOTI ABSTINENCIJOS DORYBĘ, NEPASIDARYDAMAS KITŲ ŽMONIŲ AKYSE NESUPRANTAMU UNIKATU.

4. GALUTINĖSE SĄSKAITOSE ŠV. RAŠTO TEKSTAI LEIDŽIA KRISTŲ LAIKYTI ABSTINENTU.

PRIEDAS — RODYKLĖS

I. Šv. Rašto tekstų rodyklė

1. S. Į-MO TEKSTAI

Pradž. 2,9 108.
„ 9,21 17. 33. 49.
„ 9,24 17. 33. 49.
„ 13,3 90.
„ 13,10 122. 123.
„ 14,18 17. 49.
„ 18,1-8 71.
„ 18,4 74.
„ 18,5 68.
„ 19,2 74.
„ 19,32 17. 33. 49.
„ 19,33 17. 33. 49.
„ 19,34 17. 33. 49.
„ 19,35 33. 49.
„ 21,8 72. 90.
„ 24,32 74.
„ 24,55 87.
„ 26,30 90.
„ 27,25 17. 49.
„ 27,28 32.
„ 27,37 32.
„ 29,22 72. 90.
„ 29,27 88.
„ 29,30 72.
„ 31,54 72.
„ 43,24 74.
„ 43,34 100.
„ 49,10-12 96.
Pradž. 49,11 19. 49. 58.
„ 49,12 17. 49.
Iš. 1,14 148.
„ 12. 143.
„ 12,6 133. 136.
„ 12,9 146.
„ 12,15 138. 144.
„ 12,22-23 143.
„ 12,27 140.
„ 12,43 140. 146.
„ 12,45 146.
„ 12,46 150.
„ 12,48 140. 146.
„ 15,20 80.
„ 23,15 144.
„ 23,18 144. 153.
„ 29,1-2 144.
„ 29,2 153.
„ 29,40 18. 49.
„ 30,34 192.
„ 34,18 148.
„ 34,25 140. 144. 153.
Kun. 2,4 144.
„ 2,4-5 153.
„ 2,11 144. 153.
„ 7,12 153.
„ 7,12-13 144.
„ 7,13 153.

Kun.	8,26	153.
„	10,8-9	121.
„	10,9	17. 25. 33. 49.
„	10,12	153.
„	23,5	140.
„	23,13	18. 49.
Sk.	6,3	25. 33. 44. 45. 49. 121.
„	6,3-4	121.
„	6,4	49.
„	6,20	49.
„	9,2	140.
„	9,4-6	140.
„	9,6-12	144.
„	9,10	140.
„	9,11	144.
„	9,12	140. 150.
„	9,14	140.
„	15,5	18. 49.
„	15,7	18. 49.
„	15,10	18. 49.
„	18,12	19. 32.
„	27,7	25.
„	28,7	18. 25. 38. 153.
„	28,14	49.
„	33,3	140.
Pakart.	3,9	38.
„	6,20-25	149.
„	7,13	32.
„	8,8	39.
„	11,14	32.
„	12,17	32.
„	14,23	32.
„	14,26	25. 49.
„	16,1	140.
„	16,3	148.
„	16,6-7	133.
„	18,4	19. 32.
„	25,3	150.
Pakart.	26,5-9	149.
„	27,7	82.
„	28,39	49.
„	28,51	32.
„	29,5	49.
„	32,14	17. 19. 58.
„	32,33	49.
„	32,38	49.
„	33,28	32.
Joz.	5,10	140.
„	5,11	140.
„	9,4	49.
„	9,13	49.
„	24,2-15	149.
Teis.	9,13	32.
„	9,27	72.
„	11,34	80.
„	13,4	25. 49.
„	13,4-5	121.
„	13,7	25. 49.
„	13,14	25. 49.
„	14,10	72. 87.
„	14,11	89.
„	14,12	87. 88.
„	14,17	87.
„	14,17-18	88.
„	19,5	68.
„	19,8	68.
„	19,19	49.
„	19,21	74.
Rut.	2,14	44. 45.
„	3,7	72.
1 Sam.	1,14	33. 49.
„	1,15	25. 33. 49. 121.
„	1,24	49.
„	7,6	18.
„	9,22	76.
„	10,3	49.
„	10,5	80.

1 Sam. 16,20 49.
„ 18,6 80.
„ 25,2 72.
„ 25,18 50.
„ 25,36 72.
„ 25,37 33. 50.
„ 25,41 74.
„ 28,23 76.
2 Sam. 3,20 72.
„ 3,35 72. 79.
„ 6,5 80.
„ 11,8 74.
„ 13,23-27 72.
„ 13,23-36 74.
„ 13,28 33. 50.
„ 16,1 50.
„ 16,2 50.
„ 23,16 18.
1 Kar. 1,15 25.
„ 1,40 80.
„ 7,9 19.
„ 7,12 19.
„ 10,27 79.
2 Kar. 18,32 32.
„ 23,21-23 140.
3 Kar. 17,12 96.
1 Kron. 9,29 19. 51. 193.
„ 11,18 18.
„ 12,40 51.
„ 27,27 51.
2 Kron. 2,9 51.
„ 2,14 51.
„ 4,9 19.
„ 11,11 51.
„ 30,15-27 133.
„ 30,21 139.
„ 31,5 32.
„ 32,28 32.
„ 35,7-9 133.
„ 35,11-17 133.
2 Kron. 35,15 139.
Ezd. 6,9 17.
„ 7,22 17.
Neh. 2,1 51.
„ 5,11 32.
„ 5,15 51.
„ 5,18 51.
„ 10,38 32.
„ 10,40 32.
„ 13,5 19. 32. 193.
„ 13,9 193.
„ 13,11 32.
„ 13,15 51.
Tob. 7,6 74.
„ 7,9 72.
„ 7,15-17 72.
„ 9,12 72.
„ 11,21 88.
Judit. 12,19 43.
Est. 1,6 76.
„ 1,7 51.
„ 1,9-12 74.
„ 1,10 20. 33. 51.
„ 5,6 20. 33. 51.
„ 7,2 20. 33. 51.
„ 7,7 51.
„ 7,8 51.
Job. 1,4 74.
„ 1,5 72. 74.
„ 1,13 50. 74.
„ 1,18 50.
„ 32,19 50. 53.
Ps. 4,8 32.
„ 22,5 74.
„ 22(21),16 196. 197.
„ 23. 151.
„ 60,5 50.
„ 68,13 25.
„ 68,22 190.
„ 68,26 80.

Ps. 69(68) 190.
„ 69,13 25.
„ 69(68),22 197.
„ 69,22 44. 45. 194.
„ 74,9 24.
„ 75,9 17. 23. 24. 50
„ 78,65 33. 50.
„ 81,3 80.
„ 104,15 50. 68. 82.
„ 114-118 149.
„ 115-118 149.
„ 118,103 110.
„ 119,83 44.
„ 136. 151.
„ 149,3 80.
„ 150,4 80.
„ 150,5 80.
Pat. 3,10 32.
„ 4,17 50.
„ 9,1 168.
„ 9,2 41. 50. 168.
„ 9,5 41. 50. 169.
„ 10,26 44.
„ 20,1 25. 33. 50.
„ 21,17 50.
„ 23,20 33. 50.
„ 23,30 24. 33. 50.
„ 23,31 35. 50. 58.
„ 24,13 110.
„ 25,16 110.
„ 25,20 44.
„ 29,8 80.
„ 31,4 33. 50. 121.
„ 31,6 25. 33. 50 188.
„ 31,6-7 188.
Ekle. 2,3 33. 51.
„ 9,7 51.
„ 9,8 74.
„ 10,19 51.
GG. 1,2 50.
„ 1,4 50.
„ 2,4 50.
„ 3,11 87.
„ 4,6 192.
„ 4,8-12 89.
„ 4,10 50.
„ 4,11 110.
„ 5,1 50. 89. 101. 106.
„ 7,10 51. 108.
„ 8,2 24. 35. 39. 41. 51.
Ekli.(Sir.)9,10 31. 111.
„ 24,27 110.
„ 31,21-22 84.
„ 39,26(31) 19.
„ 39,26 58.
„ 50,15(16) 19.
„ 50,15 58.
Iz. 1,22 18. 41.
„ 5,11 25. 33. 50. 101.
„ 5,12 33. 50. 80.
„ 5,22 24. 25. 33. 50. 101.
„ 11,1 123.
„ 16,10 50.
„ 22,13 33. 50.
„ 24,7 32.
„ 24,9 50.
„ 24,11 50.
„ 25,6 17. 18. 72.
„ 27.2 17.
„ 28,1 33. 50.
„ 28,7 33. 50.
„ 28,14 80.
„ 29,9 33. 50.
„ 36,17 32.
„ 40,15 194.

Iz.	49,18	89.
„	49,26	35. 58.
„	51,21	33. 50.
„	55,1	50.
„	56,12	33. 50.
„	60,6	193.
„	61,10	89.
„	62,5	89.
„	62,8	32.
„	63,2	19. 58.
„	65,8	32. 33. 52. 54.
„	65,11	24.
Jer.	2,32	89.
„	6,20	193.
„	7,34	89.
„	13,12	50.
„	16,5	72. 79.
„	16,7	72. 79.
„	16,9	89.
„	23,9	33.
„	23,19	50.
„	25,10	89.
„	25,15	50.
„	31,4	80.
„	31,11	32.
„	31(48),34	123.
„	33,11	89.
„	35,2	50.
„	35,2-5	19.
„	35,5	50.
„	35,6-7	121.
„	35,7	50.
„	35,8	50.
„	35,14	50.
„	40,10	50.
„	40,12	50.
„	48,11	17.
„	48,33	50.
„	48,34	122.
„	51,7	50.
Jer. r.	2,12	51.
Ezech.	2,17	79.
„	23,41	76.
„	24,17	72.
„	27,18	20. 50.
„	40,17	19.
„	44,21	33. 50. 121.
Dan.	1,5	51.
„	1,8	51.
„	1,16	51.
„	3,5	80.
„	3,7	80.
„	3,10	80.
„	3,15	80.
„	5,4	17.
„	5,23	17.
„	10,3	51.
Oz.	2,10	32.
„	2,11	32.
„	2,24	32.
„	4,11	32. 33. 50. 54.
„	7,5	33. 50.
„	7,14	32.
„	9,2	32.
„	9,4	50. 72. 79.
„	14,8	20. 50.
Joel.	1,5	33. 35. 50.
„	1,10	32.
„	2,16	89.
„	2,19	32.
„	2,24	32.
„	4,3	50.
„	4,18	35.
Am.	2,8	33. 50. 187.
„	2,12	50.
„	5,11	50.
„	6,6	33. 50. 74.
„	9,14	50.
Mich.	2,11	50.
„	6,15	32. 34. 50. 54.

Nah.	1,10	18.
Hab.	2,5	50.
Sof.	1,12	17.
„	1,13	50.
Ag.	1,5-6	100.
„	1,11	32. 34. 54.
„	2,12	50.
Zach.	9,15	33. 50.
„	9,17	32.
„	10,7	50.
1 Mak.	6,34	19. 39. 58.
„	9,39	89.
„	16,15	72.
2 Mak.	15,40	112.

2 N. Į-MO TEKSTAI

Mt.	2,11	192.
„	2,23	123.
„	4,2	127.
„	9,15	89. 91.
„	9,17	54.
„	10,24	124.
„	11,7-15	127.
„	11,9	126.
„	11,10-11	126.
„	11,18	120. 125.
„	11,18-19	7. 69. 120. 123. 128.
„	11,19	54. 126.
„	12,1	128.
„	14,6	72.
„	14,13-21	98.
„	14,17-21	68.
„	15,15	132.
„	15,33-37	68.
„	16,14	128.
„	22,2	87. 97.
„	22,3	88.
„	22,4	73.
„	22,8-9	88.
„	22,11-13	73.
„	25,1-13	90.
„	25,10-13	90.
„	26,17	132. 137. 138.
„	26,18	136. 140. 146.
„	26,19	137. 140.
Mt.	26,20	146. 159.
„	26,21	160.
„	26,23	160.
„	26,25	76. 199.
„	26,26	160. 161.
„	26,28	161.
„	26,29	7. 160. 162. 167.
„	26,30	139. 161.
„	27,28-29	190.
„	27,33-34	189.
„	27,34	54. 153. 190. 197.
„	27,36	195. 196.
„	27,39-40	196.
„	27,41	196.
„	27,45	195.
„	27,48	153. 194. 195.
„	27,54	195.
„	28,1	130.
Mk.	1,6	120.
„	1,13	127.
„	1,24	126.
„	2,15-16	73.
„	2,19	89. 91.
„	2,22	54.
„	2,23	128.
„	6,31-52	98.
„	6,37-45	68.
„	7,8	68.

Mk. 8,4-8 68.
„ 9,4 76. 199.
„ 10,51 76. 199.
„ 11,12-14 67.
„ 11,21 76. 199.
„ 12,39 76.
„ 14,12 132. 137. 138. 140.
„ 14,13-15 137.
„ 14,14 140. 146.
„ 14,15 139. 140.
„ 14,16 137. 140.
„ 14,17 146. 159.
„ 14,18 160.
„ 14,20 160.
„ 14,22 160. 161.
„ 14,24 161.
„ 14,25 7. 160. 162. 167.
„ 14,26 139. 161.
„ 15,17 190.
„ 15,21 131. 189.
„ 15,22-23 189.
„ 15,23 54. 153. 191. 198.
„ 15,26 196.
„ 15,29-30 196.
„ 15,31 196.
„ 15,33 195.
„ 15,34 195.
„ 15,36 194. 195.
„ 15,39 195.
„ 15,42 130.
„ 15,44-45 195.
„ 16,1 130.
„ 16,2 130.
„ 16,9 130.
Lk. 1,15 54. 121. 124. 126.
„ 1,46-55 96.
Lk. 2,41 146.
„ 2,42 146.
„ 4,1-2 127.
„ 5,29 72.
„ 5,34 89.
„ 5,37 54.
„ 5,38 54.
„ 5,39 31. 111.
„ 6,1 128.
„ 6,40 124.
„ 7,24-28 127.
„ 7,26 126.
„ 7,27-28 126.
„ 7,33 54. 120. 121. 124.
„ 7,33-34 7. 69. 120. 123. 128.
„ 7,34 54. 126.
„ 7,38 74.
„ 7,44 74.
„ 7,45 74.
„ 7,46 74.
„ 8,10 132.
„ 9,10-17 98.
„ 9,13-17 68.
„ 10,34 54. 56.
„ 11,1-4 132.
„ 12,36 87.
„ 14,8 87.
„ 14,12 66.
„ 14,16 68.
„ 15,2 126.
„ 15,23-24 72.
„ 15,46 131.
„ 16,19 72.
„ 18,31 130.
„ 22,7 134. 138.
„ 22,8 132. 137. 140.
„ 22,9 140.
„ 22,11 137. 146.
„ 22,12 139. 140.

Lk.	22,13	137. 140.
„	22,14	146.
„	22,15	137. 140. 160.
„	22,17	160. 162. 163.
„	22,17-18	163.
„	22,18	7. 160. 162. 167.
„	22,19	161.
„	22,20	161. 162. 163.
„	22,21	160.
„	22,30	160.
„	22,39	161.
„	23,26	131. 189.
„	23,27-28	189.
„	23,28	189.
„	23,35	196.
„	23,36	153. 194. 195
„	23,36-37	196.
„	23,38	196.
„	23,39	196.
„	23,44	195.
„	23,47	195.
„	23,49	189.
„	23,54	130.
„	23,56	131.
„	24,1	130.
„	24,7	130.
„	24,21	130.
Jn.	1,38	76. 199.
„	1,49	76. 199.
„	2,1	95.
„	2,1-11	63. 72. 92.
„	2,2	88.
„	2,3	17. 54. 97.
„	2,4	97. 103. 104.
„	2,5	97.
„	2,6	96.
„	2,6-7	96.
„	2,7	96.
„	2,7-8	97.

Jn.	2,9	54.
„	2,9-10	115.
„	2,10	54. 97. 99. 105.
„	2,11	95.
„	2,12	95.
„	3,2	76. 199.
„	3,29	89.
„	3,30	90.
„	4,31	76. 199.
„	4,46	54. 63. 92.
„	6,1-13	98.
„	6,5-13	68.
„	8,34	104.
„	9,2	76. 199.
„	9,24	126.
„	11,8	76. 199.
„	12,3	74.
„	13,4	159.
„	13,4-12	159.
„	13,12	159.
„	13,13-16	159.
„	13,14-15	159.
„	13,16	125. 160.
„	13,18	160.
„	13,21	160.
„	13,27-30	160.
„	14,5	132.
„	14,31	161.
„	16,18	132.
„	18,1	161.
„	18,28-29	131.
„	19,2	190.
„	19,5	190.
„	19,14	131.
„	19,19	196.
„	19,20	195.
„	19,26	103. 104.
„	19,28	197.
„	19,29	153. 197.

Jn.	19,29-30	194. 195.
„	19,31	132.
„	20,1	130.
„	20,16	76. 199.
„	20,19	130.
Apd.	2,13	29.
„	2,15	66.
„	12,12	191.
„	13,13	191.
„	21,39	21.
„	22,3	21.
„	23,34	21.
Rom.	14,21	54.
1 Kor.	5,11	102.
„	6,10	102.
„	10,16	78.
„	11,2-16	9.
„	11,21	101. 103.
1 Kor.	11,22	102.
„	11,24	161.
„	11,25	160. 161.
Efez.	5,18	54.
1 Tim.	3,8	54.
„	5,23	54.
Tit.	2,3	54.
1 Petr.	4,3	54.
Apr.	6,6	54.
„	14,8	54.
„	14,10	54.
„	14,17-20	58.
„	16,19	54.
„	17,2	54.
„	17,6	58.
„	18,3	54.
„	18,13	54.
„	19,15	54.

II. Tradicinės žydų literatūros tekstų rodyklė

1. MIŠNA

Berakot	1,1	89.
„	6,1	75. 77. 148.
„	6,2	75.
„	6,4	75.
„	6,6	77. 78. 85.
„	6,7	75.
„	8,2	77.
„	8,3	74. 76.
Demai	1,1	78.
Terumot	2,6	37.
„	10,2	79.
„	11,1	29. 109.
„	11,2	29.
„	11,3	39.
Maaser šeni	2,1	110.
Šabbat	20,2	29. 36.
„	21,3	75.
„	23,2	74.
Pesaḥim	1,1	139. 145.
„	1,3	145.
„	1,4	139. 145.
„	1,4-5	134.
„	2,1	145.
„	2,3	145.
„	2,5	148.
„	2,7	152. 153.
„	2,8	39. 152.
„	3,1	27. 154.
„	3,6	132.
Pesaḥim	3,7	87. 138.
„	4,1	131. 136.
„	4,5	131.
„	4,5-6	136.
„	4,6	131.
„	5,1	133.
„	5,1-2	140.
„	5,4-5	140.
„	5,5-6,1	133.
„	5,7	139.
„	5,10	134.
„	6,1	132.
„	6,1-2	140.
„	6,2	130. 132.
„	6,3-4	150.
„	6,5-6	140.
„	7,6	140.
„	7,11	150.
„	7,13	43. 140. 146. 166. 173.
„	8,1	140. 146. 147.
„	8,3	150.
„	8,6	140.
„	8,7	146. 150.
„	9,1	144.
„	9,3	139. 144.
„	9,5	144.

Pesahim 9,10 146.
„ 10,1 76. 146. 147.
„ 10,2 147. 167.
„ 10,3 148.
„ 10,4 149. 167.
„ 10,5 143. 148. 149.
„ 10,6 149.
„ 10,7 150. 151. 167.
„ 10,8 151. 156.
„ 10,9 150.
Gittin 3,8 45. 60.
Baba mesia 7,1 67.
Baba batra 6,2 60.
„ „ 6,3 24. 31.
Sanhedrin 7,11 81.
Sanhedrin 8,1-2 21.
Makkot 3,3 150.
Aboda zara 5,1-2 20.
„ „ 5,5 85.
„ „ 5,7-9 20.
Abot (=Pirke Abot) 4,16 73.
„ 4,20 111.
„ 4,26 31. 36.
„ 5,21 68.
Menahot 8,6 31. 37. 44.
„ 8,9 29. 30.
Kelim 2,7 75.
Ohalot 15,2 75. 76.
Negaim 1,2 43.
Nidda 2,7 22. 42. 61.

2. TOSEFTA

Tosefta Pesahim 7,3 144.
„ Menahot 9,4 23. 30.
„ „ 9,6 21.
Tosefta Keritot 1,13 36. 199.
„ Meila 1,9 38.

3. MIDRAŠIMAS

Pesiqta: B. Ugolinus, Ibid., 15 1183 36.
„ „ „ „ 15 1193 199.

4. JERUZALĖS TALMUDAS

Berakot 10. 74. 76.
Maaser šeni 1,3. 36.
Šabbat 1. 43.
Pesahim 10. 24. 42. 150. 155.
„ 37. 151. 157.

5. BABILONIJOS TALMUDAS

Berakot 5b 60.
„ 6b 87.
„ 9a 87. 92.
„ 12a 17.
„ 17b 122.
„ 30b-31a 81. 87.
„ 31a 97.
„ 34b 52.
„ 35b 79. 146.
„ 36a 79.
„ 40a 69. 70. 85.
„ 42a 75.
„ 43a 76. 78.
„ 43b 73.
„ 44b 77.
„ 45a 73.
„ 46a 77.
„ 46b 76.83.
„ 47b 77.
„ 50b 84. 167.
„ 51a 78.
„ 54b 83.
„ 55a 75.
„ 57b 82.
„ 62b 69.
Šabbat 5b 37.
„ 10a 66.
„ 12b 43.
„ 13a 75.
„ 51b 43.
„ 76b 42. 78.
„ 77a 22. 42. 61. 110.
„ 117b 66.
„ 118a 66.
„ 118b 66.
„ 119a 76.
„ 129a 22. 59.
„ 140a 25. 29. 43.
„ 147b 21.
„ 153a 73.
Erubin 27b 17. 36.
„ 29a 17. 37. 45. 52. 167.
„ 29b 24. 42. 78. 84. 164.
„ 54a 83.
„ 64b 21. 199.
„ 65a 188.
„ 90b 73.
Pesahim 37b 156.
„ 42b 27. 31. 36.
„ 86b 29. 84.
„ 100a-b 77.
„ 102b 155. 162.
„ 108b 154. 155.
„ 107a 39.
„ 109a 82.
„ 114a 69.
„ 119b 157.
Joma 75b 65.
„ 76a-b 34.
„ 76b 52.
Sukka 25b 88. 91.
„ 25b-26a 91.
„ 26a 68. 135.
„ 27a 66.
Beṣa (= Jom tob) 16a 69.
„ 17b 77.
Taanit 20b 77.
„ 25a 76. 103.
Moed qaton 9a 82.
Ketubot 3b 73.
„ 4a 37. 88.
„ 67b 77.
Nedarim 15a 77.

Nazir 4a 29.
„ 31b 93.
„ 38a 154.
Sota 10a-b 71.
„ 47a 122.
„ 48b 38.
Gittin 57b 17.
„ 67b 23. 24. 31.
„ 70a 16. 22. 83. 110.
Qiddušin 72a 69.
Baba mesia 52a 69.
„ „ 6a 41.
„ „ 83b 44.
„ „ 107b 66.
Baba batra 93b 72. 73. 75.
„ „ 97a 19.
„ „ 97a 23. 30. 84. 112. 167.
„ „ 98b 60.
„ „ 120b 76.
Sanhedrin 43a 122. 125. 131. 188. 189. 193.
„ 65b 81.
Sanhedrin 67b 81.
„ 70a 23. 36. 83. 188.
„ 70b 84.
„ 92a 83.
Aboda zara 6a 122.
„ „ 17a 122.
„ „ 29b 30. 37.
„ „ 30a 17. 25. 29. 30. 31. 37. 38.
„ „ 30b 40.
„ „ 55b 19. 52.
„ „ 56a 18. 19. 52.
„ „ 72a 18.
Menahot 87a 30. 110.
Hulin 25b 36.
„ 26a 36.
„ 84a 69.
„ 94a 37. 73.
„ 97a 72.
„ 105a 44.
„ 107a 96.
„ 137b 81.
Nidda 19a 42.
„ 21a 22.

III. Vardų rodyklė

Abahu, R. 38.
Abaje 42.
Abba, R. 91.
Aberle 9. 10.
Abina, R. 12.
Abuha 42.
Ackermann, F. 25. 59.
Aelianus 23. 25.
Alexius, H.M. — Card. Lepicier, 190. 193.
Aleksandras III 171.
Alfonsus, F. 174.
Anderlind, L. 21. 24. 25. 30.
Anzalone, P. V. 97.
Apolinaris Laod. 131. 142.
Aši, R. 12. 188.
Atenaeus 61.
Augusti, J. Ch. 173.
Augustinas, Šv. 63. 112. 172.
Bar Kappara 68-69.
Bassermann-Jordan, F. 47. 59.
Bauer, L. 30. 37.
Bazilijus, Šv. 163. 168.
Beda Venerabilis 164. 165.
Beer, G. 25. 43. 74. 86. 141. 147. 148. 149. 152. 156.
Bellarminas, R. Šv. 174.
Benediktas XI. 171.
Benediktas XIV. 59. 141. 172. 173. 174. 196.
Benzinger, I. 26. 35.
Bernardas, Šv. 64.
Betera 82.
Bickell 142.
Bodensatz, J. C. G. 20.
Boehmer, J. 5. 155.
Burk, G. 3. 5. 7.
Busse, E. 18. 53.
Buxtorfius, I. (P. - F.) 20. 78. 88. 145. 148. 151.
Buxtorfius, I. (F.) 36.
Carpzov, I. H. 190.
Charles, R. H. 152.
Chrizostomas, J., Šv. 106. 142. 171. 173.
Clericatus, I. 36. 106.
Cornelius a Lapide 53. 193.
Cyprijonas, Šv. 169. 171.
Dalman, G. 61.
Denzinger, H. - Bannwart, C. 199.
Döller, J. 2. 4. 25. 106. 142. 161.
Dursch, G.M. 144.
Eisenmenger, J. 24.
Eisler, R. 141.
Eliezer, R. 27. 52. 154.
Engelke,F. 5.
Epiphanius 131. 142. 171.
Eugenijus III. 171.
Eugenijus IV. 171-172. 173.
Feldmann F. 33.
Ferrarus, L. 171.
Fonck, L. 37. 56.
Gamliel, R. 143. 149. 200.

Gächter, P. 97.
Gellius, A. 36.
Gesenius. W.-Bulh, F. 123.
Gregorijus VII. 171.
Grimm, J. 96. 106.
Grupp, G. 40.
Goldschmidt, L. 110.
Goodwinus, Th. 199.
Guhl - Kohner, 40. 43. 61.
Gulkowitsch, L. 20.
Guthe, H. 26.
Hama, R. 31.
Ḥanina, R. 81. 103. 157. 188.
Ḥarnack, E. 55.
Haupt, P. 29. 46. 55. 61. 64.
Hehn, V. 45. 48.
Helbo, R. 21.
Ḥerodotes 28. 55.
Heyes, H. J. 40.
Hijja, R. 11. 76. 85. 188.
Ḥisda, 16. 70. 110. 188.
Ḥofmanus, J. J. 188.
Holzmann, O. 162.
Holzmeister, U. 123.
Homeras 30. 40. 55.
Hona, R. 19. 60.
Ignacas, Šv. 167.
Ikenius, C. 59. 88.
Inocentas VIII 171.
Iulius Africanus 131.
Izidorius Isp., Šv. 18. 22. 23. 24. 26. 30. 33. 37. 39. 45. 60. 107. 168.
Jacob, G. 17. 59. 111.
Jehošua, R. 31.
Jehuda, R. 10. 11. 12. 82. 152.
Jeremias, J. 41. 133.
Jeronimas, Šv. 26. 123. 189.
Jišmael, R. 84.
Johanan, R. 157.
Jonas XXII 171. 174.
Jose, R. 84.
Josef, R. 69.
Julijus I 175.
Julien, M. 56.
Juozapas Flavijus 133.
Kahana, R. 12.
Kalikstas III 172.
Kircher, K. 47.
Kittel, R.—Buhl, F. 190.
Knabenbauer, I. 45. 195.
Kortleitner, F. X. 199.
Kotrina Emmerich 159.
Köhler, L. 33.
Krauss, S. 25. 30. 38. 39. 43. 52. 71. 73. 80. 81. 89. 153.
Lactantius 131.
Laqonia 84.
Lassar-Cohn 45.
Lietzmann, H. 157.
Lightfoote, I. 106. 190. 195.
Littmann, E. 46.
Löhr, M. 71.
Macedo, A. 164.
Mahometas 40.
Maimonidas, M. R. 36. 42. 70. 107. 155.
Martialis, M. V. 43.
Meier, R. 84.
Merk, A. 111. 190.
Merx, A. 148.
Metzger, M. J. 176. 177. 178.
Miketta, K. 26.
Monson, G. J. -Fitzjohn 188.
Munk, S. 59.
Mülinen, E. 20. 22.
Naḥman, R. 42.
Naville, E. 109. 113.
Nestle, E. 111.
Ongeval, C. 106..

Ošaja, R. 81. 84.
Ovidius 33.
Pareau, I. H. 27.
Paulius V. 172.
Petrus Alexandrinus 131. 142.
Petrus Damianus 64.
Philo Alexandrinus 23-24. 67.
Pindaras 156.
Plinius 36. 43. 47. 55. 57. 193.
Power, E. 30.
Preuschen, E. 136.
Rab, R. 11. 58. 83.
Raba 42. 81. 85.
Rabba 42. 110.
Robe, W. 6.
Roccaberti, Th. 171.
Rolfs,E. 6.
Rosenzweig, A. 24. 25. 59. 78.
Rupertus 190.
Saurusaitis, P. 2. 4.
Schäfer, J. 97.
Schevchzeri, I. I. 45. 188. 191. 193.
Schmidt, H. 5. 25. 27. 46.
Schneller, L. 80. 85.
Schoch, K. 135. 136.
Schröder, J. F. 88. 144. 148. 151.
Schultz, A. 96. 97.
Schultze, R. 40.
Seneca, L. 43.
Sergijus I. 172.
Seerupius, J. 199.
Siculus, L. M. 59.
Silverijus 182.
Simon, R. 157.
Siricijus 172.
Spitzer, S. 86.
Strabo 20. 21. 25. 28. 31.
Strack, H. L. 156.
Strack-Billerbeck 24. 75. 76. 79. 85.
Szczepański, L. 21.
Šemuel, R. 58. 83. 85. 154.
Šešet, R. 83.
Šimon, R. 52. 84.
Talmantas, J. 159.
Theodoretus 168. 171.
Tertulianus 131.
Tomas Akv., Šv. 175.
Trier, G. 45.
Trzeciak, S. 2.
Ugolinus, B. 43. 164. 165. 199.
Varro, M. T. 36.
Villalpandus Cordubensis 32. 59.
Villaret, A. 45.
Volz, P. 148.
Weber, M. 199.
Winsch, W. 5. 6. 121. 123.
Woenig, F. 109.
Zabda 91.
Zapletal, V. 2. 3. 4. 25. 39. 59. 141. 156.
Zera, R. 69. 81.
Zorell, F. 111.
Zurhellen-Pfleiderer, E. 5. 6.

IV. Dalykų rodyklė

Abstinencija 1.
(Abraomo) ąžuolas Hebrone 71.
Actas 44. 45. 52. 60. 196.
„ romėnų 27. 153.
Actavimasis, žydų vyno 60-61.
Acto rūgštis 60.
Adresas, rytiečių saldumynų 107.
Agapės 101-103.
Aguročiai 77.
Alyvos 37. 52.
Aliejus, kvepiantis 25.
Alkoholingumas Palestinos ordinarinių vynų 61.
„ Vokietijos, Mažosios Azijos, Sirijos vynų 60.
Aluntintas 25. 43.
Alus 25. 26.
„ egiptiečių 27. 28. 153.
Amarnos kalva 26.
Analizė termino יין 49-53.
Antroji vyno taurė paschalinėje vakarienėje 149. 150
Apaštalų pusryčiavimo metas 66.
Apetitas rytų kraštuose 68.
Apetito žadinimas prieš valgyje 74.
Arabų akiplėšiškumas Palestinoje 71.
Arakas 61.
Arako medis 57.
Arbatpinigiai Palestinoje 71.
Armėnų sekta 171. 172.
Baraita 11.
Balzamas 108.
„ Samariečio 56-57.
Beduinai 67. 104.
Bevynių aukų periodas 47.
Blaivininkas 2.
Blaivybė 2.
Blaivus 2.
Blaivumas Kristaus dijėtos 70.
„ žydų dijėtos 70.
Blaivusis auklėjimas 69.
Bugnas 80.
Cheminiai procesai laikyti padėtajame vyne 111-112.
Cimbolai 80.
Citra 80.
Datulių palmių vaisiai 78.
Data, Kristaus mirties 135-136
„ Paskutinės Kristaus Vakarienės 136.
Deglai 89.
Degtinė bibliniais laikais 28.
„ škotų 61.
Destiliacija 55-57.
Druska 79. 85.
Dviejų parascevių hipotezė 132-136.
Duona rytiečių stale 66-67.

Duona, šiaurės 77.
„Duonos mielės“ 153.
Džiugesio formos tarp rytiečių 79-83. 88.
Džiugesio „trijulės“ tarp žydų 82.
Džiugiosios nuotaikos malšinimas 81.
Ebijonitai 171.
Edfu iškasenos 113.
Enantilinė rūgštis 112.
Enkratitai 171.
Epikomon (פאיקומר) 156-158.
Epikurizmas tarp žydų 83.
Etilinis eteras 112.
Eucharistinė Vakarienė 160-161.
Euforija, blaivioji 79. 86. 91.
„ neblaivioji 81. 82. 86. 92.
Figos, egiptietiškos 79.
Fleita 80.
Formulė daržovėms palaiminti 75. 148.
„ duonai palaiminti 77.
„ kalbama deginant raugintą 145.
„ kalbama ieškant rauginto 145.
„ kalbama plaunantis rankas 149.
„ „macams“ palaiminti 148. 149-150.
, šventei palaiminti 147.
„ vynui palaiminti 75. 84.
„ žuvims ir paukštienai palaiminti 75.
Galilejos Kana dabar 94.
Gemara, Babilonijos 12.
„ Jeruzalės 12.
Gėrėjas su saiku 2.
Gero skonio ir gero vyno sąka tarp rytiečių 106-115.
Gintarinė rūgštis 112.
Gira, figų 39.
„ granatinių obuolių 39.
„ šilkamedžio uogų 39.
„ vynuoginė 36.
Girtuoklio epitetas tarp žydų 69. 125-126.
Graikų - ortod. B-čia 141-142. 173-174.
Groga, „dviejų vandenų“ 61.
„ „trijų vandenų“ 61.
Hillelitai 77. 147. 149.
Indeksas, paschalinis 27.
Išdaigininkai tarp rytiečių 81.
Jaunojo draugas 89. 90.
Jeruzalės gyventojų skaičius 133.
Jono Krikštytojo santūra 120-121. 124-125.
Jubiliejų knyga 151-152.
Juokdariai profesionalai 80-81.
Kafrilinė rūgštis 112.
Karmelio kalnas 22.
Kartaginos III susirinkimas 172.
Kartumynai 148. 149. 160.
Kava 85.
Keturių paschalinių taurių tūris 154-155.
Ketvirtoji vyno taurė paschalinėje vakarienėje 150.
Kilikija 21.
Konjakas 25. 28. 61. 188.
Konjakas medų 25. 27. 153.

Konsekr. vynas alkoholinis 178. 179.
„ vynas alkoholintas 180-184.
„ vynas bealkoholinis 179. 197-198.
„ vynas iš džiovintų vynuogių 176. 179-180.
„ vynas iš šviežių vynuogių sulčių 175-176. 177.
„ vynas kondensuotas 179-180.
vynas pasterizuotas 179-180.
Kopustai 77.
Kristaus kasdienės dijėtos
„ blaivumas 70.
„ išgerto vyno kiekis Paskut. Vakarienės metu 164-166.
„ konsekr. vyno gėrimas 163-164.
„ konsekr. vyno maišymas su vandeniu 167-185.
„ naziratas 121-123.
„ padaryto vyno kiekis (96). 98.
„ pusryčiavimo metas 66 .
„ pusryčių patiekalai 67.
„ taurės tūris Paskut.
„ Vakar. metu 164-165.
„ tikslai Kanos vestuvėse 94-95.
„ troškulys ant Kryžiaus 196-197.
Kristaus užsiangažavimas vyno nebegerti 160. 162. 163. 164. 167.
Kristus - santūrininkas 86.
„ - vegetaras 6.
Kulinaras 108.
Kvietimo į vaišes impetiškumas 73.
Laiko skaičiavimas, žydų 66. 136. 145.
Libacija 18. 38.
Libacinė medžiaga 47.
Libacinės medžiagos svaiginamumas 18-20.
Limonadas 85.
„Macai“ 77. 148. 149. 160.
Mandragora 29.
Marcijonistai 171.
Marija ir Mesijas 96-97.
Matronų blaivumas tarp romėnų 36.
Medus 29.
„ vynuogių 20. 39.
Midrašimas 11.
„ haggadiškasis 11.
„ halachiškasis 11.
Midus 29. 114.
Mišios, bevandenės 171.
„ bevynės 171.
Mišna 10-11.
Mišolas, Kölno 176.
„ Romos 177.
Myra 25. 30. 192-193.
Mokytojo (-Rabbi) blaivumas 199-200.
Moterų kosmetika 27. 154.
Muzika rytiečių vaišėse 79-80.

Muzikos instrumentai tarp rytiečių 80.
N. Į-mo tekstų okazionališkumas 9-10.
Nazirai 121.
„ dvasià 123.
Nisan 133.
Obuoliai 29. 78-79.
„ granatų 35.
„Paguodos taurė“ 79.
„Palaiminimo taurė“ 78. 84. 150. 161. 164. 165. 167.
Palestina—vynuogių kultūros kraštas 13-14.
Paraonų gėralas 113.
Parisiejai 73.
„Paskutinysis vanduo“ 78.
Pasterizacija 37.
Persų papročiai 83.
Pesiqta 11. 12.
Pienas libacijoje 47.
Pipirai 25. 29. 31. 79.
„Pirmasis vanduo“ 76.
Pirmoji vyno taurė paschalinėje vakarienėje 147.
Pokštininkai 81.
Povalgis 78-79. 85. 105. 151. 156. 157. 158.
Povynis 36.
Prasminis orientalizmas 110-105.
Prieššabatinė parascevė 130.
Priešvalgis 74-75. 105.
Priešvelykinė parascevė 131.
Protestantų bažnyčia 5.
Pusryčiai žyduose 66-67.
Qarina 37-38. 114.
Rabinų „galybė“ 81.
Rajà 69. 105. 119. 120. 125. 128
Raugalas žyduose 17.
Raugintas vynas paschoje 151-154.
Rauginto ieškojimas 144-145.
Rankų plovimas 149.
Rašto žinovų mokymo gerbimas 68.
Rechabitai 121.
Rumas 61.
Saborėjai 12.
Saldumynai rytuose 107-108.
Samariečiai 151.
Samarietis, Gailestingasis 56.
Santūra 1.
Sarono lyguma 21.
Sifra 11. 12.
Silogizmas iš arkitriklinijaus liudijimo 99. 115.
Sinonimija Šv. Rašto vertimuose 108.
Siurbalas 18.
Smilkalai 25. 78.
Stoiškumas žydų papročiuose 68-69. 83.
Subatos laiminimo taurės maišymas 42.
Svečių susėdimo tvarka vaišėse 76-77.
Svetingumas rytiečiuose 71.
Svikliai 79.
Svogūnai 37. 52.
Šammaitai 77. 147. 149.
Šokiai rytuose 88.
Taisyklės gerti ir valgyti 84.
Talmudas, Babilonijos 12.
„ Jeruzalės 12.
„ Palestinos 12.
Tannaitai 11. 12.
Taurė, „paskutiniojo lašo“ 188.
Tefillin 91.

Terminija bei frazeologija rytiečiuose 125.
Termino יין sąvoka 48-53.
Termino οἶνος sąvoka 53-55.
Tosefta 11.
Trečioji vyno taurė paschalinėje vakarienėje 150.
Trėškalas 32. 35.
Tridento susirinkimas 173.
Trullos susirinkimas 172.
Uogienė, figų 38. 39.
Vaisvandeniai 39.
Vaišėms rengimasis 72-74.
Vaišės, laidotuvių 79.
„ laisvosios 71-86.
„ pareigos 82. 88.
„ sužieduotuvių 87. 138.
„ vestuvių 81. 88. 88-92. 97.
Vakarienė žyduose 67-68.
Vandens temperatūra Paskut. Kristaus Vakarienėje 173-174.
Vandeningumas, žydų dijėtos 69-70.
„Vargo duona" 148.
Velykinio avinėlio vakarienė 158-160.
Velykinis avinėlis 146. 149-150. 160.
Velykinių avinėlių skaičius 133.
Velykoms prisirengimas 143-146.
Velykos, antrosios 144.
„ didžiosios 144.
„ Egipto 144.
„ kartų (giminių) 144.
„ mažosios 144.
„ pirmosios 144.
Vestuvės tarp rytiečių 86-92.
Vizijos, Kotrinos Emmerich 159.
„Vynai, nusiskaidrinę" 18.
Vynas 46.
„ „antrasis" 36.
„ aštrusis 31.
„ baltasis 23.
„ balsganasis 23.
„ degantysis 57.
„ -džiaugsmo priemonė 82.
„ džiovintų vynuogių 29-30.
„ Etijopijos 23.
„ Falernos 57.
„ Frigijos 21.
„ gazuotasis 31.
„ gerasis 106-115.
„ „gyvasis" 23.
„ Helbono 20.
„ „iš spaustuvo" 36. 114.
„ Italijos 21.
„ jaunasis 31.
„ juodasis 22-23.
„ Karmelio 22. 61.
„ kartusis 30.
„ kekėje 33.
„ „40 dienų sūnus" 36.
„ Kilikijos 21.
„ kvepiantysis 110.
„ lašantysis 32.
„ libacijos 18.
„ Libano 20.
„ myrinis 191-193. 198.
„ naujasis 35. 54.
„ obuolių 34.
„ palmių 28. 56.
„ palmių ir kitų mišinių 62.

Vynas pasmerktųjų 187-189. 193.
„ pelynų (metylių) 30.
„ Persijos karalių 20.
„ pirmą kartą žydų paschoje 151-152.
„ povalgyje 78. 85. 105.
„ raudonasis 22. 23.
„ raugintasis - patvarusis 17.
„ „razinkų" 114.
„ rūgštusis 30.
„ rūkytasis 44. 114.
„ saldusis 29.
„ Sarono 21-22. 42. 61.
„ „saulėje nokintasis" 29-30. 114.
„ senasis 25. 31. 111.
„ Sirijos 20.
„ su prieskoniais 41.
„ sušaldytasis 38. 32-36. 37.
„ tirštasis 38. 114.
„ tulžinis 190. 197.
„ virtasis 37. 52. 109. 114. 156.
„ žydams draudžiamasis 20.
Vynmedis Rojuje 83.
Vyno gerinimas 24. 109. 114.
„ maišymas su šiltu, šaltu vandeniu bei sniegu ar ledu 40-44.
Vyno maišytojas 43. 166.
„ skiedimas romėnų, graikų ir egiptiečių 40.
„ skiedimo proporc. didesnioji 42.
„ skied. prop. homeriškoji 55. 56.
„ skied. prop. mažesnioji 41.
„ skied. proporc. oficialioji 41.
„ skied. proporc. privačioji 41. 42.
Vyno spaustuvai Karmelyje 22.
„Vyno sūnus actas" 44.
Vyno svaiginamumas pasch. vakarienėje 156.
„Vyno žiedas" 60.
Vynuogės juodosios 22-23.
„Vynuogių kraujas" 19. 22. 48.
Vynuogių kultūra izraelituose bei žyduose 15.
Vynuogių tėvynė 47.
Vynuogynai Libanuose 20.
Žydų tradicijos šaltiniai 10-12.
Žydų valgymai ekstraordinariniai 68.
„ valgymai ordinariniai 65.

V. Svetimų kalbų žodžių bei posakių rodyklė

1. HEBRAJŲ

אב 145.
אדר 144.
אחיזת עינים 81.
אחת 74.
אכילת עראי 68.
אכל הפסח 140.
אכלן 69.
ארבע כוסות של יין 147.
ארש 87.
אשה 87.
בבגדי פשתן מגוהצי 82.
בבית אחד 146.
בברותי ראש 194.
בושה 73.
ביהודה 131.
ביין 82.
בינוני 67.
בית הלל 77.
בית שמאי 77.
בנות שקמה 79.
בצלים 37.
בצע 77.
ברות 194.
ברכת 147.
ברכת הזמון 78.
ברכת היין 75.
ברכת הלחם 77.
ברכת המזון 78. 105. 139. 150.
ברכת השיר 151.
בשר 77.
בשר של עופות 77.
בשחרית 145.
בשל 37. 109.
גרגרן 69.
דבר 87.
דבש 29. 153.
דבש ענבים 39.
דג 67.
דגים 77.
דלעת 77.
דם ענבים 19. 48. 58.
דרש 11. 32.
הגדה 11.
הכנסת אורחים 71.
הלכה 11.
המזון 75.
המכשת 81.
הנצרי 122.
הר הכרמל 22.
השביח 24. 109.
השרון 21.
התירוש באשכול 33. 52.
ואין לשכרה 100.
וישכרו 100.
ושכרו 101.
זבח 150.
זבח פסח 140.

יין הבוריק 23.
יין הטוב 108.
יין הכושי 23.
יין הרקח 24. 40.
יין השירוני 22.
יין השרוני 22.
יין ושכר 121.
יין חד 31.
יין חדש 31. 32.
יין חי 23. 30. 41. 78. 154.
יין חלבון 20.
יין חָמַר 23.
יין חֲמֹר 191.
יין ישן 25. 31.
יין כושי 23.
יין כרמלי 22.
יין לבנון 20.
יין מבושל 37. 114. 156.
יין מבשם 24. 192.
יין מבשל 24. 37. 109. 110. 112.
יין מגיתו 32.
יין מגתו 19. 36. 109. 114.
יין מחמצת 30.
יין מר 30.
יין מסד 24. 40.
יין מעשן 24.
יין מערשן 44. 112. 114.
יין מתוק 29. 108.
יין נסך 18. 20. 39.
יין ענושים 187.
יין צמוקים 30. 114.
יין שחור 22.
יין תמרים 28.
יין תפוחים 29.

זיתים 37.
זכה 192.
זמן סעודה 65.
חבורות 146.
חבית של יין ושמן 73.
חג המצות 148.
חג הפסח 140.
חגיגה 150.
חובה 74.
חולה 67.
חחצר הגדולה 19.
חחצר החצונה 19.
חָמַץ 107.
חָמֵץ 17. 144. 153.
חֹמֶץ 44. 196.
חומץ בן יין 44.
חָמַר 17. 59.
חֲמֹר 17.
חֶמֶר 17. 23. 30. 59.
חצר 73.
חרוסת 148.
חתן 87.
חתנה 87.
טבח 72.
טוב 108.
יום משתה של גוים 94.
יום נוצרי 122.
יָוָן 47.
יָוַן 48.
יוֹן 47.
יין 16. 25. 33. 46. 47. 48. 49. 51. 52. 53. 54. 55. 62. 166.
יין אדום 22.
יין בורק 23.
יין בענבים 52.

מוגמור 78.
מור 192.
מזג 40. 192.
מזוג ושותה 85.
מזון 66. 149.
150.
מחרת הפסח 140.
מטה 74.
מי 39.
מי פרות 39.
מי רמונים 39.
מי תאיני 39.
מי תותים 39.
מים 67.
מים האחרונים 78.
מים הראשונים 76.
מים צלולין 25.
מינים 77.
מלח 67.
מן הכתב 74.
מנחה 146.
מנים 80.
מסר 72.
מצות 77. 148
153.
מר 194.
מרורים 148.
מרעים 89.
מרפא 110.
מְהֵרָה 190.
מְרֹרָה 190.
משנה 10.
משניות 10.
משניר 38.
משתה 87. 90.
מתוק 108.
נאד בקיטור 44.
נזיר 122.
נטילת ידים 74.

ילדה 52.
ין 47.
יפר 21.
ירש 32.
יתחמץ 107
כבודה 76.
כוס הלל 78.
כוס ראשון 147.
כוס של ברכה 78.
כוס שלישי 150.
כוס שני 149.
כוס תנחומים 79.
כזיב 200.
כל אחד ואחד 75.
כל מקום 145.
כל שבעה 144.
כלה 89.
כסת 76.
כרם 37.
כרמל 22.
כשר 19.
לא יאכל 146.
לאור הנר 145.
לאכול 37.
לבונה 25. 192.
193.
לוקח ארבעים 150.
לחם 66. 67.
לחם חמץ 153.
לחם עני 148.
לטול שתי ידיר 76.
לילה אחד 144.
לישאל על נדרו 200.
למד 12.
למזוג 166.
לצים 80.
לשכרה 100.
מארץ מרחק 193.
מדרש 11.
מדרשים 11.

ניסן[1] 133.
נסך 18.
נצר 123.
נשים 146.
סָבָא 18.
סֹבֶא 18.
סבוא 18.
סדר הסעודה 84. 105.
סובא 18. 126.
סעד לב 68.
סעודה 68. 75.
סעודה ארוסים 87.
סעודה חתן 89.
סעודת מצוה 71. 88. 143.
סעודה קבע 65. 71.
סעודת רשות 71.
עגלים משרון 21.
עד שיסב 146.
עכו 200.
עמי הארץ 73.
ענש 73.
עָסַס 35.
עסיס 32. 35. 109. 114.
עסיס רמני 35.
ערב שבת 130.
ערבי פסחים 136. 138. 144.
עשה 72.
עשה פסח 140.
פילפלין 29.
פלפלין 25.
פסח 130. 140. 143.
פסחים 130. 138.
פסח גדול 144.
פסח דרות 144.
פסח הראשון 144.
פסח השני 144.
פסח מצרים 144.
פסח קטון 144.
פרי 39.
פרי הגפן 84. 167.
פרי העץ 84. 167.
פרפרת 74.
פרפרת שלאחר המזון 78.
פרפרת שלפני המזון 74.
פת 66. 77.
פת שחרית 66.
צבור 189.
צלצלים 80.
קבע 65.
קטן 67.
קטנים 146.
קטנית 67.
רביעי 150.
רביעית 165.
רביעית יין באיטלקי 165.
ראש 190. 195.
רעבתן 69.
רָפָא 110.
רֹפֵא 110.
רשות 74.
שאר 144. 153.
שחט הפסח 140.
שָׁכַר 26. 100. 101. 102. 106.
שֵׁכָר 25. 26. 27. 28. 29. 61. 153.

[1]) Šį terminą žydai pasiskolino iš babiloniečių. Be hebrajų kalbos, jis dar vartojamas aramajų ir naujojoje hebrajų klb.

תבלין 24.
תורת כהנים 11.
תירוש 19. 32. 33. 34. 35. 52. 54. 109. 114.
תירש 32.
תלמוד 12.
תלמוד ארץ ישראל 12.
תלמוד בבלי 12.
תלמוד ירושלמי 12.
תמחוי 147.
תמרה 78.
תנא 11.
תת 80.
תפוח 79.
תפילין 91.
תשכרי 100.
שכר המדי 25.
שכר נסך 18.
שָׁכְרוּ 100.
שִׁכְרוּ 100.
שכרון 26.
של זהב 76.
של עץ 76.
של שיש 76.
שלחן 75. 76.
שלחן של זהב 76.
שלש סעודות בשבת 74.
שמר 17. 30.
שמרים 17.
שמרים מזקקים 18.
שמש 43. 74. 147. 166.
שנה 10.
שקה 194.
ששה עשר בני אדם 76.

2. ARAMAJŲ

חמר 17. 59.
חמר ושכרא 121.
חמרא 17. 34. 59.
חמרא חייא 23.
כלתא 89.
כנס 74.
לחוד דרפי 22. 110.
מזוגא 43.
מר 194.
מריתא 32.
נהמא 66.
נסך 18.
סבוראי 12.
ספרא 11.
עליתא 69.
אליתא 69.
אמן 77.
בדוחי 79.
בדקן 80.
ברא 11.
בריתא 11.
בשר 77.
בשל 109.
הלולא 87. 91.
זמון 73.
זמן 73.
חזרת 148.
חלא 44.
חלא בר חמרא 44.
חמירא 17.

פסיקתא 11.
קיקלי דמתא 69.
קקולי 69.
קרא 73.
קרש 38.
רבי 14. 76. 199.
ריזתנא 110.
ריתחנא 110.
רפא 110.
שיכרא 25.
שיתין מיני חמרא 16.
שכרא 26.
שתריא 69.
תוספתא 11.
תכא 76.
תליסר מגני 28.
תנאה 11.

3. NAUJOJI HEBRAJŲ

אגרטון 24.
אוסיגרון 79.
אייר 144.
אינדרונא 74.
אכסדרא 73.
אלונתית 25. 43.
אליוסטון 30.
אנומלין 29. 114.
אניגרון 79.
אפוטרופוס 66.
אפיקומן 151. 156.
אפליון 73.
אפסינתין 30.
אפרסמון 25.
אריסטון 66.
בדיקת חמץ 145.
בודקין את החמץ 139.
בלודקיא 76.
בראשית זוטא 152.
גיניקונא 74.
דיסקוס 75.
היליסטון 30.
הליסטון 30. 109. 114.
הליסטיון 30.
המחם 43.
זיתוס 28.
זיתוס המצרי 28.
חמרא מרקא 24.
טבלה 75.
טריקלין 75.
טרקלין 73.
טרקלינא 75.
יין אליסטון 30.
יין דפרוגיתא 21.
יין האיטלקי 21.
יין מזוג 40.
יין סומקא 22.
יין קילקי 21.
יין קרוש 38. 39. 114.
יינומלין 29.
כרוב 77.
מיני מתיקה 52.
מפה 74. 75.
נטלא 96.
פרוזדור 73.
פרוטי 76.

קונדיטון 24.
קיתון 70.
קיתרס 80.
קפילא 72.
קרינא 37. 38. 114.
שכר 26.
תמיד 36. 56.

4. SIRŲ

ܐܘܢܩܝܢ 29.
ܐܣܪܛܐ 32.
ܐܡܪܐ 106.
ܒܘܣܡܬܐ 108.
ܒܣܝܡܬܐ 108.
ܒܣܡ 108.
ܒܣܡܬܐ 108.
ܒܣܡܬܐ 108.
ܒܨܠܐ 109.
ܙܘܪܢܐ 80.
ܙܡܒܘܪܐ 80.
ܚܡܘܪܐ 106.
ܚܡܝܪܐ 17.
ܚܡܪܐ 17. 59.
ܚܡܪܐ 17.
ܛܠܝܒܐ 75.
ܟܠܒܐ 89.
ܟܪܣܬܐ 37.
ܟܣܘܬܐ 66.
ܡܘܡܣܛܐ 33.
ܡܪܓܐ 32.
ܢܦܘܚܐ 80.
ܢܩܫ 18.
ܦܪܘܬܐ 122.
ܦܪܘܣܐ 122.
ܦܪܘܐ 122.
ܦܘܣܬܐ 45.
ܦܪܫ 143.
ܦܪܫܬܐ 140.
ܩܠܘܪܐ 75.
ܩܡܚܐ 26.
ܫܠܘܬܐ 126.

5. ARABU

108. احلولى

59. أحمَر

57. أرَّاك

104. ألّه يَعطيك

26. الذُّرَة

122. الغَامِرَة

71. تَفْشِيش

56. بَلْسَم السَامِريّ

104. بَيعي بَيتَك

26. بيرَة

17. تَخَمَّر

26. تلّ العَمَرْنْ

21. حَلَا

108. حلوة

20. حلبون

21. حَلْو

21. حلو

108. حَلّو

17. حِمَار

59. حَمْرَاء

192. حمرَا ممزوجة بِمَرّ

67. خُبْز

87. خطبة

17. خوير

87. خطيبة

17. 57. 59. خَمْر

20. دِبْس

32. دَرَس

80. دَفّ

67. رَغيف

80. زَمَّارَة

80. زَمْجَرَة

2. زَهِد

18. سَبّ

18. سَبَّاء

18. سِبَاء

18. سَبِيَّة

26. 28. 102. سَكَر

26. سَكَرَ

26. سَكِر

26. سَكَّر

23. سَمَرَّوي

57. سوّاك

126. شرّبب

80. صنّوج

87. طلب

57. عرّق

87. عربس

35. عصر

35. عصعص

35. عصفة

35. عصير

35. عصير العنب

66. عَيْش

55. قَطَّرَ

24. قِنْدِيدٌ

37. كَرْم

94. كَل كنّا

89. كَنَّة

66. لحم

107. مَزَّ

107. مَزّ

107. مَزَّازة

26. مِزّر

80. مِزْمار

33. مِشْنَار

104. مِسْكين

81. مُشَعْبِذ

67. معاش

35. مِعْصَر

67. معيشة

81. مُمَخْرِق

32. مِيرَاث

122. نَاصِري

18. نَسَك

104. هدّية

20. وادي حلبون

32. وَارِث

32. وَرِث

48. وَيْن

104. يا امراة

6. EGIPTIEČIŲ

[illegible] 28.

[illegible] 28.

[illegible] 80.

[illegible] 108.

[illegible] 79.

[illegible] 27.

[illegible] 27.

[illegible] 27.

[illegible] 109.

[illegible] *) 27.

[illegible] *) 27.

[illegible] 27.

7. KOPTŲ

ⲏ̅ⲣⲡ̅ ⲛ̅ⲧⲁⲏ 32.

ⲗⲱⲡ̅ⲥ 106.

ⲩ̅ⲣⲓⲥ 32.

ⲛ̅ⲧⲟⲛ 108.

ⲟ ⲛ̅ϩⲡ̅ϫ 106.

ⲣ̅ϩⲉⲡ̅ϫ 106.

ϩⲉⲛⲕⲓ 27.

ϩ̅ⲛⲕⲉ 27.

*) Tai hebrajiškas žodis parašytas egiptiečių rašmenimis.

8. ASSIRŲ-BABILONIEČIŲ

[cuneiform] 67.

[cuneiform] 80.

[cuneiform] 47.

[cuneiform] 80.

[cuneiform] 109.

[cuneiform] 77.

[cuneiform] 109.

[cuneiform] 107.

[cuneiform] 29. 107.

[cuneiform] 29. 107.

[cuneiform] 80.

[cuneiform] 37.

[cuneiform] 67.

[cuneiform] 89.

[cuneiform] 81.

[cuneiform] 107.

[cuneiform] 18.

[cuneiform] 33.

[cuneiform] 144.

[cuneiform] 75.

[cuneiform] 55. 56.

[cuneiform] 56.

[cuneiform] 26.

[cuneiform] 108.

[cuneiform] 26. 28.

[cuneiform] 26

[cuneiform] 80.

9. GRAIKŲ

ἀγύρτης 81.
αζυμα 148.
αἷμα σταφυλῆς 19. 58.
ἄκρατος 24.
ἀμὴν ἀμὴν 104.
ἀνδρωνῖτις 74.
ἀποθήκη 44.
ἄριστον 66.
ἀττικίζειν 191.
αὐλός 80.
αὐστηρός 31.
ἀφικῶμενος 157.
ἀψίνθιον 30.
ἀψινθίτης 30.
βατράχοις οἰνοχοεῖν 61.
γάμος 87.
γευσαμενος 163.
γλεῦκος 53.
γόης 81.
γραμματεύς 76.
γύναι 103. 104.
γυναικονῖτις 74.
δεῖ 134.
δειπνητήριον 75.
δεῖπνον 68.
δεῖπνον μέγα 68.
δευτερίας 36.
δευτέρωσις 11.
δίσκος 76.
δούλη 43.
Ἐβιωναῖοι 171.
ἐγκράτεια 2.
Ἐγκρατῖται 171.
ἔδει 134.
ἐκεῖ 139.
ἐξέδρα 73.
ἐπὶ κῶμον 157.
ἐπικώμιος ὕμνος 156.
ἐπιφόρημα 78.
εσθίοντων 160.
ἐσμυρνισμένος 191.
ἑτοιμάζειν τὸ πάσχα 140.
εὐφροσύνη 108.
εὐχαριστήσας 163.
ζέσις πίστεως 173.
ζέσις τῶν ἁγίων 173.
ζῦθος 28.
ἥλιος 30.
ἡλιστόν 30.
θυσίαι ἄοινοι 47.
ἴσον ἴσω 40.
καὶ ἐμεθύσθητε 100.
καὶ μεθύσθητε 101.
καὶ οὐκ μέθην 100.
καλός 108.
κάπηλος 72.
κάροινον 37.
κεκορεσμένος 101.
κιθάρα 80.
Κιλικία 21.
„ παραλία 21.
„ τραχεῖα 21.
κλίνη 76.
κονδῖτον 24.
κορεστός 101.
κρᾶσις 40.
κύμβαλα 80.
κύτος 70.
λείβειν 18.
λεκτή 76.
Λεπτογένεσις 152.
λίβανος 192.
μάγος 81.
μάππα 75.
Μαρκιωνισται 171.
μέθη 25.

μεθύσκω 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106.
μέθυσμα 25. 54.
μεθύων 101.
μέλι 29. 45.
μελιτίτης οἶνος 29.
μεμιγμένον 192.
μετὰ τὸ δειπνῆσαι 160.
μετὰ τοῦτο 95.
μετρητής 96.
μετριοπότης 2.
Μικρογένεσις 152.
μύρον 25.
Ναζωραῖος 122-123.
νηφάλια 47.
νήφω 2.
νῆψις 2.
ὁ μέλας οἶνος 23.
ὁ οἶνος μυρίνης 25.
ὁ φίλος τοῦ νυμφίου 89.
οἰνόγαρον 79.
οἰνόμελι 29.
οἰνοπότης 54. 126.
οἶνος 16. 25. 29. 46. 54. 55. 62. 116. 117. 124. 189. 190.
„ ἀκράτος 24.
„ ἀμπέλινος 53.
„ δ' ἐκ φοινίκων 28.
„ δευτερίας 36. 56.
„ ἐκ τῆς Ἰταλίας 21.
„ ἐκ Χελβων 20.
„ ἐσμυρνισμένος 191.
„ καὶ σίκερα 121.
„ νέος 31. 54.
„ ὁ ἀγαθός 108.
„ παλάιος 31.
„ φοινικήϊος 28. 55.
οἶνος Χαλυβώνιος 20.
οἰνοφλυγία 54.
οἰνοχόος 43.
ὀλιγοφάγος 128.
ὄξος 45. 189. 190.
ὀξύγαρον 79.
ὀξύμελι 45.
ὀξυμελίκρατον 45.
παῖς 43.
παρασκευή 131. 144.
πάσχα 137. 140.
πεινᾷ 101.
πλησμονή 102.
ποιεῖν (τὸ πάσχα) 140.
πόσκα 45.
πρόσοδος 73.
πρώτη ἡμέρα τῶν ἀζύμων 138.
πρωτοκλισίαι 76.
πρωτοκλισίαι ἐν τοῖς δείπνοις 76.
πρῶτον 105.
Ραββι*) 14. 199.
ῥίζα 25.
ῥωξ 54.
σίκερα 25.
σμύρνα 192.
σμυρνίζειν 191.
συκόμορος 79.
σχίσματα 101.
σωφροσύνη 2.
τάβλα 75.
τάττειν 30.
τί ἐμοὶ καὶ σοὶ 140.
τὸ πάσχα φαγεῖν 140.
τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας 78.
τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου 167.
τράπεζα 75.
τρίκλινον 73.
τρωγάλια 78.

***) Tai aramajiškas terminas parašytas graikų rašmenimis.**

ὑδρία 96
Ὑδροπαραστάται 171.
ὕδωρ 117.
ὑπέστρεψεν 191.
φάγος 128.
χρηστός 111.
χρηστότερος 111.
ὡς δὲ ἐγεύσατο 115.
Ϝοῖνος 46.

10. LOTYNŲ

A quo 166.
Abstinentia 2.
Acerbus 111.
Ad quem 59-60. 60. 166. 200.
Ad satietatem usque bibere 100.
Amarus 111.
„Apostolica traditio" 172.
Artis ope 178.
Atrium 73.
Azyma 148.
Balsamodendron myrrha 192.
Bilis 194.
Bonus 111.
Calda 43.
Carenum 37. 38.
Carere 38.
Carnis panulus crudis 107.
Caroenum 37.
Celia 26.
Coena 68.
Coenaculum 75.
Congius 164.
Convenit 134.
Crucium 107.
Cucurbita 77.
Cystis fellea 194.
„De defectu vini" 177.
De facto 152. 179. 183. 192.
De rebus 111.
Decet 134.
Dulcis 111.
Ebrietas 25.
Ex abrupto 5.
Ex praecepto 72.
Ex uvis passis 30.
Exedra 73.
Explicite 93. 101. 120. 166. 128. 201.
Extra 11.
Fame laborat 101.
Fel 194. 195.
Fervor fidei 173.
Fervor Sanctorum 173.
Foecula 39.
Frumentum 26.
Frumentum sive hordeum 26.
Fumarium 44.
Gratus 111.
Gustavit 163.
Gustus 74.
Gutta 194.
Impluvium 73.
In puncto bibendi 5.
In specie 13. 15. 62. 113.
Insuave 107.
Interpretatio coacta 33.
Jentaculum 66.
Lectus convivalis 76.
Lectus trinclinii 76.
Libare 18.
Lora 36. 56.
Lotio 36.

Magus 81.
„Magnificat“ 96.
Mappa 75.
Materia valida 175.
Materia valida et licita 176.
Mensa 75.
Mensa secunda 78.
Meracius bibere 40.
Merum bibere 40.
Minister vini 43.
Missale Romanum 177.
Mustum 33. 53.
Mycoderma aceti 44.
Nazarenus 122.
Necesse est 134.
Negative 178.
Omne, quod inebriare potest 25.
Opinio pia et falsa 165.
Oportet 134.
Opus est 134.
„Ordo divinitus traditus“ 172.
Oxymeli 45.
Passum 30.
Per exclusionem 177.
Pocillator 43.
Potator vini 126.
Posca 45. 195. 196. 197.
Prandium 66.
Pro — contra 3.
Promulsis 74.
Puer ad cyathos 43.
Quartarii italici mensuram capit 165.
Quartarius 165.
Quartarius vini italicus 165.
Sacchar ex canna 181.
Saccharomyces ellipticus 57.
Satietas 102.
Sextarius 165.
Sicera 25.
Signum determinativum 80.
Sobrietas 2.
Species vini 175.
Spiritus vini 181.
Suavis 108. 111.
Sub gravi 174.
Succi 39.
Summa summarum 5.
Tabula 75.
Temetum 36.
Tempus est 134.
Triclinium 73.
Tunc 177.
Vesica 194.
Vestibulum 73.
Vinum 25. 46.
„ Aetiopicum 23.
„ amineum 23.
„ coctum 37.
„ condensatum 179.
„ conditum 24.
„ damnatorum 187.
„ ebullitum 179.
„ fumigatum 44.
„ infertum 18.
„ meracum 24.
„ merum 24.
„ minutum 36.
„ myrrhatum 191.
„ pingue 20.
„ purum 24.
„ redolentius fit 112.
„ roseum 22.
„ sincerum 24.

11. VOKIEČIŲ

Abstinenz 3.
„An allen Stellen“ 33.
Bier 26.
Blumme (des Weines) 60. 112.
„Buchstaben gegen uns, die“ 5.
Enthaltsamkeit 2. 3.
Gekeltertes 48.
Lauerwein 36.
Keltertrank 32.
Mangold 79.
Mässigkeit 3.
Medische Bier, das 25.
Medische Rauschtrank, der 25.
Met 29.
Most 30. 32. 33.
Nachtisch 78.
Nachwein 36.
Rauschtrank 25.
Samaritaner-Balsam 56.
Sauerteig 17.
Schlürftrank 18.
„Schwierige Frage, die“ 141.
Sich satt trinken 100.
Verwässern 5.
Wein 46.

12. ANGLŲ

Abstinence 2.
Grog 61.
Pleasant 108.
Scotch high-ball 61.
Strong drink 26.
«The „Last Drob“ Glass» 188.
Three-water grog 61.
Two-water grog 61.
Whisky 61.
Wine 46.

13. PRANCŪZŲ

Abstinence 2.
Agréable 108.
Baume du Samaritain 56.
Bière 26.
Bouquet 60. 112.
Cognac 28.
Moût 33.
Pourboire 71.
Raisin noir 48.
Sauce 148.
Vin 46.
Vin non fermenté 35.

14. ITALŲ

Astinenza 2.
Birra 26.
Dolce 108.
Mosto 33.
Vino 46.

15. RUSŲ

Вино 46.
Шабасовка 42.

Pastebėtų klaidų atitaisymas*)

		Atspausdinta:	Turi būti:
Psl.	10_{17}	מִשְׁנָא	מִשְׁנָה
„	14_{16}	Paskutiniąją	Paskutinę
„	17_{12}	Ir t. t.	Ir t. t.).
„	17^{4}	*hamr*	*ḫamr*
„	17^{9}	ܚܡܪܐ	ܚܡܪܐ
„	17_{3}	*him'ar*	*him'ar*
„	18_{17}	infertum.	infertum
„	28_{5}	Pesahim	Pesahim
„	28^{15}	daktilinių	datulinių
„	31^{1}	οὐστηρος	αὐστηρός
„	34_{12}	*hamra*	*hamra*
„	34_{3}	6,15;	6,15:
„	36_{20}	krioms	kurioms
„	37^{19}	gerti	gerti.
„	44_{4}	10	10,
„	48_{10}	šaitinių	šaltinių
„	50^{14}	Iz. 24,21	Iz. 24,11
„	55_{13}	sieki	siekti
„	58_{10}	vartojamas.	vartojamas
„	59^{9}	(*hamr'a*).	*hamr'a*).
„	59_{9}	E. Acker-	F. Acker-
„	61_{18}	negalima	negalima.
„	63_{9}	pasiškauké	pasišauké
„	68^{1}	*seuda*	*se'uda*
„	75_{13}	טכלה	טבלה
„	75_{7}	Izraeliten	Israeliten
„	77_{16}	((בית שמאי))	(בית שמאי)
„	78_{17}	valgymaspo	valgymas po
„	79^{4}	dsuskos	druskos

*) Šalia puslapio skaitlinės pridėtas skaičius viršuje ar apačioje — reiškia eilutę iš viršaus ar iš apačios.

		Atspausdinta:	Turi būti:
Psl.	80_{5-6}	determinatyvum	determinativum
„	80_4	Teis	Teis.
„	84_2	50 b.	50 b:
„	88_6	(P-F.)	(P.-F.)
„	92_8	yvykius	įvykius
„	94_{17}	nuvyki	nuvykti
„	95^{13}	kas	kad
„	96^5	μετρητὴς	μετρητής
„	99_7	raldiškajai	raidiškajai
„	100^7	S	S.
„	100^9	būt atl.	būt. atl.
„	100^9	liep,	liep.
„	104^{15}	*Al'ah*	*All'ah*
„	109_{14}	„virti“	„virti“)
„	114_1	garasis	gerasis
„	116^3	matyti	nematyti
„	139_{16}	diedamos	giedamos
„	140^2	ἑτομάζειν	ἑτοιμάζειν
„	143^{10}	susipažinoime	susipažinsime
„	145^1	eškojimas	ieškojimas
„	145^6	sekančio	sekančios
„	150^2	Kokiu	Tokiu
„	150^4	הגיגה	חגיגה
„	153_{14}	לֶהֶם	לֶחֶם
„	153_1	Pssahim	Pesahim
„	160_6	Lk,	Lk.
„	163^{11}	ευχαριστήσας	εὐχαριστήσας
„	171_{12}	ostoginta	octoginta
„	171_{10}	Plp.	Plg.
„	173_{20}	Eclesia	Ecclesia
„	174_{13}	pashalinės	paschalinės
„	175^4	1626)	1626
„	186^1	Šaltinias	Šaltiniais
	193_1	Likrum	Librum
	94^2	teminu	terminu
	^{10}	vareiviams	kareiviams